



Zavod  
Republike  
Slovenije  
za šolstvo

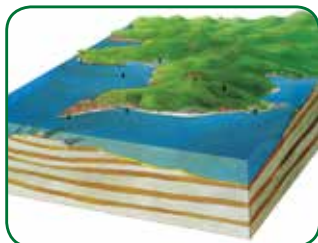
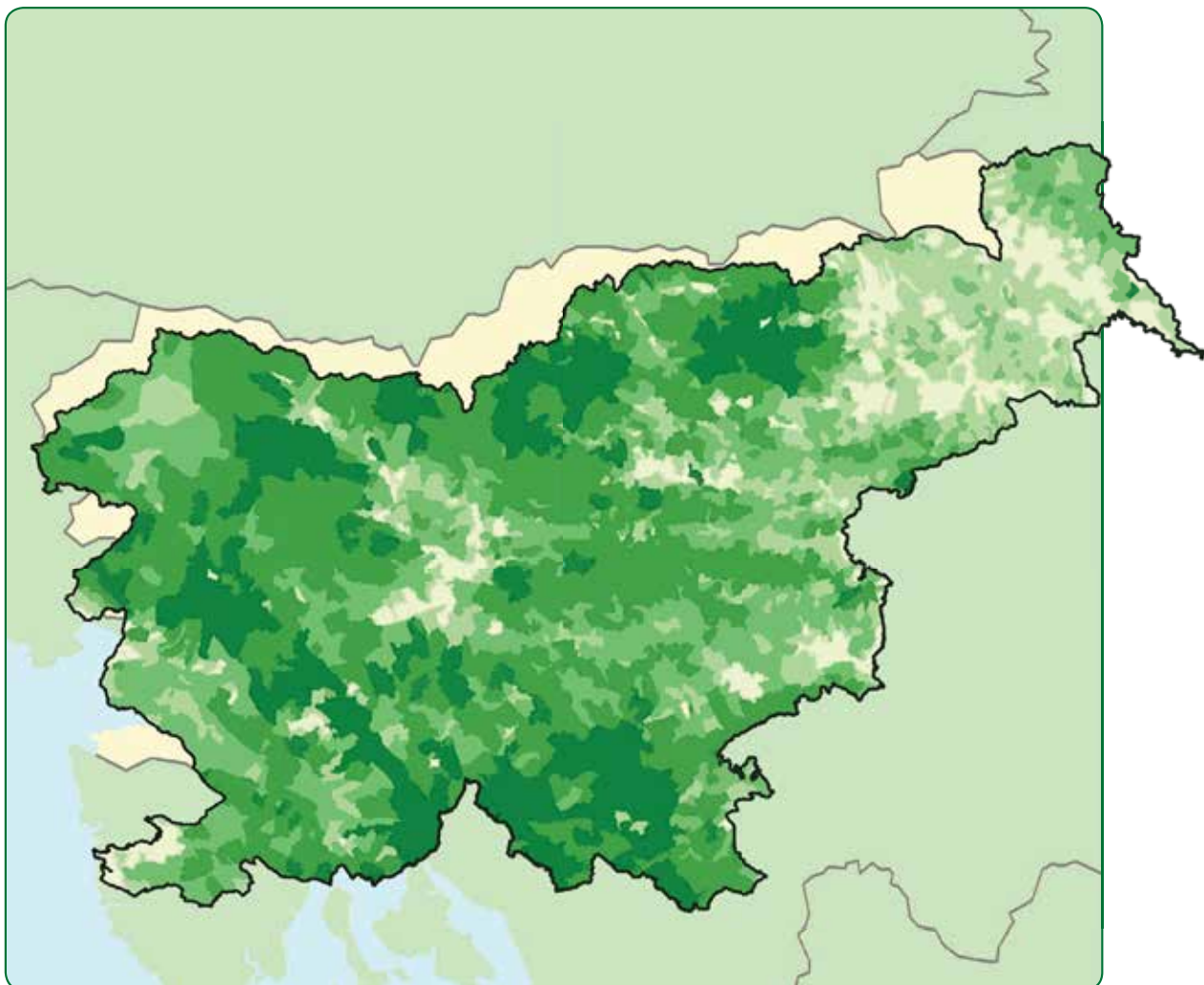
A Szlovén  
Köztársaság  
Oktatási  
Intézete

Robert Farič  
Aleksander Vališer

# Družboslovje 7

# Társadalomtudomány 7

Učbenik za 7. razred dvojezične osnovne šole, Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom  
Tankönyv a kétnyelvű általános iskolák 7. osztálya számára, Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program



Robert Farič, mag. Aleksander Vališer

## **DRUŽBOSLOVJE 7** **TÁRSADALOMTUDOMÁNY 7**

Učbenik za 7. razred dvojezične osnovne šole

Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom

Tankönyv a kétnyelvű általános iskolák 7. osztálya számára

Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program

**Strokovni recenzenti/Bírálták:**

dr. Martina Ozbič, Emilija Mrlak, Vojko Kunaver, Igor Lipovšek

**Uredili/Szerkesztették:**

mag. Darinka Ložar, Nina Kozinc

**Lektorirala /A szlovén szöveget lektorálta:**

Alenka Kozinc

**Ilustriral/Illusztrálta:**

Vid Sark

**Fotografije/Fényképek:**

Arhiv slovenske treking lige, commons.wikipedia.org, Drago Golja, hse.si, Matjaž Intihar, kraji.eu

**Zemljevidi/Térképek:**

Boštjan Burger, commons.wikimedia.org, Dars.d. d., Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Andrej Gale (za založbo Mladinska knjiga), Mateja Rihtaršič (za založbo Modrijan d. o. o.), Bojan Repovž (za Slovenske železnice), Tomaž Sršen meteo.arso.gov.si, Statistični urad Republike Slovenije

**Grafikoni/Grafikonok:**

Žiga Valetič, Grafični atelje Zenit

**Oblikovanje/Szerkesztés:**

Tisk Žnidarič, d. o. o.

**Grafična priprava/Grafikus előkészítés:**

Manuela Sabo

**Prevod v madžarski jezik/Magyarra fordította:**

**Strokovni pregled prevoda/**

Žužana Koša

**A fordítás szakmai áttekintése:**

**Jezikovni pregled jezika v madžarskem jeziku/**

**Magyar nyelvi lektor:**

dr. Annamária Gróf

**Urednica dvojezične izdaje/Szerkesztő:**

Andreja Nagode

**Izdal/Kiadta:**

Zavod RS za šolstvo/Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete

**Predstavník/Képviseelő:**

dr. Vinko Logaj

Spletna izdaja / Online kiadás

Ljubljana, 2022

Publikacija je brezplačna.

Učbenik je izdan s finančno podporo Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport.

A kiadvány ingyenes.

A tankönyv az Oktatási, Tudományos és Sportminisztérium pénzügyi támogatásával jött létre.

Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje je na svoji 218. seji dne 16. 12. 2021 na podlagi 25. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/07-UPB, 36/08, 58/09, 64/09-popr., 65/09-popr., 20/11, 40/12-ZUJF, 57/12-ZPCP-2D, 47/15, 46/16, 49/16-popr. 25/17-ZVaj, 123/21 in 172/21) ter 14. in 15. člena Pravilnika o potrjevanju učbenikov (Uradni list RS, 34/2015 in 27/2017) – sprejel sklep št. 613-1/2021/130 o potrditvi učbenika **DRUŽBOSLOVJE 7 / TÁRSADALOMTUDOMÁNY 7**, učbenik za 7. razred dvojezične osnovne šole, prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom / Tankönyv az általános iskolák 7. osztálya számára, Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program.

A Szlovén Köztársaság Közoktatási Szaktanácsa 2021. december 16-én megtartott, 218. ülésén Az oktatás és nevelés szervezéséről és finanszírozásáról szóló törvény 25. cikkelye (SZK Hiv. Lapja, 16/07-UPB, 36/08, 58/09, 64/09-popr., 65/09-popr., 20/11, 40/12-ZUJF, 57/12-ZPCP-2D, 2/15 – odl. US: U-1-269/12-24, 47/15, 46/16, 49/16-popr. és 25/17-ZVaj, 123/21 in 172/21) és A tankönyvek jóváhagyásáról szóló szabályzat (SZK Hiv. Lapja, 2015 és 27/2017) 14. és 15. cikkelye alapján a 613-1/2021/130. számú határozatával jóváhagyta a **DRUŽBOSLOVJE 7 / TÁRSADALOMTUDOMÁNY 7**, učbenik za 7. razred dvojezične osnovne šole, prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom / Tankönyv az általános iskolák 7. osztálya számára, Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 92436995

ISBN 978-961-03-0526-2 (PDF)

URL <http://www.zrss.si/pdf/druzboslovje-7.pdf>



Zavod  
Republike  
Slovenije  
za šolstvo

A Szlovén  
Köztársaság  
Oktatási  
Intézete

# Družboslovje 7 Társadalomtudomány 7

Učbenik za 7. razred dvojezične osnovne šole, Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom  
Tankönyv a kétnyelvű általános iskolák 7. osztálya számára, Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program

**Robert Farič**  
**Aleksander Vališer**

<b>UVOD</b> .....	8
<b>GEOGRAFIJA</b> .....	10
<b>1 SLOVENIJA</b> .....	12
1.1 Državni simboli Republike Slovenije .....	20
<b>2 NARAVNOGEOGRAFSKE ENOTE SLOVENIJE</b> .....	24
2.1 Alpske pokrajine .....	28
2.2 Predalpske pokrajine .....	54
2.3 Dinarske pokrajine .....	66
2.4 Primorske pokrajine .....	84
2.5 Panonske pokrajine .....	98
<b>3 GOSPODARSTVO SLOVENIJE</b> .....	108
3.1 Kmetijstvo .....	110
3.2 Gozdarstvo .....	116
3.3 Rudarstvo in viri energije .....	120
3.4 Industrija .....	130
3.5 Promet .....	134
3.6 Obrt .....	146
3.7 Trgovina .....	152
3.8 Turizem .....	154
3.9 Ribištvo.....	164
<b>4 PREBIVALSTVO SLOVENIJE</b> .....	166
4.1 Poselitev Slovenije.....	166
4.2 Rast prebivalstva .....	172
4.3 Starostna in spolna sestava prebivalstva .....	174
4.4 Narodnostna sestava prebivalstva .....	176
4.5 Selitve prebivalstva .....	182
4.6 Slovenci v zamejstvu in tujini .....	184
<b>ZGODOVINA</b> .....	192
<b>1 KAJ JE ZGODOVINA?</b> .....	194
1.1 Zgodovinska obdobja .....	194
1.2 Preteklost nam razkrivajo zgodovinski viri .....	198
1.3 Materialni sledovi preteklosti .....	200
1.4 Pisni sledovi preteklosti .....	200
1.5 Ustni sledovi preteklosti .....	202



# TARTALOMJEGYZÉK

<b>BEVEZETÉS</b> .....	9
<b>FÖLDRAJZ</b> .....	11
<b>1 SZLOVÉNIA</b> .....	13
1.1 A Szlovén Köztársaság állami szimbólumai .....	21
<b>2 SZLOVÉNIA TERMÉSZETFÖLDRAJZI TÁJEGYSÉGEI</b> .....	25
2.1 Az alpesi vidék .....	29
2.2 Az Alpokalja vidékei .....	55
2.3 A dinári vidék .....	67
2.4 A tengermelléki vidékek .....	85
2.5 A pannon vidék .....	99
<b>3 SZLOVÉNIA GAZDASÁGA</b> .....	109
3.1 Mezőgazdaság .....	111
3.2 Erdőgazdálkodás .....	117
3.3 Bányászat és energiaforrások .....	121
3.4 Ipar .....	131
3.5 Közlekedés.....	135
3.6 Kísipar .....	147
3.7 Kereskedelem .....	153
3.8 Turizmus .....	155
3.9 Halászat .....	165
<b>4 SZLOVÉNIA LAKOSSÁGA</b> .....	167
4.1 Szlovénia népsűrűsége.....	167
4.2 Népeségnövekedés .....	173
4.3 A népesség életkor és nem szerinti megoszlása.....	175
4.4 A népesség nemzetiség szerinti összetétele .....	177
4.5 A népességvándorlás .....	183
4.6 Szlovénok a határ mentén és külföldön .....	185
<b>TÖRTÉNELEM</b> .....	193
<b>1 MI A TÖRTÉNELEM?</b> .....	195
1.1 Történelmi korszakok .....	195
1.2 A múltról a történelmi források tanúskodnak .....	199
1.3 A múlt tárgyi emlékei .....	201
1.4 A múlt írásos emlékei .....	201
1.5 A múlt szójhagyomány útján terjedő emlékei .....	203

<b>2</b>	<b>PRAZGODOVINA</b> .....	206
2.1	Življenje v prazgodovini .....	212
2.2	Človek in ogenj .....	214
2.3	Od prvih bivališč do stalnega domovanja .....	216
2.4	Orodje in orožje .....	218
2.5	Obrt in umetnost .....	220
2.6	Prazgodovinska najdišča v Sloveniji .....	222
<b>3</b>	<b>ILIRI IN KELTI NA NAŠEM OZEMLJU</b> .....	226
<b>4</b>	<b>RIMLJANI</b> .....	230
4.1	Rimljani v naših krajih .....	242
<b>5</b>	<b>KRŠČANSTVO</b> .....	246
<b>6</b>	<b>SREDNJI VEK</b> .....	250
6.1	Slovani .....	250
6.1.1	Pradomovina Slovanov .....	250
6.1.2	Preseljevanje Slovanov .....	254
<b>7</b>	<b>KARANTANIJA</b> .....	258
7.1	Karantanska družba .....	260
7.2	Izguba samostojnosti Karantanije .....	264
<b>8</b>	<b>ŽIVLJENJE NA GRADU</b> .....	266
<b>9</b>	<b>ZGODOVINSKE POKRAJINE</b> .....	270
<b>10</b>	<b>ŠEGE IN NAVADE</b> .....	272
10.1	Kravji bal .....	274
10.2	Ovčarski bal .....	276
10.3	Flosarski bal .....	276
10.4	Kurentovanje .....	278
10.5	Jurjevanje .....	280
10.6	Borovo gostüvanje .....	282
10.7	Kresovanje .....	282
10.8	Škoromati.....	284
10.9	Koledovanje .....	286
10.10	Koledarske šege na Slovenskem .....	288
10.11	Slovenske tradicionalne jedi .....	292
10.12	Slovenske narodne noše .....	296

<b>2</b>	<b>ŐSKOR</b> .....	207
	2.1 Élet az őskorban .....	213
	2.2 Az ember és a tűz .....	215
	2.3 Az első lakóhelyektől az állandó otthonokig .....	217
	2.4 Szerszámok és fegyverek .....	219
	2.5 Kézművesség és művészet .....	221
	2.6 Őskori lelőhelyek Szlovéniában .....	223
<b>3</b>	<b>ILLÍREK ÉS KELTÁK A SZLOVÉN TERÜLETEN</b> .....	227
<b>4</b>	<b>RÓMAIAK</b> .....	231
	4.1 Rómaiak a mai szlovén területeken .....	243
<b>5</b>	<b>KERESZTÉNYSÉG</b> .....	247
<b>6</b>	<b>KÖZÉPKOR</b> .....	251
	6.1 A szlávok .....	251
	6.1.1 A szlávok őshazája .....	251
	6.1.2 A szlávok vándorlása .....	255
<b>7</b>	<b>KARANTÁNIA</b> .....	259
	7.1 A karantán társadalom .....	261
	7.2 Karantánia függetlenségének elvesztése .....	265
<b>8</b>	<b>ÉLET A VÁRBAN</b> .....	267
<b>9</b>	<b>TÖRTÉNELMITARTOMÁNYOK</b> .....	271
<b>10</b>	<b>SZOKÁSOK ÉS HAGYOMÁNYOK</b> .....	273
	10.1 Tehénbál .....	275
	10.2 Juhbál .....	277
	10.3 Tutajosbál .....	277
	10.4 A kurentek .....	279
	10.5 Szent György napja .....	281
	10.6 Fenyőlakodalom .....	283
	10.7 Örömtűz .....	283
	10.8 Skoromaták .....	285
	10.9 Koledálás .....	287
	10.10 Naptári hagyományok Szlovéniában .....	289
	10.11 Hagyományos szlovén ételek .....	293
	10.12 Szlovén népviselet .....	297

Dragi učenec in učenka!

V zelo kratkem času lahko prepotujemo z enega konca naše države na drugega. Srečo imamo, da živimo v tako lepi, razgibani in raznoliki deželi – SLOVENIJI, ki pa jo žal še premalo poznamo.

V tem šolskem letu bomo skupaj spoznavali Slovenijo. Odkrivali bomo lepote in značilnosti posameznih slovenskih pokrajin in njene prebivalce. Spomnili se bomo, s čim so se Slovenci ukvarjali včasih in katere obrti, šege in navade so se ohranile do današnjih dni. Ne bomo pa pozabili niti na to, s čim se v Sloveniji ukvarjamo danes, koliko nas je, kdo živi v Sloveniji in kje vse živijo Slovenci. V učbeniku se bomo premaknili daleč nazaj v preteklost, ki si jo danes težko zamišljamo. S pomočjo različnih virov bomo spoznali, kako so živeli v prvih človeških skupnostih, kakšno in katero orodje in orožje so poznali. Čaka nas zanimivo in pestro leto.

Učbenik je zasnovan tako, da bo tvoje delo z njim enostavno in prijetno. Razdeljen je na dva dela: na geografski in zgodovinski del. Besedilo dopolnjujejo številne fotografije, grafikoni in tematske karte.

Da boš posamezne vsebine še bolj spoznal, sva ti pripravila tudi različne dejavnosti.

Označene so s tako sličico



Nepoznane besede pa sva razložila v okvirju s tole sličico



In verjemi, vse zmoreš!

Vsako poglavje ima na koncu tudi zelo kratek povzetek.

Prosiva te, da v učbenik ne pišeš ničesar in da skrbiš zanj, da ga bo lahko za tabo uporabljal še kdo. Vse dejavnosti so predlagane tako, da jih boš lahko naredil ustno ali pa rešitve napisal v zvezek ali na plakat.

Sedaj pa se le odpravimo na naše zanimivo potovanje po Sloveniji! Srečno!

Avtorja

Kedves Tanuló!

Országunkat az egyik végétől a másikig nagyon rövid idő alatt átutazhatjuk. Szerencsések vagyunk, hogy ilyen gyönyörű és változatos országban élhetünk, mint SZLOVÉNIA, amelyet sajnos még mindig kevésbé ismerünk.

Ebben a tanévben megismerkedünk Szlovéniával. Felfedezzük szépségeit, az egyes szlovén tájak jellegzetességeit, valamint lakóit. Visszatekintünk, hogy a régmúltban mivel foglalkoztak a szlovének, valamint hogy milyen iparágak, szokások és hagyományok maradtak fenn a mai napig. Ugyanakkor nem fogunk elfeledkezni arról sem, hogy manapság mivel foglalkozunk, hányan vagyunk, kik és hol élnek Szlovéniában. A tankönyvben visszatérünk a múltba, amelyet ma már nehezen tudunk elképzelni. Különböző források segítségével megtudhatjuk, hogyan éltek az első emberi közösségek, és milyen eszközöket használtak. Érdekes és színes tanév vár ránk.

A tankönyvet úgy terveztük, hogy a munkád könnyű és kellemes legyen. Két részre oszlik: földrajzi és történelmi részre. A szöveget számos fénykép, diagram és tematikus térkép egészíti ki.

Ahhoz, hogy jobban megismerkedj az egyes tartalmakkal, különféle tevékenységeket készítettünk a számodra, amelyeket az alábbi rajzzal jelöltünk:



Az ismeretlen szavak magyarázata mellett ezt a képet látod:



Hidd el, képes vagy rá!

Minden fejezet végén találsz egy rövid összefoglalót.

Kérjük, hogy a tankönyvbe ne írd bele, valamint vigyázz rá, hogy más is használhassa utánad. A feladatokat szóban, a füzetedben vagy akár egy plakát formájában is megoldhatod.

Most pedig induljunk el egy érdekes utazásra, Szlovéniába! Sok szerencsét!

A szerzők









# 1 SLOVENIJA

12



S pomočjo atlasa določi, v katerem delu sveta leži Slovenija. S pomočjo spodnjega zemljevida določi, kakšna je lega Slovenije v Evropi.



Slika 1a: Zemljevid Evrope

Republika Slovenija je **demokratska država**. Leži v južnem delu **Srednje Evrope**. Prestolnica Slovenije je **Ljubljana**.



## ALI VEŠ, da ...

je Slovenija ena mlajših evropskih držav? Svojo samostojnost je razglasila leta 1991.

**DEMOKRATIČNA DRŽAVA** – politična ureditev, v kateri vlada večina, ki jo je na svobodnih volitvah izvolilo največ državljanov in državljanek. Varuje osebne in politične pravice vseh državljanov



# 1 SZLOVÉNIA

13

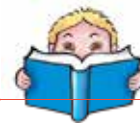


Az atlasz segítségével határozd meg, hol van Szlovénia!  
Az alábbi térkép segítségével határozd meg Szlovénia elhelyezkedését Európában!



Kép 1a: Európa térképe

A Szlovén Köztársaság **demokratikus állam**. Közép-Európa déli részén található. Szlovénia fővárosa **Ljubljana**.



## TUDOD-E, hogy...

Szlovénia az európai államok egyik legfiatalabb állama?  
Függetlenségét 1991-ben nyilvánította ki.

**DEMOKRATIKUS ÁLLAM** – olyan politikai rendszer, amelyet a polgárok többsége által a szabad választásokon megválasztott többség irányít. Védi az összes állampolgár személyes és politikai jogait.



Slika 1: Ljubljana



Slika 2: Praznično okrašena Ljubljana



Na internetu poišči najnovejši podatek, koliko prebivalcev ima Slovenija. Mogoče najdeš tudi podatek, koliko je v Sloveniji državljanov italijanske in madžarske narodne manjšine.

Uradni jezik v Sloveniji je **slovenščina**. Na območjih, kjer živi prebivalstvo **italijanske manjšine** in **madžarske narodne manjšine**, pa sta uradni jezik tudi **italijanščina** oziroma **madžarščina**.



**MANJŠINA** –  
pripadniki naroda,  
katerega večina  
živi v drugi državi



Pozanimaj se, katere pravice imajo narodne manjšine v Sloveniji.

Slovenija meji:

- na zahodu na **Italijo**,
- na severu na **Avstrijo**,
- na severovzhodu na **Madžarsko**,
- na vzhodu in jugu pa na **Hrvaško**.

Mejam s sosednjimi državami pravimo **državne meje**. Na zemljevidih v učbeniku so označene z rdečo barvo.





Kép 1: Ljubljana



Kép 2: Ljubljana ünnepi kivilágításban



Az interneten keress friss adatokat Szlovénia lakosságának a számáról! Bizonyára arról is fogsz találni adatokat, hogy mennyi az olasz és magyar nemzeti közösségben élő állampolgárok száma Szlovéniában.

Szlovénia hivatalos nyelve a **szlovén**. Azokon a területeken, ahol az **olasz** és a **magyar nemzeti kisebbség** él, az **olasz** és a **magyar nyelv** is hivatalos nyelv.



**KISEBBSÉG** – egy olyan nemzet tagjai, amelynek többsége egy másik országban él.



Érdeklődd meg, milyen jogaik vannak a nemzeti közösségekben (kisebbségben) élő állampolgároknak Szlovéniában!

Szlovénia négy országgal határos:

- nyugaton **Olaszországgal**,
- északon **Ausztriával**,
- északkeleten **Magyarországgal**,
- keleten és délen **Horvátországgal**.

A szomszédos országok között húzódó határt **államhatárnak** nevezzük. A tankönyv térképein piros színnel van jelölve.



Slika 3: Slovenija in njene sosede

Državne meje so se velikokrat spreminjale. Na to so vplivale vojne in različni dogovori. Danes ne živijo vsi Slovenci v Sloveniji. Nekaj jih živi tudi za mejo v naših sosednjih državah. Meji, ki prikazuje, do kod v zamejstvu živijo Slovenci, pravimo **narodnostna meja**. Narodnostne meje na zemljevidih niso označene posebej.



V katerih sosednjih državah živi veliko Slovencev? Kako te Slovence imenujemo?

Uradna denarna enota v Sloveniji je evro (EUR).



Pozanimaj se, kdaj je postal evro uradni denar v Sloveniji. Katero denarno enoto smo imeli pred evrom?



Kép 3: Szlovénia és szomszédai

Az államhatárokat többször megváltoztatták. Ezt a háborúk és a különféle megállapodások befolyásolták. Ma nem minden szlovén él Szlovéniában. Néhányuk külföldön él a szomszédos országokban. A határt, amely megmutatja, hol élnek a szlovének a határokon kívül, **nemzethatárnak (etnikai határnak) nevezzük**. A nemzethatárok (etnikai határok) a térképen nincsenek megjelölve.



Melyik szomszédos országban él sok szlovén? Hogyan nevezzük őket?

Szlovénia hivatalos pénzneme az euró (EUR).



Érdeklődd meg, mikor lett az euró Szlovénia hivatalos pénzneme! Milyen pénznem volt az euró bevezetése előtt?

Slovenija je velika 20.273 km<sup>2</sup>. Sestavlja jo **osem zgodovinsko-geografsko** zaključenih pokrajin, ki so bolj ali manj enotne. Te pokrajine so: Primorska, Notranjska, Gorenjska, Dolenjska, Bela krajina, Koroška, Štajerska in Prekmurje.

Slovenija je pokrajinsko raznolika. V njej se stikajo:

- alpski svet,
- sredozemski svet,
- panonski svet in
- dinarski svet.



**STIČIŠČE** – prostor, kjer se kaj stika



Slika 4: Alpski svet – pogled na Julijske Alpe



Slika 5: Panonski svet – Prekmurje



Slika 6: Sredozemski svet – Piran



Dinarski svet – naravni most v Rakovem Škocjanu



Dobro si oglej zgornje fotografije. Izberi si eno in jo opiši.

Gotovo si že obiskal katero izmed mnogih slovenskih naravnih in kulturnih znamenitosti. Katere bi priporočil prijateljem iz tujine, da jih obišejo? V katero pokrajino bi uvrstil svoje predloge? Zakaj?



Szlovénia területe 20 273 km<sup>2</sup>. **Történelmileg és földrajzilag nyolc** körülhatárolt régióból áll, amelyek többé-kevésbé egységesek. Ezek a régiók: Primorska (Tengermellék), Notranjska, Gorenjska, Dolenjska, Bela krajina, Karintia, Štajerska (Stájerország) és a Muravidék.

Szlovénia régiói változatosak. Területén a következő tájak találkoznak:

- az alpesi vidék,
- a mediterrán vidék,
- a pannon vidék és
- a dinári vidék.



**TALÁLKOZÁSI PONT** –  
hely, ahol kapcsolódik  
két dolog



Kép 4: Alpesi vidék – kilátás a Júliai-Alpokra



Kép 5: Pannon vidék – Muravidék



Kép 6: Tengermelléki vidék – Piran



Kép 7: Dinári vidék – természetes híd Rakov Škocjanban



Nézd meg jól a fenti fényképeket! Válassz ki egyet közülük, és jellemezd!

Már biztosan ellátogattál Szlovénia egyes természeti vagy kulturális nevezetességeihez. Melyikeket ajánlanád külföldi barátaidnak, hogy látogassák meg? Melyik vidéket javasolnád nekik? Miért?



Slovenska obala leži ob **Jadranskem morju**. Dolga je 46,6 kilometrov. Najvišji vrh v Sloveniji je **Triglav**. Visok je 2864 metrov.



Slika 8: Slovenska obala



Slika 9: Triglav je najvišji vrh

Republika Slovenija je članica **Organizacije združenih narodov**, zveze **NATO** in **Evropske unije**.

## 1.1 | DRŽAVNI SIMBOLI REPUBLIKE SLOVENIJE



Zagotovo veš, po katerih simbolih se države ločijo med sabo. Naštej državne simbole. Pomisli na zmage naših športnikov. Kako potekajo podelitve medalj?

### HIMNA

Slovenska himna je **sedma** kitica pesmi *Zdravljica*, ki jo je napisal France Prešeren. Melodijo zanjo je napisal skladatelj Stanko Premrl.

Žive naj vsi narodi,  
ki hrepene dočakat' dan,  
da koder sonce hodi,  
prepir iz sveta bo pregnan,  
da rojak  
prost bo vsak,  
ne vrag, le sosed bo mejak!

A szlovén tengerpart az **Adriai-tenger** mentén fekszik. 46,6 km hosszú. Szlovénia legmagasabb hegycsúcsa a **Triglav**. 2864 méter magas.



Kép 8: A szlovén tengerpart



Kép 9: A Triglav a legmagasabb hegycsúcs

A Szlovén Köztársaság az **Egyesült Nemzetek Szervezetének**, a **NATO**-nak és az **Európai Uniónak** is a tagja.

## 1.1 | A SZLOVÉN KÖZTÁRSASÁG ÁLLAMI SZIMBÓLUMAI



Biztosan tudod, hogy milyen szimbólumokkal különböztetjük meg egymástól az országokat. Sorold fel az ország szimbólumait! Gondolj a sportolóink győzelmére! Hogyan folyik az érmek kiosztása?

### HIMNUSZ

A szlovén himnusz a *Pohárköszöntő* **hetedik** versszaka, amelyet France Prešeren írt. Stanko Premrl zeneszerző zenésítette meg.

Žive naj vsi narodi,  
ki hrepene dočakat' dan,  
da koder sonce hodi,  
prepir iz sveta bo pregnan,  
da rojak  
prost bo vsak,  
ne vrag, le sosed bo mejak!

## GRB

Grb se oblikuje po nekaterih geometrijskih in barvnih pravilih. Slovenski grb ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi bela podoba Triglava. Pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke. Nad podobo Triglava pa so v obliki trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob strani obrobljen rdeče.



Slika 10: Slovenski grb

## ZASTAVA

Zastava Slovenije je belo-modro-rdeče barve in ima grb Slovenije. Slovenska zastava je dvakrat daljša kot široka. Vsaka barva zavzema po širini tretjino prostora zastave. Grb je v levem zgornjem delu zastave, tako da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro.



Slika 11: Slovenska zastava

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Republika Slovenija je **demokratska** država. Leži v Srednji Evropi. Prestolnica Slovenije je Ljubljana.

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih, kjer živi prebivalstvo italijanske in madžarske narodne manjšine, pa sta uradna jezika tudi italijanščina oziroma madžarščina.

Uradni denar v Sloveniji je evro. Slovenija je velika 20.273 km<sup>2</sup>.

Leži na stičišču alpskega, sredozemskega, panonskega in dinarskega sveta.

Državni simboli so himna, grb in zastava.

## CÍMER

A címert geometriai és színekre vonatkozó szabályokkal jellemezhetjük. Szlovénia címere pajzsot formál. A pajzs közepén kék alapon látható a Triglav. Alatta két hullámos vonal szemlélteti a tengert és a folyókat. A Triglav rajza felett három arany hatszögletű csillag látható háromszög alakban. A pajzs szegélye piros.



Kép 10: Szlovénia címere

## ZÁSZLÓ

Szlovénia zászlaja fehér–kék–piros színű, és Szlovénia címerét is tartalmazza. A szlovén zászló kétszer olyan hosszú, mint széles. Mindhárom szín a zászló szélességének egyharmadát foglalja el. A címer a zászló bal felső sarkában van, az egyik fele a fehér sávba, a másik a kékbe nyúlik bele.



Kép 11: Szlovénia zászlaja

## EZT MEGJEGYZEM

A Szlovén Köztársaság **demokratikus** állam. Közép-Európa déli részén fekszik. Szlovénia fővárosa Ljubljana.

Szlovénia hivatalos nyelve a szlovén. Azokon a területeken, ahol az olasz és a magyar nemzeti közösség él, az olasz és a magyar nyelv is hivatalos nyelv.

Szlovénia hivatalos pénzneme az euró (EUR). Szlovénia területe 20.273 km<sup>2</sup>. Az alpesi vidék, a mediterrán vidék, a pannon vidék és a dinári vidék találkozási pontjain terül el.

Az állam szimbólumai a himnusz, a címer és a zászló.



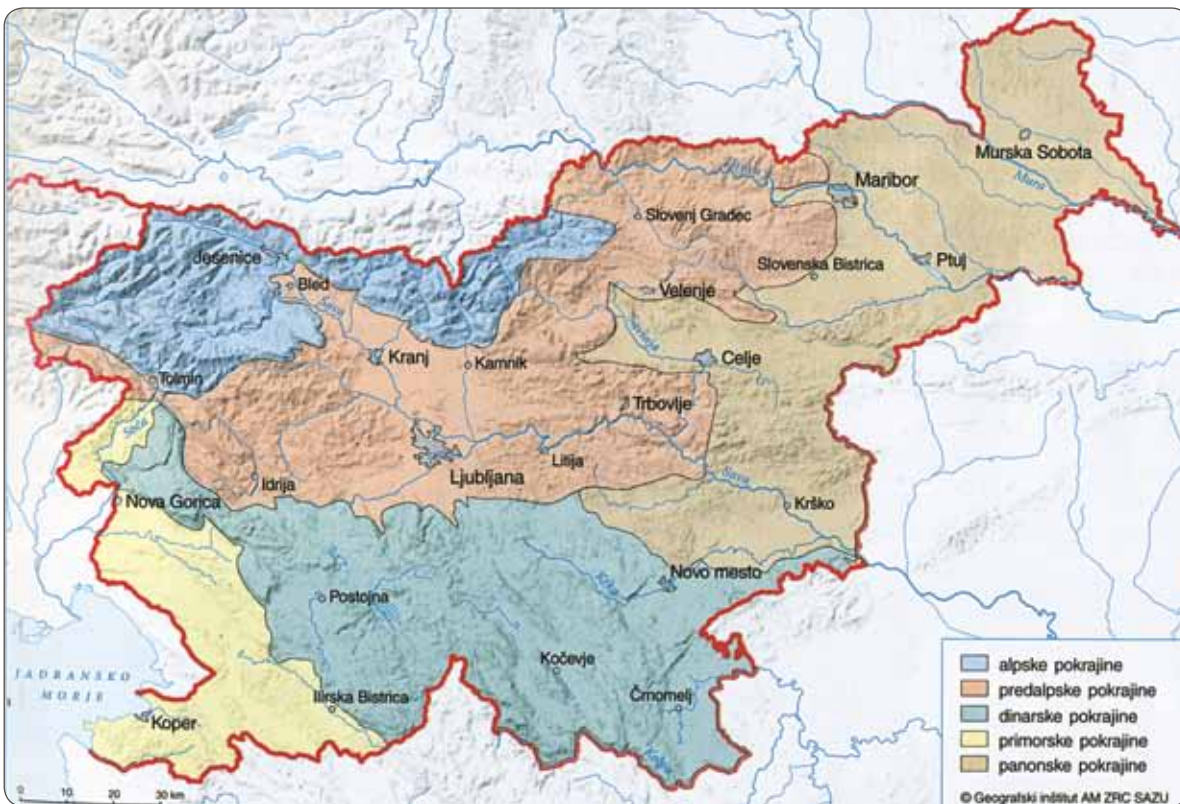
## 2 NARAVNOGEOGRAFSKE ENOTE SLOVENIJE

24



Si že potoval po Sloveniji? Si si jo mogoče ogledal iz zraka? Kako bi opisal slovensko pokrajino?

Slovenska pokrajina je zelo raznolika: imamo visoke gore, hribe in griče, velika polja, kraške jame in morje. Slovenija leži na stičišču Alp, Dinarskega gorstva, Panonske nižine in Jadranskega morja.



Slika 12: Naravnogeografske enote Slovenije



S pomočjo zgornjega zemljevida poskušaj ugotoviti, v katero naravnogeografsko enoto spada tvoj kraj. Opiši pokrajino, v kateri živiš.

Slovenijo sestavljajo **štiri** naravne enote:

- alpski svet,
- dinarski svet,
- primorski svet,
- panonski svet.



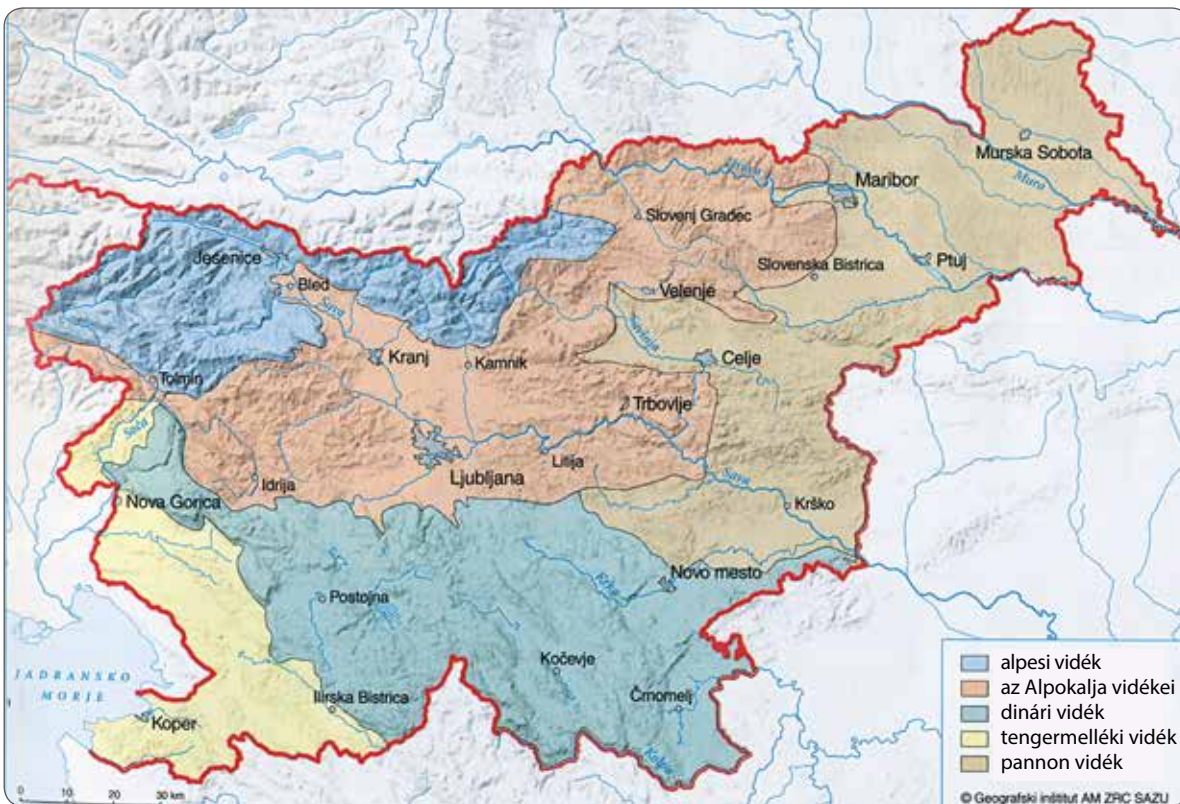
## 2 SZLOVÉNIA TERMÉSZETFÖLDRAJZI TÁJEGYSÉGEI

25



Bejártad már Szlovéniát? Talán már láttad a levegőből is?  
Hogyan jellemeznéd a szlovén tájat?

A szlovén táj nagyon változatos, magas hegyek, hegységek, dombságok, nagy mezők, karsztbarlangok jellemzik, valamint a tenger. Szlovénia az Alpok, a Dinári-hegység, a Pannon-síkság és az Adriai-tenger metszéspontjában fekszik.



Kép 12: Szlovénia természetföldrajzi egységei



A fenti térkép segítségével próbáld meghatározni, melyik természetföldrajzi egységhez tartozik a vidék, ahol élsz! Mutasd be!

Szlovéniának **négy** természetföldrajzi egysége van:

- az alpesi vidék,
- a dinári vidék,
- a tengermelléki vidék,
- a pannon vidék.



Slika 13: Alpski svet



Slika 15: Primorski svet



Slika 14: Dinarski svet



Slika 16: Panonski svet

Največji del Slovenije sestavljajo gorovja, hribovja, kotline in doline alpskega sveta. Alpski svet na jugu prehaja v dinarski svet. Primorski svet je severno od Jadranskega morja. Panonski svet je del in obrobje velike Panonske kotline.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovenska pokrajina je zelo raznolika: imamo visoke gore, hribe in griče, velika polja, kraške jame in morje.

Največji del ozemlja zavzema alpski svet. Južno od njega je dinarski svet. Primorski svet se nahaja severno Jadranskega morja. Panonski svet je del velike Panonske kotline.



Kép 13: Az alpesi vidék



Kép 15: A mediterrán vidék



Kép 14: A dinári vidék



Kép 16: A pannon vidék

Szlovénia legnagyobb részét hegyek, hegységek, medencék és az alpesi vidék völgyei alkotják. Az alpesi vidék délen a dinári kasztvidékbe nyúlik. A mediterrán vidék az Adriai-tengertől északra helyezkedik el. A pannon vidék a nagy Pannon-medence része és peremvidéke.

## EZT MEGJEGYZEM

A szlovén táj nagyon változatos: magas hegyek, hegységek, dombságok, nagy mezők, karsztbarlangok és a tenger jellemzik.

A terület legnagyobb részét az alpesi vidék foglalja el. Ettől délre található a dinári vidék. A mediterrán vidék az Adriai-tengertől északra fekszik. A pannon vidék a nagy Pannon-medence része és peremvidéke.

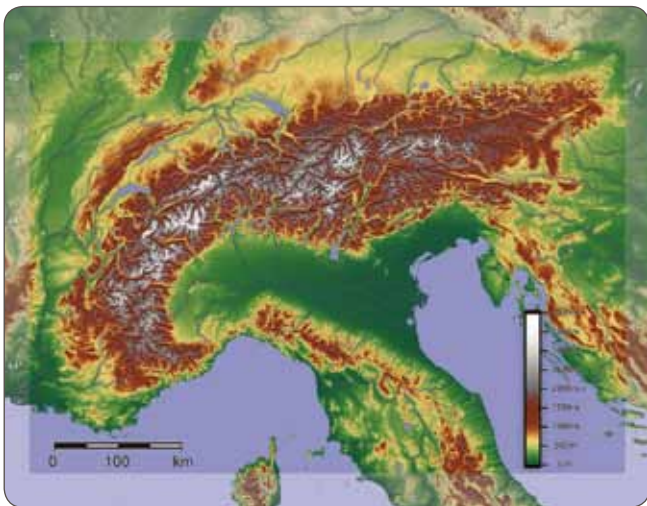


## 2.1 | ALPSKE POKRAJINE



Gotovo si preživel kakšen prijeten dan v alpskih pokrajinah. V razredu pripoveduj o tem.

Naš alpski svet je del **evropskih Alp**. To je največje evropsko gorstvo. Zato Slovenijo prištevamo med **alpske dežele**.



Slika 18: Evropske Alpe



Slika 19: Julijske Alpe



Na zemljevidu Evrope poglej, kje ležijo evropske Alpe.

### POVRŠJE IN LEGA ALPSKIH POKRAJIN

Alpske pokrajine v Sloveniji delimo na tri gorovja:

- Julijske Alpe,
- Kamniško-Savinjske Alpe,
- Karavanke.

Po kamninski zgradbi so zgrajene iz trdnega **apnenca** in **dolomita**.



**KAMNINA** – trdna snov, ki sestavlja zemeljsko skorjo  
**APNENEC** – kamnina, iz katere pridobivamo apno  
**DOLOMIT** – apnencu podobna, a bolj krušljiva kamnina

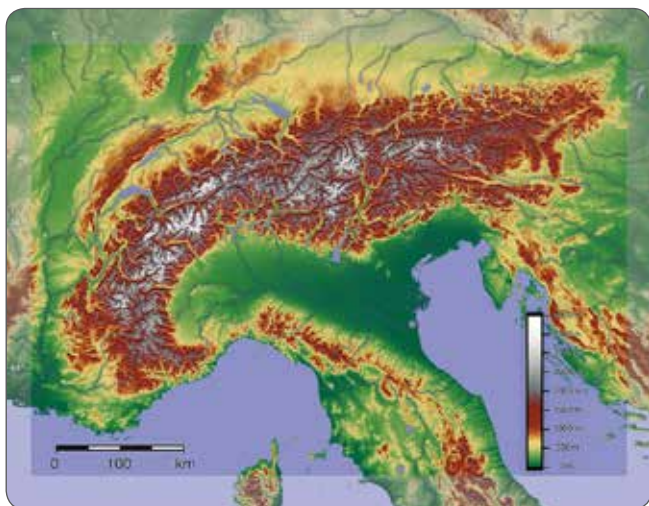


## 2.1 | AZ ALPESI VIDÉK



Biztosan eltöltöttél már egy kellemes napot az alpesi vidéken. Mesélj róla!

Az alpesi vidékünk az **európai Alpok** része. Ez a legnagyobb európai hegység. Emiatt Szlovéniát az **alpesi országok** közé soroljuk.



Kép 18: Az Alpok Európában



Kép 19: A Júliai-Alpok



Európa térképén tekintsd meg, hol húzódik az Alpok hegység Európában!

### AZ ALPESI VIDÉK FELSZÍNE ÉS FEKVÉSE

Szlovénia alpesi vidékét három hegységre osztjuk:

- Júliai-Alpok,
- Kamniki- és Savinjai-Alpok,
- Karavankák.

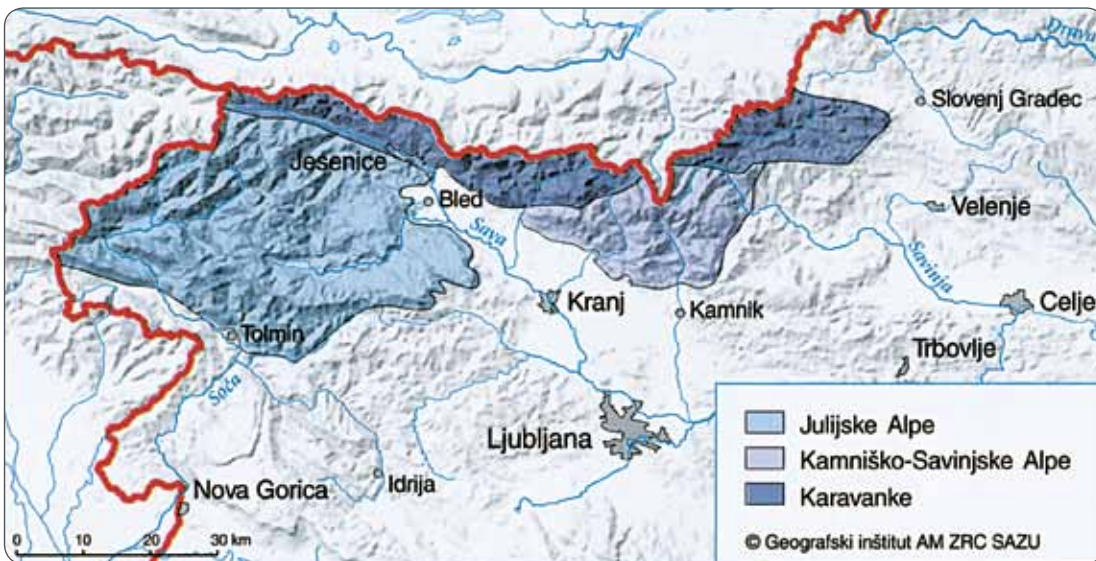
Kőzetük kemény **mészkből** és **dolomitból** áll.



**KŐZET** – szilárd anyag, amely a földkérget alkotja

**MÉSZKŐ** – kőzet, amelyből meszet kapunk

**DOLOMIT** – a mészkőhöz hasonló karbonátos kőzet



Slika 20: Razdelitev slovenskih Alp



Na zemljevidu poišči tri velika gorovja v Sloveniji. S pomočjo učitelja opiši njihovo lego.

Slovenski alpski svet sestavljajo: **gorovje**, **hribovje**, **doline** in **kotline**.

Za **gorovje** so značilni **ostri vrhovi** ter **strma** in **prepadna pobočja**. Najvišji vrhovi so visoki 2000 m in več. Najvišji vrh slovenskih Alp je Triglav (2864 m), ki je tudi simbol Slovenije.



Slika 23: Planšarija



Slika 22: Kamniško-Savinjske Alpe

Na obrobju visokih gora so **planote**, porasle z **gozdom** in **gorskimi pašniki** (planine).



Na medmrežju ali v knjižnici poišči zanimivosti in podatke o gorskem pašništvu pri nas. O svojih spoznanjih poročaj v razredu.





Kép 20: A szlovéniai Alpok felosztása



A térképen keresd meg Szlovénia három nagy hegységét!  
A tanárod segítségével írd le, hol terülnek el!

Szlovénia alpesi vidéke **hegyekből, domságokból, völgyekből és katlanokból** áll. A **hegyeket** az **éles csúcsok, meredek lejtők** és **sziklahasadékok** jellemzik. A legmagasabb csúcsok legalább 2000 m magasak. A szlovén Alpok legmagasabb hegycsúcsa a Triglav (2864 m), amely egyben Szlovénia szimbóluma.



Kép 23: Pásztorokodás



Kép 22: Kamniki- és Savinjai-Alpok

A magas hegyek szélét **fennsíkok** borítják, **erdőkkel** és **hegyi legelőkkel** körülvéve.



Az interneten vagy a könyvtárban keress érdekes adatokat a hegyi legelőről! Észrevételeidről készíts beszámolót az osztályodnak!

V ledeni dobi so bile Alpe pokrite z **ledeniki**. Največji ledeniki so bili Soški, Bohinjski in Dravski. S svojimi **ledeniškimi jeziki** so počasi polzeli do dolin in oblikovali pokrajino. Med polzenjem so strgali (brusili) površje in prenašali kamenje.



Slika 25: Gorski hrbti, grebeni in doline

Posledice so vidne še danes:

- ledeniška morena (gruč, pesek in skale, ki jih je nosil ledenik s seboj),
- jezera,
- ledeniške doline (koritasta dolina v obliki črke U).

Ob opazovanju zemljevida lahko vidimo, da v Sloveniji **gorski hrbti, grebeni** in **doline** potekajo v smeri **od zahoda proti vzhodu**.



Slika 24: Ledeniška dolina



Poišči slikovno gradivo, ki prikazuje značilnosti in površino alpskih pokrajin. Prilepi ga v zvezek.

## POVRŠJE ALPSKIH POKRAJIN



Na zemljevidu poišči dolino reke Soče in opiši, v kateri smeri poteka: ali od vzhoda proti zahodu, od severa proti jugu ali kako drugače? Ali spreminja smer toka?



A jégkorszakban az Alpokat **gleccserek** borították. A legnagyobb gleccserek a Soča (Isonzó), a Bohinj és a Dráva folyók voltak. A **gleccseryelvek** lassan értek le a völgyekbe, és átalakították a tájat. Csúszás közben lekoptatták (csiszolták) a felületet, és magukkal vitték a kőtörmeléket.



Kép 25: Hegyvidékek, hegygerincek és völgyek

Ennek következményei ma is láthatók:

- gleccsermorénák (kavics, homok és sziklák, amelyeket a gleccser magával vitt),
- folyók,
- gleccser vájta völgyek (U alakú völgyek).

Ha megnézzük a térképet, láthatjuk, hogy Szlovéniában a **hegyek, hegygerincek** és **völgyek** nyugatról kelet felé húzódnak.



Kép 24: Gleccservölgy



Keress olyan képanyagot, amely bemutatja az alpesi vidék jellemzőit és felszínét!  
Ragaszd a füzetbe!

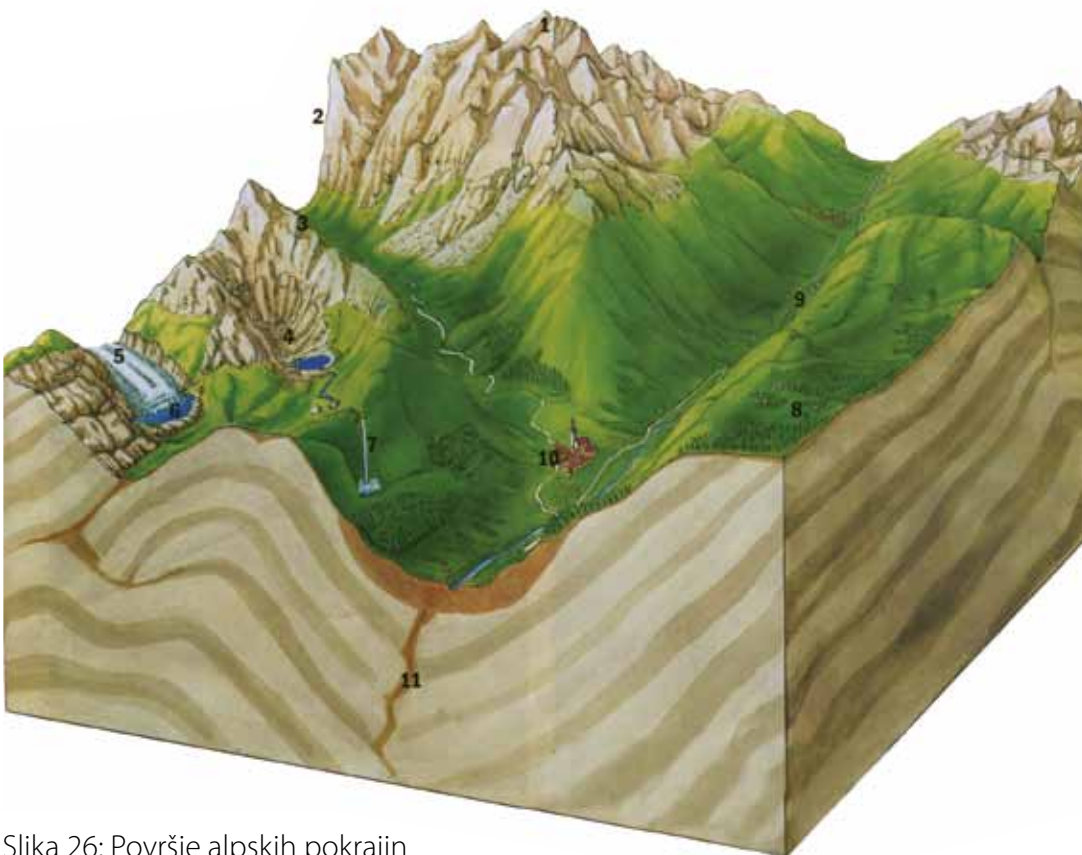
## AZ ALPESI VIDÉK FELSZÍNE



Keress meg a térképen a Soča (Isonzó) folyó völgyét, és írd le, merre folyik: keletről nyugatra, északról délre vagy más irányba!  
Változtatja-e a folyó az irányát?

Značilnosti površja alpskih pokrajin so:

1. ostri vrhovi,
2. strma pobočja, prepadne stene,
3. sleme, greben,
4. krnica,
5. ledenik,
6. ledeniški jezik,
7. slap,
8. planota z gozdom in pašniki,
9. ledeniška dolina,
10. naselje – vas na stekanju dolin,
11. ledeniški pregib.



Slika 26: Površje alpskih pokrajin



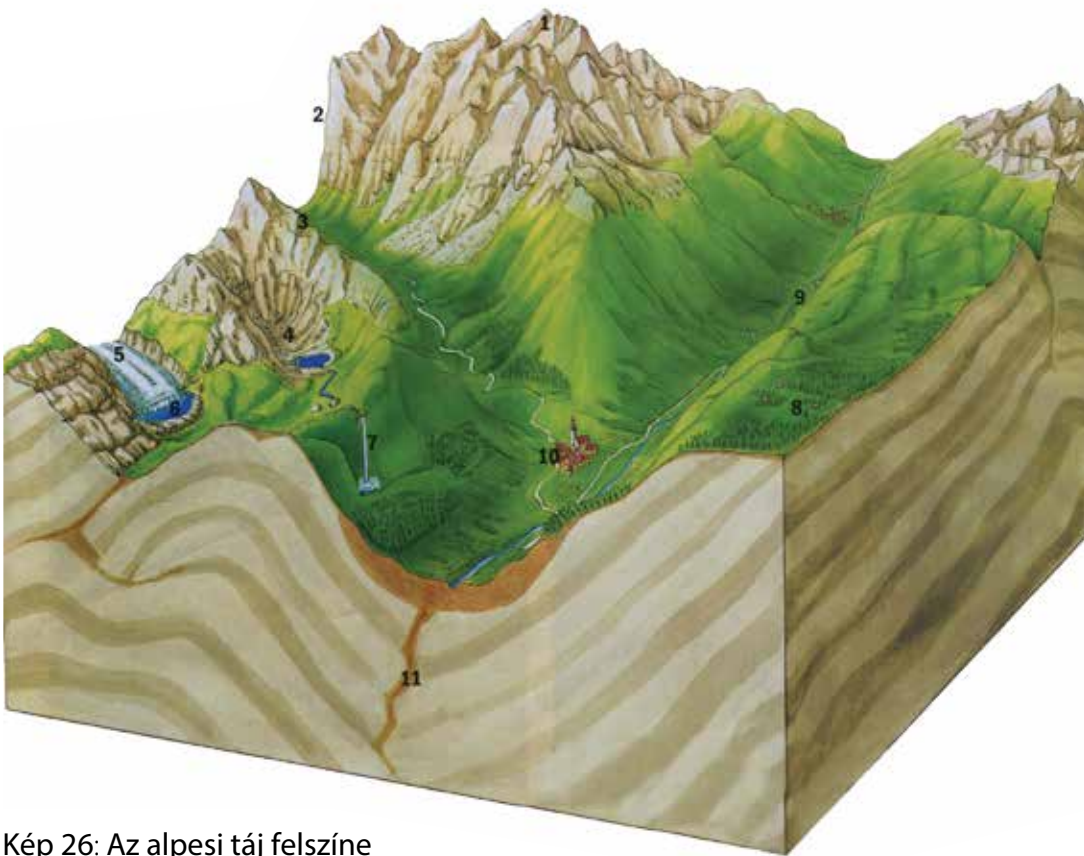
**PLANOTA** – višji, precej raven svet v hribovju, gorovju  
**KRNICA** – zgornji del ledeniške doline, ki je zaokrožen  
**SLEME** – visoka podolgovata, strma gorska vzpetina  
**LEDENIŠKI JEZIK** – spodnji del ledenika



Pozorno opazuj zgornjo podobo alpskih pokrajin in jo opiši.  
 V peskovniku oblikuj površje alpskih pokrajin in prikaži potek slemen in alpskih dolin.

Az alpesi táj felszíni jellemzői:

1. éles hegycsúcsok,
2. lejtős fennsíkok, hasadékok,
3. hegygerinc, csúcs,
4. cirkuszvölgy (kár völgy),
5. gleccser,
6. gleccseryelv,
7. vízésés,
8. fennsík erdővel és legelővel,
9. gleccservölgy,
10. település – a patak völgyében,
11. gleccserforrás.



Kép 26: Az alpesi táj felszíne



**FENNSÍK** – magasabb, inkább egyenes terület a hegyekben  
**CIRKUSZVÖLGY** – a gleccservölgy felső része, amely félkör alakú  
**HEGYGERINC** – magas, hosszúkás, meredek hegyvonulat  
**GLECCSERNYELV** – a gleccser alsó része



Figyeld meg alaposan a fenti képet az alpesi tájról, majd jellemezd!  
 A homokozóban formázz meg egy alpesi tájat, és mutasd meg a hegygerincek és az alpesi völgyek vonulatát!



## JULIJSKE ALPE



Prisluhni pesmi 'Oj Triglav moj dom' in opazuj fotografijo. Pripoveduj v razredu o tem, kar si opazil.

Večji del Julijskih Alp je v Sloveniji, manjši v Italiji.

Na vzhodu segajo do Ljubljanske kotline, na severu do doline reke Save, na jugu pa do reke Bače. V Julijskih Alpah je največ naših gorskih vrhov, ki segajo nad 2000 metrov visoko.

Najvišji vrh je Triglav (2864 m). Podoba gore in z njo povezana zgodovina sta simbol Slovenije in slovenstva.



Slika 27: Triglavsko sedmero jezer



Na zemljevidu poišči nekaj gorskih vrhov v Julijskih Alpah. Gorske vrhove in njihove višine zapiši v zvezek in jih razvrsti po višini.

Za vzhodni del Julijskih Alp so značilne planote in ledeniške doline. Najbolj znane ledeniške doline so: **Planica, Vrata, Kot, Krma.**

Planote **Mežaklja, Pokljuka** in **Jelovica** so poraščene z gozdom.



Na zemljevidu poišči zgoraj naštetih ledeniške doline in planote.

V Julijskih Alpah so v ledeniških kotanjah nastala jezera: **Triglavsko, Kriška, Krnsko.** Najbolj znani in največji sta **Bohinjsko** in **Blejsko jezero.**



## JÚLIAI-ALPOK



Hallasd meg az *Oj, Triglav, moj dom* című dalt, és figyeld meg a képet! Észrevételeid oszd meg az osztálytársaiddal!

A Júliai-Alpok nagyobbik része Szlovéniában van, a kisebbik pedig Olaszországban. Keleten a Ljubljanoi-medencéig húzódik, északon a Száva folyó völgyéig, míg délen a Bača folyóig. A Júliai-Alpokban a hegycsúcsok többsége eléri a 2000 m-es magasságot. A legmagasabb csúcs a Triglav (2864 m). A hegy és a hozzá kapcsolódó történelem Szlovénia és a szlovénség szimbóluma.



Kép 27: A Triglav hét tava



A térképen keress néhány hegycsúcsot a Júliai-Alpokban! Jegyezd fel a hegycsúcsok nevét és magasságukat a füzetbe, majd rendezd őket sorba a magasságuk szerint!

A Júliai-Alpok keleti részét a fennsíkok és a gleccservölgyek jellemzik. A legismertebb gleccservölgyek: **Planica**, **Vrata**, **Kot**, **Krma**. A **Pokljuka**, **Mežaklja**, **Jelovica** erdővel borított fennsíkok.



A térképen keresd meg a fent felsorolt gleccservölgyeket és fennsíkokat!

A Júliai-Alpokban a gleccsermedencékben **tavak** alakultak ki: a **Triglavi-tavak**, a **Kriškói-tó** és a **Krni-tó**. A legismertebb és a legnagyobb tavak a **Bohinji-tó** és a **Bledi-tó**.



Slika 28: Bohinjsko jezero



Slika 29: Blejsko jezero

## KAMNIŠKO-SAVINJSKE ALPE

**Kamniško-Savinjske Alpe** se dvigajo iz ravnine na severu Ljubljanske kotline. Proti vzhodu mejijo na Spodnjo Savinjsko dolino. Ime so dobile po mestu Kamnik in reki Savinji.

Najvišji vrh je **Grintovec** (2558 m). Turistično sta najbolj zanimiva **Krvavec** in **Velika planina**; Krvavec zaradi smučišč, Velika planina zaradi planšarstva.



Grintovec tvori skupaj z nekaterimi vrhovi osrednjo gorsko skupino v Kamniško-Savinjskih Alpah.

slika 30: Grintovec je visok 2558 m



Najlepše ohranjena ledeniška dolina v Kamniško-Savinjskih Alpah je **Logarska dolina** s slapom **Rinko**. To je ledeniško preoblikovana dolina. Slap Rinka je tudi izvir reke **Savinje**. Logarska dolina velja za eno najlepših alpskih dolin v Evropi.

Slika 31: Logarska dolina



Kép 28: Bohinji-tó



Kép 29: Bledi-tó

## KAMNIKI- ÉS SAVINJAI-ALPOK

A **Kamniki- és Savinjai-Alpok** a Ljubljanai-medence északi részén fekvő síkságból emelkednek ki. Keleten az Alsó-Savinja-völgy határolja. A nevüket Kamnik városról és a Savinja folyóról kapták.

A legmagasabb csúcs a **Grintovec** (2558 m). Turisztikailag a legérdekesebb **Krvavec** és **Velika planina**; Krvavec a síelésről, Velika planina a legelőiről híres.



Grintovec bizonyos hegycsúcsaival a Kamniki- és Savinjai-Alpok központi hegycsúcsát képezi.

Kép 30: A Grintovec 2558 m magas



A legszebb fennmaradt gleccservölgy a **Logarska dolina** a **Rinka**-vízeséssel. Ez a gleccserek által kialakított völgy. A Rinka-vízesés a **Savinja** folyó forrása. A Logarska dolina Európa egyik legszebb alpesi völgye.

Kép 31: Logarska dolina





Ob pomoči zemljevida opiši lego Kamniško-Savinjskih Alp. Na zemljevidu poišči njihov najvišji vrh in izvir reke Savinje.



V knjižnici poišči zanimivosti in podatke o Logarski dolini ter iz tega sestavi turistični letak ali sporočilo.

## KARAVANKE

Po Karavankah poteka **meja** med Slovenijo in Avstrijo. Na vzhodu segajo Karavanke do reke Mislinje. Najvišji vrh je **Stol**, ki je visok **2236** metrov.

Po Dovžanovi soteski teče reka Tržiška Bistrica.

Na vzhodu Karavank je Mežiška dolina z reko Mežo. Središče doline so Ravne na Koroškem.

Pri Jesenicah je **karavanški** cestni in železniški **predor**, ki povezuje Slovenijo in Avstrijo.



Sli.32: Karavanke s Košuto



**PRELAZ** – nižji del gorskega slemena, čez katerega vodi pot iz ene doline v drugo

**PREVAL** – nižji del gorskega slemena, hrbta, kjer je mogoč prehod iz ene doline v drugo



Slika 33: Gorski prelaz Ljubelj

Najpomembnejši prelaz v Karavankah je Ljubelj. Že Rimljani so zgradili cesto, ki je preko tega prelaza povezovala obe strani Karavank. Med 2. svetovno vojno so pod prelazom začeli graditi predor.



A térkép segítségével írd le, hol terül el a Kamniki- és Savinjai-Alpok! A térképen keresd meg a legmagasabb csúcsot, és a Savinja folyó forrását is!



A könyvtárban keress érdekességeket a Logarska dolináról, és készíts róla egy szórólapot vagy beszámolót!

## KARAVANKÁK

A Szlovénia és Ausztria közötti **határ** a Karavankák mentén halad. Keleten a Karavankák a Mislinja folyóig húzódik. A legmagasabb csúcs a **Stol**, amely **2236** méter magas. A Dovžan-kanyonban folyik a Tržiška Bistrica folyó.

A Karavankáktól keletre a Mežica-völgy található a Meža folyóval. A völgy központja Ravne na Koroškem. Jesenice közelében található a karavankai közúti és vasúti alagút, amely összeköti Szlovéniát és Ausztriát.



Kép. 32: A Karavankák Košutával



**HÁGÓ** – a hegygerinc alsó része, amelyen út vezet át az egyik völgyből a másikba

**(HEGYI) ÁTJÁRÓ** – a hegygerinc alacsonyabb része, amelyen ösvény vezet át egyik völgyből a másikba



Kép 33: A Ljubelj-hágó

A Karavankák legfontosabb hágója a Ljubelj. Már a rómaiak is építettek utat, amely összekötötte a Karavankák két oldalát.

A 2. világháború idején a hágó alatt alagutat kezdtek építeni.



Na zemljevidu poišči, po katerih vrhovih poteka državna meja Slovenije z Avstrijo.



S pomočjo zemljevida poišči gorske prevale in prelaze v Karavankah.



S pomočjo zemljevida ugotovi, kako lahko potuješ z Jesenic v Beljak v Avstriji.

## PODNEBJE ALPSKIH POKRAJIN



V dnevnem časopisju preberi vremensko napoved za Julijske Alpe. V razredu poročaj, kakšno bo vreme v Julijskih Alpah.

Za alpske pokrajine je značilno **gorsko podnebje**: mrzle zime, hladna poletja in veliko padavin. Višje ko gremo, hladneje je, ker se z višino temperatura znižuje. Zato so velike razlike v temperaturi med nižjimi kotlinami in dolinami ter visokimi gorami.

Od pozne jeseni do pomladi so vrhovi pokriti s snegom. Na osojnih straneh se sneg obdrži vse leto. Snežna meja je na 2400–2500 m nadmorske višine.



**SNEŽNA MEJA** – meja, nad katero sneg nikoli ne skopni  
**OSOJNA LEGA** – prostor, ki je obrnjen stran od sonca



Na zemljevidu poišči vrhove v visokogorju, ki so nad snežno mejo.





A térképen keresd meg, mely csúcsokon halad a szlovén–osztrák határ!



A térkép segítségével keresd meg a hágókat és az átjárókat a Karavankákban!



A térkép segítségével állapítsd meg, hogyan lehet átkelni Jesenicéről az osztrák Villachba (szlovénul Beljak)!

## AZ ALPESI TÁJ ÉGHAJLATA



A mai újságban olvasd el a Júliai-Alpokra vonatkozó időjárás-jelentést! Készíts róla beszámolót az osztályodnak!

Az alpesi tájat **hegyvidéki éghajlat** jellemzi: hideg telek, hűvös nyarak és sok csapadék. Minél magasabbra megyünk, annál hidegebb van, hiszen a hőmérséklet úgy csökken, ahogy a magasság növekszik. Ezért nagy hőmérséklet-különbségek vannak az alacsonyan fekvő katlanok és völgyek, valamint a magas hegycsúcsok között.

A hegycsúcsokat késő ősztől tavaszig hó borítja. Az árnyékos hegyoldalakon a hó egész évben megmarad. A hóhatár 2400–2500 m tengerszint feletti magasságban van.



**HÓHATÁR** – határ, amely fölött a hó sosem olvad el  
**ÁRNYÉKOS OLDAL** – olyan terület, amelyet nem süt a nap



A térképen keresd meg a hóhatár feletti magas hegycsúcsokat!



Slika 34: Temperaturni obrat – megla



**TEMPERATURNI OBRAT** – pojav, da je temperatura zraka v višinah višja kot v nižinah

Za alpske kotline in doline sta značilna pogosta **oblačnost** in **megla**. Če ni vetra, se hladen in onesnažen zrak zadržuje po dolinah in kotlinah več dni. Vrhovi pa so obsijani s soncem. Temu pojavu rečemo **temperaturni obrat**. V kotlinah se zadržuje hladen zrak, v višjih legah pa je bolj toplo.

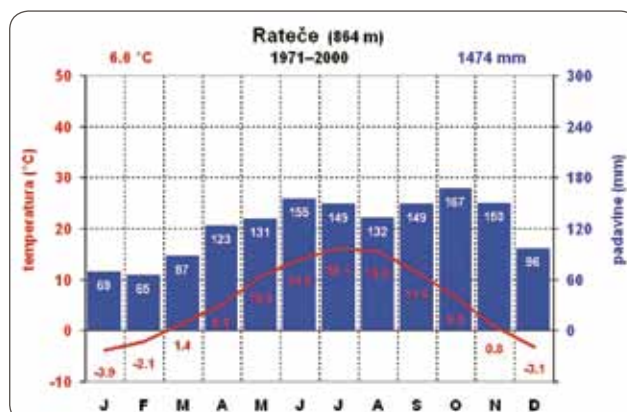
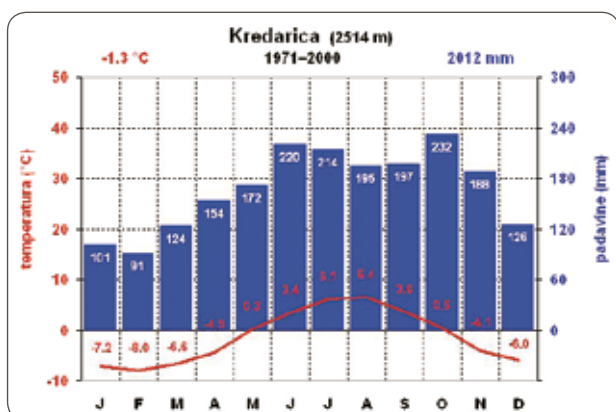
Zaradi temperaturnega obrata se tudi onesnaženi zrak ne more dvigniti iz kotline.



Razmisli o možnih posledicah temperaturnega obrata v industrijski pokrajini, kjer se megli pridruži tudi dim.



V razredu pripravite seznam ukrepov za zmanjšanje negativnih posledic tega pojava.



Slika 36: Klimograma: Kredarica in Rateče



Kép 34: Hőmérsékleti inverzió – köd



**HŐMÉRSÉKLETI INVERZIÓ** – jelenség, amikor a levegő hőmérséklete magasabb a magas tájakon, mint az alacsonyabbakon

Az alpesi katlanokra és völgyekre jellemző, hogy gyakran **felhős** és **ködös** az időjárás. Légmozgás (szél) hiányában a völgykatlanokban és a völgyekben több napig is megrekedhet a hideg és szennyezett levegő. A hegycsúcsok azonban napfényesek. Ezt a jelenséget **hőmérsékleti inverzió**nak nevezzük. A völgykatlanokban hűvösebb a levegő, míg a magasabb helyeken melegebb.

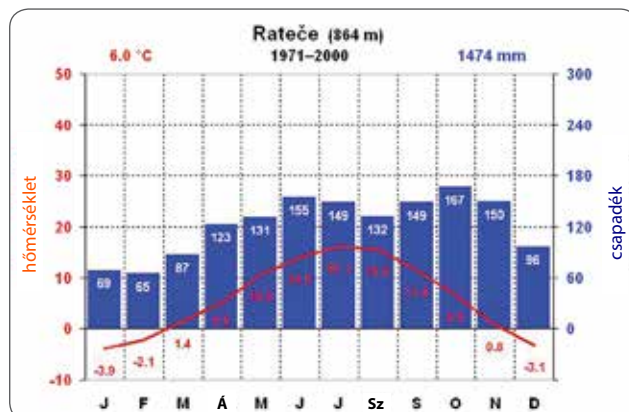
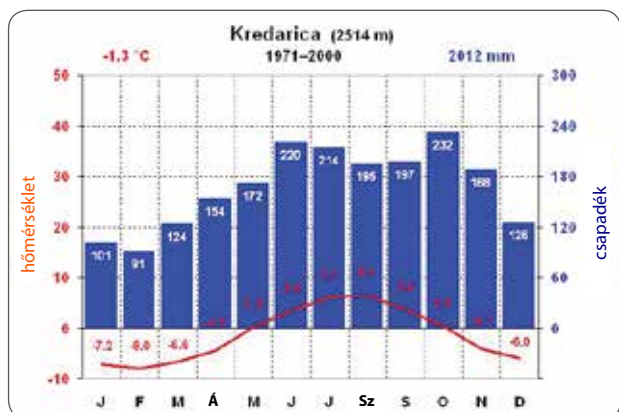
A hőmérsékleti inverzió miatt a szennyezett levegő sem tud felemelkedni a völgykatlanokból.



Gondold át a hőmérsékleti inverzió lehetséges következményeit az ipari területen, ahol a ködhez füst is társul!



Az osztályban készíttetek egy listát a jelenség negatív hatásainak a csökkentéséről!



Kép 36: Klímadiagram: Kredarica és Rateče





Primerjaj klimograma za Rateče in Kredarico (na strani 24) med seboj in ugotovi razlike v letnem poteku temperatur in padavin. Kateri kraj ima poleti višje temperature?



**KLIMOGRAM** – celoletni grafični prikaz količine padavin in temperature po mesecih za kraj



Iz klimogramov sklepaj, kateri kraj dobi največ padavin.



Primerjaj klimograma in določi kraj, v katerem je maj najbolj deževen mesec.

## RASTLINSTVO ALPSKIH POKRAJIN



Katere rastline uspevajo visoko v gorah? Morda veš, zakaj tam ni dreves?

V alpskih pokrajinah se z nadmorsko višino temperature znižajo. Više ko gremo, bolj je mrzlo. Zaradi temperaturnih razlik med dolinami in vrhovi so nastali **višinski rastlinski pasovi**. Potekajo takole:

- v kotlinah in dolinah je **listnati gozd**,
- nad njim je pas **mešanega gozda**,
- sledi **iglasti gozd**, ki sega do gozdne meje na 1700 m nadmorske višine,
- nad gozdno mejo pa so pašniki, grmovno rastlinje in ruševje,
- še višje so gole skale in grušč.



V zvezek napiši svoje predloge za zaščito narave in rastlinstva v Alpah.



Hasonlítsd össze Rateče és Kredarica klímadiagramját (24. oldal), és határozd meg az évi hőmérséklet- és csapadékkülönbségeket!

Melyik településen van magasabb hőmérséklet nyáron?



**KLÍMADIAGRAM** – a csapadék és a hőmérséklet éves grafikonja egy településre vonatkozóan



A klímadiagramból következtess, melyik település kapja a legtöbb csapadékot!



Hasonlítsd össze a klímadiagramokat, melyik az a település, ahol a május a legcsapadékosabb hónap!

## AZ ALPESI VIDÉK NÖVÉNYZETE



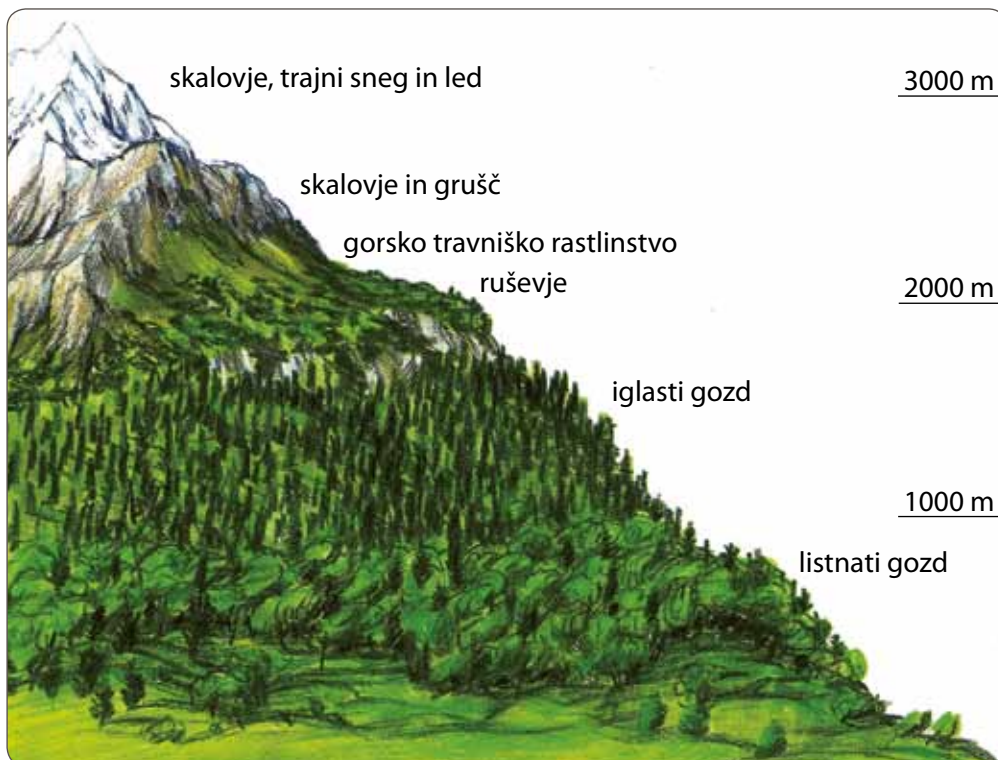
Milyen növények találhatók a magas hegyekben?  
Talán tudod, miért nincsenek ott fák?

Az alpesi vidéken a hőmérséklet a magassággal fordítottan arányosan csökken. Minél magasabbra megyünk, annál hidegebb lesz. A hőmérsékleti különbségek miatt a völgyek és a hegycsúcsok között kialakult **a növényzet magassági övezetessége**, azaz a növénytakaró a magasságtól függően a következőképpen változik:

- a katlanokban és a völgyekben **lombhullató erdő** van,
- fölötte **vegyes erdőt** találunk,
- következik a **tűlevelű erdő**, amely az erdőhatárig terjed 1700 m tengerszint feletti magasságban,
- az erdő határán vannak a **legelők, cserjék és bokrok**,
- magasabban pedig **kőtörmelék** és **kopár szikla** található.



A füzetedbe írd le az Alpok természet- és növényvédelmére vonatkozó javaslataidat!



Slika 37a: Višinski rastlinski pasovi v slovenskih Alpah



Opazuj skico in naštej, kako si sledijo višinski rastlinski pasovi.

## REKE ALPSKIH POKRAJIN



'Krasna si bistra hči planin ...' Poznaš te verze? Morda veš, o čem piše Simon Gregorčič v tej pesmi?

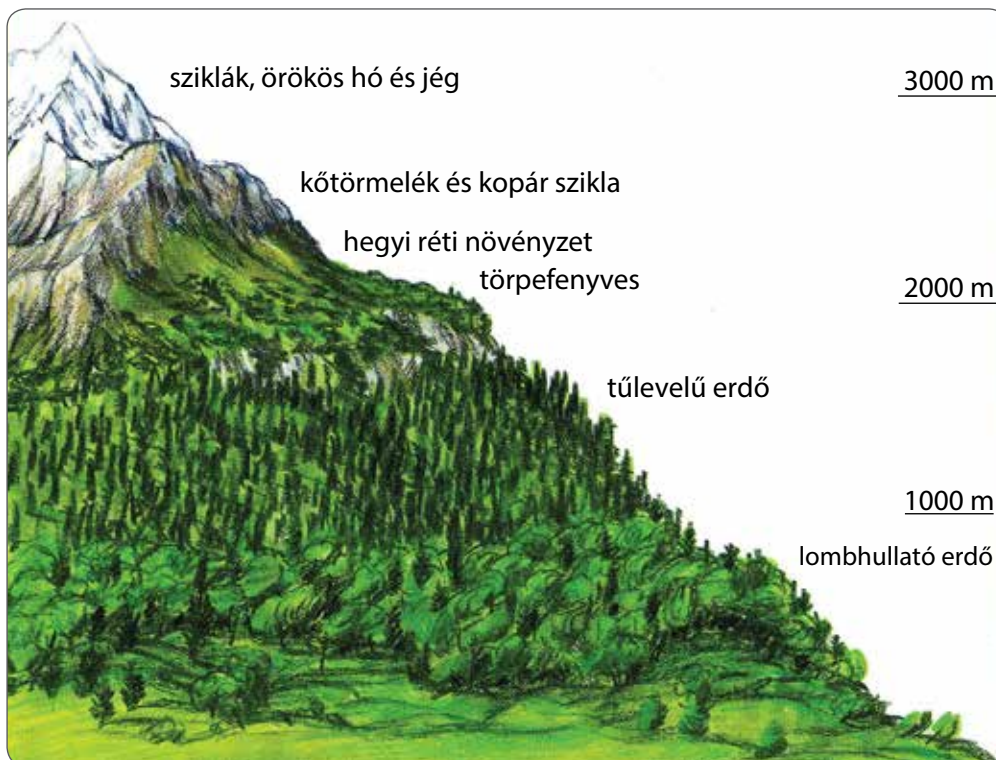
Alpsko površje je strmo. Reke in potoki tečejo skozi soteske, delajo brzice in slapove. Večje alpske reke so: **Soča**, **Sava** in **Savinja**.

**SOČA:** izvira v Julijskih Alpah, v dolini Trente. Velja za najlepšo slovensko reko.

**SAVA:** ima dva izvira. Sava Dolinka izvira v Zelencih pri Podkornu; Sava Bohinjka pa ima začetek v slapu Savica nad Bohinjskim jezerom.

**SAVINJA:** izvira nad slapom Rinka v Logarski dolini.





Kép 37a: A növényzet magassági övezetei a szlovén Alpokban



Figyeld meg az ábrát, és sorold fel, hogyan mutatkozik meg a növényzeten a magassági övezetesség!

## AZ ALPESI VIDÉK FOLYÓI



*Krasna si bistra hči planin...* Ismered ezeket a sorokat? Esetleg tudod, miről ír Simon Gregorčič ebben a versben?

Az alpesi terület meredek. A folyók és a patakok szurdokokon keresztül folynak, zuhatagokat és vízeséseket képezve. A nagyobb alpesi folyók: a **Soča (Isonzó)**, a **Száva** és a **Savinja**.

**SOČA (ISONZÓ):** forrása a Júliai-Alpokból, a Trenta-völgyből ered. A legszebb szlovén folyónak tartják.

**SAVA:** két forrása van. A Sava Dolinka a Zelenci pri Podkorenből ered; a Sava Bohinjka azonban a Bohinji-tó feletti Savica-vízesésénél kezdődik.

**SAVINJA:** A Logarska dolinában lévő Rinka-vízesés felett van a forrása.



Slika 37: Reka Soča



Slika 38: Stari mlin in žaga

Za alpske reke je značilen velik padec, zato so vodno silo že od nekdaj izkoriščali za žagarstvo, mlinarstvo in fužinarstvo. Danes voda poganja turbine v hidroelektrarnah (HE) na Soči in Savi.



Na zemljevidu Slovenije poišči alpske reke.



Na zemljevidu Slovenije poišči HE na Soči in Savi.



V atlasu poišči podatke o vodnatosti alpskih rek.

## TRIGLAVSKI NARODNI PARK



Poznaš zgodbo o zlatorogu in triglavski roži? V knjižnici poišči to zgodbo.





Kép 37: A Soča folyó



Kép 38: Régi malom és fűrész

Az alpesi folyókra a meredek vízesések jellemzők, ezt már régóta kihasználják a fűrésziparban, a malomiparban és a vasgyártásban. Manapság a vizet turbinák hajtják a vízerőművekben a Sočán és a Száván.



Szlovénia térképén keresd meg az alpesi folyókat!



Szlovénia térképén keresd meg a Sočán és a Száván lévő vízerőműveket!



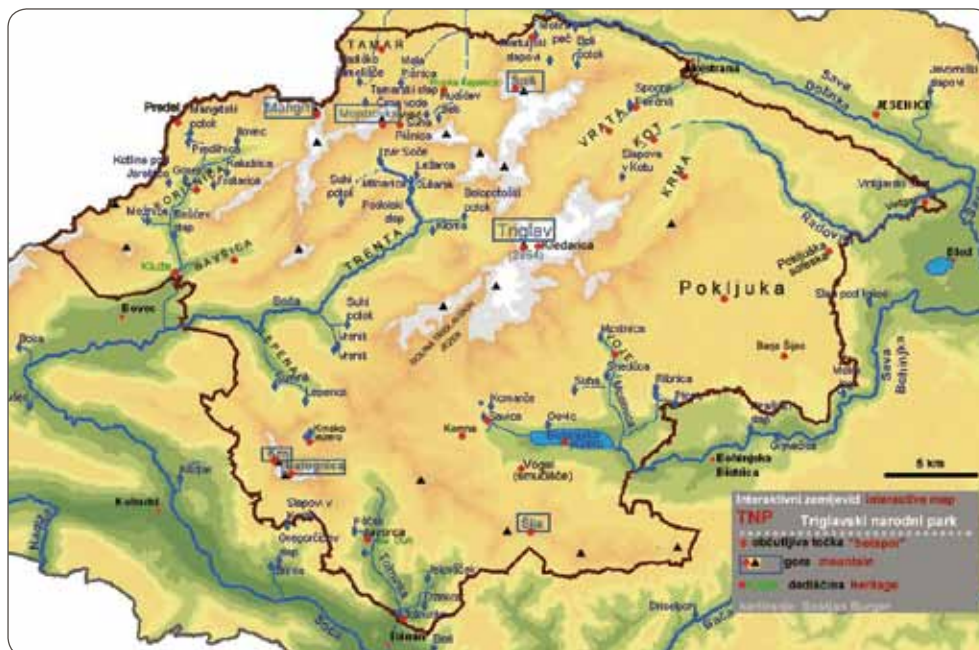
Az atlaszból keress adatokat az alpesi folyók vízhozamáról!

## TRIGLAV NEMZETI PARK



Ismered a kőszáli kecske és a triglavi rózsza történetét? A könyvtárban keresd meg ezt a történetet!





Slika 39: Triglavski narodni park

Triglavski narodni park – TNP spada med starejše parke v Alpah. Današnji obseg je dobil leta 1981. Leži na severozahodu Slovenije, ob meji z Italijo.



Na medmrežju poišči podatke o TNP.  
O svojih ugotovitvah poročaj v razredu.

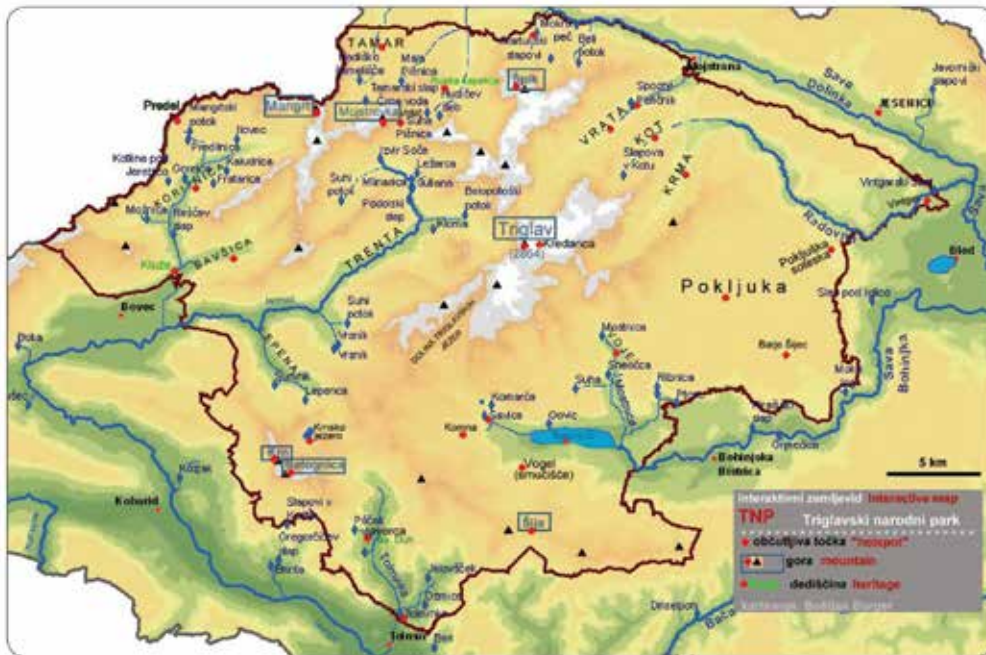
Osnovni cilj narodnega parka je varovanje narave. Pomembno je zlasti varovanje avtohtonih in ogroženih rastlin in živali. Poleg tega v narodnem parku skrbijo za ohranitev pokrajine in za izobraževanje ljudi. V njem se sme opravljati samo tista vrsta rekreacije, ki se prilagodi naravi.



**AVTOHTON** – rastlina ali žival, ki že stoletja raste ali živi na določenem območju



Oglej si risbe na levi fotografiji. Ugotovi, česa vse ne smemo početi v TNP.  
Pravila vedenja v TNP zapiši v zvezek.



Kép 39: Triglav Nemzeti Park

A Triglav Nemzeti Park – TNP – az Alpok egyik legrégebbi parkja. A jelenlegi méretét 1981-ben határozták meg. Szlovénia északnyugati részén fekszik, az olasz határ mentén.



Keress információkat a TNP-ről!  
Készíts róla beszámolót az osztályodnak!

Egy nemzeti park elsődleges célja a természetvédelem. Különösen fontos az őshonos és veszélyeztetett növények és állatok védelme. Ezenkívül a park gondoskodik a táj fennmaradásáról, valamint az emberek oktatásáról. A park területén kizárólag a természethez alkalmazkodva szabad kikapcsolódni.



**ŐSHONOS** – növény vagy állat, amely évszázadok óta egy adott területen él



Nézd meg a bal oldalon látható képeket! Mondd el, mi mindent nem szabad csinálni a TNP-ben! A viselkedésre vonatkozó szabályokat írd le a füzetedbe!

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Naš alpski svet je del evropskih Alp. **Jugovzhodni del** evropskih Alp sega tudi v Slovenijo. Zato Slovenijo prištevamo med alpske dežele.

Alpske pokrajine delimo na: Julijske Alpe, Kamniško-Savinjske Alpe in Karavanke.

Po kamninski zgradbi so zgrajene iz trdnega apnenca in dolomita.

Slovenski alpski svet sestavljajo: gorovja, hribovja, doline in kotline.

Za alpske pokrajine je značilno gorsko podnebje: mrzle zime, hladna poletja in obilne padavine. Snežna meja je na 2400–2500 m nadmorske višine. Za alpske kotline in doline sta značilni pogosti oblačnost in megla. Zaradi temperaturnih razlik med dolinami in vrhovi so se izoblikovali višinski rastlinski pasovi.

Triglavski narodni park spada med starejše parke v Alpah. Leži na severozahodu Slovenije ob meji z Italijo.

## 2.2 | PREDALPSKE POKRAJINE



Si že slišal za GEOSS? S pomočjo učitelja ugotovi, kaj pomeni ta kratica in kje je ta kraj.



Predalpske pokrajine ležijo južno in vzhodno od alpskega sveta. Razprostirajo se od italijanske meje do Pohorja in Kozjaka na severovzhodu.

Slika 41: Polhograjsko hribovje



## EZT MEGJEGYZEM

Az alpesi vidékünk az európai Alpok része. Az európai Alpok délkeleti része húzódik Szlovéniában. Emiatt Szlovéniát az alpesi országok közé soroljuk.

Az alpesi táj felosztása: Júliai-Alpok, Kamniki- és Savinjai-Alpok, valamint Karavankák.

Kőszerkezetük mészkőből és dolomitból áll.

A szlovén alpesi táj hegyekből, dombokból, völgyekből és katlanokból áll.

Az alpesi tájat hegyvidéki éghajlat jellemzi: hideg telek, hűvös nyarak és sok csapadék. A hóhatár 2400–2500 m tengerszint feletti magasságban van. Az alpesi völgykatlanokra és völgyekre jellemző a felhős és ködös időjárás. A völgyek és a hegycsúcsok hőmérséklet-különbsége miatt a növényzeten megfigyelhető a hegyvidéki övezetesség.

A Triglav Nemzeti Park az Alpok egyik legrégebbi parkja. Szlovénia északnyugati részén fekszik, az olasz határ mentén.

## 2.2 | AZ ALPOKALJA VIDÉKEI



Hallottál már a GEOSS-ról? Tanárod segítségével határozd meg a jelentését, valamint beszéljétek meg, hol van ez a hely!!



Az Alpokalja vidékei az alpesi táj déli és keleti részén terülnek el. Az olasz határtól északkeletre a Pohorjéig és Kozjakig terjednek.

Kép 41: Polhov-Gradec-i hegység



Slika 41: Polhograjsko hribovje



Na zemljevidu Slovenije poišči predalpske pokrajine. S pomočjo učitelja opiši njihovo lego.

Predalpske pokrajine delimo glede na lego na:

- Zahodno predalpsko hribovje,
- Vzhodno predalpsko hribovje,
- Severovzhodno predalpsko hribovje.

Deli Zahodnega predalpskega hribovja se imenujejo po večjih krajih: **Tolminsko, Idrijsko, Cerkljansko, Škofjeloško in Polhograjsko hribovje.**

Za Zahodno predalpsko hribovje so značilne strmine ter globoke in ozke doline.



Na zemljevidu poišči kraje, po katerih so poimenovani deli Zahodnega predalpskega sveta.



Slika 43: Idrijsko hribovje





Kép 41: Polhov-Gradec-i hegység



Szlovénia térképén keresd meg az Alpokalja vidékeit! A tanárod segítségével írd le, hol helyezkednek el!

Az Alpokalja vidékeinek földrajzi felosztása:

- Nyugat-Alpokalja,
- Kelet-Alpokalja,
- Északkelet-Alpokalja.

A Nyugat-Alpokalja hegyvidékének a részei a nagyobb városokról kapták a nevüket: **Tolmini-, Idrijai-, Cerknói-, Škofja Loka-i- és Polhov Gradec-i-domság**. A Nyugat-Alpokalja hegységeire jellemzők a lejtők, a mély és keskeny völgyek.



A térképen keresd meg azokat a településeket, amelyekről a Nyugat-Alpokalja hegységeit elnevezték!



Kép 43: Idrijai-hegység





Slika 44: Posavsko hribovje

Vzhodno predalpsko hribovje se imenuje tudi **Posavsko hribovje**. Vanj je reka **Sava** vrezala svojo strugo. Po tej tesni dolini so speljali železniško progo, ki je omogočila izkoriščanje premoga na območju 'Črnega revirja' (sestavljajo ga mesta Trbovlje, Zagorje, Hrastnik z okolico).



Slika 45: Mariborsko Pohorje



**REVIR** – območje

Največja dela Severovzhodnega predalpskega hribovja sta **Pohorje in Kozjak**.

Med Pohorjem in Kozjakom si je strugo izdolbla reka **Drava**.



Na zemljevidu Slovenije poišči predalpska hribovja.

## POVRŠJE PREDALPSKIH POKRAJIN



Na zemljevidu Slovenije poišči in pokaži višje vrhove predalpskih pokrajin.



Na zemljevidu Slovenije poišči in pokaži večja naselja v predalpskih pokrajinah.



Kép 44: A Száva menti hegység

A Kelet-Alpokalját **Száva menti hegységnek** is nevezik. A Száva folyó itt alakította ki a medrét. A keskeny völgy mentén vasútvonalat építettek, amely lehetővé tette a szénkitermelést a „Črni revir” (Fekete körzet) területén (Trbovlje, Zagorje és Hrastnik környéke).



Kép 45: Maribori Pohorje



**KÖRZET** – terület

Az Északkeleti-Alpokalja legnagyobb domságai a **Pohorje** és a **Kozjak**. A Pohorje és Kozjak között a **Dráva folyó** vájta ki a medrét.



Szlovénia térképén keresd meg az Északkeleti-Alpokalja hegységeit!

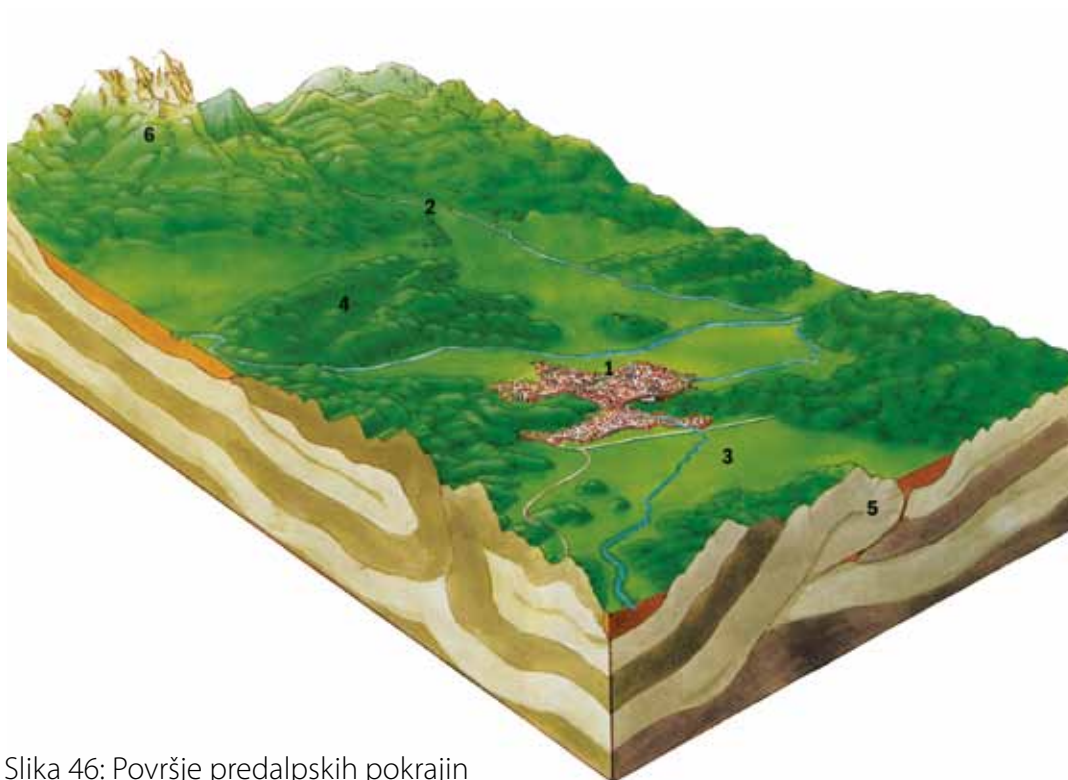
## AZ ALPOKALJA VIDÉKEINEK TALAJA



Szlovénia térképén keresd meg és mutasd meg az Alpokalja vidékeinek magasabb hegycsúcsait!



Szlovénia térképén keresd meg és mutasd meg az Alpokalja vidékeinek nagyobb településeit!



Slika 46: Površje predalpskih pokrajin

Na zgornji ilustraciji so označene značilnosti predalpskega sveta:

- |  |                                |
|--|--------------------------------|
| 1. mesto Ljubljana v zvezdasti obliki, | 4. hribovja, porasla z gozdom, |
| 2. doline,                             | 5. narinjene gube,             |
| 3. Ljubljansko barje,                  | 6. prehod v visokogorje.       |



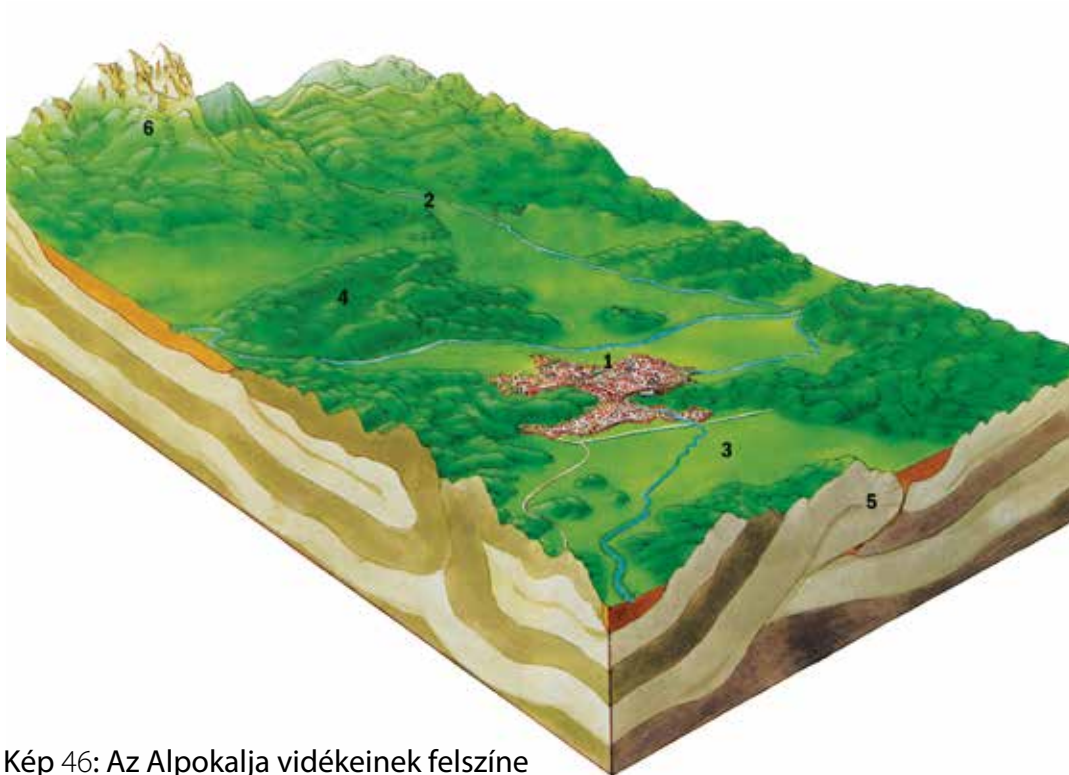
Pozorno opazuj zgornjo ilustracijo predalpskih pokrajin in jo opiši.

## LJUBLJANSKA KOTLINA



Slika 47: Hrib Grmada v Ljubljanski kotlini





Kép 46: Az Alpokalja vidékeinek felszíne

A fenti ábra az Alpokalja vidékeinek jellegzetességeit mutatja be:

- |                                      |                            |
|--------------------------------------|----------------------------|
| 1. Ljubljana csillag formájú városa, | 4. erdővel benőtt hegyek,  |
| 2. völgyek,                          | 5. felgyűrődött földkéreg, |
| 3. Ljubljana-láp,                    | 6. átmenet a hegyvidékre   |



Alaposan figyeld meg az Alpokalja vidékeinek ábráját, majd jellemezd!

## LJUBLJANAI-MEDENCE



Kép 47: A Grmada hegy a Ljubljana-medencében



### ALI VEŠ, da ...

sta gradnja cest in širjenje naselij uničila veliko najboljših kmetijskih zemljišč v Ljubljanski kotlini?

Slika 48: Ljubljanska kotlina



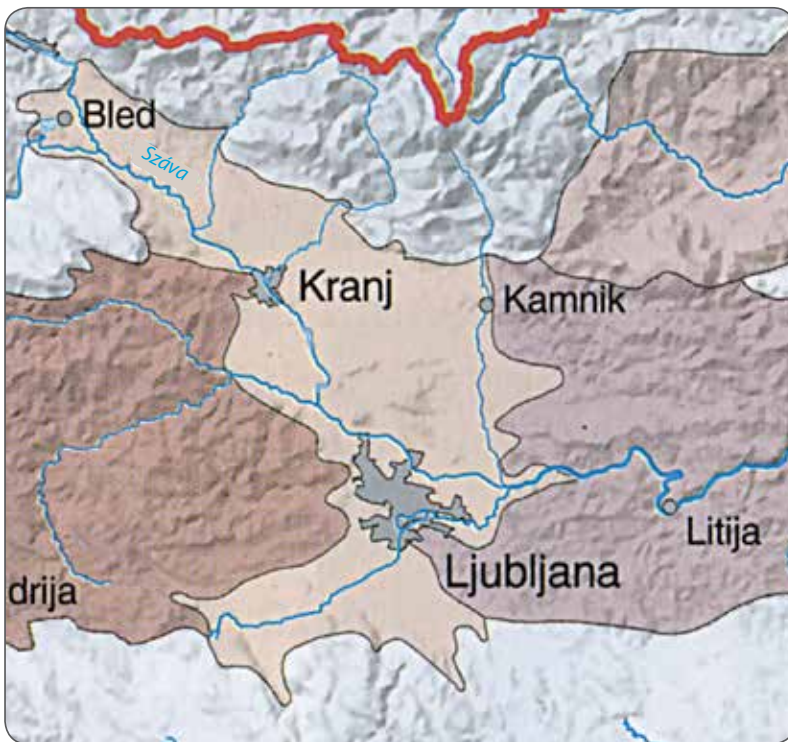
Na zgornjem zemljevidu Slovenije poišči enote Ljubljanske kotline. Katera večja reka teče po Ljubljanski kotlini? Imenuj večja mesta v Ljubljanski kotlini. Odgovore zapiši v zvezek.

Ljubljanska kotlina leži na stičišču med alpskimi, predalpskimi in dinarskimi pokrajinami. To je največja strnjena ravnina v predalpskem svetu.



Slika 49: Sorško polje

Na rodovitni prsti in zaradi ugodnih pogojev za strojno obdelavo polj se je razvilo **kmetijstvo**.



**TUDOD-E, hogy ...**  
az utak építése és a  
települések terjeszkedése  
tönkretette a Ljubljana-  
medence legjobb  
mezőgazdasági területeit?

Kép 48: A Ljubljana-medence



A fenti térképen keresd meg a Ljubljana-medence részeit! Melyik nagyobb folyó folyik át a Ljubljana-medencén? Nevezd meg a nagyobb városokat a Ljubljana-medencében! Válaszaidat írd a füzetbe!

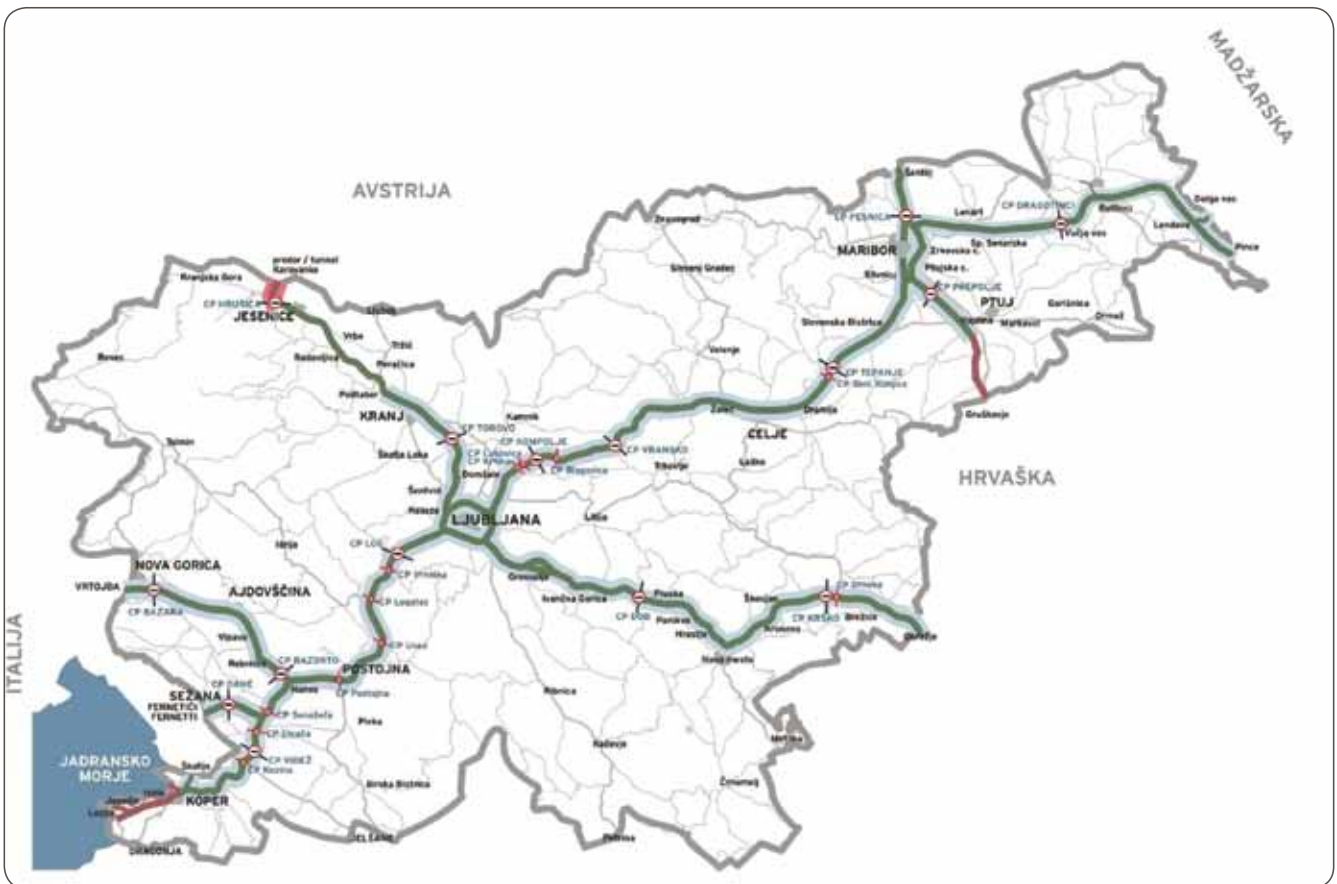
A Ljubljana-medence az alpesi, az alpokaljai és a dinári régiók kereszteződésében fekszik. Ez az Alpokalja vidékeinek legzsúfoltabb síksága.



Kép 49: A Sorai-mező

A termékeny talajnak és a mezők gépi megmunkálásának köszönhetően létrejött a **mezőgazdaság**.





Slika 50: Prometni križ

Ljubljanska kotlina je v cestnem in železniškem prometu že dolgo vez med pokrajinami. V Ljubljani se je oblikoval **prometni križ**, ker se tukaj sekata dve prometni smeri:

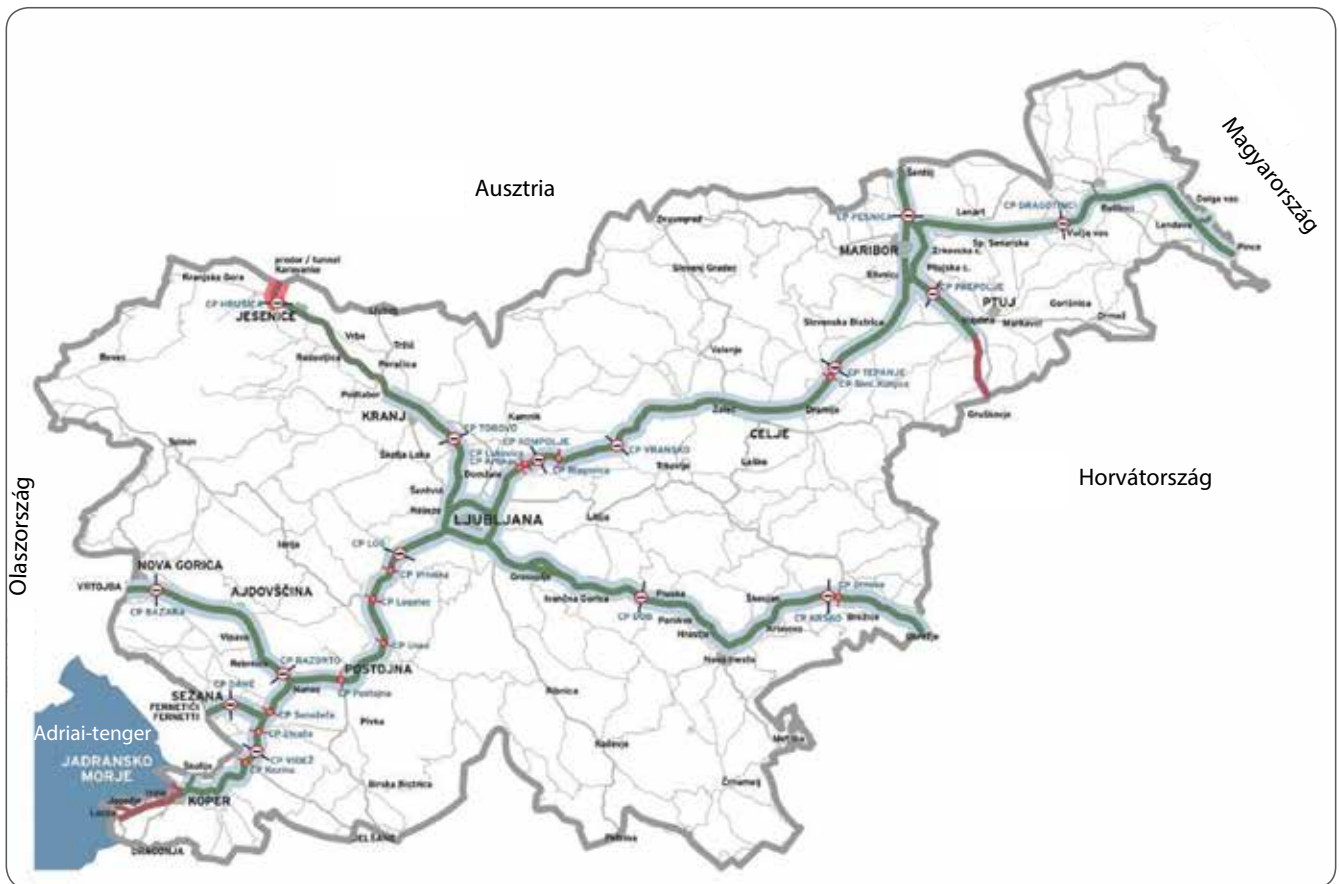
- SV – JZ (Panonska nižina – Jadran)
- SZ – JV (Severozahodna Evropa – Balkanski polotok).

V Ljubljano ali iz nje se stekajo pomembne prometne poti. V Ljubljanski kotlini so se zato razvila pomembna naselja, saj je njihove prebivalce privabila **možnost zaposlitve**.

Ljubljana je glavno mesto Slovenije. Poleg tega pa je tudi gospodarsko, šolsko, kulturno, prometno in poslovno središče Slovenije.



Na zemljevidu Slovenije poišči prometne poti v Ljubljanski kotlini.



Kép 50: Forgalmi csomópont

A Ljubljana-medence út- és a vasúthálózata már régóta összeköti a tájegységeket. Ljubljana-ban **forgalmi csomópontot** alakítottak ki, mert itt két közúti folyosó keresztezi egymást:

- ÉK–DNY irányban (Pannon-síkság–Adria)
- ÉNY–DK irányban (Északnyugat-Európa–Balkán-félsziget).

A fontos közlekedési utak Ljubljana-ba vezetnek, és innen indulnak. Ezért fejlődtek fontos települések a Ljubljana-medencében, hiszen a lakosokat a **munkalehetőségek** vonzották.

Ljubljana Szlovénia fővárosa. Ezen kívül Szlovénia gazdasági, oktatási, kulturális, közlekedési és kereskedelmi központja.



Szlovénia térképén keresd meg a Ljubljana-medencébe vezető közlekedési útvonalakat!

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Predalpske pokrajine ležijo južno in vzhodno od alpskega sveta. Razprostirajo se od italijanske meje do Pohorja in Kozjaka na severovzhodu.

Predalpske pokrajine glede na lego delimo na: Zahodno predalpsko hribovje, Vzhodno predalpsko hribovje in Severovzhodno predalpsko hribovje.

Ljubljanska kotlina leži na stiku med alpskimi in dinarskimi pokrajinami. To je največja strnjena ravnina.

Ljubljanska kotlina s cestami in železnico je že dolgo povezuje različne pokrajine v Sloveniji.

Ljubljana je gospodarsko, šolsko, politično, kulturno, prometno in poslovno središče ter glavno mesto Slovenije.

## 2.3 | DINARSKE POKRAJINE



Slika 51: Postojnska jama



V tem poglavju boš spoznal skrivnostni svet podzemnih kraških jam. Gotovo si že slišal ali celo obiskal našo najznamenitejši jamo: Postojnsko jamo. Na medmrežju poišči podatke o njej.



## EZT MEGJEGYZEM

Az Alpokalja vidékei az alpesi vidék déli és keleti részén fekszenek. Az olasz határtól északkeletre a Pohorjéig és a Kozjakig terjednek.

Az Alpokalja vidékeit elhelyezkedésük szerint osztjuk fel: Kelet-Alpokalja, Nyugat-Alpokalja, Északkeleti-Alpokalja.

A Ljubljana-medence az alpesi vidékek és a dinári vidék közötti határterületen fekszik. Ez a legnagyobb egybefüggő síkság.

A Ljubljana-medence közúti és a vasúti hálózata már régóta összeköti Szlovénia különböző tájait.

Ljubljana Szlovénia gazdasági, oktatási, politikai, kulturális, közlekedési és kereskedelmi központja, valamint fővárosa.

## 2.3 | A DINÁRI VIDÉK



Ebben a fejezetben megismerheted a föld alatti karsztbarlangok titokzatos világát. Bizonyára hallottál már róla, vagy már meg is látogattad a leghíresebb barlangunkat: a Postojnai-cseppkőbarlangot. Az interneten keress róla adatokat!

Kép 51: A Postojnai-cseppkőbarlang

Dinarske pokrajine so zgrajene iz **apnenca** in **dolomita** (sliki desno). Voda zaradi prepustnosti in lahke topljivosti kamnin prodira pod zemljo. Na površju in pod njim tako nastajajo značilni **kraški pojavi**. Pojavljajo se povsod tam, kjer so plasti apnenca čiste in razpokane.



Slika 52: Apnenec



Slika 53: Dolomit

## POVRŠJE IN LEGA DINARSKIH POKRAJIN

Dinarske pokrajine se raztezajo v **dinarski smeri SZ – JV**. Ležijo južno od predalpskih pokrajin in vzhodno od primorskih pokrajin.



Slika 54: Dinarski svet v Sloveniji



Ob pomoči zemljevida Slovenije opiši lego dinarskih pokrajin.



A Dinári-karszt **mészköből** és **dolomitból** alakult ki (jobb oldali képek). A víz behatol a föld alá a sziklák áteresztőképessége és könnyű oldhatósága miatt. Jellegzetes **karsztjelenségek** alakulnak ki a felszínen és a felszín alatt. Mindenhol előfordulnak, ahol a mészkőrétegek tiszták és repedezettek.



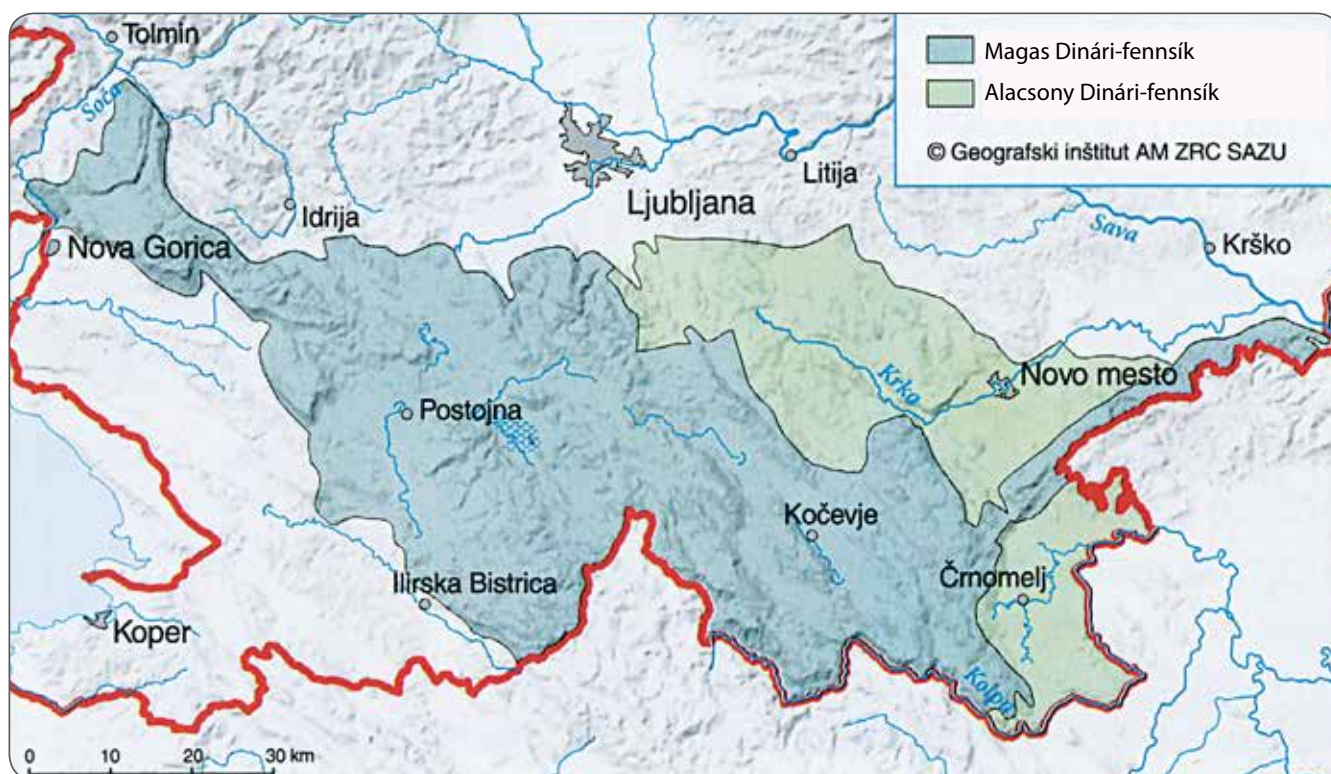
Kép 52: Mészkö



Kép 53: Dolomit

## A DINÁRI VIDÉK FELSZÍNE ÉS FEKVÉSE

A **dinári vidék** Szlovéniában **ÉNY–DK** irányban terül el. Az Alpok és az Alpokalja vidékeitől délre és az Adriai-tenger vidékétől keletre fekszik.



Kép 54: A dinári vidék Szlovéniában



Szlovénia térképe segítségével írd le a Dinári-karsztvidék fekvését!





Slika 55: Žlebiči

Najpogostejše kraške oblike so:

- žlebiči,
- vrtače,
- uvale,
- kraška polja,
- kraške jame,
- brezna.

Najmanjša kraška oblika so žlebiči.

## POVRŠJE DINARSKIH POKRAJIN

Površje dinarskih pokrajin je razgibano in polno nenavadnih naravnih pojavov:

- |                  |                      |
|------------------|----------------------|
| 1. vrtača,       | 5. brezno,           |
| 2. koliševka,    | 6. vodna jama,       |
| 3. kraško polje, | 7. reka ponikalnica. |
| 4. kraška jama,  |                      |



Slika 56: Površje dinarskega sveta



Kép 55: Karrok (vájatok)

A legkisebb karsztforma a karr (vájat).

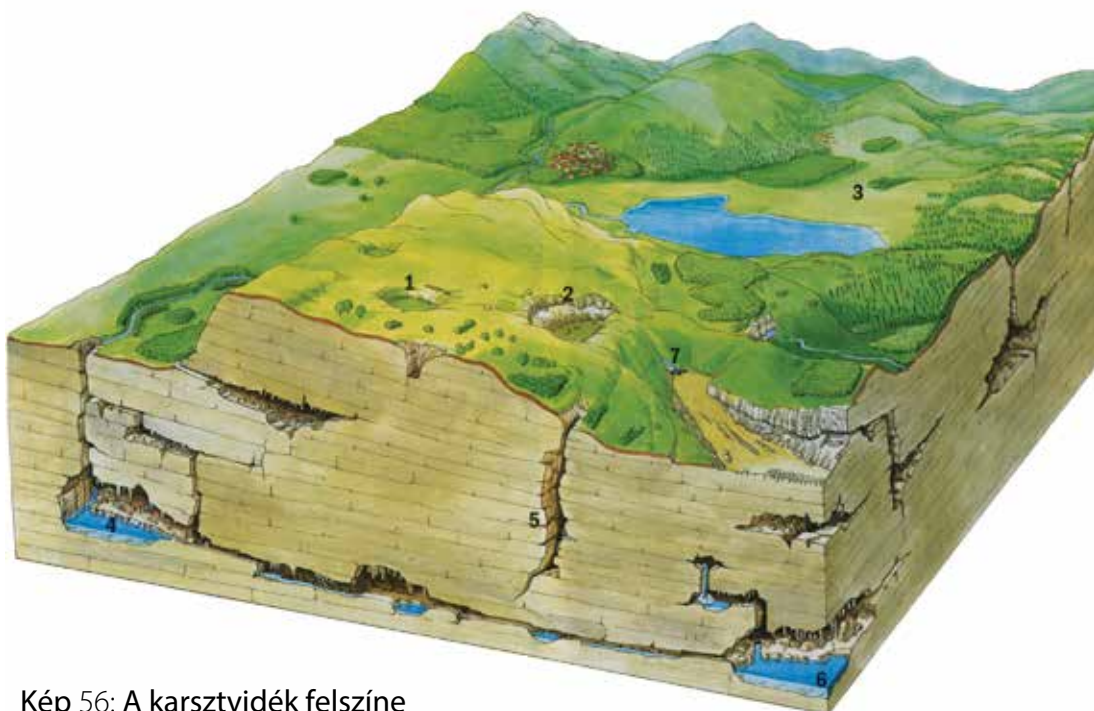
A leggyakoribb karsztjelenségek:

- karr (vájat),
- dolina (töbör),
- uvala,
- karsztmező,
- karsztbarlang,
- szakadékok.

## A DINÁRI VIDÉK FELSZÍNE

A dinári vidék felszíne változatos, és tele van szokatlan természeti jelenségekkel:

- |  |  |
|--|--|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. dolina (töbör),</li> <li>2. lesüllyedt dolina,</li> <li>3. karsztmező,</li> <li>4. karsztbarlang,</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>5. szakadék,</li> <li>6. vizes barlang,</li> <li>7. búvópatak.</li> </ol> |
|--|--|



Kép 56: A karsztvidék felszíne





Slika 57: Rakov Škocjan



Slika 59: Delovanje vode na apnenec

## KRAŠKI POJAVI

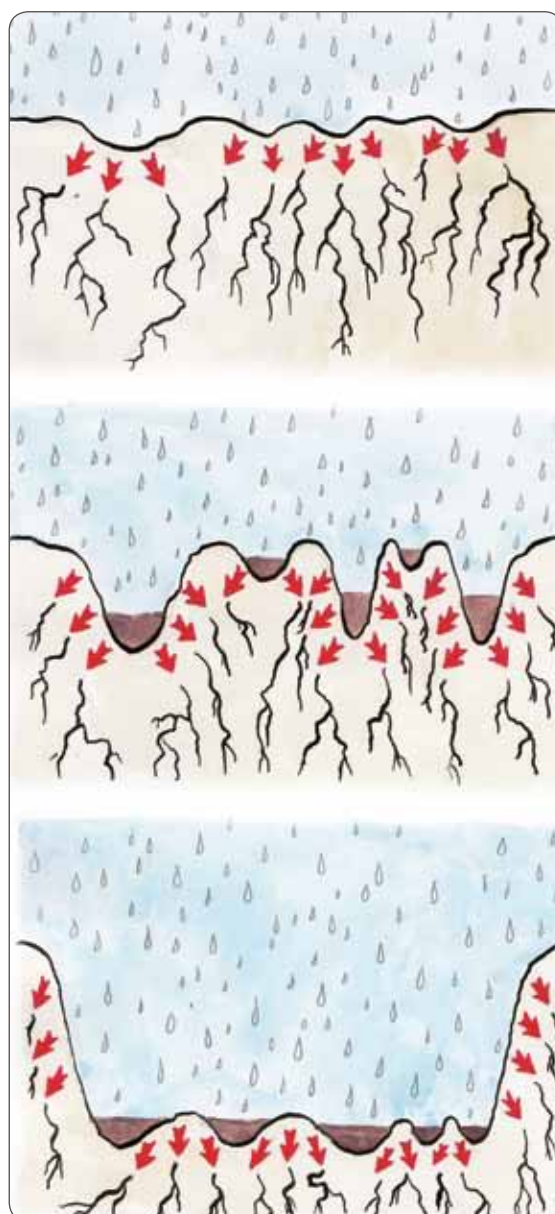
Najbolj značilen kraški pojav so **vrtače**. So različnih oblik in velikosti. Imajo značilno obliko lijaka ali sklede. Njihovo dno je ravno in pokrito z **rdečo prstjo** ali jerino. To je tisti del apnenca, ki ga voda ni mogla raztopiti. V večjih vrtačah so tudi njive.



Slika 58 Vrtača



Slika 60: Uvala v Loškem Potoku

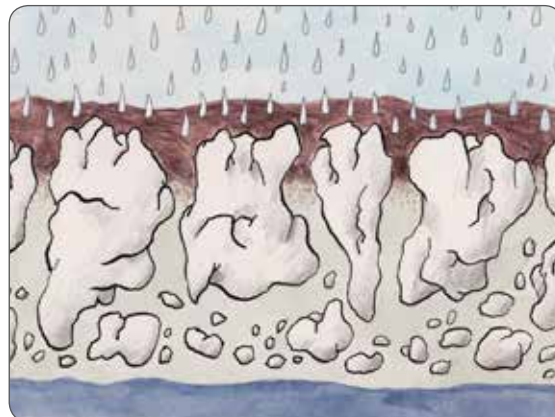


Slika 61: Od nastanka vrtače do uvale





Kép 57: Rakov Škocjan



Kép 59: A víz hatása a mészkőre

## KARSZTJELENSÉGEK

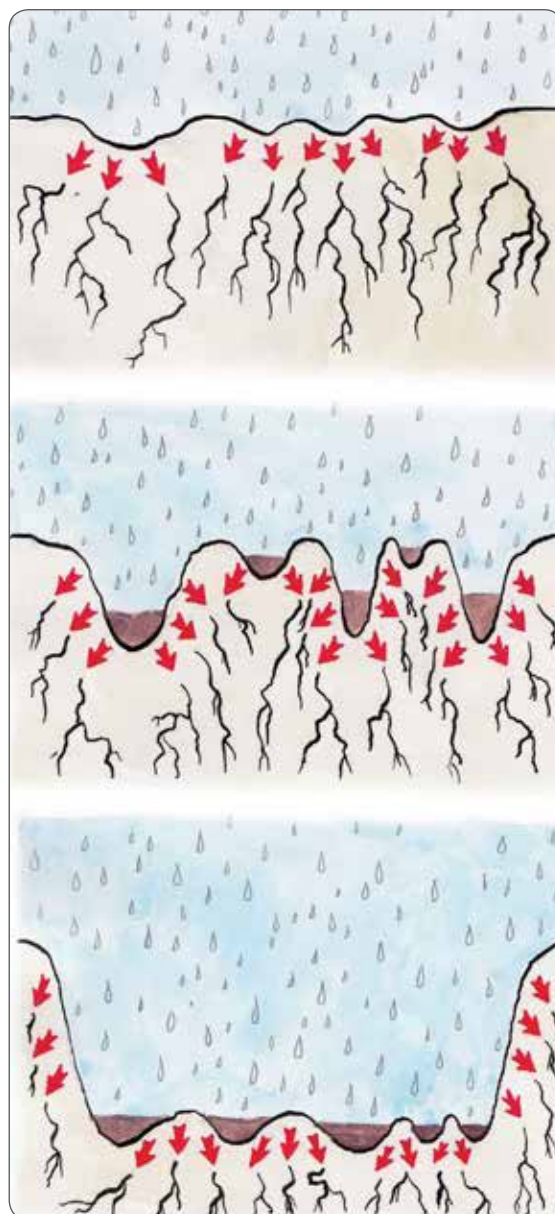
A leggyakoribb karsztjelenségek a **dolinák**. Különböző formájúak és méretűek. Jellegzetes tölcsér vagy tál alakúak. Az aljuk egyenes, és **vörös talajjal** borított. Ez a mészkő azon része, amelyet a víz nem tudott feloldani. A nagyobb víznyelőkben termőföld is van.



Kép 58: Dolina (töbör)



Kép 60: Uvala Loški Potokban



Kép 61: A dolinától az uvala kialakulásáig

Ponekod so se zaradi delovanja vode vmesne stene sosednjih vrtač znižale. Združene vrtače so dobile posebno **skledasto** obliko. Imenujemo jo **uvala**.



**VRTAČA** – širša lijakasta vdolbina na kraškem površju  
**UVALA** – skledasta vdolbina z neravnim dnom na kraškem polju  
**KOLIŠEVKA** - večja kotanja, navadno z navpičnimi stenami

Posebno zanimiva so **kraška polja**. To so od vseh strani zaprte ravnine, po katerih tečejo **kraške reke**.

Na zgornjem delu polja kraške reke izvirajo, nato tečejo po polju in na spodnjem delu poniknejo pod površje. Včasih se ista reka spet pojavi na sosednjem kraškem polju. Te reke imenujemo **ponikalnice**. Reka ponikalnica je tudi Ljubljanica.



Slika 62: Cerknjansko jezero

Dna kraških polj so pogosto poplavljeni, zato so naseljena in njive ob robovih polj. Jeseni se polje napolni z vodo in nastane jezero. V poletnih dneh voda počasi odteka skozi **požiralnike** v notranjost. Tako jezero na kraških poljih imenujemo **presihajoče jezero**. Svetovna zanimivost je presihajoče Cerknjansko jezero.



**KRAŠKO POLJE** – večja ravnina na kraškem površju s strmim, sklenjenim obrobjem  
**PONIKALNICA** – reka, ki ponikne, izgine v kraška tla  
**POŽIRALNIK** – odprtina v kraških tleh, v katero izginja voda  
**PRESIHAJOČE JEZERO** – jezero, ki nastane, ko voda preplavi kraško polje, in usahne, ko voda odteče



Na zemljevidu Slovenije poišči Cerknjansko jezero.

Egyes helyeken a szomszédos dolinák köztes falai a víz hatására elvékonyodtak. Az egyesült dolinák különleges, **tál alakú** formát kaptak. Ezt **uvalának** nevezzük.



**DOLINA/TÖBÖR** – szélesebb tölcsérmélyedés a karszt felületén  
**UVALA** – tál formájú, egyenetlen felszínű mélyedés a karsztmezőn  
**LESÜLLYEDT DOLINA** – nagyobb mélyedések, általában függőleges falakkal

Különlegesen érdekesek a **karsztmezők**. Ezeket mindkét oldalon zárt síkságok veszik körül, amelyeken **karsztfolyók** folynak.

A mező felső részéről karsztfolyók erednek, majd átfolynak a mezőn, és a felszín alá buknak. Időnként ugyanaz a folyó ismét megjelenik a szomszédos karsztmezőn. Ezeket a folyókat **búvópatakoknak** nevezzük. A Ljubljana is búvópatak.



Kép 62: Cerknikai-tó

A karsztmezőket gyakran elárasztja a víz, emiatt a települések és a termőföldek a mezők szélén találhatóak. Ősszel a mező vízzel töltődik fel, és tó keletkezik.

Nyáron a víz lassan elfolyik a **víznyelőn** keresztül a felszín alá. Ezért a karsztmezőn keletkező tavat **időszakos tónak** nevezzük. Világhírű látványosság a Cerknikai-tó, amely időszakos tó.



**KARSZTMEZŐ** – egy nagyobb síkság a karszt területén, meredek hegyek közé zárva  
**BÚVÓPATAK** – folyó, amely a földfelszín alá bukik  
**VÍZNYELŐ** – nyílás a karszt felszínén, amelyben a víz eltűnik  
**IDŐSZAKOS TÓ** – tó, amely akkor képződik, ha a víz elárasztja a karsztmezőt, ha a víz elfolyik, a tó kiszárad



Szlovénia térképén keresd meg a Cerknikai-tavat!



Najzanimivejše in najlepše so podzemne kraške jame. Pri pronicanju vode skozi razpoke se apnenec raztaplja. Razpoke se vedno bolj širijo. Nastanejo navpični in poševni rovi. Ponekod se rov tako razširi, da nastane prava jama, lahko celo dvorana.

Prava posebnost kraških jam so kapniki. Lahko rastejo s stropa (stalaktiti) ali s tal (stalagmiti). Včasih se združijo v stebre, cevčice ali pa druge nenavadne oblike. Kapniki rastejo zelo počasi, v desetih letih le en milimeter ali pa še manj.

Voda, ki priteče s stropa, vsebuje apnenec. Voda izhlapi, apnenec pa se odloži na koncu kapnika ali ob straneh kapnika.



Slika 64: Kapniki



**KAPNIK** – podolgovata tvorba v kraških jamah, nastala iz raztopljenih rudnin



Naštej nekaj kraških jam v Sloveniji. Pomagaj si z zemljevidom in medmrežjem.

## DELITEV DINARSKIH POKRAJIN

Glede na tip površja delimo dinarske pokrajine na:

- Visoke dinarske planote,
- Nizke dinarske planote in
- Belo krajino.

Med **VISOKE DINARSKÉ PLANOTE** spada visoki svet planot, ki je višji od **1000 m** nadmorske višine. To so:

- Banjščica,
- Trnovski gozd,
- Nanos,
- Snežnik,
- Hrušica in
- Javorniki.

A legérdekesebbek és a legszebbek a föld alatti karsztbarlangok. A mészkő feloldódik, amikor a víz áthalad a repedéseken. A repedések kiszélesednek. Függőleges és ferde vájatok alakulnak ki. Egyes helyeken a vájat kibővül, így valódi barlang, vagy akár terem is létrejöhet. A karsztbarlangok igazi jellemzője a cseppkő. Növekedhetnek a mennyezetről lefelé (sztalaktitok) vagy a talajról felfelé (sztalagmitok). Néha oszlopokban, csövekben vagy más szokatlan formákban egyesülnek. A cseppkövek nagyon lassan nőnek, tíz év alatt egy millimétert vagy kevesebbet.

A mennyezetről lecsapó víz mészkőt tartalmaz. A víz elpárolog, és a mészkő lerakódik a cseppkő végére vagy a cseppkő oldalára.



Slika 64: Cseppkövek



**CSEPPKŐ** – hosszúkas képződmény a karsztbarlangokban, oldott ásványokból jön létre



Sorolj fel néhány, Szlovéniában lévő karsztbarlangot! Segítségére lehet a térkép és az internet.

## A DINÁRI VIDÉK FELOSZTÁSA

A dinári vidék felosztása a felszínforma szerint:

- magas dinári fennsík, és
- alacsony dinári fennsík és
- Bela krajina.

A **MAGAS DINÁRI FENNÍKHOZ** tartoznak a magassíkok, amelyek meghaladják az **1000 m**-es tengerszint feletti magasságot. Ezek a következők:

- Banjščica,
- Trnovski gozd,
- Nanos,
- Snežnik,
- Hrušica és
- Javorniki.



Slika 65: Snežnik

Te planote so večinoma porasle z **gozdom**. Od Snežnika do Kočevskega roga se širi neprekinjen gozd. Na nekaterih predelih Kočevskega raste celo **pragozd**. To je gozd, ki ga človek še ni spremenil.



Slika 66: Planinsko polje

Med Idrijskim hribovjem in Babnim poljem se razteza **Notranjsko podolje**. Podolje je sestavljeno iz več, med seboj povezanih kraških polj:

- Logaško polje,
- Planinsko polje,
- Cerkniško polje,
- Loško polje,
- Babno polje.

**NIZKE DINARSKE PLANOTE** segajo od jugovzhodnega dela Ljubljanskega barja proti jugovzhodu vse do hrvaške meje.

To je pretežno **valovita pokrajina**. Gričevje je visoko do 400 m nadmorske višine. Na obeh straneh zgornjega toka Krke je **Suha krajina**.



Slika 67: Suha krajina





Kép 65: A Snežnik

A fennsíkok nagyobb részét **erdő** borítja. A Snežnik és a Kočevski rog között összefüggő erdő van. Kočevje egyes részén **őserdő** is található. Ez olyan erdő, amelyet az ember még nem változtatott meg.



Kép 66: A Planinai-mező

A **Notranjska-völgy** és az Idrijai-hegység között terül el a Babno-mező. A völgyet számos karsztmező alkotja:

- Logateci-mező,
- Planinai-mező,
- Cerknica-mező,
- Loži-mező,
- Babno-mező.

Az **ALACSONY DINÁRI FENNSÍK** a Ljubljana-medence délkeleti részétől délkelet irányba terül el a horvát határig.

Ez egy **dombos vidék**. A dombok magassága akár a 400 m-es tengerszint feletti magasságot is meghaladja. A Krka folyó mindkét felső szakaszánál a **Suha krajinát** találjuk.



Kép 67: Suha krajina

Od Grosupljega do Novega mesta se širi **Dolenjsko podolje**. Središče pokrajine je Novo mesto.



Slika 68: Novo mesto



**PODOLJE** – pas nižjega sveta širših dolin ali kotlinic v hribovitem svetu

Nekoč je bila Dolenjska revna kmetijska pokrajina. Z razvojem industrije in cestnega prometa se je razvilo gospodarstvo in številna naselja so spremenila svojo podobo.

Novo mesto je upravno, gospodarsko in kulturno središče Dolenjske. V Novem mestu sta zelo uspešni podjetji Krka in Revoz. V mestu pa je tudi Dolenjski muzej.

**BELA KRAJINA** je **nizka in valovita** pokrajina, ki zavzema jugovzhodni del dinarskih pokrajin. Na severu je gozdnato pogorje **Gorjanci**. Občinska središča so: **Metlika**, **Semič** in **Črnomelj**.

Tam lahko obiščemo krajinski park reke **Lahinje**.



Slika 69: Semič



70: Bele breze so značilne za Belo krajino



Na zemljevidu Slovenije poišči Visoke dinarske planote in izpiši v zvezek njihove nadmorske višine.



Grosupljétől Novo mestóig terjed a **Dolenjska-völgy**. A vidék központja Novo mesto.



Kép 68: Novo mesto



**VÖLGY** – a dombság szélesebb, alacsonyabb medencéinek területe

Régebben Dolenjska szegény mezőgazdasági régió volt. Az ipar fejlődésével és a közúti szállítással fejlődött a gazdasága, ami megváltoztatta a régió képét.

Novo mesto Dolenjska közigazgatási, gazdasági és kulturális központja. Novo mestóban a Krka és a Revoz cégek a legsikeresebbek. A városban található a Dolenjska Múzeum is.

**BELA KRAJINA** alacsony, dombos vidék, amely elfoglalja a dinári vidék délkeleti részét. Északra található az erdővel borított hegyvidék, **Gorjanci**. A legjelentősebb központok: **Metlika**, **Semič** és **Črnomelj**.

Meglátogatható a **Lahinja folyó** tájvédelmi parkja.



Kép 69: Semič



70: Bela krajinát a fehér nyírfák jellemzik



Szlovénia térképén keresd meg a magas dinári fennsíkok karsztvidékeit, és írd ki a füzetbe a tengerszint feletti magasságukat!





Na zemljevidu Slovenije poišči Dolenjsko in Novo mesto.



V knjižnici poišči zanimivosti in podatke o Beli krajini in izdelaj plakat.

## PODNEBJE, RASTLINSTVO IN PRSTI DINARSKIH POKRAJIN

Podnebje v dinarskih pokrajinah je zmerno celinsko. Na kraških planotah je precej hladno in pade več snega kot na Dolenjskem ali v Beli krajini.



Slika 71: Kraška pokrajina nad Trstom



Slika 72: Trnovski gozd

Za kras je značilna plitva, neenakomerno debela rjavordečkasta ilovnata prst. Ker večji del padavinske vode odteče v notranjost, so kraške pokrajine sušne. Od rastlinstva prevladuje gozd, ki ga je človek predvsem na ravninskih delih spremenil v njive in travnike.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Dinarske pokrajine se raztezajo v dinarski smeri SZ – JV. Ležijo južno od predalpskih pokrajin in vzhodno od primorskih pokrajin. Na jugu segajo do meje s Hrvaško.

Zgrajene so iz apnenca in dolomita. Voda se zaradi prepustnosti in lahke topljivosti kamnin pretaka pod zemljo. Na površju in pod njim tako nastajajo značilni kraški pojavi (žlebiči, vrtače, uvale, kraška polja, kraške jame in brezna). Najzanimivejše in najlepše so podzemne kraške jame. Posebnost kraških jam so kapniki. Podnebje dinarskega sveta je celinsko.



Szlovénia térképén keresd meg Dolenjskót és Novo mestót!



A könyvtárban keress érdekes adatokat Bela krajinaról, és készíts róla plakátot!

## A DINÁRI VIDÉK ÉGHAJLATA, NÖVÉNYZETE ÉS TALAJA

A dinári vidék éghajlata mérsékelt kontinentális. A karszti fennsíkokon meglehetősen hideg van, és több hó esik, mint Dolenjskón vagy Bela krajinában.



Kép 71: Karsztvidék Trieszt felett



Kép 72: Trnovói-erdőség

A karsztot sekély, egyenletlenül vastag, vöröses, agyagos talaj jellemzi. Mivel a csapadékvizek nagy része a földre szivárog, ezért ez a vidék száraz. A növénytakarót nézve az erdő dominál, amelyet a síkságon az ember mezőkké és rétekké alakított át.

### EZT MEGJEGYZEM

A dinári vidék Szlovéniában ÉNY–DK irányban terül el. Az Alpok és az Alpokalja vidékeitől délre és az Adriai-tenger vidékétől keletre fekszenek. Délen a horvát határig húzódnak.

Mészkből és dolomitból épülnek fel. A sziklák vízáteresztő-képessége és könnyű oldhatósága miatt a víz a föld alatt folyik. A felszínen és a felszín alatt tipikus karszti jelenségek (karrok, dolinák vagy töbrök, uvalák, karsztmezők, karsztbarlangok és szakadékok) alakulnak ki. A legérdekesebbek és legszebbek a föld alatti karsztbarlangok. A karszt különlegességei a cseppkövek. A dinári vidék éghajlata kontinentális.

## 2.4 | PRIMORSKE POKRAJINE



V knjižnici ali videoteki poišči slovenski film z naslovom Poletje v školjki in si ga oglej. Zagotovo da bo to zanimiv uvod v to poglavje.

Del Slovenije med morjem, dinarskim svetom in Alpami je primorski svet. Slovenija ima malo obale. Dolga je le 47 kilometrov. Sega od Debelega rtiča do izliva reke Dragonje v Jadransko morje. Čeprav je obala kratka, je za Slovenijo izrednega pomena, saj pomeni njeno okno v svet.

Blagodejni topli **vpliv morja** se čuti na **obali** in tudi v **zaledju**. Toplota z morja se širi po dolini reke Soče do Kanala, v Goriška brda in v Vipavsko dolino.

Vplivi morja se čutijo v podnebjju in so vidni v **zimzelenem rastlinstvu**.



Slika 73: Primorje



**ZALEDJE** – območje, navadno okoli kakega središča  
**ZIMZELENO RASTLINSTVO** – vedno zeleno rastlinstvo



Na zemljevidu Slovenije si oglej potek slovenske obale.



Na zemljevidu Slovenije poišči reki Dragonjo in Sočo.



## 2.4 | A TENGERMELLÉKI VIDÉKEK



A könyvtárban vagy a videotékában keresd meg a Poletje v školjki című szlovén filmet, és nézd meg! Biztosan érdekes része lesz ennek a fejezetnek.

Szlovénia azon része, amely a tenger, a dinári vidék és az Alpok között terül el, a tengermelléki vidék. Szlovéniának rövid tengerpartja van. Mindössze 47 km hosszú. Debeli rtičtól a Dragonja folyó torkolatáig terjed, egészen az Adriai-tengerig. Ugyan a tengerpart rövid, Szlovénia számára mégis rendkívül jelentős, hiszen kijáratot jelent a tengerre.

A **tenger miatti meleg kedvező hatása** érezhető a **tengerparton** és a **környező területeken** is. A tenger melege érezhető a Soča (Isonzó) folyó völgyétől, a Kanal településen át, egészen Goriška Brdától a Vipava-völgyig.

A tenger hatása az éghajlatban érezhető, és az **örökzöld növényzet**en látható.



Kép 73: Tengermellék



**VONZÁSKÖRZET** – egy terület, általában egy központ körül  
**ÖRÖKZÖLD NÖVÉNYZET** – állandóan zöld növényzet



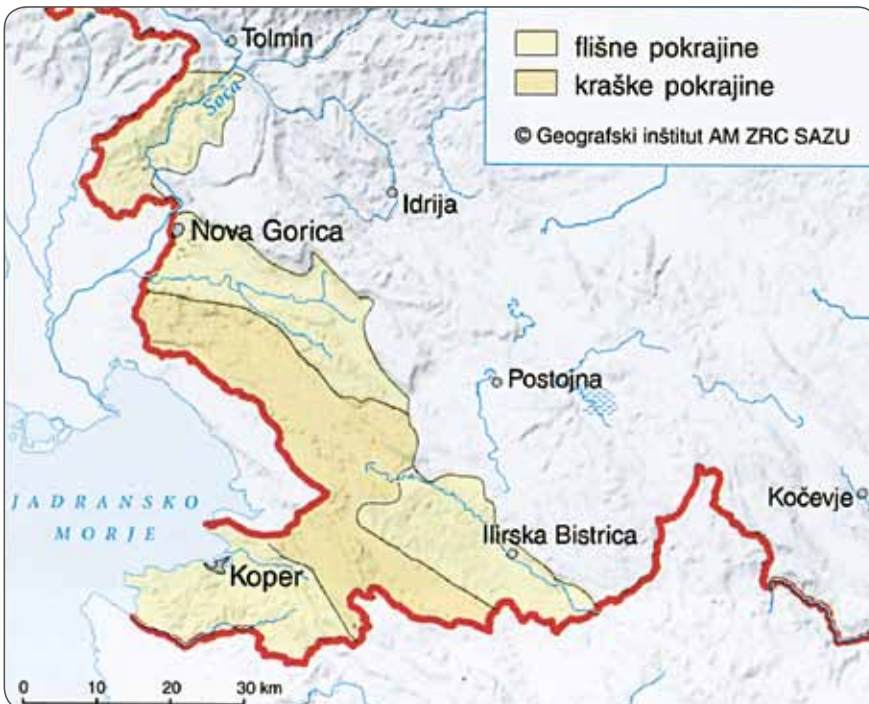
Szlovénia térképén tekintsd meg, hol húzódik a szlovén tengerpart!



Szlovénia térképén keresd meg a Dragonja és a Soča (Isonzó) folyókat!

## POVRŠJE IN LEGA PRIMORSKIH POKRAJIN

Primorske pokrajine ležijo na jugozahodu Slovenije. Na zahodu je sosednja država Italija, na jugu pa je sosednja država Hrvaška.



Ob pomoči zemljevida Slovenije opiši lego primorskih pokrajin.

Slika 74: Primorski svet



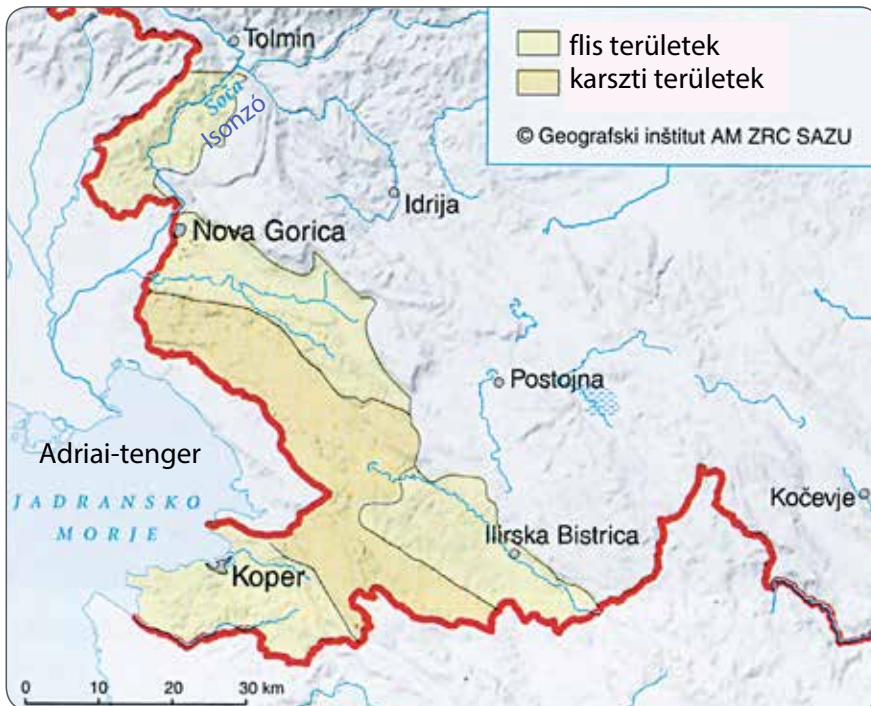
Slika 75: Slovenska obala

### ALIVEŠ, da ...

sta bili stari mestni jedri Kopa in Izole zgrajeni na otoku? Pozneje so obe mesti – otoka z nasipavanjem zemlje povezali z bližnjim kopnim.

## A TENGERMELLÉKI VIDÉKEK FEKVÉSE ÉS TALAJA

A tengermelléki vidékek Szlovénia délnyugati részén fekszenek. Nyugaton Olaszországgal szomszédosak, délről pedig Horvátországgal.



Szlovénia térképe segítségével írd le a tengermelléki vidékek elhelyezkedését!

Kép 74: A tengermelléki vidék



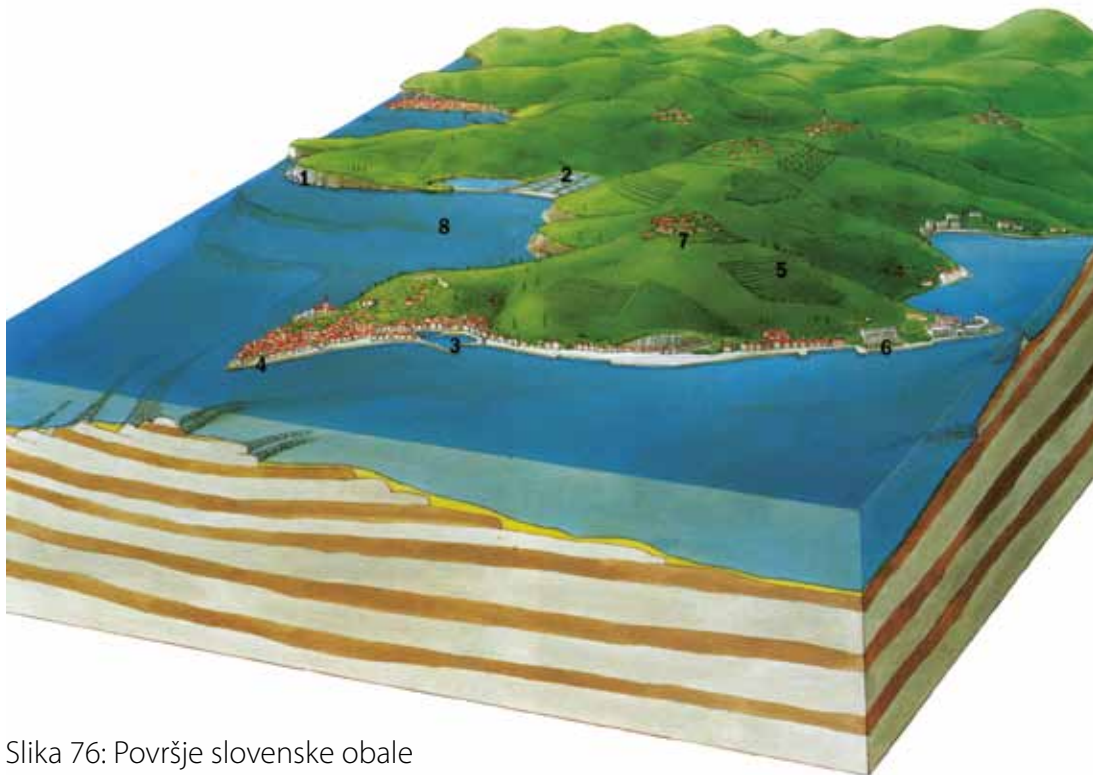
Kép 75: A szlovén tengerpart

### TUDOD-E, hogy...

az egykori Koper és Izola városközpontja egy szigeten volt? Később mindkét várost, azaz szigetet földdel kötötték össze a szárazfölddel.



## POVRŠJE PRIMORSKIH POKRAJIN



Slika 76: Površje slovenske obale

1. klif
2. soline
3. luka
4. naselje na rtu
5. vinogradi
6. turistično naselje
7. naselje na griču
8. zaliv



**KLIF** – strma obala  
**RT** – skrajni, navadno ozki, skalnati del polotoka ali otoka  
**FLIŠ** – pogosto menjajoče se tanke plasti laporja in peščenjaka  
**JEROVICA** – rdeča prst

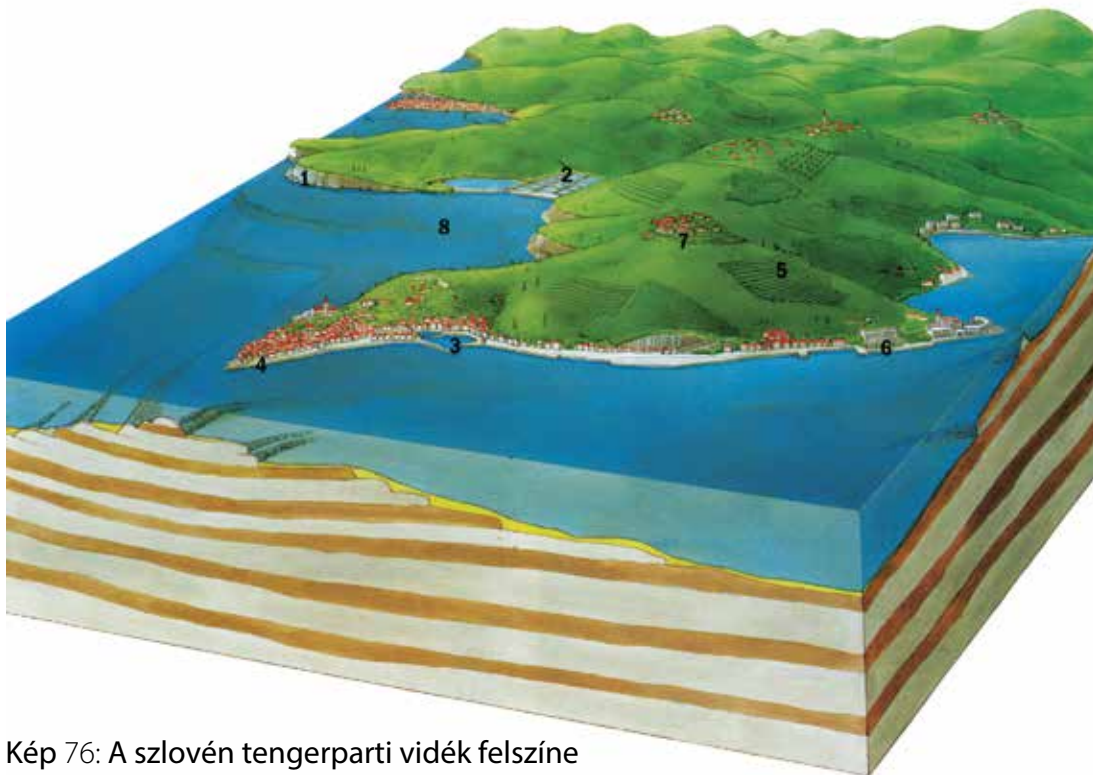
Naravno geografsko delimo Primorje na **flišne** in **kraške** pokrajine. Te se med seboj razlikujejo po **videzu**, po **rodovitnosti** tal in **vodnih virih**.

Fliš je manj odporna kamnina, zato so take pokrajine bolj **gričevnate**. To so: **Koprsko primorje, Brkini, Vipavska dolina** in **Goriška brda**.

Na flišu je nastala rodovitna **rjava prst**.

Ugodno podnebje je omogočilo rast gozda. Prevladujeta hrast puhovec in črni gaber.

## A TENGERMELLÉKI VIDÉKEK FELSZÍNE



Kép 76: A szlovén tengerparti vidék felszíne

1. klif
2. sólepárlók
3. kikötő
4. település a földnyelven
5. szőlőhegy
6. üdülőhely
7. település a dombon
8. öböl



**KLIF** – meredek sziklapart

**FÖLDNYELV** – egy félsziget vagy sziget szélső, általában keskeny, sziklás része

**FLIS** – gyakran változó, vékony rétegű márvány és homokkő

**TERRA ROSSA** – vörös föld

A tengermelléki vidéket természetföldrajzi szempontból **flis-** és **karsztvidékekre** osztjuk. Ezek a **megjelenésük**, a **talaj termékenysége** és a **vízkészlet** szempontjából különböznek egymástól.

A flis kevésbé ellenálló kőzet, ezért az ilyen táj **dombosabb**. Ezek a következők: a **Koperi-partvidék**, **Brkini**, a **Vipava-völgy** és **Goriška brda**.

A flisen termékeny, **barna talaj** alakult ki.

A kedvező éghajlat lehetővé tette az erdő növekedését. A molyhos tölgy és a komlógyertyán dominál.

Pokrajina, v kateri prevladujejo apnenci, je **planota Kras**. Na mnogih mestih je zasajena z borom. Na apneniški podlagi je nastala **jerovica** (rdeča prst ali terra rossa).



Povej, katere so kraške pokrajine in katere so flišne pokrajine v primorskih pokrajinah. Primerjaj, v katerih lastnostih se razlikujejo.

Koprsko primorje ali Slovenska Istra je edina pokrajina, ki leži ob morju. Je del polotoka Istre. Obsega obalni pas in flišno gričevje v zaledju. Obala je razčlenjena in se ponekod strmo dviga iz morja. Morje (valovanje) je obalo močno obrusilo.

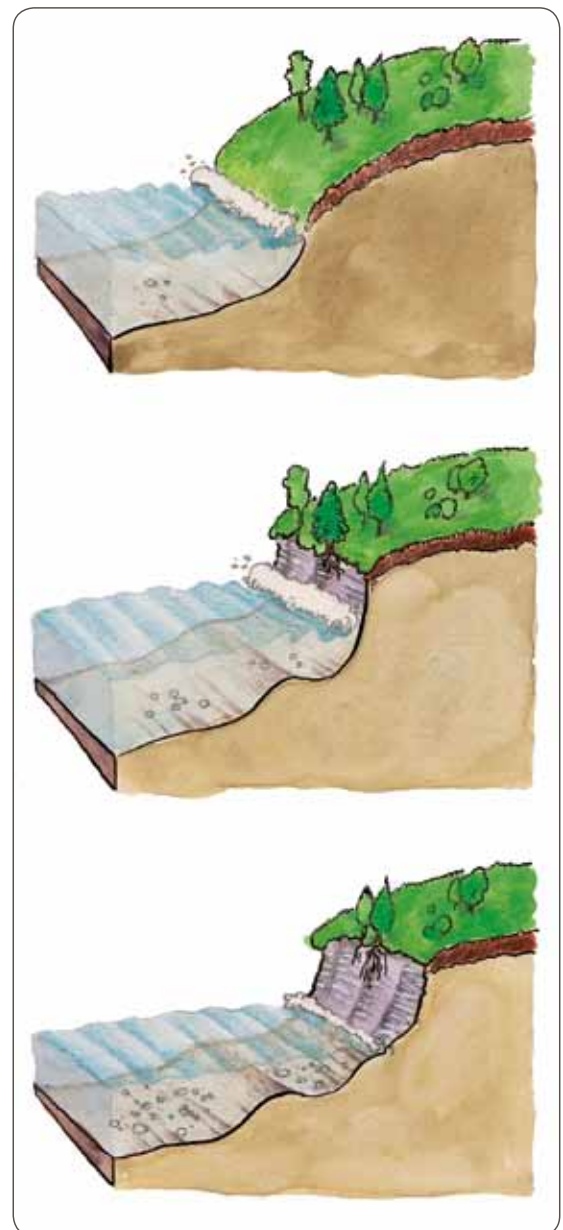
Med Piranom in Strunjanom so se izoblikovali klifi. Klifi so se oblikovali na izpostavljenih delih obale. Med njimi so nastali položni zalivi. Tja sta valovanje in morski tok nanosila drobnejši pesek in mivko, ki se krušita s klifa.



Slika 77: Klif pri Strunjanu



Ob pomoči zgornje fotografije in ilustracije opiši strmo obalo.



Slika 78: Nastajanje klifa



A mézskő uralta vidék a **Kras-fennsík**. Sok helyen erdei fenyővel ültetik be. A mézskőtalajon **vörös föld** (vörös talaj vagy terra rossa) alakult ki.



Mondd el, melyek a karsztvidékek, és melyek a flisvidékek a tenger melléki vidékeken! Hasonlítsd össze őket! Miben különböznek egymástól?

A Koperi-tenger mellék, azaz Szlovén Isztria partja az egyetlen tengerparti régió. Az Isztriai-félsziget része. A part menti sávból és a környező flisdombokból áll. A part leomlott, és helyenként meredeken emelkedik ki a tengerből. A tenger hullámai erősen lekoptatták a partot.

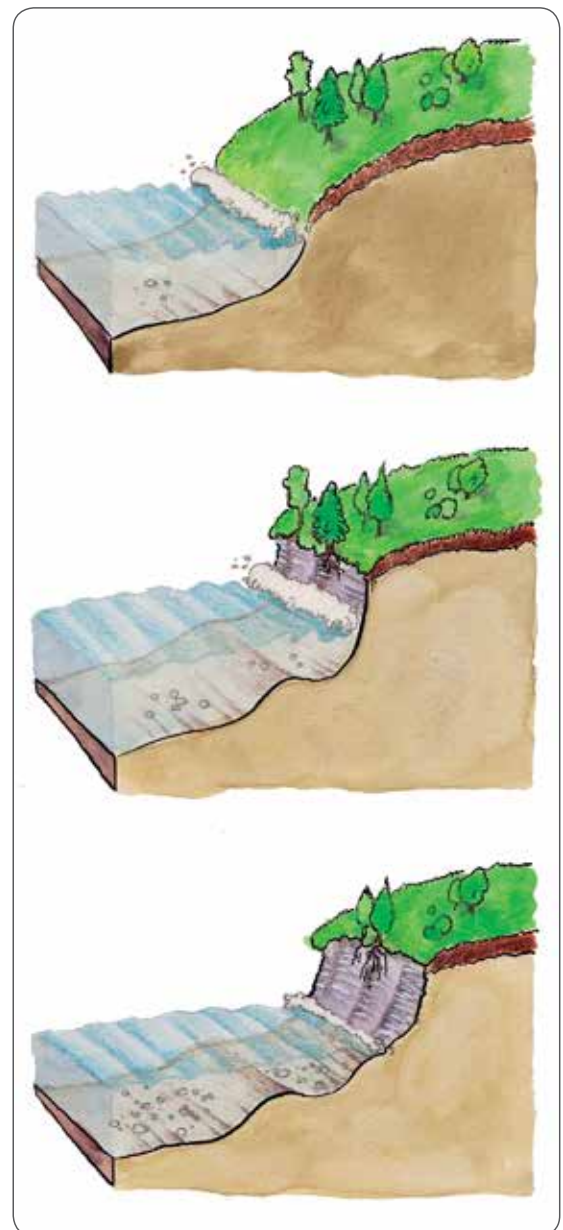
Piran és Strunjan között klifek alakultak ki. A klifek a part mentén képződtek. Közöttük öblök találhatóak. Itt a hullámok és a tengervíz finom homokkal csiszolja a sziklákat.



Kép 77: Klif Strunjannál



A fenti fénykép és ábra segítségével mutasd be a meredek tengerpartot!



Kép 78: A klif kialakulása

Med Tržaškim zalivom in Vipavsko dolino je nizka, apnenčasta **planota Kras**. Prav tu so prvič raziskovali kraške pojave. Površinskih tekočih voda Kras nima.

Vipavska dolina leži ob reki Vipavi, med planoto Kras in visokimi dinarskimi planotami Nanosa in Trnovskega gozda.



Slika 79: Vipavska dolina

## PODNEBJE IN RASTLINSTVO PRIMORSKIH POKRAJIN

Slovenski primorski svet ima **sredozemsko** podnebje. Poletja so dolga in vroča. Morje se jeseni počasi ohlaja in segreva kopno. Je kot nekakšen zbiralnik tople vode, ki blagodejno vpliva na okolico. Ta vpliv se vidi tudi v zimzelenem rastju.

Tople in suhe so tudi jeseni. Več kot polovico padavin je od oktobra do marca. Zime so toplejše. Zelo redko zmrzuje.



Slika 80: Goriška brda



Slika 81: Obiranje oljk



A Trieszti-öböl és a Vipava-völgy között alacsonyan fekszik a mészkőből álló **Kras-fennsík**. Itt fedezték fel először a karsztjelenségeket. A Krasnak nincsenek felszíni folyóvizei.

A Vipava-völgy a Vipava folyó mentén, a Kras-fennsík, a Nanos magas dinári fennsíkja és a Trnovski gozd között terül el.



Kép 79: A Vipava-völgy

## A TENGERMELLÉKI VIDÉKEK ÉGHAJLATA ÉS NÖVÉNYZETE

A szlovén tengerparti világ **mediterrán** éghajlattal rendelkezik. A nyarak hosszúak és forrók. A tenger ősszel lassan lehűl, és melegíti a szárazföldet. Olyan, mint egyfajta melegvízgyűjtő, amely jótékony hatással van a környezetre. Ez a hatás abban is megmutatkozik, hogy vannak örökzöld növények.

Az őszi száraz és meleg. A csapadékok több mint fele októbertől márciusig esik. A telek melegebbek. Nagyon ritkán van fagy.

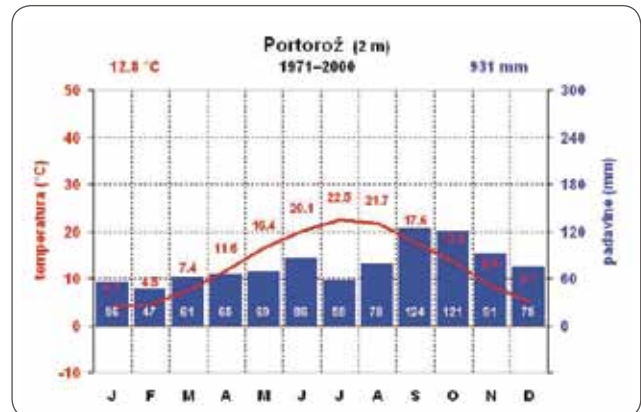
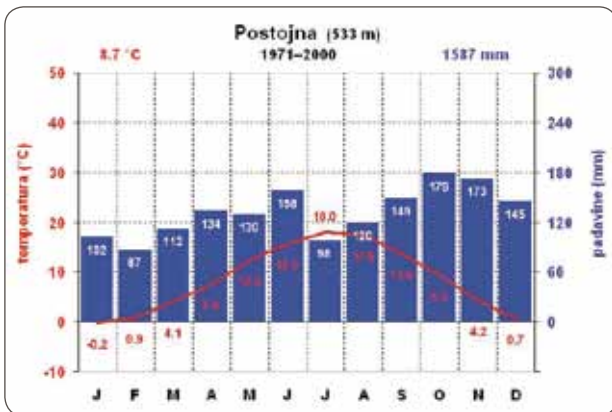


Kép 80: Goriška brda



Kép 81: Olívaszüret





Slika 82: Klimograma za Portorož in Postojno



Oglej si klimograma Portoroža in Postojne. Ali si opazil razlike pri temperaturah ali pri razporeditvi padavin preko celega leta? Primerjaj januarske in julijske temperature. Kje so najnižje? Ob pomoči učitelja pojasni razporeditev padavin.

V primorskem svetu pozimi pogosto pihata **burja** in **jugo**. Jugo je vlažen južni veter in naznanja poslabšanje vremena. Burja je suh, hladen in sunkovit veter, ki piha iz SV smeri. Burja je najmočnejša v Vipavski dolini med Vipavo in Ajdovščino, kjer lahko doseže hitrost 150 km/h in še več. Povzroča težave v prometu in poškodbe na stavbah.



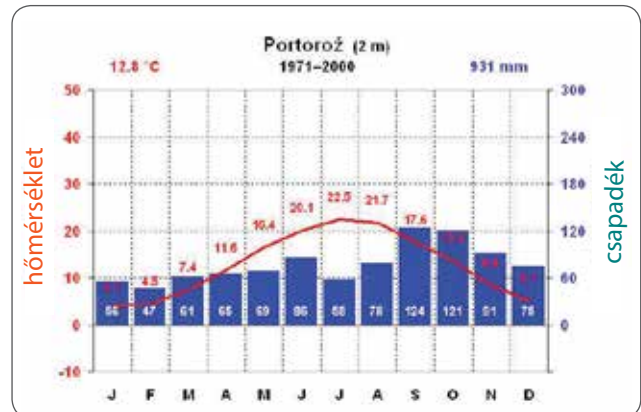
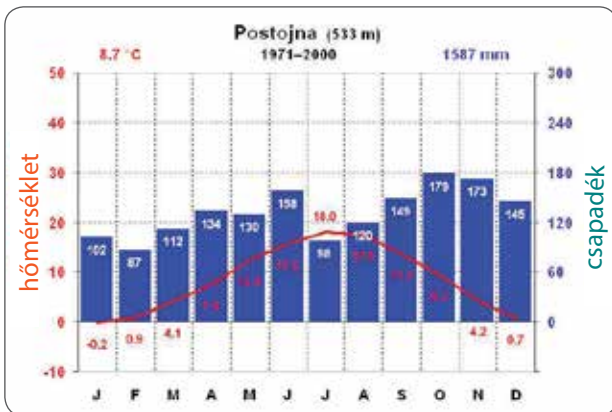
**BURJA** – močan severovzhodni veter  
**JUGO** – južni ali jugovzhodni vlažni veter na Jadranskem morju

## JADRANSKO MORJE



Zagotovo si že kdaj opazoval ribiča, ki je lovil ribe v morju. Morda si lovil ribe tudi sam. Kaj si občutil pri stiku z morskovo vodo?

Jadransko morje je del Sredozemskega morja. Prebivalstvo, ki živi na obali, je že od nekdaj močno povezano z morjem. Vendar je ribištva danes vse manj. Razvita je tovorna plovba. V Kopru je mednarodno tovorno pristanišče Luka Koper. Ljudje v Primorju se danes ukvarjajo s turizmom. Nekoč je bilo razvito tudi solinarstvo.



Kép 82: Portorož és Postojna klímadiagramja



Figyeld meg Portorož és Postojna klímadiagramját! Észrevetted a hőmérsékletek és a csapadékok különbségeit az év során? Hasonlítsd össze a januári és júliusi hőmérsékleteket! Hol a legalacsonyabbak? Tanárod segítségével magyarázd el a csapadék eloszlását!

A tengerparton gyakran fúj a **bóra** és a **jugo**. A jugo nedves, déli szél, amely rossz időjárást hoz. A bóra száraz, hideg és erős szél, amely ÉK felől fúj. A bóra a Vipava-völgyben, Vipava és Ajdovščina között a legerősebb, ahol 150 km/h-s sebességet is képes elérni. Problémákat okoz a forgalomban, és az épületeket is megrongálja.



**BÓRA** – erős északkeleti szél

**JUGO** – déli vagy délkeleti, nedves szél az Adriai-tengeren

## AZ ADRIAI-TENGER



Bizonyára láttál már halászt halászni a tengeren. Lehet, hogy magad is horgásztál már. Mit éreztél, amikor kapcsolatba kerültél a tengervízzel?

Az Adriai-tenger a Földközi-tenger része. A tengerparton élő lakosság már régóta szoros kapcsolatban áll a tengerrel. Azonban a halászat egyre ritkább. Fejlett az áruszállítás. Koperban található a nemzetközi teherkikötő. Manapság a Tenger mellék lakói turizmussal foglalkoznak. Régebben a sóipar is fejlett volt.



83: Jadransko morje

### Značilnosti slovenskega morja

Slovensko morje je plitvo, manj slano in toplejše od ostalega Jadranskega morja. Morje je zaradi rečnih nanosov v Tržaškem zalivu zelo **plitvo**. Globoko je povprečno **20–23 m**. Morska voda se v poletnih mesecih segreje do **27°C**, v jesenskem in zimskem obdobju pa toploto oddaja in s tem ugodno vpliva na okolje. Razlike se kažejo tudi v **slanosti** morske vode. V povprečju znaša slanost Jadranskega morja **38 g soli na liter** vode. V Tržaškem zalivu je slanost manjša zaradi pritoka rek. Pomembni so tudi **morski tokovi**. Potujejo vzdolž hrvaške in slovenske obale od juga proti severu in se vračajo ob italijanski obali. **Plimovanje** Jadranskega morje je šibko. Razlika med plimo in oseko je v povprečju **66 cm**.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Del Slovenije med morjem, dinarskim svetom in Alpami je naš primorski svet. Slovenija ima le 47 km obale. Primorske pokrajine ležijo na jugozahodu Slovenije.

Pokrajine se med seboj razlikujejo po videzu, po rodovitnosti in vodnih virih.

Slovenski primorski svet ima sredozemsko podnebje. Ugodno podnebje je omogočilo rast gozda. Poletja so vroča in suha, zime pa mile. Pozimi pogosto pihata burja in jugo. Vplivi morja se čutijo v podnebjju in so vidni v zimzelenem rastlinju.

Prebivalstvo je že od nekdaj močno povezano z morjem: ribištvo, plovba, solinarstvo in turizem.

Slovensko morje je plitvo, manj slano in toplejše od ostalega Jadranskega morja.





83: Az Adriai-tenger

### A szlovén tenger jellemzői

A szlovén tenger sekély, kevésbé sós és melegebb, mint az Adriai-tenger többi része. A tenger nagyon **sekély** a Trieszti-öböl folyóinak hordaléka miatt. Átlagosan **20–23 m** mély. A tengervíz nyáron **27 °C** fokra melegszik fel, az őszi és a téli időszakban hőt bocsát ki, így jótékony hatással van a környezetre. A különbségek a tengervíz **sótartalmában** is nyilvánvalók. Az Adriai-tenger sótartalma átlagosan **38 g só egy liter vízben**. A Trieszti-öbölben a folyóvizek beömlése miatt alacsonyabb a sótartalom. A **tengeri áramlatok** szintén fontosak. A horvát és a szlovén partok mentén áramlanak, délről északra, majd visszatérnek az olasz part mentén. Az Adriai-tenger **árapály jelensége** gyenge. Az apály és a dagály közötti átlagos különbség **66 cm**.

#### EZT MEGJEGYZEM

Szlovénia azon részét, amely a tenger, a dinári vidék és az Alpok között terül el, tengermelléki vidékeknek nevezzük. A tengerpart mindössze 47 km hosszú. A tengermelléki vidékek Szlovénia délnyugati részén terülnek el.

A vidékek kinézetük, termékenységük és vízkészletük szerint különböznek egymástól.

A szlovén tengerpart mediterrán éghajlattal rendelkezik. A kedvező éghajlat lehetővé tette az erdő növekedését. A nyarak forrók és szárazak, a telek enyhék. Télen gyakran fúj a bóra és a jugo. A tenger hatása az éghajlatban érezhető, és az örökzöld növényzetben is látható.

A lakosság szorosan kapcsolódik a tengerhez: halászat, hajózás, sótermelés és turizmus.

A szlovén tenger sekély, kevésbé sós és melegebb, mint az Adriai-tenger többi része.

## 2.5 | PANONSKE POKRAJINE



Znan slovenski pevec in pisec besedil zelo rad zapoje o reki Muri in o pokrajini ob njej. Ali ga poznaš?

S sošolci in učiteljem poiščite katero od Kreslinovih pesmi, ki opevajo panonske ravnice, in jo poslušajte.



Slika 84: Turnišče v Prekmurju

V vzhodnih predelih naše države se slovenske gorske pokrajine stikajo z obrobjem velike Panonske nižine.

Prehod iz gorskega v panonski svet je na Dravskem polju oster, na Kozjanskem in Bizeljskem pa hribovje polagoma prehaja v gričevje.

Za panonski svet so značilne ravnine in gričevja. Ob rekah Muri, Dravi, Savi in Savinji so ravnine obdane z griči.



Na zemljevidu poišči reke Muro, Dravo, Savo in Savinjo. Poišči tudi Dravsko polje, Kozjansko in Bizeljsko.

### POVRŠJE IN LEGA PANONSKIH POKRAJIN

Panonsko Slovenijo imenujemo tudi nižinska Slovenija. Zavzema **severovzhodni in vzhodni del Slovenije**. Pokrajino, ki leži na levem bregu Mure oziroma severno od nje, imenujemo **Prekmurje**.

To območje je znano po številnih **izvirih mineralne in termalne vode**, ki privabljajo turiste.

## 2.5 | A PANNON VIDÉK



Egy híres szlovén énekes és dalszerző nagyon szeret énekelni a Muráról és a környező tájról. Ismered őt? Osztálytársaiddal és tanároddal keress néhány Kreslin-dalt, amelyek a pannon vidékről szólnak, majd hallgassátok meg őket!



Slika 84: Turnišče a Muravidéken

Az ország keleti részén a szlovén hegyvidéki települések érintkezésbe kerülnek a Pannon-síksággal.

A hegyvidék és a pannon vidék között éles az átmenet a Dráva-mezőn. A Kozjanskón és Bizeljškón azonban a hegyek lassan dombokká alakulnak.

A pannon vidéket síkságok és dombságok jellemzik. A Mura, a Dráva, a Száva és a Savinja folyó mentén a síkságokat dombságok veszik körül.



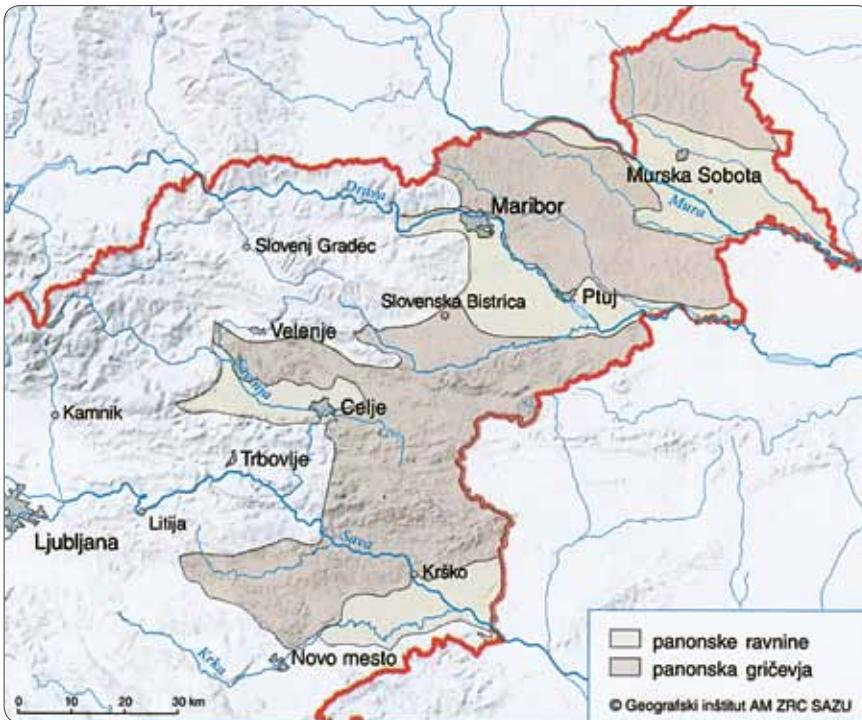
A térképen keresd meg a Mura, a Dráva, a Száva és Savinja folyókat! Keresd meg a Dráva-mező, Kozjanskót és Bizeljškót is!

## A PANNON VIDÉK FEKVÉSE ÉS FELSZÍNE

A pannon Szlovéniát Szlovénia síkságának is nevezzük. Szlovénia **északkeleti és keleti részét** foglalja magába. A Mura folyó bal partján, illetve az északi részén fekvő régiót **Muravidéknek** nevezzük.

Ez a terület az **ásványvíz- és termálvízforrásairól** híres, amelyek vonzzák a turistákat.





Slika 85: Panonske pokrajine



Z zemljevida izpiši zdravilišča v Panonski nižini.

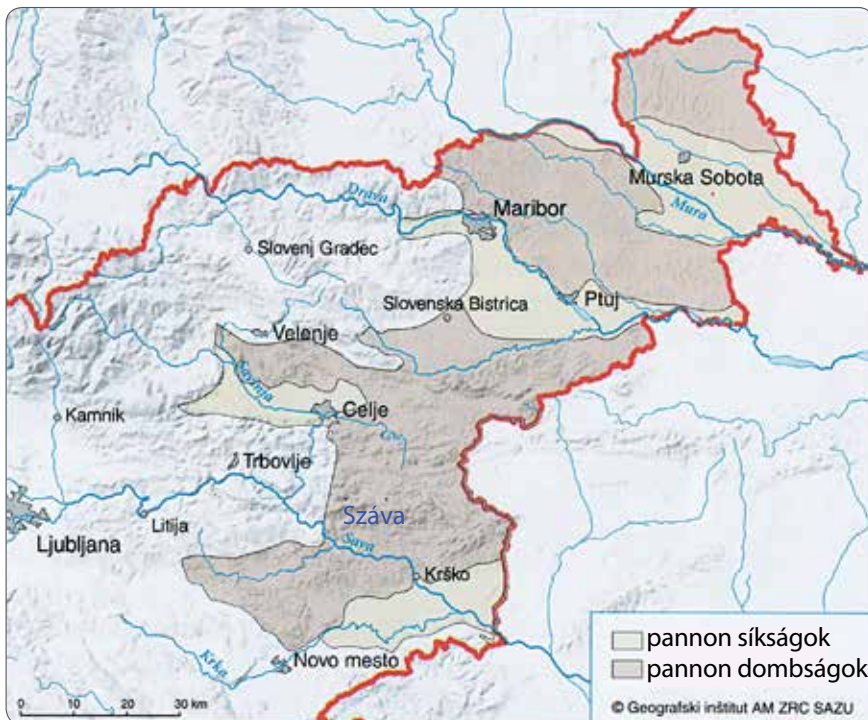
Zaradi obsežnega ravninskega sveta in položnih gričev je ta svet primeren za kmetijstvo.



Slika 86: Dravsko polje



Ob pomoči risbe na strani 53 opiši značilnosti površja panonskih pokrajin.



Kép 85: A pannon vidék



A térképről gyűjtsd össze a Pannon-síkság gyógyfürdőit!

A hatalmas síkság és a dombok miatt a vidék alkalmas a mezőgazdaságra.

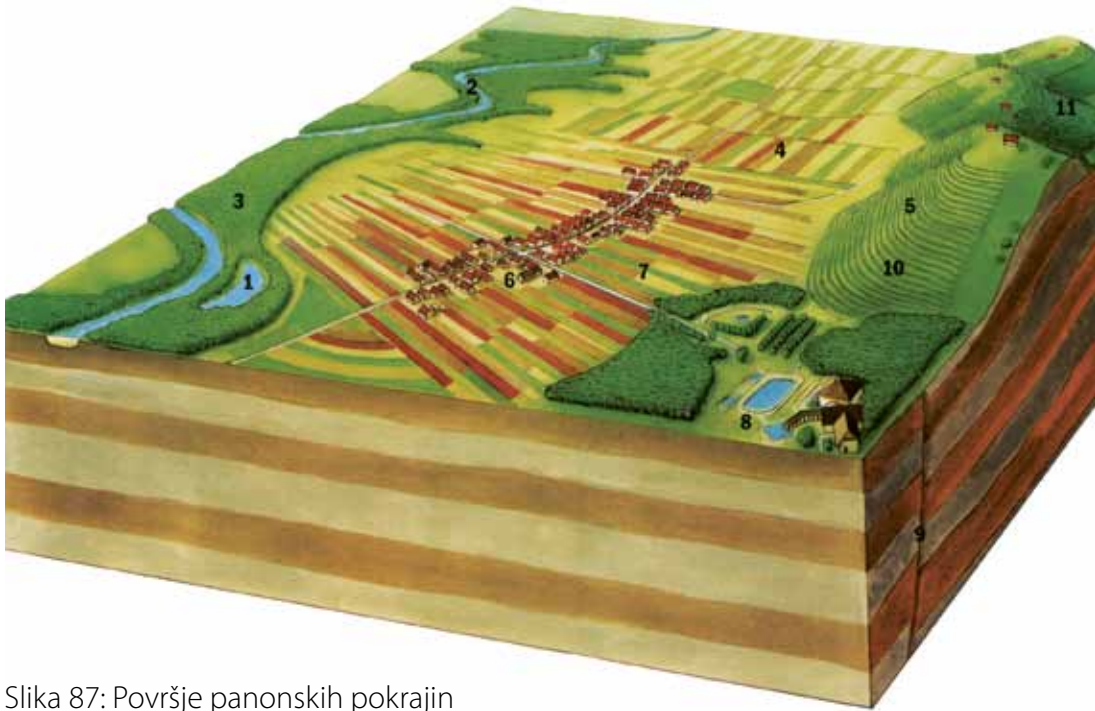


Kép 86: A Dráva-mező



Az 53. oldalon található rajz segítségével írd le a pannon vidék felszínét!

## POVRŠJE PANONSKIH POKRAJIN



Slika 87: Površje panonskih pokrajin

Značilnosti površja panonskih pokrajin so:

1. mrtvica
2. meander reke,
3. nižinski poplavni gozd,
4. ravnina,
5. gričevje,
6. dolga obcestna vas,
7. njive,
8. termalni izviri vode,
9. prelom,
10. vinorodne gorice
11. gozd



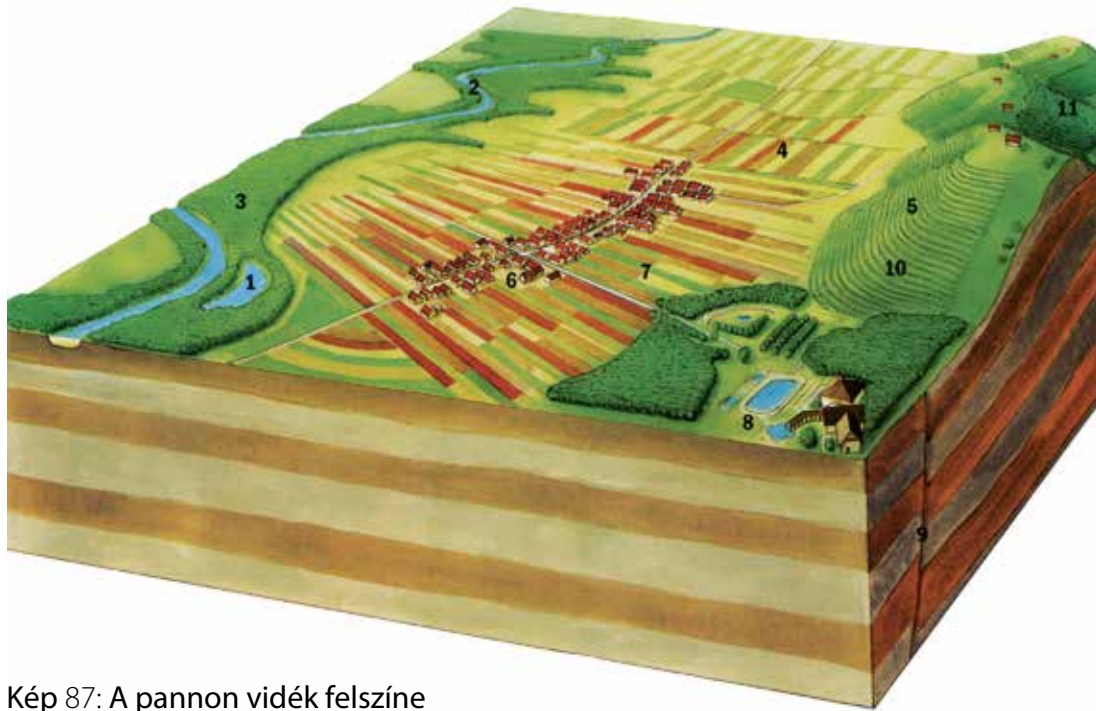
**MRTVICA** – opuščeni del struge, ki nima povezave z glavnim tokom reke  
**MEANDER** – močna vijuga reke, okljuk



Ob pomoči zemljevida opiši lego panonskih pokrajin.



## A PANNON VIDÉK FELSZÍNE



Kép 87: A pannon vidék felszíne

A pannon vidék felszínének jellemzői:

1. holtág,
2. folyókanyarulat,
3. ártéri erdők,
4. síkság,
5. domboság,
6. hosszú útmenti falu,
7. termőföldek,
8. termálvizek forrásai,
9. törés,
10. szőlőhegyek,
11. erdő



**HOLTÁG** – a folyómeder elhagyott része, amely nincs kapcsolatban a folyó fő folyásával

**FOLYÓKANYARULAT** – folyó, amely gyakran változtatja irányát



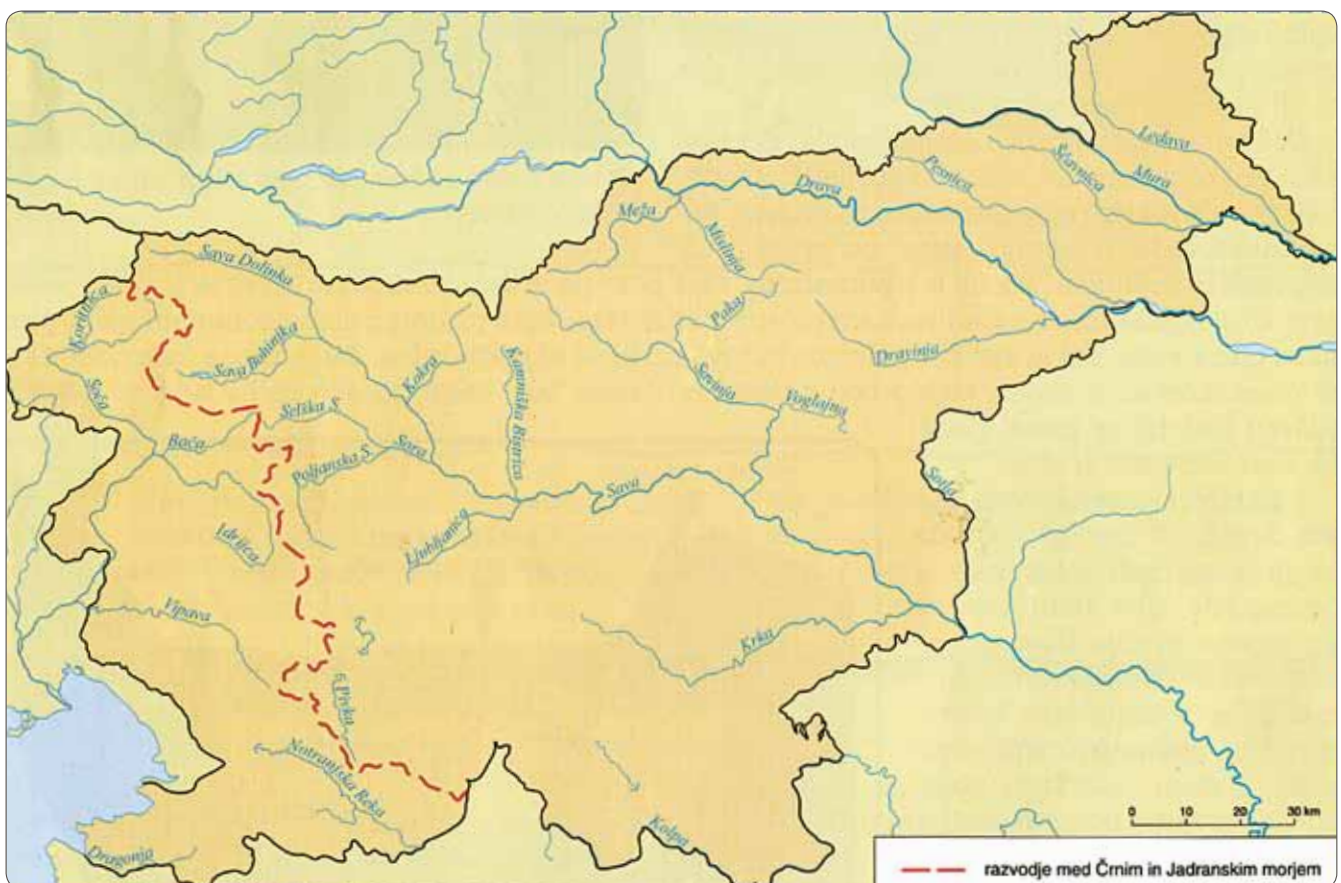
A térkép segítségével írd le, hol terül el a pannon vidék!

## PODNEBJE IN VODOVJE

Panonski svet ima celinsko podnebje. Pomlad hitro prehaja v poletje, ki je vroče in suho. Vročja je včasih tudi jesen. Zime so mrzle. Panonski svet je sušno območje Slovenije. V poletnih mesecih dežuje v obliki neviht – močnih nalivov, ki s točo in vetrom povzročajo veliko škode.

Drava in Mura imata poleti dovolj vode, ker izvirata v Alpah. V gorah se poleti tali sneg in polni struge teh rek.

Reke tečejo po panonskem svetu POČASI in VIJUGASTO zaradi majhnega padca ravnine. Pri tem nastanejo številni mrtvi rečni rokavi – **mrtvice**. Kadar imajo reke veliko vode zaradi nizkih strug in nizkih bregov, **POPLAVLJAJO**. Zato so se ljudje pred poplavami zaščitili z nasipi.



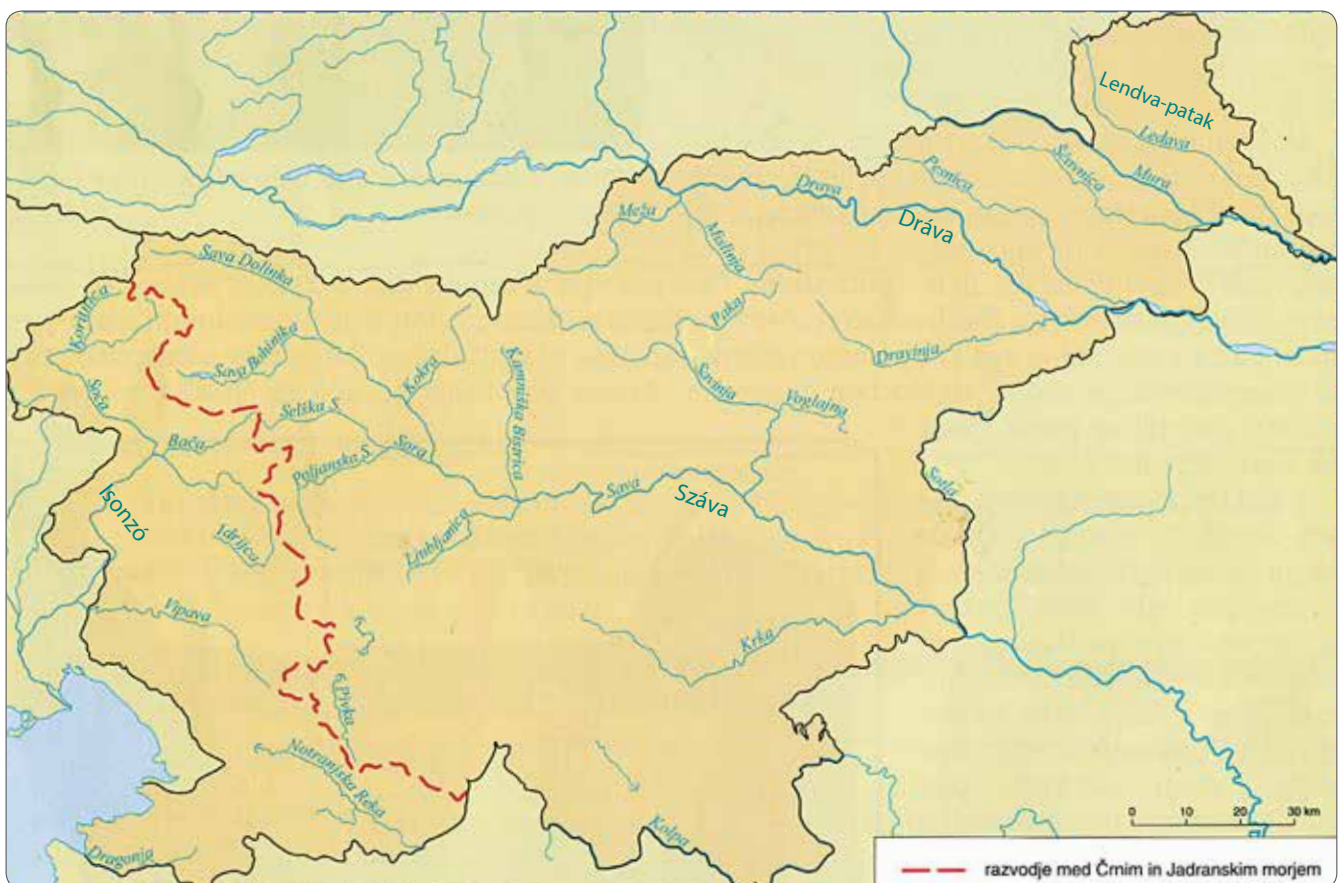
Slika 88: Vodovje v Sloveniji

Ravnine panonskih pokrajin so:

- **Pomurska nižina** (Ravensko in Dolinsko) se širi na obeh straneh reke Mure,
- **Mursko polje** (med reko Ščavnico in reko Muro),
- **Dravsko in Ptujsko polje** (ob reki Dravi),
- **Krška ravnina** (ob reki Savi med Krškim in Brežicami).

## AZ ÉGHAJLAT ÉS VIZEK

A pannon vidéknek kontinentális éghajlata van. A tavaszok gyorsan nyarakká változnak, amelyek melegek és szárazak. Időnként őszel is meleg van. A telek hidegek. A pannon vidék Szlovénia száraz régiója. A nyári hónapokban az eső viharral érkezik – a heves esőzések sok kárt okoznak a jégeső és a szél miatt. A Drávának és a Mura folyónak nyáron elegendő vize van, hiszen mindkettő az Alpokból ered, A hegyekben a hó nyáron megolvad, és ez feltölti az említett folyók medencéjét. A folyók LASSAN és KANYAROGVA haladnak át a Pannon-síkságon a talaj kis esése miatt. Emiatt sok **holtág** jön létre. Amikor a folyókban sok víz keletkezik az alacsony folyómedrek és alacsony partok miatt, **ÁRVIZEK** keletkeznek. Ezért az emberek gátakkal védekeznek.



Kép 88: Szlovénia vizei

A Pannon-síkság vidékei:

- a **Mura-vidéki-síkság** (Ravensko és Dolinsko) a Mura mindkét oldalán,
- a **Mura-mező** (a Ščavnica és a Mura folyó között),
- a **Dráva- és a Ptuji-mező** (a Dráva mellett),
- a **Krškói-síkság** (a Száva folyónál Krško és Brežice között).



Gričevja panonskih pokrajin:

- **Goričko,**
- **Lendavske gorice,**
- **Slovenske gorice,**
- **Haloze in Dravinjske gorice,**
- **Kozjansko in Bizeljsko.**



Na zemljevidu Slovenije poišči ravnine in gričevja panonskih pokrajin.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Panonsko Slovenijo imenujemo tudi nižinska Slovenija. Zavzema severovzhodni in vzhodni del Slovenije.

Prehod iz strmega gorskega v ravninski panonski svet je na Dravskem polju oster, na Kozjanskem in Bizeljskem pa hribovje prehaja v gričevje. Pokrajine na levem bregu Mure imenujemo Prekmurje.

To območje je znano po številnih izvirih mineralne in termalne vode, ki privablja mnoge turiste. Zaradi obsežnega ravninskega sveta in položnih gričev je ta svet primeren za kmetijstvo.

Za panonski svet je značilno celinsko podnebje z mrzlimi zimami in suhimi, vročimi poletji.

Panonske reke imajo poleti dovolj vode, ker izvirajo v gorah. Reke tečejo po panonskem svetu POČASI in VIJUGASTO.

A pannon vidék dombságai:

- **Goricskói-dombság (Őrség),**
- **Lendva-hegy,**
- **Slovenske gorice,**
- **Haloze és Dravinjske gorice,**
- **Kozjansko és Bizeljsko.**



Szlovénia térképén keresd meg a pannon vidék síkságait és dombságait!

## EZT MEGJEGYZEM

A pannon Szlovéniát Szlovénia síkságának is nevezzük. Szlovénia északkeleti és keleti részét foglalja el.

A Dráva-mezőn az átmenet éles a meredek hegyvidék és a Pannon-síkság között, Kozjanskónál és Bizeljskónál azonban a hegyek dombsággá alakulnak. A Mura bal oldalán elterülő vidéket Muravidéknek nevezzük.

Ez a terület az ásványvíz- és termálvízforrásairól ismert, ami vonzza a turistákat. A hatalmas síkság és a dombok miatt ez a vidék alkalmas a mezőgazdaságra.

A pannon vidéket a kontinentális éghajlat jellemzi, hideg telekkel, száraz és forró nyarakkal.

A pannon folyóknak nyáron elegendő vizük van, hiszen a hegyekben van a forrásuk. A folyók a pannon vidéken LASSAN és KANYAROGVA folynak.

## 3 GOSPODARSTVO SLOVENIJE

108



S čim se ukvarjamo v Sloveniji? Naštej dejavnosti, podjetja, po katerih je znan tvoj kraj, tvoja pokrajina, Slovenija.

**V srednjem veku** je bilo **kmetijstvo** glavna dejavnost. Pozneje se je ob rekah, nahajališčih rud in gozdovih razvilo fužinarstvo in manufaktura. Železnica Dunaj – Trst je pospešila razvoj premogovništva in industrije.



Zakaj je bilo včasih premogovništvo zelo pomembno za železnico? Primerjaj in pojasni, ali je danes še vedno tako.



Slika 89: Parna lokomotiva



**GOSPODARSTVO** – izdelovanje, razporejanje in uporaba materialnih dobrin  
**FUŽINARSTVO** – pridobivanje in predelovanje železa  
**MANUFAKTURA** – proizvodnja z rokodelskim orodjem in delitvijo dela  
**INDUSTRIALIZACIJA** – nastanek in razvoj industrije  
**TRŽIŠČE** – območje kupovanja in prodajanja blaga in storitev

**Po drugi svetovni vojni** je **industrializacija** zajela tudi podeželje, kjer so nastale manjše tovarne. Kmetijstvo se je počasneje razvijalo zaradi majhnih kmetij. Kmečko prebivalstvo se je začelo zaposlovati v industriji, veliko ljudi se je odselilo tudi v mesta. Zaloge rude in premoga so se postopoma zmanjševale.

Po osamosvojitvi Slovenije so nekatere gospodarske dejavnosti, ki so bile vezane na jugoslovansko tržišče, zašle v gospodarsko krizo. Preusmerile so se na druga tržišča, zmanjšale obseg dela ali spremenile program in izdelke.



### 3 SZLOVÉNIA GAZDASÁGA

109



Mivel foglalkozunk Szlovéniában? Sorold fel azokat a tevékenységeket, vállalatokat, amelyekről a te lakóhelyed, a szélesebb vidéked, illetve Szlovénia ismert!

A középkorban a mezőgazdaság volt a fő gazdasági tevékenység. Később a folyók mentén, a bányák közelében és az erdős területeken vaskohók és manufaktúrák jöttek létre. A Bécs–Trieszt vasútvonal felgyorsította a szénipar és az ipar fejlődését.



Miért volt valamikor olyan fontos a szén a vasutak számára? Hasonlítsd össze az akkori és a mai helyzetet, illetve magyarázd el, hogy még ma is így van-e!



Kép 89: Gőzmozdony



**GAZDASÁG** – anyagi javak előállítása, elosztása és felhasználása

**VASKOHÁSZAT** – a vasérc kitermelése és vafeldolgozás

**MANUFAKTÚRA** – termelés

kézi szerszámokkal és munkamegosztással

**IPAROSODÁS** – az ipar létrejötte és fejlődése

**PIAC** – áruk és szolgáltatások vásárlása és eladása

A második világháború után az iparosodás kiterjedt a vidékre is, ahol kisebb gyárakat alapítottak. A mezőgazdaság lassabban fejlődött a kis gazdaságok miatt. A parasztság elkezdett az iparban elhelyezkedni, és sok ember elköltözött a városokba. Az érc és a szénkészlet fokozatosan csökkent.

Szlovénia függetlenedése után a jugoszláv piachoz kötött gazdasági tevékenységek válságba kerültek. Más piacokra irányultak, csökkent a munka mennyisége, vagy megváltoztak a programok és termékek.

## 3.1 | KMETIJSTVO

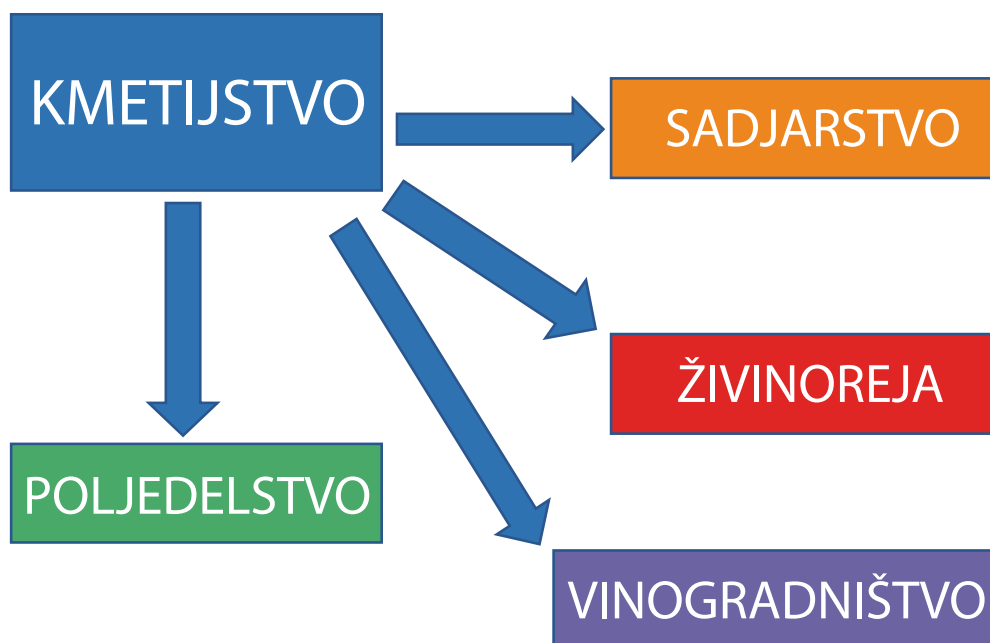


Včasih se je s kmetijstvom ukvarjala večina prebivalstva. Razloži, zakaj danes to ni več tako. Opiši, s čim se ukvarjamo ljudje danes.

Kmetijstvo je pomembna gospodarska dejavnost. Zagotavlja nam hrano, ohranja poselitev podeželja, industriji pa daje veliko surovin. Tako kot se spreminjamo ljudje, pokrajina, podnebne razmere, se spreminja tudi kmetijstvo.



Spodnjo sliko preriši v zvezek in jo opremi s slikami. Izdelaj lahko tudi plakat.



Zemljo obdelujejo kmetje s pomočjo kmetijskih strojev. Za zaščito rastlin pred škodljivci uporabljajo kemična sredstva – škropiva. Mnoge kmetije pa se vračajo k naravnemu načinu pridelovanja hrane. Taki hrani rečemo, da je ekološko pridelana hrana, saj rastline gnojijo z naravnimi gnojili in uporabljajo naravna sredstva v boju proti škodljivcem. Ekološko pridelana živila lahko kupiš tudi v trgovini, vendar so dražji od ostalih.



Utemelji, zakaj so ekološko pridelana živila dražja od ostalih.

## 3.1 | MEZŐGAZDASÁG

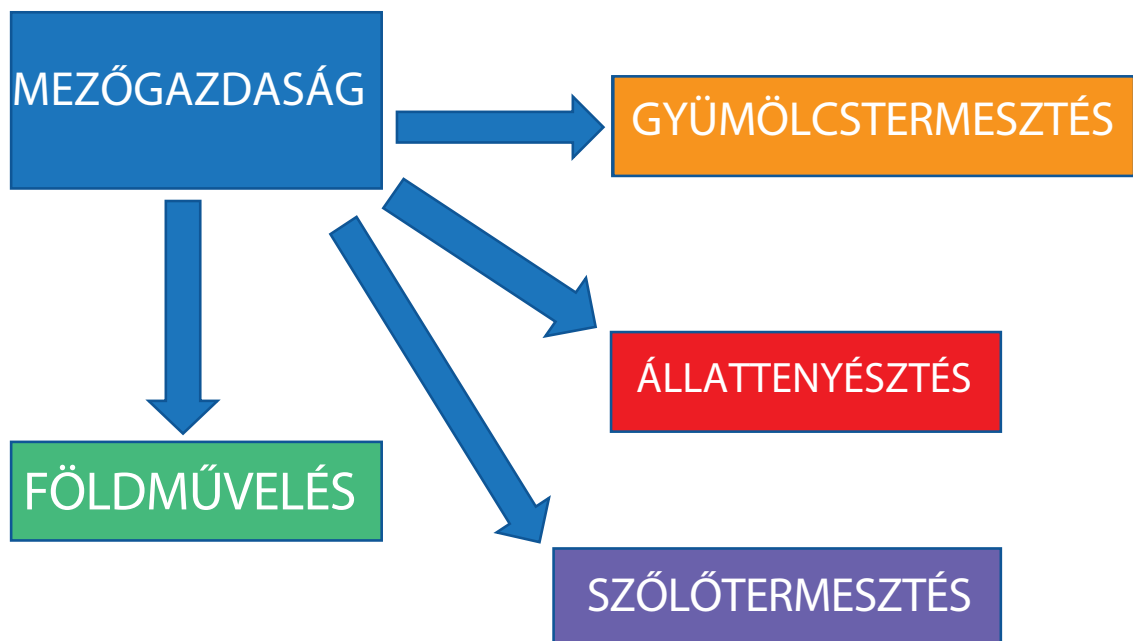


Valamikor a lakosság nagy része mezőgazdasági tevékenységekkel foglalkozott. Magyarázd el, hogy manapság miért nincs ez így! Írd le, mivel foglalkoznak ma az emberek!

A mezőgazdaság fontos gazdasági tevékenység. Élelmet biztosít, megőrzi a vidéki településeket, és sok nyersanyagot szolgáltat az ipar számára. Ahogy megváltoznak az emberek, úgy változik a táj, az éghajlat és a mezőgazdaság is.



Az alábbi ábrát másold le a füzetbe, majd lásd el képekkel! Plakátot is készíthetsz.



A parasztok a földeket mezőgazdasági gépekkel művelik meg. Vegyi anyagokat, permetszereket használnak a kártevők ellen. Számos földművelő viszont visszatért az élelem természetes megtermeléséhez. Az ilyen élelmet bioélelmiszernek nevezzük, hiszen a növényeket természetes trágyával szórják meg, valamint természetes vegyszereket használnak a kártevők ellen. Bioélelmet az élelmiszerüzletekben is vásárolhatsz, de ezek sokkal drágábbak a többinél.



Magyarázd el, miért drágább a bioélelem a többinél!



Od vseh kmetijskih zemljišč v Sloveniji je največ travnikov in pašnikov, sledijo njive in vrtovi, nato pa sadovnjaki in vinogradi.

**Živinoreja** je pomembna kmetijska panoga, še posebej v hribovitem svetu. **Poljedelstvo** prevladuje v panonskih pokrajinah, **vinogradništvo** in **sadjarstvo** pa v primorskih pokrajinah ter po panonskem gričevju.



Slika 90: Na paši



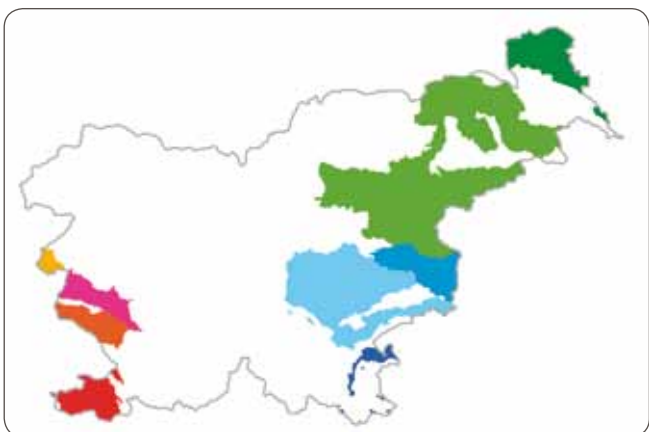
Slika 91: Koruzna njiva



Slike 92: Nasad jablan



Slika 93: Vinograd v Jeruzalemu



Slika 95: Slovenska vinorodna območja



S pomočjo zemljevida ugotovi, kje je največ vinorodnih površin v Sloveniji.



Ugotovi, katero je najboljše vinorodno območje.

A szlovéniai mezőgazdasági területek többsége rét és legelő, ezeket követik a mezők és kertek, valamint a gyümölcsösök és szőlőültetvények.

Az **állattenyésztés** fontos mezőgazdasági terület, különösen a hegyvidéken. A pannon vidékeken, a tenger melléki vidékeken, valamint a Pannon-dombvidéken a fő mezőgazdasági tevékenység a **szőlő- és gyümölcsstermesztés**.



Kép 90: A legelőn



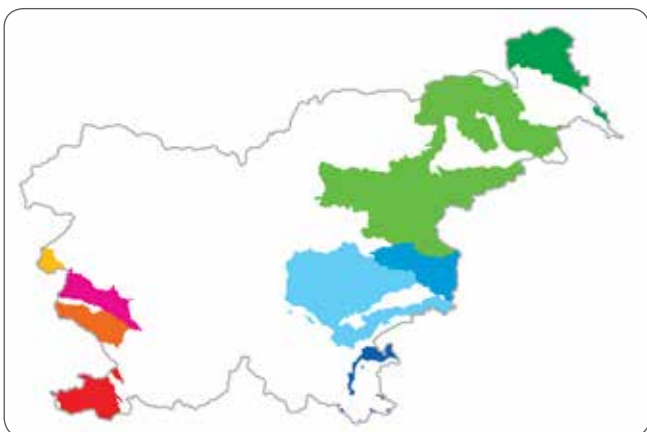
Kép 91: Kukoricaföld



Kép 92: Almaültetvény



Kép 93: Szőlőültetvény Jeruzalemben



Kép 95: Szőlőtermesztő területek Szlovéniában



A térkép segítségével állapítsd meg, hol található Szlovéniában a legtöbb szőlőültetvény!



Állapítsd meg, melyik a legnagyobb kiterjedésű szőlőtermesztő terület!



Mnoge kmetije so majhne, njihova posest je razdrobljena, zato običajno ne dajejo dovolj pogojev za preživetje. Veliko kmetov ali družinskih članov s takih kmetij redno odhaja na delo v tovarne ali obrtne delavnice. S kmetijstvom se ukvarjajo popoldan, večja sezonska dela (npr. košnjo) pa opravijo med dopustom. Večje kmetije so usmerjene bodisi v govedorejo ali v gozdarstvo, nekatere tudi v kmečki turizem.



### ALI VEŠ, da ...

je pred 100 leti v Sloveniji od kmetijstva živel 75 odstotkov prebivalstva? Danes se s kmetijstvom preživlja samo še 5 odstotkov ljudi. Njivske površine se krčijo, pašnike pa prerašča mlad gozd.

Slika 96: Gorska kmetija



Si že kdaj obiskal kmečki turizem/turistično kmetijo? Sklepaj, v čem se počitnice na turistični kmetiji razlikujejo od počitnic v hotelu.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Kmetijstvo je pomembna gospodarska dejavnost. Zagotavlja nam hrano, ohranja poselitev podeželja, industriji pa daje veliko surovin.

Živinoreja je pomembna kmetijska panoga, še posebej v hribovitem svetu.

Poljedelstvo prevladuje v panonskih pokrajinah, vinogradništvo in sadjarstvo pa v primorskih pokrajinah ter po panonskem gričevju.

Mnoge kmetije zaradi majhnosti in razdrobljenosti posesti običajno ne ponujajo dovolj za preživetje, zato se veliko kmetov ali družinskih članov še dodatno zaposluje.



Sok parasztgazdaság kicsi, a földterületeik pedig szétszórva helyezkednek el, ezért általában nem biztosítanak elegendő bevételt a megélhetéshez. Sok gazda és családtagjaik rendszeresen járnak dolgozni gyárakba vagy műhelyekbe. A mezőgazdasági tevékenységeket délután végzik, a nagyobb munkákat (pl. kaszálás) a szabadságuk ideje alatt. A nagyobb parasztgazdák szarvasmarhatenyésztéssel vagy erdőgazdálkodással foglalkoznak, némelyikük parasztgazdasága a látogatók számára is nyitott (turisztikai parasztgazdaság).



### TUDOD-E, hogy...

Szlovéniában 100 évvel ezelőtt a lakosság 75 százaléka mezőgazdaságból élt? Manapság csak az emberek 5%-a él mezőgazdaságból. A szántóterületek zsugorodnak, a legelőket fiatal erdő növi be.

Kép 96: Hegyi parasztgazdaság



Jártál már parasztgazdaságban? Gondolkodj el azon, miben más a nyaralás egy turisztikai parasztgazdaságban, mint egy szállodában eltöltött vakáció!

### EZT MEGJEGYZEM

A mezőgazdaság fontos gazdasági tevékenység. Élelmet biztosít, megőrzi a vidéki településeket, és sok nyersanyagot szolgáltat az ipar számára.

Az állattenyésztés fontos mezőgazdasági ágazat különösen a hegyvidéken.

A mezőgazdaság a pannon vidékre jellemző, míg a szőlő- és gyümölcsstermesztés a tenger melléki vidékekre, valamint a Pannon-dombvidékre.

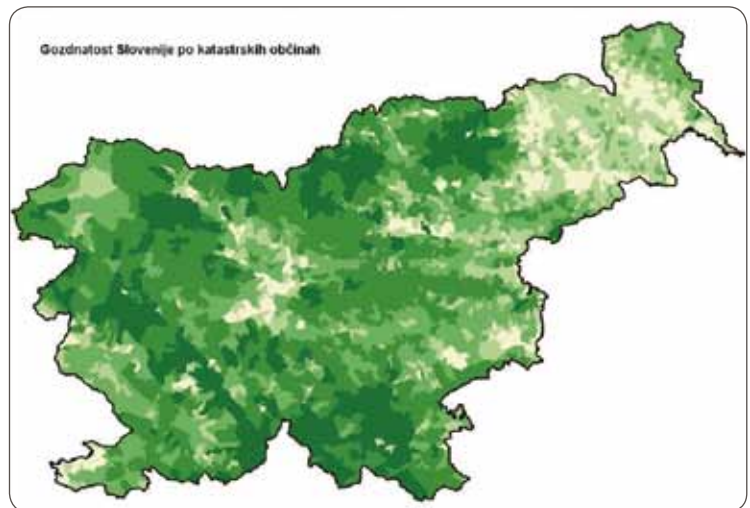
Sok parasztgazdaság nem nyújt elegendő megélhetést a kis mérete és földterületek felaprózódása miatt, ezért sok gazdálkodó és családtagjaik dolgozni járnak.

## 3.2 | GOZDARSTVO



Opiši svoj odnos do gozda. Kaj ti gozd pomeni?

Gozd je pomemben za človeka, živali, okolje in državo. Poleg Finske, Švedske ter Bosne in Hercegovine je Slovenija najbolj gozdnata država v Evropi. Gozdovi pokrivajo več kot polovico (več kot 60 odstotkov) ozemlja Slovenije. Na razgibanem površju so nastali različni pogoji za rast gozda. Gozd raste približno do 1600 ali celo 1800 m visoko.



Slika 97: Razširjenost gozdnih površin



Naštej območja, kjer gozd ni razširjen.



Slika 98: Listnati gozd



Slika 99: Iglasti gozd



Naštej drevesne vrste v gozdovih domače pokrajine.

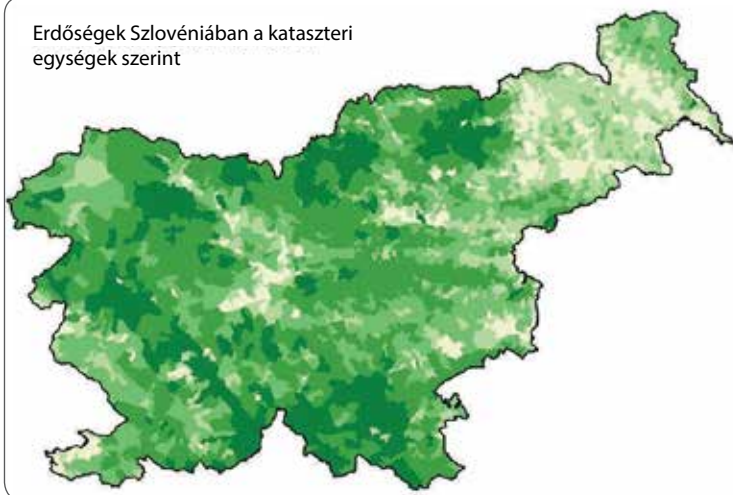
## 3.2 | ERDŐGAZDÁLKODÁS



Írd le, hogyan viszonyulsz az erdőhöz! Mit jelent neked az erdő?

Az erdők fontosak az emberek, állatok, a környezet és az ország számára. Finnország, Svédország, valamint Bosznia és Hercegovina mellett Szlovéniában van Európa legtöbb erdeje. Szlovénia több mint felét (több mint 60%-át) erdő fedi. A változatos felszínű területen adottak a különböző kedvező feltételek az erdő növekedéséhez. Az erdő kb. 1600 vagy akár 1800 m magasságban nő.

Erdőségek Szlovéniában a kataszteri egységek szerint



Kép 97: Az erdős területek kiterjedése



Sorold fel azokat a területeket, ahol nincsenek erdőségek!



Kép 98: Lombhullató erdő



Kép 99: Tűlevelű erdő



Sorold fel, milyen fajták nőnek az erdőben a vidéken!





Pozanimaj se, katera drevesna vrsta je v Sloveniji najbolj razširjena in za kaj uporabljamo njen les.



S pomočjo spodnje preglednice pojasni, kakšna je vloga gozda in katere koristi ima človek od njega.

VLOGA GOZDA	KAJ OGROŽA GOZD?
• energija	• suša
• ohranitev tal	• žled
• gradbeni material	• viharji
• varovanje vodnih zalog	• bolezni
• obnavljanje kisika v ozračju	• plazovi
• rekreacija	• dejavnost človeka
• polepšanje pokrajine	• onesnažen zrak
• preprečevanje drsenja tal na pobočjih	• požari

Zaradi močno onesnaženega zraka se zadnja leta kažejo spremembe na drevju (sušenje, odpadanje iglic, odmiranje korenin, zaredijo se škodljivci). Slovenija spada med tiste dežele v Evropi, ki imajo močno onesnažen zrak. Posledice so najbolj vidne v Zasavju, v okolici Šoštanja, v Mežiški dolini in drugih industrijskih predelih.



Zakaj meniš, da so drevesa uničena prav na omenjenih območjih? Po čem so še znani ti kraji?

Poleg škodljivih vplivov onesnaženega zraka je za propadanje gozdov kriv tudi človek.



Napiši kratek sestavek o tem, kako človek uničuje gozd. Pomagaš si lahko z naslednjimi besedami: čezmerno izsekavanje, paša, požigalništvo, požari, gradnja cest, delo z neprimernimi stroji.



Érdeklődd meg, hogy Szlovéniában melyik fafajta a legelterjedtebb, és mire használjuk!



Az alsó táblázat segítségével magyarázd el, mi az erdő szerepe, és milyen haszna származik az embernek az erdőségekből!

AZ ERDŐ SZEREPE	MI VESZÉLYEZTETI AZ ERDŐT?
• energia	• szárazság
• talajvédelem	• ónos eső
• építőanyag	• viharok
• a vízellátás védelme	• betegségek
• oxigénforrás a légkör számára	• földcsuszamlások
• kikapcsolódás	• az ember tevékenységei
• a táj szebbé tétele	• szennyezett levegő
• a földcsuszamlások megelőzése	• erdőtüzek

Az elmúlt években az erősen szennyezett levegő a fák elváltozásaihoz vezetett (elszáradás, tűlevelek lehullása, a gyökerek elhalása, a kártevők elszaporodása). Szlovénia azon európai országok közé tartozik, ahol nagyon szennyezett a levegő. Ennek következményei leginkább Zasavjében, Šoštanj környékén, a Mežica-völgyben és más ipari területeken látható.



Mit gondolsz, miért ezeken a területeken pusztulnak el a fák? Miről nevezetesek ezek a helyek?

A szennyezett levegő káros hatásain kívül az ember is felelős az erdők pusztulásáért.



Írj egy rövid szöveget arról, hogy az ember hogyan pusztítja az erdőket! Segítségére lehetnek a következő szavak: túlzott favágás, legelők, gyújtogatás, erdőtüzek, útépítés, nem megfelelő gépekkel történő munka.



Slika 102: Žled vsako leto uniči nekaj gozda



Slika 103: Predvsem v poletnih mesecih je zaradi suše nevarnost godnih požarov

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Gozd je izredno pomemben za človeka, živali, okolje in državo. Slovenija je gozdnata država, saj je več kot polovica površja poraslega z gozdovi. Gozd sega približno od 1600 ali celo 1800 m visoko.

Zaradi močno onesnaženega zraka se zadnja leta kažejo spremembe na drevju. Slovenija spada med tiste dežele v Evropi, ki imajo močno onesnažen zrak. Poleg škodljivih vplivov onesnaženega zraka je za propadanje gozdov kriv tudi človek.

## 3.3 | RUDARSTVO IN VIRI ENERGIJE



Naštej obnovljive in neobnovljive vire energije.

Slovenija nima veliko rud. Zaloge rud smo v preteklosti izčrpali ali pa se rud danes preprosto ne izplača izkoriščati: kakor na primer živo srebro v rudniku v Idriji, svinca in cinka v rudniku v Mežici ter uranove rude v rudniku v Žirovskem Vrhu.

Premog, vodna energija, nafta, zemeljski plin in uran so glavni energetske viri v Sloveniji.





Kép102: Az ónos eső minden évben tönkreteszi az erdő egy részét



Kép 103: Különösen a nyári hónapokban a szárazság okozta tüzek veszélye is fennáll

### EZT MEGJEGYZEM

Az erdő rendkívül fontos az ember, az állatok, a környezet és az ország számára. Szlovénia erdőben gazdag ország, hiszen területének több mint felét erdő borítja. Az erdő 1600 vagy akár 1800 méter magasságig nő.

Az elmúlt években az erősen szennyezett levegő a fák elváltozásához vezetett. Szlovénia azon európai országok közé tartozik, ahol nagyon szennyezett a levegő. A szennyezett levegő káros hatásain kívül az ember is felelős az erdők pusztulásáért.

## 3.3 | BÁNYÁSZAT ÉS ENERGIAFORRÁSOK



Sorold fel a megújuló és a nem megújuló energiaforrásokat!

Szlovéniának nincs sok bányakincse. A múltban az érckészletek kimerültek, vagy egyszerűen nem volt érdemes őket kitermelni: ilyen például a higany az idrijai bányában, az ólom és a cink a mežicai bányában, és az uránérc a Žirovski vrh-i bányában.

Szlovéniában a fő energiaforrások: a szén, víz, olaj, földgáz és az urán.

**Rjavi premog** so nekdanj kopali v Trbovljah in Hrastniku, danes ga še v Zagorju. V Velenju kopljejo **lignit**.

**Termoelektrarne Trbovlje, Šoštanj in Toplarna Ljubljana** so tri največje proizvajalke električne energije in daljinske toplote. Okolje je v teh delih Slovenije zelo onesnaženo. Zaloge domačega premoga, ki vsebuje veliko količino žvepla, so majhne, zato se odločajo za uvoz tujega premoga.



Slika 104: TE Šoštanj



Slika 105: Velenjska kotlina



Slika 106: Mežiška dolina

Nekdanji rudnik svinca in cinka v Mežici je z izpuhi strupenih snovi uničil gozd in pokrajino spremenil v peščeno in skalno puščavo. Zaradi takega onesnaženja so zgornjo Mežiško dolino poimenovali »dolina smrti«.

Naša edina **jedrska elektrarna** je v **Krškem**.



Katere vire energije uporabljate doma za ogrevanje?

Slika 107: Jedrska elektrarna v Krškem

A **barnaszenet** valamikor Trbovljében és Hrastnikban bányászták, ma még Zagorjében van bánya. **Lignitet** Velenjében bányásznak.

A **Trbovlje, Šoštanj** és a **Toplarna Ljubljana hőerőművek** a három legnagyobb villamosenergia- és távhőtermelők. Szlovéniában ezeken a területeken a környezet szennyezett. A nagy mennyiségű ként tartalmazó háztartási szénkészlet kevés, ezért úgy döntöttek, hogy a szént behozzák (importálják) az országba.



Kép 104: Šoštanj HE



Kép 105: Velenjei-medence



Kép 106: Mežica-völgy

A valamikori mežicai ólom- és cinkbánya elpusztította az erdőket a kibocsátott mérgező anyagaival, emiatt a tájat homokos és sziklás sivataggá változtatta. Az ilyen szennyezés miatt a Mežica felső völgyét »Halál-völgynek« neveztek el.

Szlovéniában az egyetlen **atomerőmű Krškóban** található.



Milyen energiaforrásokat használtok otthon a fűtéshez?

Kép 107: Atomerőmű Krškóban



V tujini in tudi pri nas so vedno bolj popularni načini pridobivanja energije, ki manj onesnažujejo okolje: s pomočjo razpadanja organskih snovi, sončnega sevanja, s pomočjo vetra, bibavice (plime in oseke), vročih vodnih vrelecev ...

V Sloveniji imamo območja (predvsem Panonsko območje), ki so bogata z geotermalno energijo. Uporabljamo jo predvsem v zdraviliščih za ogrevanje bazenov, za zdravljenje različnih bolezni in poškodb, ogrevanje rastlinjakov in za daljinsko ogrevanje dela Murske Sobote.



Slika 108: Pridobivanje energije s sončnimi kolektorji

Tudi izkoriščanje biomase (les, lesni odpadki, lubje, vejevje, slama, bioplín na odlagališčih organskih odpadkov in kmetijskih farmah) je pomemben vir energije.



Slika 109: Elektrarne na veter



Za katere oblike pridobivanja energije si slišal, da jih uporabljamo tudi pri nas? Poišči še kak podatek o toplotni in zemeljski črpalki.

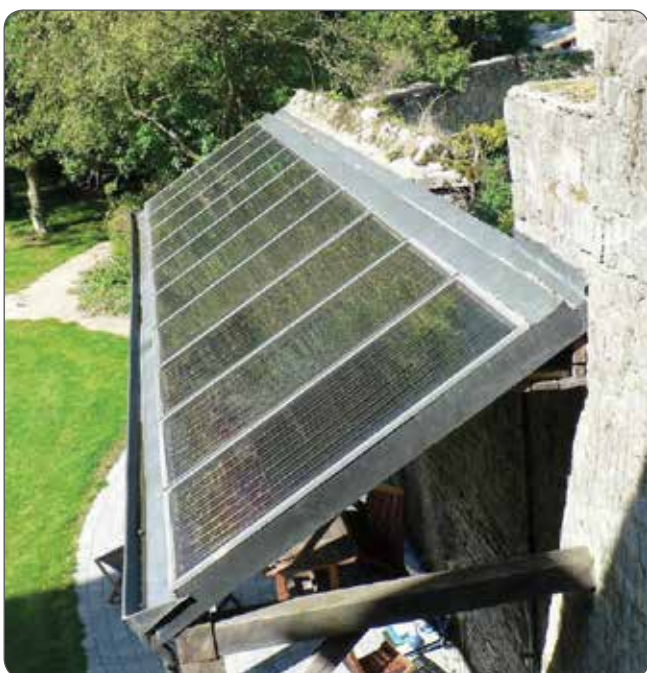


Katere načine varčevanja z energijo predlagaš?

**Vodna sila** je obnovljiv vir energije in je ekološko manj škodljiv za okolje. Hidroelektrarne so zgradili na **Savi**, **Dravi** in **Soči**.

Külföldön és itthon is egyre népszerűbbek azok az energiaelőállítási módok, amelyek kevésbé szennyezik a környezetet: a szerves anyagok bomlása, a napsugárzás, a szél felhasználása, az árapály (apály és dagály), a hőforrások kihasználása...

Szlovéniában vannak olyan területek (különösen a pannon térségben), amelyek geotermikus energiában gazdagok. Ezt főleg gyógyfürdőkben használják az úszómedencék fűtésére, különféle betegségek és sérülések kezelésére, üvegházak fűtésére és Muraszombat egy részének távfűtésére.



Kép 108: Energiatermelés napelemekkel

A biomassza hasznosítása (fa, fahulladék, fakéreg, faágak, szalma, biogáz a szerves hulladéklerakókban és a parasztgazdaságokban) szintén fontos energiaforrás.



Kép 109: Szélérőművek



Milyen energiatermelési formákról hallottál már, amelyeket nálunk is használnak? Keress információt a hőszivattyúról és a földhőszivattyúról!



Adj javaslatokat, milyen módon lehet megtakarítani az energiát!

A **vízenergia** megújuló energiaforrás, és ökológiailag kevésbé káros a környezetre. Vízerőműveket építettek a **Száva, Dráva és Soča (Isonzó)** folyókon.



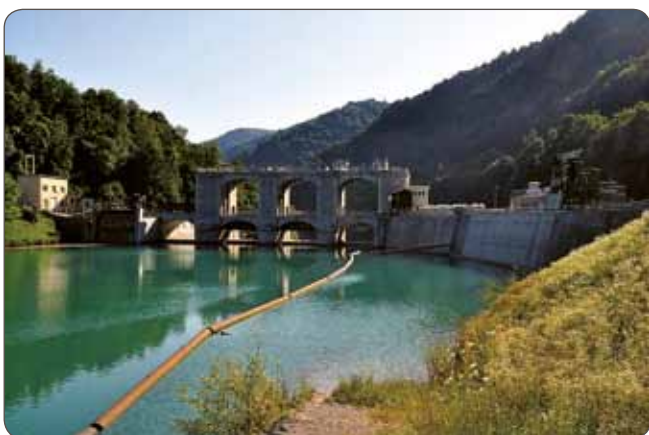
S pomočjo zemljevida izpiši vse hidroelektrarne na Savi, Dravi in Soči. Katera reka ima največ hidroelektrarn?

V Sloveniji sta se razvila dva tipa hidroelektrarn. Pri prvem so zgradili večje vodne zbiralnike, v katerih so nastala umetna jezera. Ta se polnijo ob spomladanskem in poletnem taljenju snega, obratujejo pa ob zimskih konicah – ko potrebujemo več elektrike (Soča, Sava).

V alpskih dolinah, kjer je manjši strmec in enakomernejši vodni pretok, pa so zgrajene pretočne elektrarne (Drava). Vplivi hidroelektrarn so vidni predvsem v spremenjeni pokrajini, gladini talne vode, odražajo pa se tudi na značilnostih vodotoka ter življenjskega prostora v reki in ob njej.



Fala, najstarejša hidroelektrarna na Dravi



Slika 111: HE Plave na Soči



**STRMEC** – padec vode v določeni reki



Slika 122: Mala hidroelektrarna

Potrebe po energiji se večajo. V Sloveniji bi lahko še na nekaterih rekah izkoristili vodo za pridobivanje energije (Sava, Idrijca, Mura). Mnogi ljudje pa si zgradijo celo svojo manjšo hidroelektrarno.





A térkép segítségével keresd meg és írd le a Száva, a Dráva és a Soča (Isonzó) összes vízerőművét! Melyik folyó rendelkezik a legtöbb vízerőművel?

Szlovéniában kétféle vízerőmű létezik. Az elsők nagyobb víztározókat építettek, ahol mesterséges tavak jöttek létre. Ezek a tavaszi és nyári hóolvadás során töltődnek fel, és télen üzemelnek, amikor több áramra van szükségünk (Soča / Isonzó, Száva).

Az alpesi völgyekben, ahol alacsonyabb a lejtő, és egyenletesebb a vízáramlás, duzzasztógátas vízerőműveket építettek (Dráva). A vízerőművek hatása elsősorban a megváltozott tájban, a talajvíz szintjén, a folyók medrén és a folyók közelében fekvő vízfolyásokban, valamint a környéken is tükröződik.



Fala, a Dráva legrégebbi vízerőműve



Kép 111: A Plave HE a Sočán



Kép 122: Kisebb vízerőmű



**A FOLYÓMEDER ESÉSE** –  
hány métert esik a folyó  
medre 1 km-en

Az energiaigény növekszik. Szlovéniában más folyókon is felhasználhatnánk a vízből nyert energiát (Száva, Idrijca, Mura). Sokan kiépítették a saját, kisebb vízerőműveket.



**Nafta in zemeljski plin** sta danes pomembna energetska vira v industriji in gospodinjstvih, saj ob izgorevanju manj onesnažujeta ozračje kakor premog. V Sloveniji imamo plinovodni sistem, ki je priključen na mednarodne plinovode. Večino zemeljskega plina uvozimo iz Rusije in Alžirije.

Slika 113: Plinovod

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovenija pridobiva energijo iz premoga, vode, nafte, zemeljskega plina in urana. Rjavi premog še kopljejo v Trbovljah in Hrastniku, lignit pa v Velenju.

Termoelektrarne Trbovlje, Šoštanj in Toplarna Ljubljana so največje proizvajalke električne energije in daljinske toplote pri nas.

Zaloge domačega premoga so majhne, zato Slovenija raje uvaža tuji premog. Naša edina jedrska elektrarna je v Krškem.

Vedno bolj so popularni drugi načini pridobivanja energije, ker manj onesnažujejo okolje: s pomočjo razpadanja organskih snovi, sončnega sevanja, s pomočjo vetra, bibavice (plime in oseke), vročih vodnih vrelic, izkoriščanja biomase ... Vodna sila je obnovljiv vir energije in ekološko manj škodljiv za okolje. Hidroelektrarne so na Savi, Dravi in Soči.

Nafta in zemeljski plin sta danes pomembna energetska vira v industriji in gospodinjstvih, ker manj onesnažujeta ozračje.



Manapság a **kőolaj** és a **földgáz** fontos energiaforrások az iparban és a háztartásokban, mivel az égés során kevésbé szennyezőek, mint a szén. Szlovéniában egy gázvezetékrendszer van, amely a nemzetközi gázvezetékekhez kapcsolódik. A földgáz nagy részét Oroszországból és Algériából importáljuk.

Kép 113: Gázvezeték

## EZT MEGJEGYZEM

Szlovénia az energiát szénből, vízből, olajból, földgázból és uránból nyeri. Trbovljében és Hrastnikban barnaszén bányásznak, Velenjében pedig lignitet.

A Trbovlje, Šoštanj és Toplana Ljubljana hőerőművek az ország legnagyobb villamosenergia- és távhőtermelői.

A hazai széntartalékok alacsonyak, ezért Szlovénia inkább a külföldi szén behozatalát helyezi előtérbe. Az egyetlen atomerőmű Krškóban található.

Egyre népszerűbbek az energiaelőállítás azon módjai, amelyek kevésbé szennyezik a környezetet: a szerves anyagok lebomlása, napsugárzás, a szél felhasználása, az árapály (apály és dagály), a forróvízforrások kihasználása... A vízenergia megújuló energiaforrás, és ökológiai szempontból kevésbé káros a környezetre. Vízerőművek találhatók a Száva, a Dráva és a Soča (Isonzó) folyókon.

A **kőolaj** és a **földgáz** manapság fontos energiaforrás az iparban és a háztartásokban, mivel kevésbé szennyezik a levegőt.



## 3.4 | INDUSTRIJA



Pripoveduj: ali je v tvojem okolju kakšen industrijski obrat. Kaj izdelujejo? Od kod pridobivajo surovine? Kam prodajajo izdelke? Kako poskrbijo za odpadke in čisto okolje?

Industrija je še vedno naša najpomembnejša gospodarska dejavnost. Je zelo raznovrstna. V zadnjih letih je industrija doživela velike spremembe. Včasih so bile najpomembnejše **kovinska, strojna, železarska** (železarne na Jesenicah, Ravnah na Koroškem in v Štorah) **prehrambna** in **tekstilna** industrija (Mura). Danes ni več tako.



Slika 114: Nekdaj veliko podjetje Železarna Ravne



Slika 115: Usnjarska industrija

Med vsemi industrijskimi panogami se je najhitreje razvijala **elektroindustrija** (Iskra, Gorenje).



Slika 116: Iskra Avtoelektrika



Slika 117: Gorenje, Velenje

## 3.4 | IPAR



Mesélj: van-e valamilyen ipari létesítmény a környékeden! Mit csinálnak ott? Honnan származnak a nyersanyagok? Hol adják el a termékeiket? Hogyan vigyáznak a hulladéokra és a tiszta környezetre?

Az ipar továbbra is a legfontosabb gazdasági tevékenységünk. Nagyon változatos. Az elmúlt években az ipar jelentős változásokon ment keresztül. Valamikor a **fém-, a gép-, a vasipar** (vasműhely Jesenice, Ravne na Koroškem és a Štora településeken), az **élelmiszeripar** és a **textilipar** (Mura gyár) voltak a legfontosabbak. Ez ma már nem így van.



Kép 114: Az egykori nagyvállalat, a Ravne vaskohó



Kép 115: Bőripar

Az összes iparág közül a leggyorsabban az elektromos ipar (Iskra, Gorenje) növekedett.



Kép 116: Iskra Avtoelektrika



Kép 117: Gorenje, Velenje

Pomembnejši sta postali **kemična** industrija (tovarni zdravil Krka in Lek) in **avtomobilska** industrija (Revoz iz Novega mesta).



Slika 118: Lek, Ljubljana



Slika 119: Tovarna zdravil Krka, Novo mesto

**Gumarska industrija** (Sava) je uspešna, ker proizvaja kakovostne gume.

**Lesnopredelovalna** industrija se je iz nekdanjih velikih obratov razdrobila v manjša in srednje velika podjetja.

**Živilska** industrija (Jata, Eta, Perutnine Ptuj, Žito, Kraljeve mesnine) je uspešna na domačem trgu in na trgu Hrvaške ter BiH.

V **usnjarski** in **obutveni** industriji so nastale spremembe. Večina tovarn je propadla. Opuščajo predelavo kož, povečuje pa se tudi proizvodnja obutve, ki ponuja kakovostne izdelke tudi na tuja tržišča.

**Papirna** industrija (Papirnica Vevče, Papirnica Količevo, Paloma Sladki vrh) ima v Sloveniji dolgo tradicijo. Žal pa se ubada z različnimi težavami (zaradi velike porabe vode so te tovarne onesnaževalke rek). Specializirane so tudi naše **steklarne** (Rogaška Slatina, Hrastnik).



Sklepaj, katere panoge najbolj onesnažujejo okolje in katere najmanj. Svojo odločitev pojasni.



Fontosabb lett a **vegyipar** (a Krka és a Lek gyógyszergyártó társaságok) és az **autóipar** (a Novo mesto-i Revoz).



Kép118: Lek, Ljubljana



Kép 119: A Novo mesto-i Krka gyógyszergyár

A **gumiipar** (Sava) sikeres, mert minőségi gumibroncsokat gyártanak.

A **fafeldolgozó ipar** a korábbi nagyüzemekből kis- és középvállalkozásokká vált.

Az **élelmiszeripar** (Jata, Eta, Perutnina Ptuj, Žito, Kraljeve mesnine) vállalatai sikeresek a hazai piacon, ahogy Horvátország és Bosznia-Hercegovina piacain is.

Változások történtek a **bőrparban** és a **cipőgyártásban**. A legtöbb gyár csődbe ment. Felhagytak a bőrfeldolgozással, a cipőgyártást viszont növelték, így minőségi termékeket kínálnak a külföldi piacokra is.

A **papíripar**nak (Papirnica Vevče, Papirnica Količevo, Paloma Sladki vrh) régi hagyománya van Szlovéniában. Sajnos különféle problémákkal küszködik, hiszen a nagy vízfogyasztás miatt ezek a gyárak erősen szennyezik a folyókat. Az **üveggyárak** (Rogaška Slatina, Hrastnik) szintén specializálódtak.



Gondolkodj el azon, mely iparágak szennyezik a legjobban, és melyek a legkevésbé a környezetet! Magyarázd meg a döntésedet!

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Industrija je še vedno naša najpomembnejša gospodarska dejavnost.

Včasih so bile najpomembnejše kovinska, železarska in tekstilna industrija. Danes ni več tako. Med vsemi industrijskimi panogami se je najhitreje razvijala elektroindustrija.

Danes sta pomembnejši industriji postali kemična in avtomobilska.

## 3.5 | PROMET

Slovenija je bila že od davnine naprej območje, kjer so se križale pomembne evropske poti.



Katero prometno sredstvo uporabljaš največ in katero najmanj? Kaj pa v tvoji družini? Kako prideš v šolo?

Slovenija ima enakomerno razvito **cestno** in **železniško omrežje**. Kljub hribovitosti je Slovenija lahko prehodna.

Na razvitost prometa vpliva predvsem površje in gospodarska razvitost. Predeli, ki so gospodarsko bolj razviti, so tudi bolje prometno povezani z ostalimi kraji. Slovensko cestno omrežje ima obliko križa, s središčem v Ljubljani. Pomembni prometni poti sta Koper – Murska Sobota in Jesenice – Obrežje.



**MAGISTRALNA CESTA** – glavna, najvažnejša cesta  
**REGIONALNA CESTA** – cesta, ki povezuje lokalna središča



**OMREŽJE** – poti ali napeljave, s pripadajočimi objekti na določenem območju

## EZT MEGJEGYZEM

Az ipar továbbra is a legfontosabb gazdasági tevékenységünk.

Valamikor a fém-, a vas- és a textilipar voltak a legfontosabbak. Ma már nem ez a helyzet. Az összes iparág közül a leggyorsabban az elektromos ipar növekedett.

Manapság a fő iparágak a vegyipar és az autóipar.

## 3.5 | KÖZLEKEDÉS

Az ókorban Szlovénia területén keresztezték egymást a fontosabb európai útvonalak.



Melyik járművet használsz a leggyakrabban, és melyiket a legritkábban? És a családod? Hogyan jössz iskolába?

Szlovénia fejlett **közúti** és **vasúti hálózattal** rendelkezik. Szlovénia a hegy- és dombvidékei ellenére jól átjárható.

A forgalom fejlődését elsősorban a felszíni, illetve a gazdasági fejlődés befolyásolja. A gazdaságilag fejlettebb területek jobban összekapcsoltak más területekkel. A szlovén úthálózat **kereszt** alakú, központja Ljubljana. Fontos közlekedési útvonal: Koper–Muraszombat, valamint Jesenice–Obrežje.

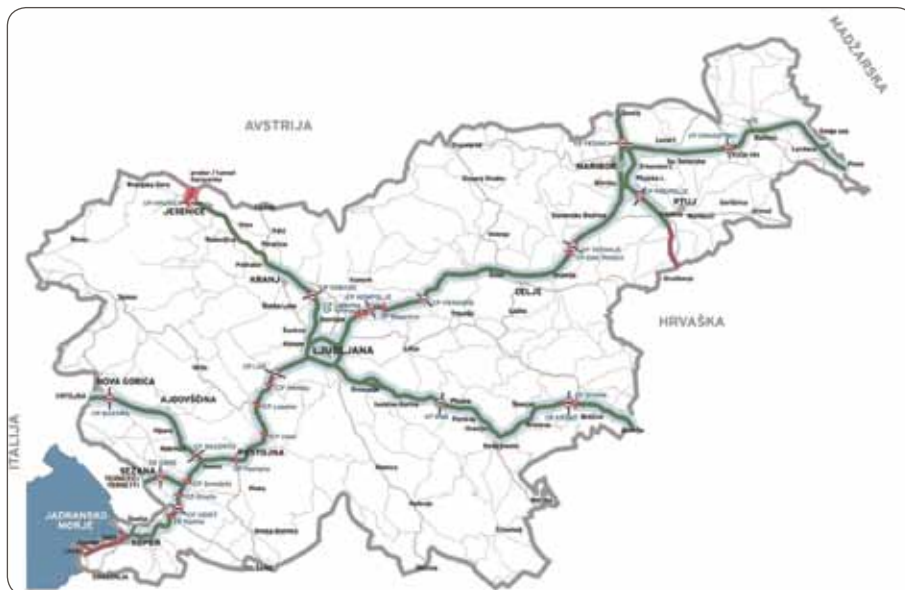


**FŐÚT** – fő, legfontosabb út  
**REGIONÁLIS ÚT** – a helyi központokat összekötő út



**HÁLÓZAT** – utak és vezetékek, amelyekhez objektumok kapcsolódnak bizonyos területen





Slika 124: Slovensko avtocestno omrežje

Na naših cestah znotraj države prevladuje promet z osebnimi vozili. Vzroki za to so: majhna površina države, krajša potovanja, razdrobljena naselitev, površinski pogoji, razmeroma majhna mestna središča, kjer javni promet še ni razvit in kjer so ljudje odvisni od lastnega prevoza.

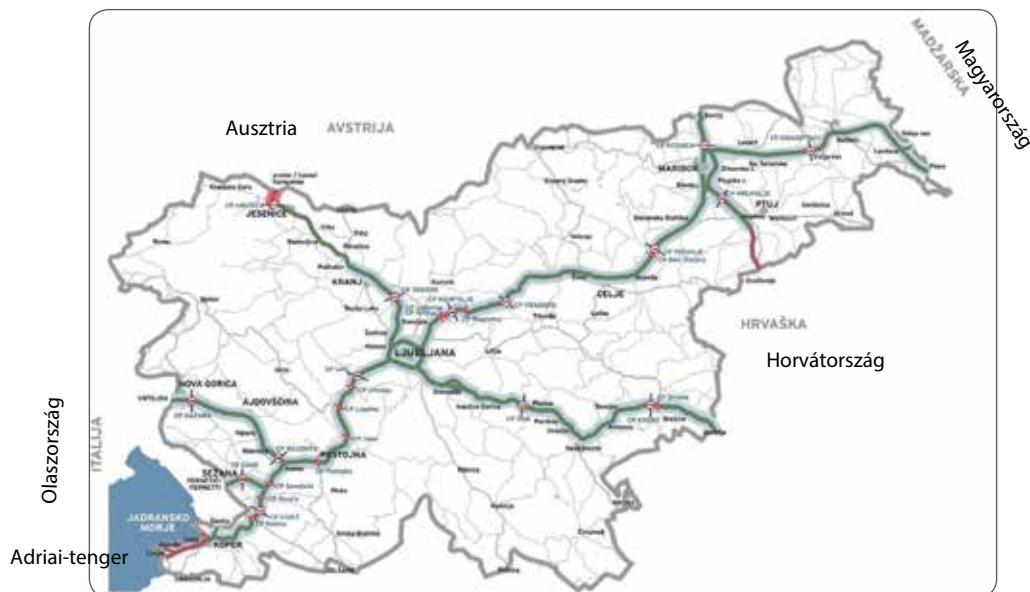
Za nekatera naselja so ceste edina povezava s svetom (Slovenj Gradec – Velenje, Idrija – Cerkno).



Slika 125: Avtocesta v Pomurju



Slika 126: Železničarski most nad Blejskim Vintgarjem



Kép 124: A szlovén autópálya-hálózat

Az országon belüli utakon a személygépkocsi-forgalom dominál. Ennek okai a következők: az ország területe viszonylag kicsi, rövidek az utak, a településszerkezet elaprózott, az adott felszíni viszonyok, viszonylag kicsi városközpontok, ahol a tömegközlekedés még nem fejlett, és ahol az emberek a saját közlekedésüktől függenek. Néhány településen a közút az egyetlen kapcsolat a világgal (Slovenj Gradec–Velenje, Idrija–Cerkno).



Kép 125: Mura-vidéki autópálya



Kép 126: Vasúti híd Blejski Vintgar felett

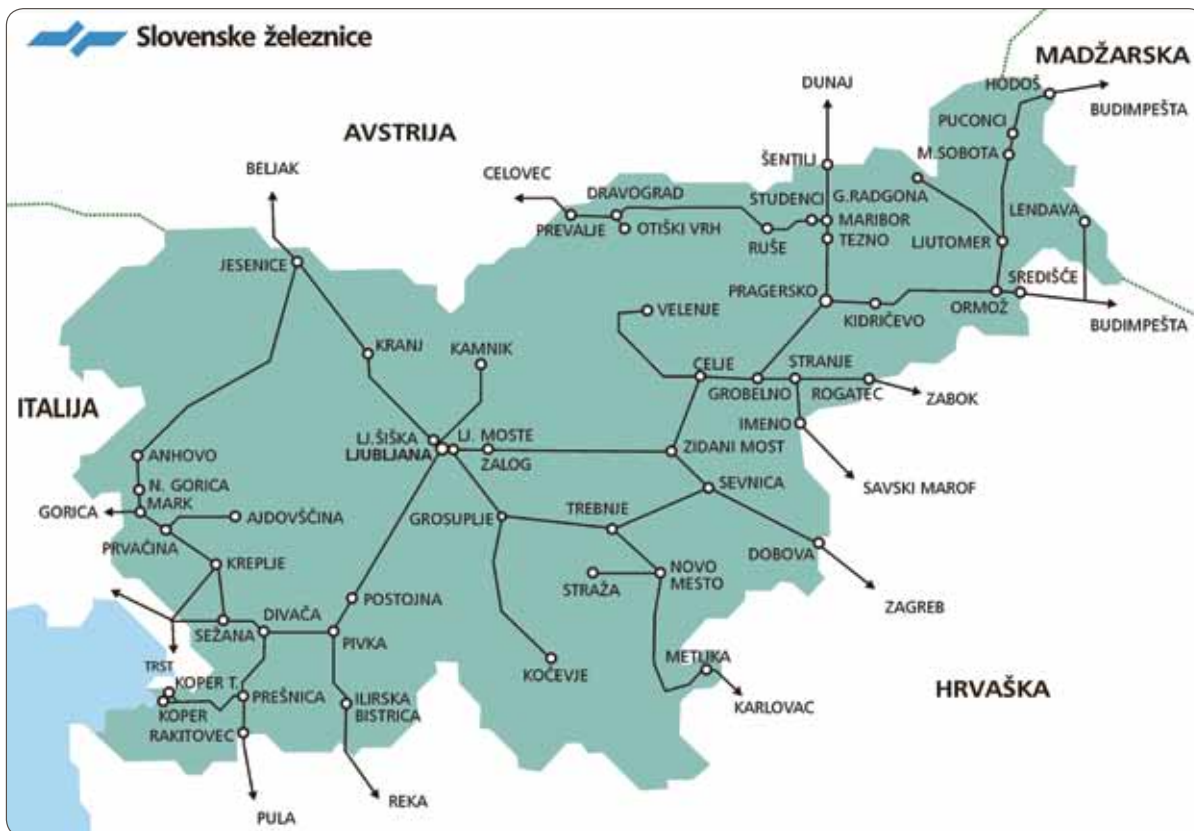


Veliko tovornega prometa se s cest seli na železnico. Tako se zmanjšuje tudi onesnaženost zraka. Slovensko železniško omrežje ima 1201 km prog. Od tega je 496 km elektrificiranih. Poleg povezave slovenskih območij so pomembne tudi mednarodne železniške povezave za potniški in tovorni promet.



**ELEKTRIFICIRANE PROGE** – nad progo imajo električno žico, ki omogoča pogon vlakov na elektriko

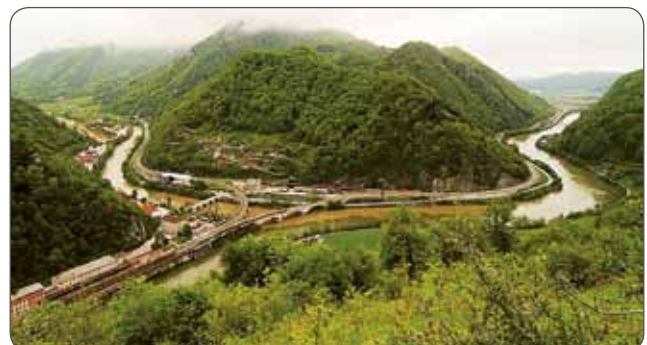
Slovenija bi morala izrabiti geografske prednosti in čim prej vključiti slovenski železniški promet (in Luko Koper) v evropske prometne tokove.



Slika 129: Slovensko železniško omrežje



Dobro si oglej zgornji zemljevid. Opiši, kako bi potoval npr. iz Dravograda na Jesenice.



Slika 130: Zidani Most je železniško križišče



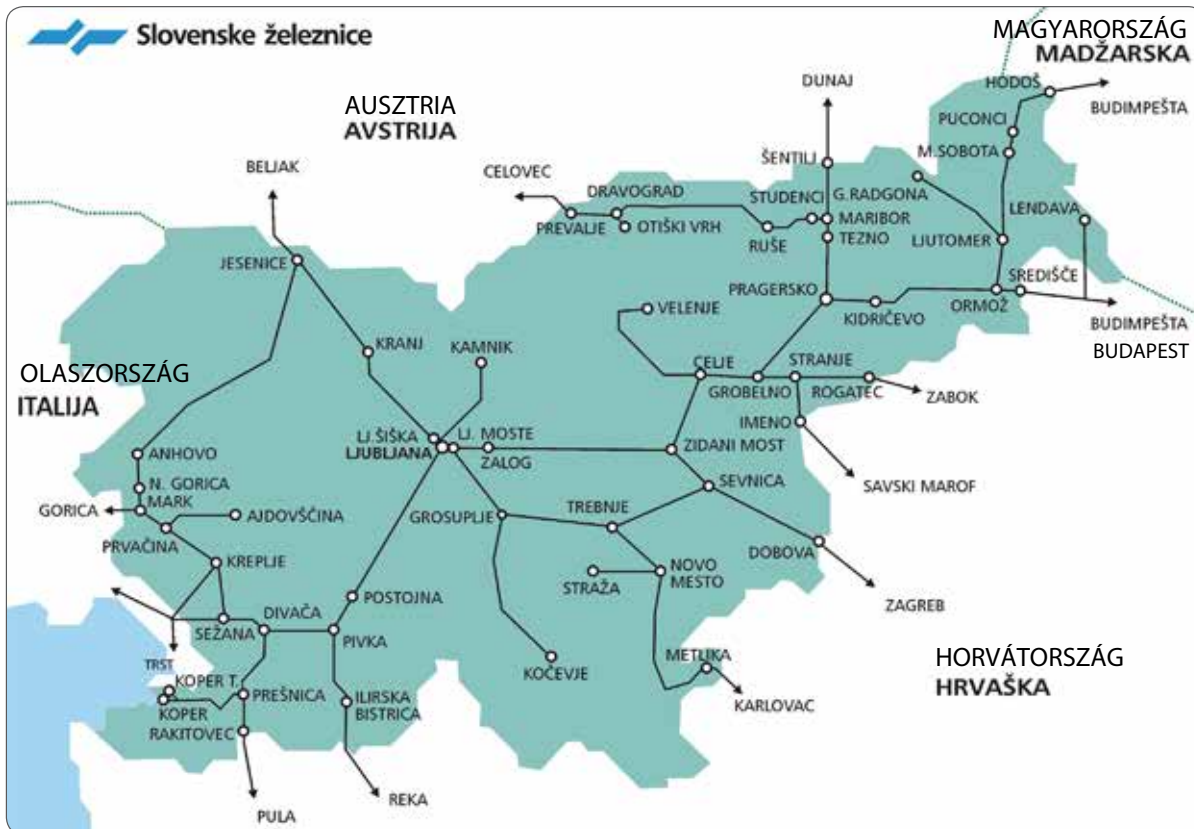
A teherforgalom egy része a közutakról a vasútra költözik. Ez csökkenti a légszennyezést is. A szlovén vasúthálózat 1201 km-es vasútvonallal rendelkezik. Ebből 496 km villamosított. A szlovén területek összekapcsolása mellett a nemzetközi vasúti összeköttetések is fontosak a személyi- és teherforgalom szempontjából.



### ELEKTROMOS VASÚTVONALAK

– a vonal fölött elektromos vezeték van, amely lehetővé teszi a vonatok villamosenergiával történő üzemeltetését.

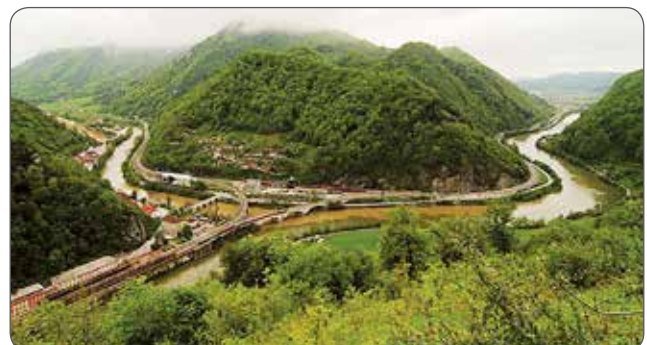
Szlovéniának ki kellene használnia a földrajzi fekvésének előnyeit, és a lehető leghamarabb be kellene kapcsolnia a szlovén vasúti szállítást (és a Koperi kikötőt) az európai forgalomba.



Kép 129: Szlovén vasúthálózat



Nézd meg jól a fenti térképet! Írd le, hogyan utaznál Dravogradról Jesenicébe!



Kép 130: Zidani Most egy vasúti csomópont



Slika 127: Avtovlak



Slika 128: Potniški vlak



Si že potoval z letalom? Opiši svoje potovanje.

V Sloveniji so tri večja letališča: Jožeta Pučnika Ljubljana, Edvarda Rusjana Maribor in Portorož. Imamo tudi več manjših športnih letališč.

Letališče Jožeta Pučnika je sodobno opremljeno in je eno naših pomembnejših povezav s svetom. Ima ugodno lego, ker je blizu glavnega mesta in znanih turističnih krajev.



Pozanimaj se, kdo sta bila Jože Pučnik in Edvard Rusjan.



Slika 131: Letališče Edvarda Rusjana, Maribor



Slika 132: Letališče Portorož





Kép 127: Autókat szállító vonat



Kép 128: Személyszállító vonat



Utaztál már repülővel? Írd le, milyen volt!

Szlovéniában három nagyobb reptér található: a **Jože Pučnik repülőtér Ljubljanában**, az **Edvard Rusjan repülőtér Mariborban** és egy **Portorožban**. Számos kisebb sportrepterünk is van.

A Jože Pučnik repülőtér korszerűen felszerelt, és az egyik legfontosabb összeköttetés a világ többi részével. A megfelelő elhelyezkedése miatt közel van a fővároshoz és a híres idegenforgalmi helyekhez.



Érdeklődd meg, ki volt Jože Pučnik és Edvard Rusjan!



Kép 131: A maribori Edvard Rusjan repülőtér



Kép 132: Portorož repülőtere





Slika 133: Letališče Jožeta Pučnika, Ljubljana

Adria Airways je edini slovenski letalski prevoznik. Njihova letala letijo na rednih progah in na čarterskih poletih.



**ČARTERSKI POLETI** – poleti na osnovi pogodbe, ko npr. neka turistična agencija najame celotno letalo



Obišči spletno stran Adrie Airways in razišči, na katerih rednih progah letijo njena letala.



Zakaj pravimo, da so naša pristanišča okna v svet? Razloži to s svojimi besedami.

Slovenija ima pristanišča v Kopru, Piranu in Izoli. Elektrificirana železniška povezava in moderne ceste so približale pristanišče v Kopru državam Srednje Evrope, ki nimajo dostopa do morja.

Luka Koper se od svojih začetkov nenehno razvija. Njena velika prednost je, da se lahko prostorsko širi, saj ima v okolici dovolj ravnega prostora.



Slika 134: Luka Koper



Kép 133: A ljubljanoi Jože Pučnik repülőtér

Az Adria Airways az egyetlen szlovén légitársaság. Repülőgépeik menetrend szerint és charter járatokkal repülnek.



Látogass el az Adria Airways weboldalára, és tudd meg, milyen menetrend szerint repülnek a repülőjáraik!

**CHARTER JÁRAT** – repülőjártat egy szerződés alapján, pl. egy utazási iroda kibérel a repülőgépet



Miért mondjuk, hogy kikötőink ablakot jelentenek a világra? Magyarázd el a saját szavaiddal!

Szlovéniának Koperben, Piranban és Izolában vannak kikötői. Az elektromos vasúti összeköttetések és a modern utak közelebb hozták Koper kikötőjét Közép-Európa országaihoz, amelyek nem férnek hozzá a tengerhez.

A koperi kikötő már a kezdetek óta folyamatosan fejlődik. Nagy előnye, hogy folyamatosan terjeszkedhet, hiszen a környékén elegendő sík terület van.



Kép 134: Luka Koper, Koperi kikötő

Manjše pomorsko pristanišče je tudi v Izoli, kjer imajo ladjedelnico, usposobljeno za popravila vseh vrst ladij.

Splošna plovba iz Portoroža je slovenski ladijski prevoznik. Ima transportne ladje za prevoz vseh vrst blaga. Tovor vozi v sredozemske luke, zahodno Afriko, zahodno obalo Severne Amerike ter Srednji in Daljni vzhod. Ladje Splošne plovbe imajo imena po slovenskih krajih in gorah.



Slika 135: Ladja Postojna

### ALI VEŠ, da ...

ima ladijski prevoznik Splošna plovba 19 ladij, ki lahko prepeljejo 860 000 ton tovora na leto? Za ladjo Nova Gorica, ki so jo kupili leta 2008, so odšteli kar 44,5 milijona evrov. Tovorne ladje porabijo na dan v povprečju 35 ton nafte.

Ob slovenski obali so tri marine. To so pristanišča za jahte, jadrnice in večje čolne. Opremljene so za oskrbo posadk, zato imajo trgovine, sanitarije, športne objekte. Največja je marina Portorož v Luciji, manjši sta še v Kopru in Izoli.



Slika 137: Marina Portorož



Slika 138: Marina v Izoli

K prometu spadajo še poštna in telekomunikacijske storitve, ki jih opravljata podjetji Pošta in Telekom ter različni mobilni operaterji.



Kisebb tengeri kikötő található Izolában is, ahol egy olyan hajógyár van, amely minden típusú hajót képes megjavítani.

A szlovén hajótársaság a Splošna plovba Portorožban. Szállítóhajókkal rendelkezik mindennemű áruszállításra. A rakományt a mediterrán kikötőkbe, Nyugat-Afrikába, Észak-Amerika nyugati partjaira, valamint a Közel- és a Távols-Keletre szállítja. A társaság hajóit szlovén városokról és hegyekről nevezték el.



Kép 135: A Postojna nevű hajó

### TUDOD-E, hogy...

a Splošna plovba hajótársaság 19 hajóval rendelkezik, amelyek évente 860 000 tonna rakományt képesek elszállítani? A Nova Gorica elnevezésű hajóért 44,5 millió eurót fizettek. A teherhajók naponta 35 tonna kőolajat használnak el.

A szlovén tengerparton három kikötő található a jachtok, a vitorlások és egyéb, nagyobb hajók részére. Felszerelkeztek a hajók személyzetének ellátására, ezért találunk a kikötőkben üzleteket, mosdókat és sportlétesítményeket. A legnagyobb kikötő a portoroži Lucija kikötő, míg a két kisebb Koperben és Izolában található.



Kép 137: Portorož kikötője



Kép 138: Izola kikötője

A szállítás magában foglalja a Pošta és a Telekom vállalatok által nyújtott postai és telekommunikációs szolgáltatásokat is.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovenija je bila že od davnine območje, kjer so se križale pomembne evropske poti. Enakomerno ima razvito cestno in železniško omrežje. Kljub hribovitosti je Slovenija lahko prehodna.

Cestno omrežje ima obliko križa, s središčem v Ljubljani. Na naših cestah znotraj države prevladuje osebni promet. Veliko tovornega prometa se s cest seli na železnico. Tako se zmanjšuje tudi onesnaženost zraka.

V Sloveniji so tri letališča: Jožeta Pučnika, Ljubljana, Edvarda Rusjana, Maribor in Portorož ter več manjših športnih letališč.

Ladijska pristanišča imamo v Kopru, Piranu in Izoli.

Železniška povezava in moderne ceste so približale pristanišče v Kopru Srednji Evropi, ki nima dostopa do morja.

Ob slovenski obali so tudi tri pristanišča za jahte, jadrnice in večje čolne.

K prometu spadajo še poštna in telekomunikacijske storitve, ki jih opravljata podjetji Pošta in Telekom.

## 3.6 | OBRT



Naštej in opiši, katere obrti so se razvile v tvojem domačem kraju.

**Obrt** je gospodarska dejavnost, ki je manjša kot industrija. Izvajajo jo obrtniki. Včasih je obrt pomenila predvsem ročno delo. Danes jo delimo na **proizvodno**, **storitveno** in **domačo** (tradicionalno) obrt. Izdelki obrti so najbolj iskani v kmetijstvu, turizmu in industriji.

## EZT MEGJEGYZEM

Szlovénia területén már az ókorban fontos európai útvonalak kereszteződtek. Egyenletesen fejlett közúti és vasúti hálózattal rendelkezik. Szlovénia a hegy- és dombvidékei ellenére átjárható.

Közúthálózata kereszt formájú, Ljubljana a központja. Az országon belüli utakat a személyforgalom jellemzi. Az áruszállítás nagy része az utakról a vasútra helyeződik át. Ez csökkenti a légszennyezettséget.

Szlovéniában három repülőtér van: a Jože Pučnik repülőtér Ljubljanában, az Edvard Rusjan repülőtér Mariborban és a Portoroži reptér, ezeken kívül több kisebb sportrepülőtér is van.

A hajókikötők Koperban, Piranban és Izolában vannak.

A vasúti összeköttetések és a modern közutak révén Közép-Európa országaihoz – amelyeknek nincs kijáratuk a tengerre – közelebb került a koperi kikötő.

A szlovén part mentén három kikötő található jachtok, vitorlások és nagyobb hajók számára.

A szállítás magában foglalja a Pošta és a Telekom vállalatok által nyújtott postai és telekommunikációs szolgáltatásokat is.

## 3.6 | KISIPAR



Sorold fel és mutasd be a kisipart a lakóhelyed környékén!

A **kisipar** olyan tevékenység, amely kisebb, mint a nagyipar, és kisiparosok végzik. Valamikor a kisipar csak kézzel végzett munkát jelentett. Ma **termelési, szolgáltatási és kézműipari (hagyományos)** tevékenységekre osztjuk. A kisipari termékek a legkeresettebbek a mezőgazdaságban, az idegenforgalomban és az iparban.



Obrt je bila na Slovenskem dobro razvita že v preteklosti tako na podeželju kot v mestih. Srednje velika mesta so imela posebne mestne dele ali posebne ulice, kjer so bile posamezne obrti: čevljarji, mesarji, krojači, usnarji, žebjarji, zvonarji in drugi.



Slika 139: Izdelki iz slame



Slika 141: Izdelki suhe robe



Slika 142: Lončarstvo



Slika 140: Čipkarstvo v Idriji



V spodnji preglednici je naštet, katere domače obrti so se uspele ohraniti do danes in kje so se ohranile. Na zemljevidu poišči omenjene kraje in območja. Sklepaj, zakaj se je omejena obrt razvila prav tam.

A kispar már a múltban jól fejlett volt Szlovénia vidéki és városi településein. A közepes méretű városokban külön városrészek vagy utcák voltak, ahol azonos mesterséget űző kisiparosok éltek: cipészek, hentesek, szabók, bőrkereskedők, szegkovácsok, harangöntők és mások...



Kép 139: Szalmából készült termékek



Kép 141: Kézműves termékek



SKép142: Fazekasság



Kép 140: Csipkeverés Idrijában



Az alábbi táblázatban láthatók azok a kisipari mesterségek, amelyek mind a mai napig fennmaradtak. A térképen keresd meg azokat a településeket és területeket, ahol ma is fellelhetők! Gondolkozd el azon, miért éppen ott fejlődtek ki ezek a tevékenységek!



Domača obrt	Kraji in območja
čipkarstvo	Idrija, Železniki, Žiri
kovaštvo	Kropa, Zreče, Tržič, Ravne na Koroškem, Muta, Lovrenc na Pohorju
lončarstvo	Prekmurje
izdelovanje suhe robe	Ribniško polje
slamnikarstvo	Domžale



Preglej našete dejavnosti in ugotovi, v katero zvrst obrti spada: dimnikarstvo, frizerstvo, računovodstvo, kovaštvo, gostinstvo, zlatarstvo, šiviljstvo, lončarstvo. Svojo odločitev pojasni.

K razvoju obrti pomagajo tudi obrtni sejmi (na primer v Celju). Na njih je predstavljeno veliko izdelkov in tam se sklepajo številni posli.



Slika 143: Mednarodni obrtni sejem v Celju

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Industrijsko delo opravljajo delavci v velikih skupinah, obrt pa izvaja manjša skupina ali posameznik. Včasih je obrt pomenila predvsem ročno delo. Danes jo delimo na proizvodno, storitveno in domačo (tradicionalno). Izdelki obrti so najbolj iskani v kmetijstvu, turizmu in industriji.



Kisipari tevékenység	Települések és területek
csipkeverés	Idrija, Železniki, Žiri
vaskovácsolás	Kropa, Zreče, Tržič, Ravne na Koroškem, Muta, Lovrenc na Pohorju
fazekasság	Muravidék
kézműves termékek készítése	Ribnica-mező
szalmából készült termékek készítése	Domžale



Tekintsd át a következő tevékenységeket, és állapítsd meg, hogy a kisipar melyik ágához tartoznak: kéményseprés, fodrászat, könyvelés, kovácsolás, vendéglátás, ötvösség (aranyművesség), varrás, agyagozás! Döntésedet indokold meg!

A kisipar fejlődéséhez hozzájárulnak a kisipari vásárok (pl. Celjében). Ezeken számos termék kerül bemutatásra, és több üzletet kötnek.



Kép 143: Nemzetközi kisipari vásár Celjében

## EZT MEGJEGYZEM

Az ipari munkákat a munkavállalók nagyobb csoportokban végzik, míg a kisiparban kisebb csoportokban vagy egyénileg dolgoznak. A kisipar valamikor elsősorban a kézzel végzett munkát jelentette. Ma termelési, szolgáltatási és kézműipari (hagyományos) részre osztjuk fel. A kisipari termékek a legkeresettebbek a mezőgazdaságban, az idegenforgalomban és az iparban.

## 3.7 | TRGOVINA



Kje vaša družina kupuje živila? Kje belo tehniko? Kje kupi avtomobil? Pripoveduj, ali so vse našete trgovine v tvojem domačem kraju.

Trgovina je ena najbolj pomembnih gospodarskih dejavnosti. Njena glavna naloga je posredovanje proizvodov med proizvajalci in potrošniki.



**PROIZVOD** – kar je proizvedeno, narejeno; izdelek

**PROIZVAJALEC** – izdelovalec

**POTROŠNIK** – kdor kaj porablja, kupec

Trgovina se deli v trgovino na drobno, trgovino na debelo in zunanjo trgovino.

**Trgovina na drobno** prodaja kupcem manjše količine blaga, predvsem za gospodinjstvo. Te trgovine so precej enakomerno razporejene po Sloveniji. V zadnjem času so v večjih mestih nastali trgovski centri. Imajo večja parkirišča ter sodobno in dobro opremljene trgovine.



Slika 145: Manjša trgovina z mešanim blagom



Ugotovi, kaj vse ti ponuja bližnja trgovina.



Predstavi prednosti in slabosti trgovskih centrov.

## 3.7 | KERESKEDELEM



Hol vásárol a családod élelmiszereket? Hol háztartási gépezeteket?  
Hol vásárol autót? Mesélj, minden üzletfajtát megtalálsz a vidékeden!

A kereskedelem az egyik legfontosabb gazdasági tevékenység. Fő feladata a termékek közvetítése a termelők és a fogyasztók között.



**TERMÉK** – amit gyártanak, készítenek; árucikk  
**GYÁRTÓ** – készítő  
**FOGYASZTÓ** – vevő

A kereskedelem kiskereskedelemre, nagykereskedelemre és külkereskedelemre oszlik.

A **kiskereskedelem** kisebb mennyiségű árut ad el az ügyfelek számára, főleg háztartási felhasználásra. Ezek az üzletek meglehetősen egyenletesen oszlanak el Szlovéniában. A közelmúltban a nagyobb városokban bevásárlóközpontokat hoztak létre. Nagyobb parkolójuk, modern és jól felszerelt üzleteik vannak.



Kép 145: Kisebb bolt vegyes árucikkokkal



Állapítsd meg, mit kínál számodra a közeli bolt!



Mutasd be a bevásárlóközpontok előnyeit és hátrányait!



**Trgovina na debelo** je posrednik med proizvajalci in prodajalci na drobno. Ponuja pa tudi večje količine blaga ustanovam, kot so razni domovi, bolnišnice ...

**Zunanja trgovina** je oblika trgovine na debelo. Prodaja slovenske izdelke tujim kupcem in v Slovenijo uvaža tuje izdelke, ki jih pri nas ne izdelujemo. Največ izvozimo v Nemčijo, Italijo in Francijo.

Za mesta so značilne tudi tržnice, na katerih zasebni prodajalci hrane, kmetijska posestva pa tudi trgovske organizacije ponujajo kupcem predvsem živila in nekatere obrtniške izdelke.



Opiši, kaj vse naj bi ponujala dobra tržnica.



Slika 146: Mariborska tržnica

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Trgovina je ena pomembnejših gospodarskih dejavnosti. Njena glavna naloga je posredovanje proizvodov med proizvajalci in potrošniki.

Deli se v trgovino na drobno, trgovino na debelo in zunanjo trgovino. Za mesta so značilne tudi tržnice, na katerih zasebni prodajalci hrane, kmetijska posestva pa tudi trgovske organizacije ponujajo kupcem predvsem živila in nekatere obrtniške izdelke.

## 3.8 | TURIZEM

Čeprav je Slovenija majhna, ima raznoliko naravno pokrajino. Spada med dežele, ki je zanimiva za domače in tuje turiste.

Naše gore so znane po svoji lepoti in **možnostih za rekreacijo**, za **odkrivanje** in **doživljanje narave** in **čistega okolja**. Vedno bolj so urejena tudi območja, kjer se ukvarjajo predvsem z **zimskošportnim** turizmom.

A **nagykereskedelem** közvetítő a gyártók és a kiskereskedők között. Nagyobb mennyiségű árut kínál az intézményeknek, például különféle otthonoknak, kórházaknak...

A **külkereskedelem** a nagykereskedelem egyik formája. Szlovén termékeket árusít külföldi vásárlóknak, és külföldi termékeket importál Szlovéniába, amelyeket nem itt készítenek. Főleg Németországba, Olaszországba és Franciaországba exportálunk (viszünk ki termékeket).

A városokat a piacterek is jellemzik, ahol a magán élelmiszer-termelők, a mezőgazdasági birtokok és a kereskedelmi szervezetek elsősorban élelmiszert és néhány kézműves terméket kínálnak a vevőknek.



Mutasd be, hogy mit kínálhat egy jó piac!



Kép146: Maribori piac

## EZT MEGJEGYZEM

A kereskedelem az egyik legfontosabb gazdasági tevékenység. Fő feladata a termékek közvetítése a termelők és a fogyasztók között.

Kis-, nagy- és külkereskedelemre osztjuk. A városokat olyan piacterek jellemzik, ahol a magán élelmiszer-termelők, a mezőgazdasági birtokok és a kereskedelmi szervezetek elsősorban élelmiszert és bizonyos kézműves termékeket kínálnak a vevőknek.

## 3.8 | TURIZMUS

Bár Szlovénia kicsi, de változatos természeti tájjal rendelkezik. Azokhoz az országokhoz tartozik, amely a hazai és a külföldi turisták számára is érdekes. Hegyeink a szépségükről, a **kikapcsolódási lehetőségekről**, a **természetes és tiszta környezet** felfedezési és megtapasztalási lehetőségeiről híresek. Egyre jobban rendezettek azok a területek, ahol **téli sportturizmussal** foglalkoznak.



Slika 147: Izvir reke Soče



Slika 148: Smučišče Krvavec



Kaj vse lahko ponudi naš alpski in predalpski svet na področju turizma?



Katere kraje bi priporočil turistom, da jih obišejo, če želijo uživati v naravnih lepotah alpskega sveta? Svojo izbiro pojasni.



Katera smučišča bi priporočil turistom, ki jih zanima zimskošportni turizem? Predstavi prednosti izbranih smučišč.

Predvsem v poletnih mesecih so v gorskem svetu odprti planinski domovi in koče. **Planinstvo** oziroma **pohodništvo** spada med najbolj množične in priljubljene rekreacijske dejavnosti v Sloveniji. Zanimivo je zlasti za turiste, ki živijo predvsem v nižinskem svetu, kjer visokih gora v njihovi bližini ni.



Slika 149: Planinska koča na Prehodavcih





Kép 147: A Soča folyó forrása



Kép 148: A krvaveci sípálya



Mit kínálhatnak az alpesi és az Alpokalja vidékei a turizmus területén?



Melyik helyeket javasolnád a turistáknak megtekintésre, ha az alpesi világ szépségeit szeretnék látni? Válaszodat indokold meg!



Mely síközpontokat ajánlanád a téli sportok iránt érdeklődő turistáknak? Mutasd be a kiválasztott sípályák előnyeit!

Különösen a nyári hónapokban vannak nyitva a hegyi kunyhók a hegyvidéken. A **túrás** az egyik legnépszerűbb és legkedveltebb szabadidős tevékenység Szlovéniában. Különösen érdekes azon turisták számára, akik síkságon élnek, és a közelükben nincsenek magas hegyek.



Kép 149: Hegyi kunyhó Prehodavciban

Imamo majhen košček morske obale, ki pa je za slovenski turizem še kako pomembna.



Naštej turistične kraje na naši obali. Si jih že kdaj obiskal?  
Kateri kraj ti je ostal v najlepšem spominu. Zakaj?  
Za izbrani kraj oblikuj prospekt. Izbereš lahko tudi svoj domači kraj.



Slika 150: Portorož



Slika 151: Sečoveljske soline



Ugotovi in razišči, če naše morje in obmorski kraji ponujajo še kaj drugega razen kopanja.

Za slovenski turizem postajajo vse bolj pomembna naravna zdravilišča, ki skrbijo za turistično ponudbo celo leto. Skoraj vsa zdravilišča so povečala svoje zmogljivosti (nova ležišča v hotelih in pri ostalih ponudnikih), kopalne površine, športno-rekreacijske naprave in prireditve.



Ugotovi, katera so slovenska naravna zdravilišča in kje so. Poskušaj jih vrisati v nemo karto Slovenije, ki jo dobiš pri učitelju. Kaj ugotoviš?



Slika 152: Šmarješke Toplice



Slika 153: Moravske Toplice



Van egy kis tengerpartunk, amely nagy jelentőséggel bír a szlovén turizmus szempontjából.



Sorold fel a turisztikai településeket a Tengermelléken! Meglátogattad már őket? Melyik település maradt meg az emlékezetedben? Miért? A kiválasztott településről készíts tájékoztatót! A saját szülővárosodat is választhatod!



Kép 150: Portorož



Kép 151: Sečovljei sólepárló



Tudd meg és fedezd fel, mit kínálnak a tenger és a tengerparti települések a fürdőzés mellett!

A természetes gyógyfürdők egyre fontosabbá válnak a szlovén turizmus számára, mivel ezek egész évben szolgáltatásokat nyújtanak a turistáknak. Szinte minden gyógyfürdő növelte a kapacitását (új ágyak a szállodákban és más szolgáltatóegységekben), fürdőterületét, sport- és szabadidős létesítményeit, valamint rendezvényeinek a számát.



Állapítsd meg, melyek a természetes gyógyfürdők, és hol találhatóak! Próbáld őket berajzolni a vaktérképbe, amelyet a tanárodtól kapsz! Mit állapítottál meg?



Kép 152: Šmarješke Toplice



Kép 153: Moravske Toplice





Predstavi razlike, prednosti in pomanjkljivosti med letovanjem v naravnem zdravilišču in letovanjem na morju.

Turizem je povezan s **potovanji, izleti, športom in rekreacijo, z izobraževanjem, raziskovanjem in delom.**



Slika 154: Podzemno kolesarjenje v nekdanjem rudniku Mežica



Slika 155: Rafting

Množično obiskani so izleti za tuje in domače goste v Postojnsko jamo, na Blejski, Ptujski, Ljubljanski in Predjamski grad, v Lipico in v Kobarški muzej.



Slika 156: Bled



Slika 157: Kobilarna Lipica



Mutasd be a természetes gyógyfürdőben és a tengerparton töltött vakáció közti különbségeket, azok előnyeit és hátrányait!

A turizmus az **utazáshoz, kirándulásokhoz, sporthoz, kikapcsolódáshoz, oktatáshoz, kutatáshoz és a munkához** kapcsolódik.



Kép 154: Földalatti kerékpározás az egykori Mežica bányában



Kép 155: Rafting

A Postojnai-barlangot, a bledi, ptuji, ljubljanoi és a predjamai várat, Lipicát és a Kobaridi Múzeumot tömegesen látogatják a külföldi és hazai turisták.



Kép156: Bled



Kép 157: Lipicai ménés

Turiste privlačijo tudi **ogledi mest, prireditve in naravne znamenitosti**. Pomembno vlogo v turizmu ima tudi **glavno mesto** vsake države. Poleg turistov obišče Ljubljano veliko poslovnežev in tujih politikov, zato so hoteli vse leto dobro zasedeni. Turistično privlačno je staro srednjeveško jedro z Ljubljanskim gradom, Plečnikova arhitektura in druge zanimivosti.



Kako dobro poznaš Ljubljano? Katere ustanove, kulturne prireditve, zgodovinske znamenitosti bi te zanimalo kot turista? Poišči jih v literaturi ali s pomočjo medmrežja.

Za turiste pa je zanimivo preživljanje dopusta tudi na podeželju, kjer lahko na **turističnih kmetijah** sodelujejo pri kmečkih opravilih.



Predstavi prednosti in pomanjkljivosti dopustovanja na turistični kmetiji. Komu bi priporočil tak dopust?

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovenija spada med dežele, ki je zanimiva za domače in tuje turiste.

Naše gore so znane po svoji lepoti in možnostih za rekreacijo, za odkrivanje in doživljanje narave in čistega okolja. Planinstvo oziroma pohodništvo spada med najbolj množične in priljubljene rekreacijske dejavnosti v Sloveniji.

Imamo majhen košček morske obale, ki pa je za slovenski turizem še kako pomembna. Vedno pomembnejša za slovenski turizem postajajo naravna zdravilišča, ki skrbijo za turistično ponudbo celo leto.

Turiste privlačijo tudi ogledi mest, prireditve, naravne znamenitosti. Pomembno vlogo ima tudi glavno mesto vsake države.

Za nekatere turiste je zanimivo preživljanje dopusta na podeželju, kjer lahko na turističnih kmetijah sodelujejo pri kmečkih opravilih.



A turistákat vonzza a **városnézés, a rendezvények és a természetes látnivalók**. Az egyes országok **fővárosa** szintén fontos szerepet játszik a turizmusban. A turisták mellett számos üzletember és külföldi politikus látogatja Ljubljánát, így egész évben foglaltak a szállodák. A régi középkori városközpont, a Ljubljánai vár, valamint Plečnik építésze és más látnivalók is vonzzák a turistákat.



Mennyire ismered Ljubljánát? Mely intézmények, kulturális események, történelmi helyek érdekelnének turistaként? Keresd meg őket a szakirodalomban vagy az interneten!

A turisták számára érdekes a vidéki nyaralás is, ahol a turisztikai **parasztagazdaságokban** részt vehetnek a mezőgazdasági munkálatokban is.



Mutasd be a turisztikai parasztagazdaság előnyeit és hátrányait! Kinek javasolnál ilyen nyaralást?

## EZT MEGJEGYZEM

Szlovénia azon országok közé tartozik, amelyek egyaránt érdekesek a belföldi és a külföldi turisták számára.

Hegyeink a szépségükről és az általuk nyújtott kikapcsolódási lehetőségekről ismertek, valamint a természet és a tiszta környezet felfedezéséről és meg tapasztalásáról. A túrázás az egyik legnépszerűbb szabadidős tevékenység Szlovéniában.

Van egy rövid tengerpartunk, amely nagy jelentőséggel bír a szlovén turizmus szempontjából. A természetes gyógyfürdők egyre fontosabbá válnak a szlovén turizmus számára, mivel egész évben turisztikai szolgáltatásokat nyújtanak. A turistákat vonzzák a városnézés, a rendezvények és a természeti látnivalók. Minden ország turizmusában fontos szerep jut a fővárosának.

Egyes turistákat a vidéki nyaralás érdekel, ahol a turisztikai parasztagazdaságokban részt vehetnek a mezőgazdasági munkálatokban.

## 3.9 | RIBIŠTVO

Ribištvo pomeni **lov** in **vzgajanje sladkovodnih** ter **morskih rib**.



Naštej nekaj vrst rib, ki jih lovijo v Jadranskem morju.



### ALIVEŠ, da ...

v Jadranskem morju živi 320 različnih vrst školjk, v slovenskem morju pa 110 vrst školjk? Pri nas imamo tudi tri gojišča školjk: pri Debelem rtiču, v Strunjanu in zalivu v Seči.

Slika 159: Ribiška ladja



Opiši ribiško ladjo. Si že kdaj videl, kako lovijo ribe? Opiši način lovljenja.



Ribištvo vključuje tudi nabiranje in načrtno gojenje rakov, školjk, lignjev in hobotnic.

Slika 160: Ribiči

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Ribiči se ukvarjajo z lovom in vzgajanjem sladkovodnih ter morskih rib. Ribolov vključuje tudi nabiranje in načrtno gojenje rakov, školjk, lignjev in hobotnic.

## 3.9 | HALÁSZAT

A halászat az **édesvízi** és **tengeri halak tenyésztését** és **kifogását** jelenti.



Sorolj fel néhány halfajtát, amelyet a Adriai-tengerben halásznak!



### TUDOD-E, hogy...

320 különféle kagylófaj él az Adriai-tengerben, a szlovén tengerben pedig 110 féle? Három kagylótenyésztő telepünk van: Debeli Rtičen, Strunjanban és a Sečai-öbölben.

Kép 159: Halászhajó



Mutasd be a halászhajót! Láttad már valaha, hogyan halásznak? Mutasd be a halászat különböző módjait!



A halászat magában foglalja a rákfélék: tintahalak és polipok tenyésztését is.

Kép 160: Halászok

### EZT MEGJEGYZEM

A halászok édesvízi és tengeri halak kifogásával és nevelésével foglalkoznak. A halászat a rákfélék: tintahalak és polipok tervezett tenyésztését is magában foglalja.



### 4.1 | POSELITEV SLOVENIJE



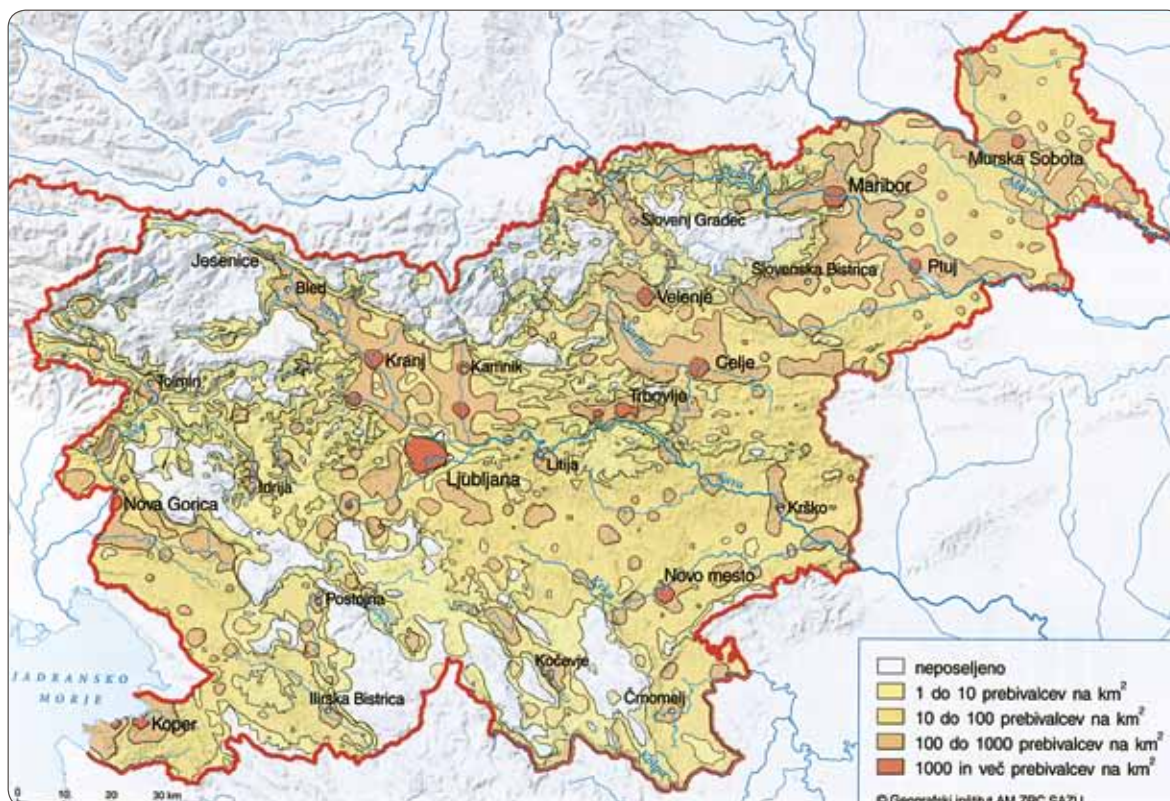
S pomočjo medmrežja poišči najnovejši podatek o številu prebivalcev v Republiki Sloveniji. Poišči tudi podatek o površini Slovenije – lahko v tem učbeniku ali na medmrežju.



S pomočjo učitelja izračunaj gostoto prebivalstva v Sloveniji, torej koliko prebivalcev živi povprečno na enem km<sup>2</sup>.

Slovenija spada s povprečno gostoto 100 prebivalcev na km<sup>2</sup> med srednje gosto poseljene evropske države. Bolj gosto sta poseljeni Belgija in Nizozemska (z več kot 300 prebivalci na km<sup>2</sup>), redkeje pa severnoevropske države (z 10 do 20 prebivalcev na km<sup>2</sup>).

Ta številka pomeni le povprečje. Če pa si ogledaš spodnjo karto, lahko vidiš, da prebivalci niso enakomerno razporejeni. Slovenija je zelo neenakomerno poseljena, nekatera območja pa so neposeljena.



Slika 161: Poselitev Slovenije

### 4.1 | SZLOVÉNIA NÉPSŰRŰSÉGE



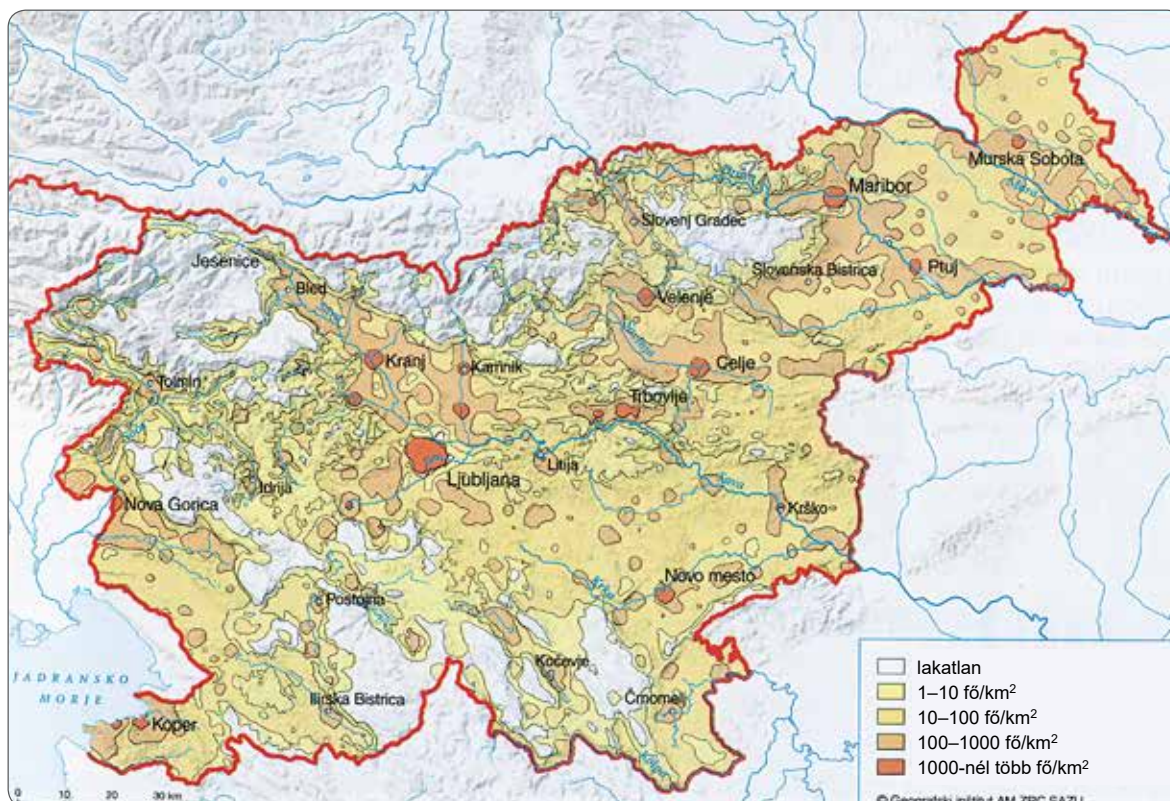
Az internet segítségével keresd meg a Szlovén Köztársaság lakosságának számáról létező legfrissebb adatokat! Keresd adatokat Szlovénia területéről is ebben a tankönyvben vagy az interneten!



Tanárod segítségével számítsd ki Szlovénia népsűrűségét, azaz hogy hány ember él átlagosan egy négyzetkilométeren (km<sup>2</sup>)!

Szlovénia átlagos népsűrűsége 100 fő/km<sup>2</sup>, ezzel a közepes népsűrűségű európai országok közé soroljuk. Belgium és Hollandia (több mint 300 fő/km<sup>2</sup>) sűrűbben lakott, az észak-európai országok pedig ritkábban lakottak (10–20 fő/km<sup>2</sup>).

Ez a szám csak az átlagot jelöli. Azonban ha megnézed az alábbi térképet, láthatod, hogy a lakosság nem egyenletesen oszlik meg. Szlovénia népsűrűsége nagyon egyenetlen, és egyes területei lakatlanok.



Kép 161: Szlovénia népsűrűsége





Oglej si zemljevid na strani 85. Ugotovi, v katerih delih Slovenije je gostota prebivalstva največja in kje je najmanjša. Svoje ugotovitve komentiraj.

Gostota poselitve je odvisna od površja in podnebja. Večina prebivalstva živi v nižinah ter v kotlinah, dolinah in kraških globelih. V gričevnatem svetu so gosteje poseljena sončna slemena, v hribovitem svetu pa prisojna pobočja. Na prisojnih pobočjih so večinoma vinogradi in zidanice, naselja pa ležijo na vrhovih slemen. Osojna pobočja so pokrita z gozdom.



Slika 162: Kranj leži v kotlini



Slika 163: Bela Krajina

V hribovitem svetu predalpskega hribovja so na prisojnih terasastih pobočjih strnjena naselja. Zelo malo naselij v Sloveniji leži nad nadmorsko višino 1000 m. Najvišje posamične kmetije pa ležijo tudi čez 1300 m visoko. Imenujemo jih tudi samotne gorske kmetije.



Slika 164: Vas Otalež



165: Najvišja kmetija v Sloveniji je kmetija Bukovnik





Tekintsd meg a 85. oldalon lévő térképet! Állapítsd meg, hol a legsűrűbb, és hol a legritkább a lakosság száma! Észrevételeidről fejtsd ki a véleményed!

A település sűrűsége a felszíntől és az éghajlattól függ. A lakosság nagy része a síkságokon és a medencékben, völgyekben, valamint a karsztmélyedésekben él. A dombos területeken a napos vonulatok, míg a hegyvidéken a napsütötte lejtők a sűrűbben lakottak. A napos lejtőkön többnyire szőlőültetvények és borospincék vannak, a települések a lejtők tetején helyezkednek el. Az árnyékos lejtőket erdő borítja.



Kép 162: Kranj medencében fekszik



Kép 163: Bela Krajina ('Fehér vidék')

A hegyvidéken, az Alpokalja dombjain, a napos, teraszos lejtőkön zsúfolt települések találhatóak. Szlovénia nagyon kevés települése fekszik 1000 m-es tengerszint feletti magasság felett. A legmagasabban fekvő parasztgazdaságok azonban 1300 méter felett helyezkednek el. Ezeket magányos hegyvidéki parasztgazdaságoknak is nevezik.



Kép 164: Otalež falu



Kép 165: Szlovénia legmagasabban fekvő parasztgazdasága a Bukovnik farm



Pomisli, kaj poleg površja in podnebja še vpliva na gostoto poseljenosti posameznega področja.

Prebivalstvo v Sloveniji že desetletja zapušča hribovska območja, prometno odmaknjene in obmejne predele ter se naseljuje v nižje in bolj dostopne ter poseljene predele. Temu procesu rečemo **urbanizacija**, kar pomeni širjenje mest in mestnega načina življenja. Na podeželju so nastala **območja redčenja prebivalstva**. Večja industrijska središča in mesta z okolico so postala **območja zgoščanja prebivalstva**. Zaradi motorizacije, ki omogoča dnevno odhajanje na delo, se območja zgostitve prebivalstva širijo ponekod tudi zunaj kotlin in nižin v bližnji hriboviti svet.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovenija spada med srednje gosto poseljene evropske države. V povprečju živi 100 prebivalcev na km<sup>2</sup>.

Je zelo neenakomerno poseljena, nekatera območja pa so sploh neposeljena. Zelo redka naselja v Sloveniji segajo nad nadmorsko višino 1000 m, najvišje posamične kmetije pa tudi čez 1300 m visoko. Prebivalstvo v Sloveniji že desetletja zapušča hribovska območja, prometno odmaknjene in obmejne predele ter se naseljuje v nižje in bolj dostopne ter poseljene predele.



Gondolkozz, mi befolyásolja a felszín és az éghajlat mellett az egyes területek népsűrűségét!

Szlovéniában a lakosság már évtizedek óta elvándorol a hegyvidékről, a forgalmilag nehezen elérhető, valamint a határ menti területekről, és az alacsonyabban fekvő, könnyebben hozzáférhető lakott területeken telepszik le. Ezt a folyamatot **urbanizációnak** nevezzük, ami a városok és a városi életmód terjedését jelenti. Vidéken **gyéren lakott területek** jöttek létre. A nagyobb ipari központokban és városokban, beleértve a vonzáskörzetüket, rohamosan növekszik a lakosság száma. A motorizáció létrejötté lehetővé tette a napi ingázást a munkahelyekre, a nagy népsűrűségű területek a hegyvidékekhez közeli belső medencékben és síkságokon kívül is egyre jellemzőbbek.

### EZT MEGJEGYZEM

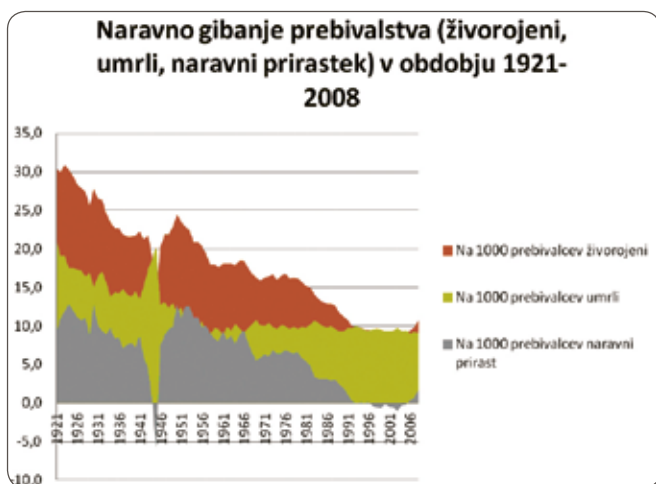
Szlovénia átlagos népsűrűsége  $100 \text{ fő/km}^2$ , így a közepes népsűrűségű európai országok közé soroljuk.

Népsűrűsége nagyon egyenetlen, és egyes területei teljesen lakatlanok. Szlovéniában a nagyon ritkán lakott települések a tengerszint feletti 1000 méteres magasság fölött helyezkednek el, a legmagasabb önálló parasztgazdaságok azonban 1300 méter felett vannak. Szlovénia lakossága már évtizedek óta elvándorol a hegyvidéki, a forgalmilag nehezen megközelíthető, valamint a határ melletti területekről, és az emberek az alacsonyabb, könnyebben hozzáférhető és lakott területeken telepednek le.



## 4.2 | RAST PREBIVALSTVA

Rast prebivalstva je v vsaki državi odvisna od naravnega prirastka in selitev. Naravni prirastek je razlika med rodnoštvom in umrljivostjo. Rodnost je število živorojenih otrok, umrljivost pa število umrlih ljudi na tisoč prebivalcev v enem letu. Grafikon prikazuje naravno gibanje prebivalstva (rodnost, umrljivost in naravni prirastek) prebivalstva v Sloveniji med letoma 1921 in 2008. Razvidno je, da je rodnost prej upadala, povečevati se je začela šele po letu 2006. Umrljivost se je v zadnjih desetletjih ustalila.



Slika 166: Gibanje prebivalstva

### ALI VEŠ, da ...

so ženske v Sloveniji konec 19. stoletja rodile skoraj pet otrok, njihove hčerke v prvi polovici 20. stoletja tri otroke, danes pa jih njihove pravnukinje v povprečju rodijo od enega do dva otoka?



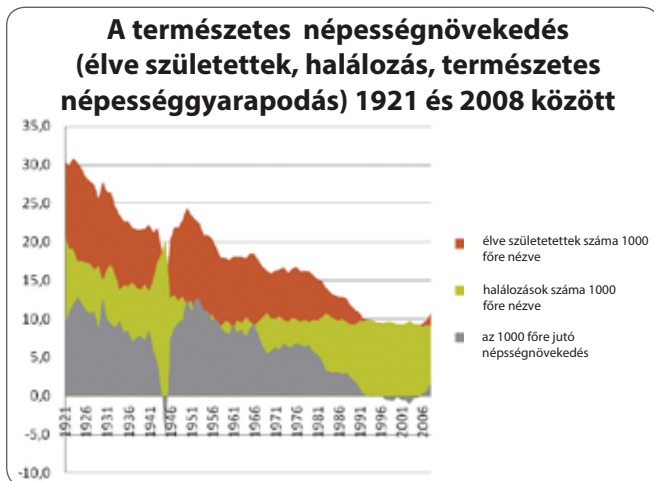
Na grafikonu primerjaj rodnoštvom in umrljivostjo ter ugotovi, v katerih obdobjih je bil naravni prirastek najvišji. Ugotovi, kdaj se je v preteklosti krivulja umrlih povzpela nad krivuljo živorojenih otrok. Kaj je bil temu vzrok? Meniš, da je prebivalcev Slovenije vedno več ali vedno manj? Svoje mnenje utemelji.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Rast prebivalstva je v vsaki državi odvisna od naravnega prirastka in selitev. Naravni prirastek je razlika med rodnoštvom in umrljivostjo. Rodnost je od leta 1921 upadala, povečevati se je začela šele po letu 2006. Umrljivost se je v zadnjih desetletjih ustalila.

## 4.2 | A NÉPESSÉGNÖVEKEDÉS

Az országok népességének gyarapodása a természetes növekedéstől és a migrációtól függ. A természetes növekedés a születés és a halálozás közötti különbség. A születés az egy évben ezer főre jutó élve születések, a halálozás pedig halálesetek száma. A grafikon a népesség természetes mozgását (születés, halálozás és természetes népességgyarapodás) mutatja Szlovéniában 1921 és 2008 között. Látható, hogy a születések száma csökkent, csak 2006 után növekedett. A halálozások száma az utóbbi évtizedekben stabilizálódott.



Kép 166: A népességnövekedés mozgása

### TUDOD-E, hogy...

a nők a 19. században közel öt gyereket szültek, a lányaik a 20. században hármat, míg manapság a dédunokáik átlagosan egyet vagy kettőt.



A grafikonon hasonlítsd össze a születések és a halálozások arányát, és állapítsd meg, melyik időszakban volt a legmagasabb a természetes népességgyarapodás! Állapítsd meg, mikor haladta meg az elhunytak aránya a születések görbáját? Mi volt ennek az oka? Mit gondolsz, Szlovéniának növekszik vagy csökken a lakossága? Véleményedet indokold meg!

### EZT MEGJEGYZEM

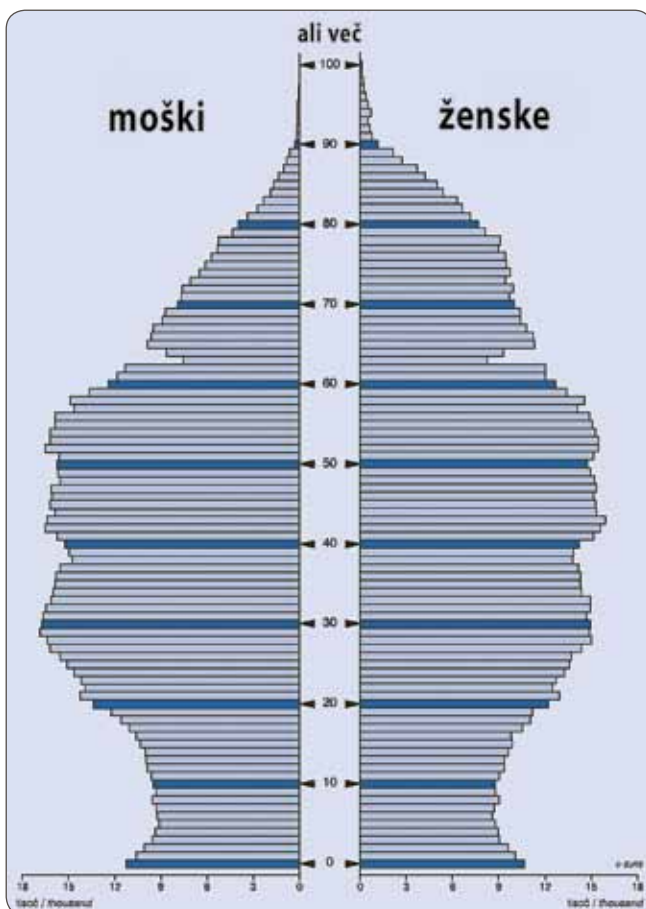
Az országok lakosságának növekedése a természetes népességgyarapodástól és a migrációtól függ. A természetes népességgyarapodás a születés és a halálozás közötti különbség. 1921-től a születések száma csökkent, csak 2006 után növekedett. A halálozások száma az utóbbi évtizedekben stabilizálódott.

## 4.3 | STAROSTNA IN SPOLNA SESTAVA PREBIVALSTVA



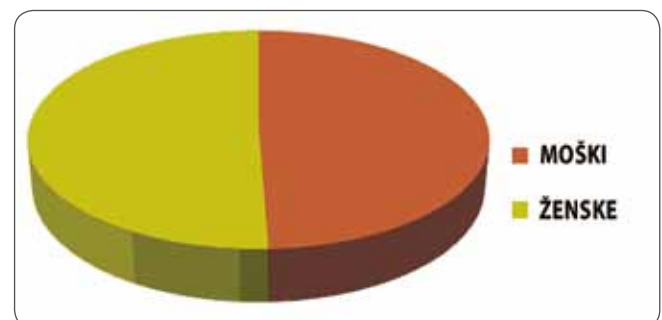
Slovensko prebivalstvo se stara. Razloži s svojimi besedami, kako razumeš to trditev.

Starostna piramida najlepše prikazuje starostno in spolno sestavo prebivalstva. Opozarja nas na proces staranja prebivalstva v Sloveniji. Ta povzroča zdravstvene in socialne težave, saj primanjkuje domov za starejše, večji pa so tudi stroški zdravstvenega in socialnega zavarovanja. Po drugi strani pa zmanjševanje deleža mlajšega prebivalstva že povzroča težave v nekaterih vrtcih in šolah, kjer se število otrok zmanjšuje.



Slika 167: Starostna piramida

Konec leta 2008 je bilo v Sloveniji **malo več kot polovica prebivalstva žensk** – 1 028 417 (50,6%) ter 1 003 945 moških (49,4%). Imamo torej nekoliko večji delež ženskega prebivalstva, kar je posledica krajše življenjske dobe moških. V povprečju živijo ženske skoraj 8 let dlje kot moški.



Slika 168: Razmerje med številom žensk in moških

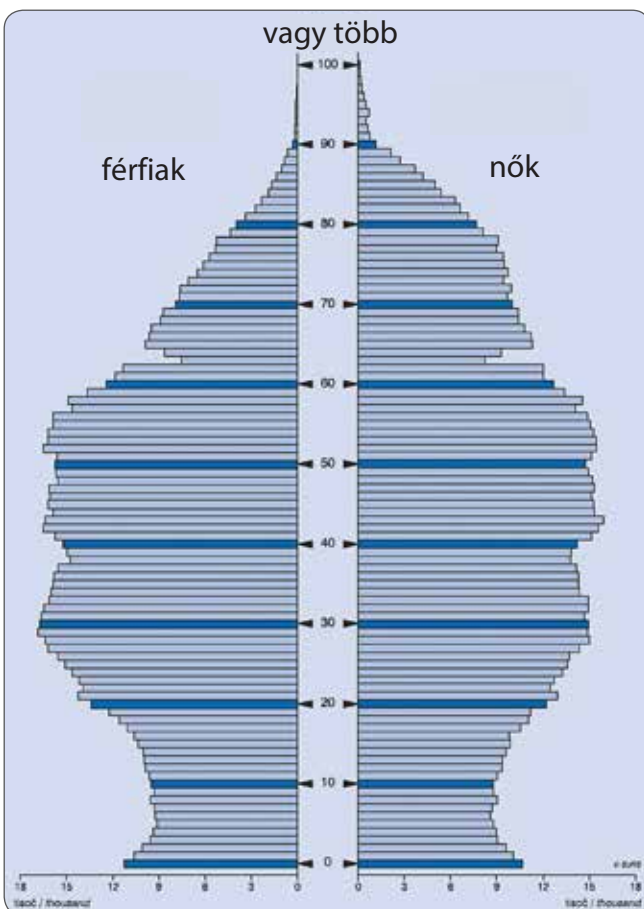


## 4.3 | A NÉPESSÉG ÉLETKOR ÉS NEM SZERINTI MEGOSZLÁSA



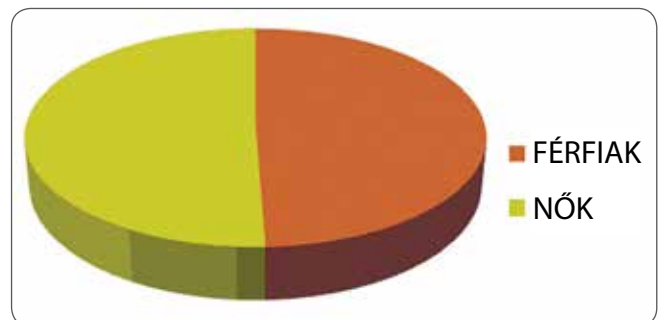
A szlovén lakosság öregszik. Magyarázd el a saját szavaiddal, hogy értelmezed ezt!

A korfa mutatja meg legszebben a népesség kor és nem szerinti megoszlását. Figyelmeztet bennünket a szlovén népesség öregedésére. Ez egészségügyi és társadalmi problémákkal jár, hiszen hiány van az idősek otthonából, magasak az egészségügyi és társadalombiztosítási költségek. Másrészt a fiatalabb lakosság csökkenése is problémákat okoz egyes óvodákban és iskolákban, ahol egyre kevesebb a gyermekek létszáma.



Kép167: Korfa

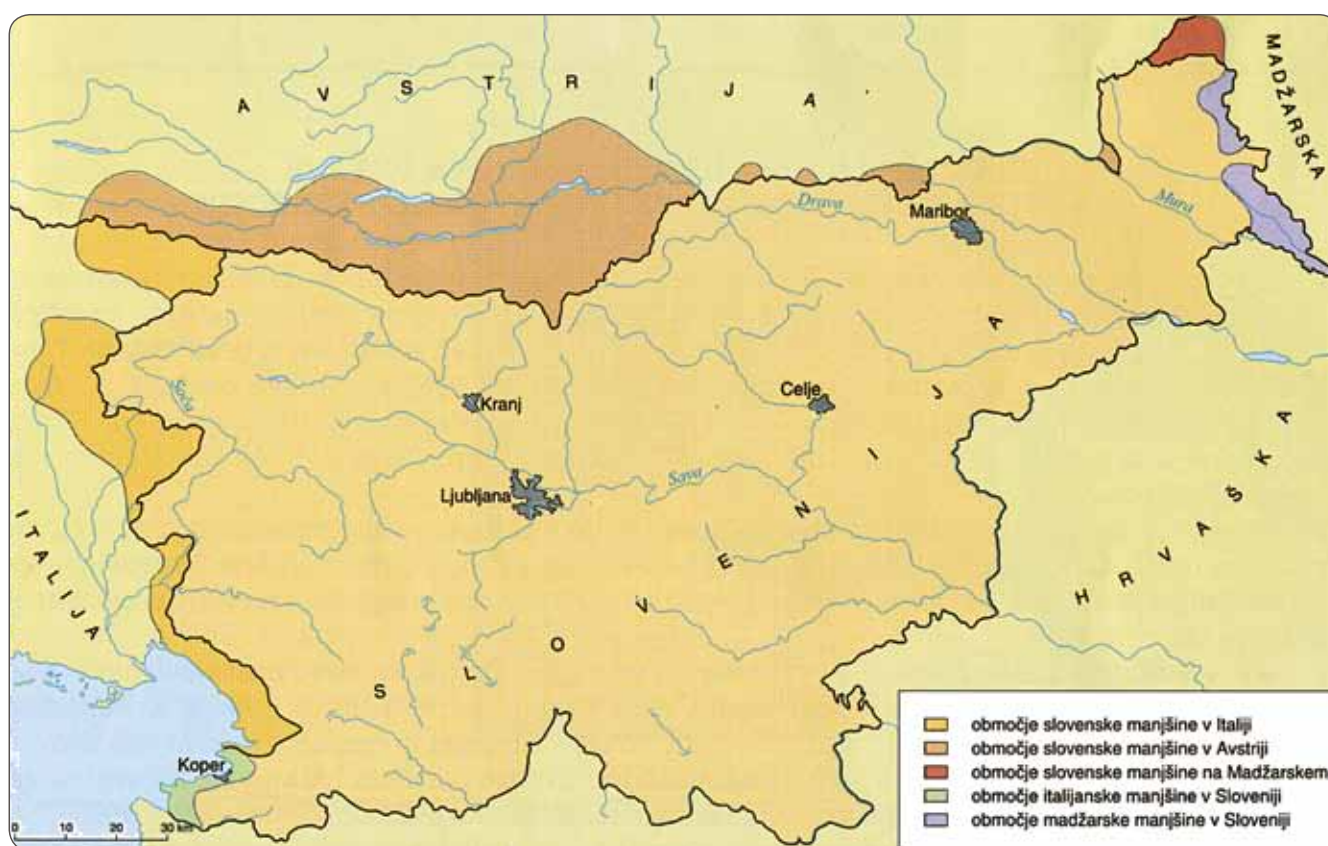
2008 végén a szlovén lakosságnak **valamivel több mint fele nő volt** - 1 028 417 (50,6%) és 1 003 945 férfi (49,4%). Tehát a nők számának magasabb aránya azt mutatja, hogy a férfiak születéskor várható életkora rövidebb. Átlagosan a nők csaknem nyolc évvel hosszabb ideig élnek, mint a férfiak.



Kép168: A nők és a férfiak aránya

## 4.4 | NARODNOSTNA SESTAVA PREBIVALSTVA

V Evropi danes najbrž ni države, v kateri bi živeli pripadniki samo enega naroda. Državne meje niso vedno tudi narodnostne meje, tako da so se na obeh straneh meje poleg **avtohtonega prebivalstva** ohranile tudi različne **narodnostne manjšine**.

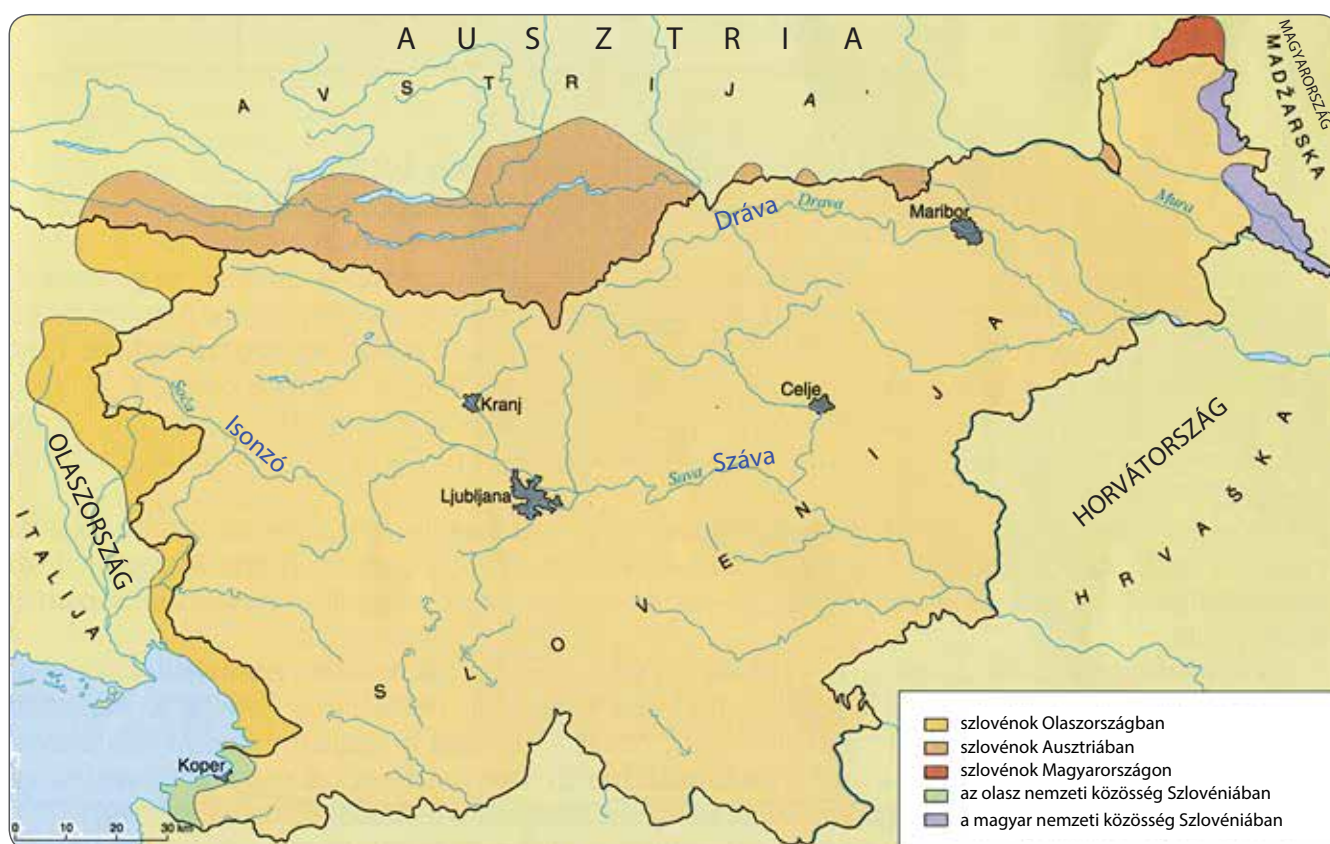


Slika 169: Zemljevid narodnih manjšin v Sloveniji in območja, kjer živijo Slovenci v Italiji, Avstriji in na Madžarskem

Na obmejnih območjih naše države sta se kot avtohtono prebivalstvo ohranili dve narodni manjšini. **Italijanska manjšina** živi na obalnem pasu v Koprskem primorju, **madžarska manjšina** pa ob državni meji z Madžarsko v Prekmurju. Številne selitve prebivalstva v zadnjih desetletjih iz manj razvitih držav v bolj razvite pa so narodnostno sestavo še bolj spremenile.

## 4.4 | A NÉPESSÉG NEMZETISÉG SZERINTI ÖSSZETÉTELE

Napjainkban Európában aligha van olyan ország, ahol csak egy nemzet élne. Az országhatárok nem mindig nemzethatárok, így az **őshonos népesség** mellett a határ mindkét oldalán megőrződtek a különböző **nemzetiséghez tartozó kisebbségek**.



Kép 169: A Szlovéniában élő nemzeti kisebbségek térképe és azok a területek, ahol szlovének élnek Olaszországban, Ausztriában és Magyarországon

Hazánk határ menti területein két őshonos nemzeti kisebbség maradt meg. Az **olasz kisebbség** a Koper környéki tengerparton él, míg a **magyar kisebbség** a magyarországi határ mentén, a Muravidéken. Az elmúlt évtizedekben a kevésbé fejlett országokból a fejlettebb országokba irányuló népességmozgások még inkább megváltoztatták a nemzetiségi összetételt.





Slika 170: Dvojezični napis v Koprskem primorju



Slika 171: Dvojezični napis v Prekmurju

V Sloveniji ima avtohtono madžarsko in italijansko prebivalstvo toliko narodnostnih pravic kot redko katere manjšine v drugih evropskih državah. Med najpomembnejše pravice spadata dosledna dvojezičnost vseh uradnih napisov in možnost uporabe materinščine v šolstvu in drugih delih javnega življenja. Obenem imata manjšini v slovenskem parlamentu tudi svoja poslanca.



Zamisli si, da si Slovenec in živiš v Trstu, kjer ne bi mogel uporabljati slovenščine. Kako bi se počutil?



Slika 172: Romi so največja manjšina v Evropi

Poleg italijanske in madžarske manjšine uvrščamo med avtohtono prebivalstvo v Sloveniji tudi **Rome**, ki živijo raztreseni po različnih pokrajinah.

V Sloveniji živi poleg avtohtonega prebivalstva tudi priseljeno prebivalstvo, ki v veliki meri izhaja iz drugih delov nekdanje Jugoslavije. Večina tega prebivalstva živi v mestih ali drugih večjih krajih.



Kép 170: Kétnyelvű felirat Koper tengerpartján



Kép 171: Kétnyelvű felirat a Muravidéken

Szlovéniában a magyar és az olasz őshonos nemzetiség olyan nemzetiségi jogokkal bír, mint kevés kisebbség más európai országokban. Az összes hivatalos felirat következetesen kétnyelvű, valamint az anyanyelv használata biztosított az oktatásban és a közélet más területein. A szlovén parlamentben mindkét nemzeti közösségnek van képviselője.



Képzeld el, hogy szlovén vagy, és Triesztben élsz, ahol nem szabad használnod a szlovén nyelvet. Hogyan éreznéd magad?



Kép 172: A roma kisebbség Európában a legnagyobb kisebbség

Az olasz és a magyar őshonos nemzeti közösségek mellett Szlovéniában a roma közösséget is őshonos közösségként tartják számon. Ők szétszórtnak, különböző vidékeken élnek.

Az őshonos nemzetiségek mellett Szlovéniában olyan bevándorló népesség is él, amelynek nagy része a volt Jugoszlávia más részeiről származik. E népesség nagy része városokban vagy más nagyobb településeken él.

	Število	Delež v %
Narodno opredeljeni	1.766.982	89,97
Slovenci	1.631.363	83,06
Italijani	2.258	0,11
Madžari	6.243	0,32
Romi	3.246	0,17
Albanci	6.186	0,31
Avstrijci	181	0,01
Bolgari	138	0,01
Bošnjaki	21542	1,10
Čehi	273	0,01
Črnogorci	2667	0,14
Grki	54	0,00
Hrvati	35.642	1,81
Makedonci	3.972	0,20
Muslimani	10.467	0,53
Nemci	499	0,03
Poljaki	140	0,01
Romuni	122	0,01
Rusi	451	0,02
Slovaki	216	0,01
Srbi	38.964	1,98
Turki	259	0,01
Ukrajinci	470	0,02
Drugi	1.548	0,08

	Število	Delež v %
Narodno neopredeljeni	22.141	1,13
Opredelili so se kot Jugoslovani	527	0,03
Opredelili so se kot Bosanci	8.062	0,41
Regionalno opredeljeni	1.467	0,07
Drugi	12.085	0,62
Niso želeli odgovoriti	48.588	2,47
Neznano	126.325	6,43



Oglej si preglednico in primerjaj deleže avtohtonega in priseljenega prebivalstva. Izpiši še pet narodno opredeljenih skupin in jih razvrsti po deležu. Začni z največjim deležem. Pomaga naj ti učitelj.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

V vsaki državi v Evropi živijo pripadniki več narodov. Državne meje niso vedno tudi narodnostne meje. Številne selitve prebivalstva v zadnjih desetletjih iz manj razvitih držav v bolj razvite so še bolj spremenile narodnostno sestavo.

Na obmejnih območjih Slovenije sta se kot avtohtono prebivalstvo ohranili dve narodni manjšini. Italijanska manjšina živi na obalnem pasu v Koprskem primorju, madžarska pa ob državni meji z Madžarsko v Prekmurju. Razen obeh manjšin uvrščamo med avtohtono prebivalstvo tudi etnično skupino Romov.



	Szám	Arány %
Önbevallás alapján:	1.766.982	89,97
szlovénok	1.631.363	83,06
olaszok	2.258	0,11
magyarok	6.243	0,32
romák	3.246	0,17
albánok	6.186	0,31
osztrákok	181	0,01
bolgárok	138	0,01
bosnyákok	21542	1,10
csehek	273	0,01
montenegróiak	2667	0,14
görögök	54	0,00
horvátok	35.642	1,81
macedónok	3.972	0,20
muzulmánok	10.467	0,53
németek	499	0,03
lengyelek	140	0,01
románok	122	0,01
oroszkok	451	0,02
szlovákok	216	0,01
szerbek	38.964	1,98
törökök	259	0,01
ukránok	470	0,02
mások	1.548	0,08

nemzetiségük nem azonosítható:	Szám	Arány %
jugoszlávnak vallják magukat	527	0,03
boszniaiaknak vallják magukat	8.062	0,41
regionális kötődésűek	1.467	0,07
mások	12.085	0,62
nem válaszoltak	48.588	2,47
ismeretlen	126.325	6,43



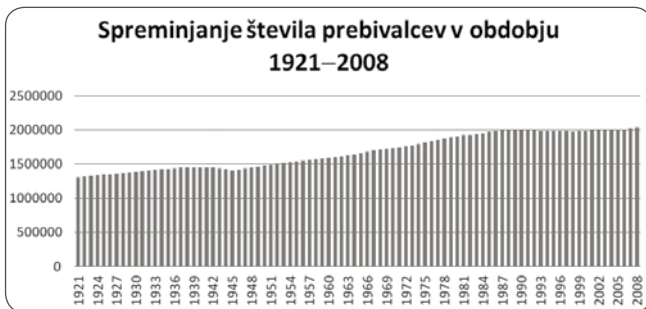
Nézd meg a táblázatot, és hasonlítsd össze az őshonos és a bevándorló nemzetiségek arányait! Sorolj fel öt nemzetiségileg meghatározott csoportot, és rendezd őket az arányaik szerint! Kezdd a legmagasabb arányúval! A tanárod is segítsen!

## EZT MEGJEGYZEM

Minden európai országban több nemzetiség él. Az országhatárok nem mindig nemzethatárok. Az elmúlt évtizedekben több népességmozgás is történt, a kevésbé fejlett országokból a fejlettebb országokba való vándorlás még inkább megváltoztatta az országok nemzetiségi összetételét.

A szlovén határ mentén két őshonos nemzeti kisebbség maradt fenn. Az olasz kisebbség a tengerparton él, Koper környékén, míg a magyar kisebbség a magyar határ mentén, a Muravidéken. A két nemzetiség mellett őshonos a roma etnikai csoport is.

## 4.5 | SELITVE PREBIVALSTVA



Slika 173: Spreminjanje števila prebivalstva obdobju 1921–2008



Dobro si oglej grafikon Spreminjanje števila prebivalcev v obdobju 1921–2008. Kaj opaziš? Se je število prebivalcev iz leta v leto zmanjševalo ali povečevalo?



Kaj je lahko vzrok povečevanja števila prebivalstva? Primerjaj zgornji grafikon z grafikonom o naravnem gibanju prebivalstva.

Na rast prebivalstva v Sloveniji vplivajo poleg naravnega prirastka tudi priseljevanje in odseljevanje prebivalstva, torej **selitve**.

Prebivalstvo se seli zaradi gospodarskih, političnih, narodnih, verskih, kulturnih, družinskih in zdravstvenih vzrokov.

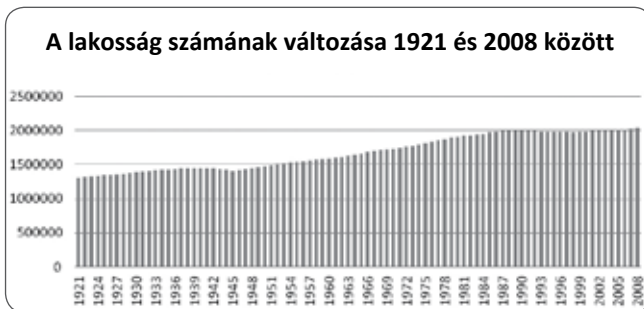
Slovenija je bila v preteklosti zaradi slabših zgodovinskih razmer dolgo časa območje, od koder so se ljudje **odseljevali**. Po 2. svetovni vojni in predvsem v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja pa se je začelo **priseljevanje** iz drugih delov nekdanje Jugoslavije.



V vsakdanjem življenju imajo pomembno vlogo **dnevne selitve**. Približno pol milijona Slovencev vsak dan v jutranjih urah potuje iz kraja bivanja v kraj, kjer delajo ali se šolajo. Popoldne se znova vračajo domov.

Slika 174: Gneča na cesti ob odhodu na delo in vračanju domov

## 4.5 | A NÉPESSÉGVÁNDORLÁS



Kép 173: Népeségváltozás az 1921–2008 közötti időszakban



Jól nézd meg a népeségváltozás grafikonját az 1921–2008 közötti időszakban! Mit veszel észre? Csökkent vagy nőtt a lakosság száma az évek során?



Mi okozhatja a népeség növekedését? Hasonlítsd össze a fenti táblázatot a népeség természetes mozgásának diagramjával!

Szlovénia népeségnövekedésére a természetes népeséggyarapodás mellett az emigráció (kivándorlás) és a migráció (bevándorlás) is hatott. A lakosság gazdasági, politikai, nemzeti, vallási, kulturális, családi és egészségügyi okokból vándorol. Szlovénia a múltban olyan terület volt, ahonnan az emberek **kivándoroltak** a kedvezőtlen történelmi viszonyok miatt. A második világháború után, különösen az 1960-as és az 1970-es években megindult a **bevándorlás** a volt Jugoszlávia más részeiről.



A **napi migráció** fontos szerepet játszik a mindennapi életben. Körülbelül félmillió szlovén utazik minden reggel a lakóhelyéről a munkahelyére vagy az iskolájába. Délután hazatérnek.

Kép 174: Zsúfolt út munkába induláskor és hazatéréskor





Opiši svojo pot v šolo. Pripoveduj, kam in kako hodijo v službo tvoji starši.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Na rast prebivalstva v Sloveniji vplivajo poleg naravnega prirastka tudi priseljevanje in odseljevanje prebivalstva. Prebivalstvo se seli zaradi gospodarskih, političnih, narodnih, verskih, kulturnih, družinskih in zdravstvenih vzrokov.

Slovenija je bila v preteklosti dolgo časa območje odseljevanja. Po 2. svetovni vojni pa se je začelo priseljevanje iz drugih delov nekdanje Jugoslavije.

V vsakdanjem življenju imajo pomembno vlogo dnevne selitve.

## 4.6 | SLOVENCİ V ZAMEJSTVU IN TUJINI

Veliko Slovencev živi v **Italiji**. So v treh pokrajinah v obmejnem pasu med Trstom in Trbižem. Tam živi od 80.000 do 100.000 Slovencev. Slovenci v Italiji imajo na posameznih območjih različne pravice. Kot manjšina so priznani na Tržaškem in Goriškem, v Videmski pokrajini pa manjšina še ni uradno priznana.



Dobro si oglej zemljevid na naslednji strani . S pomočjo zemljevida poskušaj določiti, do kod v Italiji še živi slovenska manjšina. Kateri so tisti kraji, kjer živi največ Slovencev?



Mutasd be az iskolába vezető utat! Mesélj arról, hová és hogy járnak a szüleid dolgozni!

## EZT MEGJEGYZEM

Szlovénia népességnövekedésére a természetes népességgyarapodás mellett az emigráció (kivándorlás) és a migráció (bevándorlás) is hatott. A lakosság gazdasági, politikai, nemzeti, vallási, kulturális, családi és egészségügyi okokból vándorol.

A múltban Szlovénia hosszú ideig a kivándorlás térsége volt. A második világháború után megkezdődött a bevándorlás a volt Jugoszlávia más részeiről.

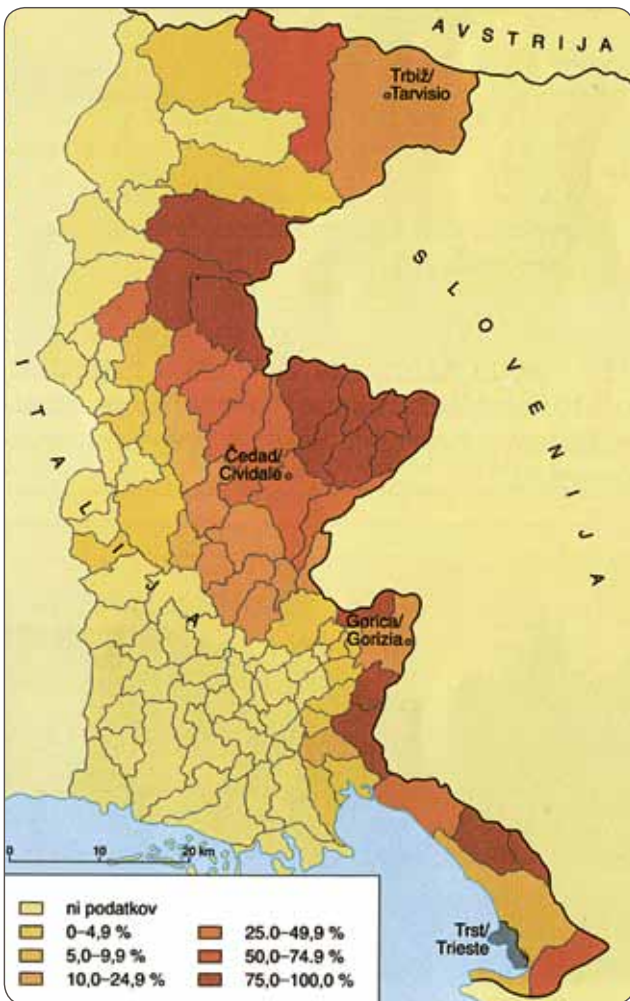
A napi migráció fontos szerepet játszik a mindennapi életben.

## 4.6 | A HATÁRON TÚLI ÉS KÜLFÖLDÖN ÉLŐ SZLOVÉNEK

Sok szlovén él **Olaszországban**. Trieszt és Tarvisio (Trbiž) között a határ mentén három tartományban élnek. Itt 80 000–100 000 szlovén él. Az olaszországi szlovénok különböző jogokkal rendelkeznek a különböző területeken. Triesztben és Goriziában elismerik őket kisebbségként, Udine tartományban viszont nem ismerik el őket hivatalosan kisebbségként.



Jól nézd meg a következő oldalon található térképet! A térkép segítségével határozd meg, hol él a szlovén kisebbség Olaszországban! Melyek azok a helyek, ahol a legtöbb szlovén él?



### ALI VEŠ, da ...

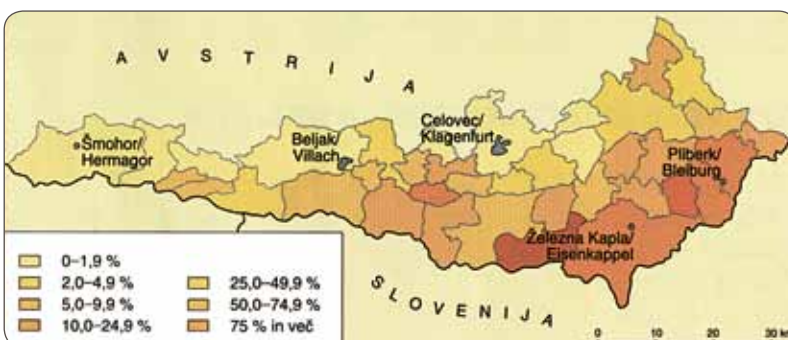
v dolini Rezija v Italiji govorijo prastaro rezijansko narečje? To narečje je med vsemi slovenskimi narečji najtežje razumljivo. Rezija je odmaknjena gorska dolina v zahodnem delu Julijskih Alp v sosednji Italiji.

Slika 175: Slovenci v Italiji: razširjenost in delež Slovencev v obmejnem pasu dežele Furlanije-Juljske krajine

Okrog 50000 Slovencev živi v **Avstriji**. Večina živijo v južnem delu avstrijske Koroške, zato jih pogosto imenujemo kar koroški Slovenci. Nekaj Slovencev živi tudi na avstrijskem Štajerskem.

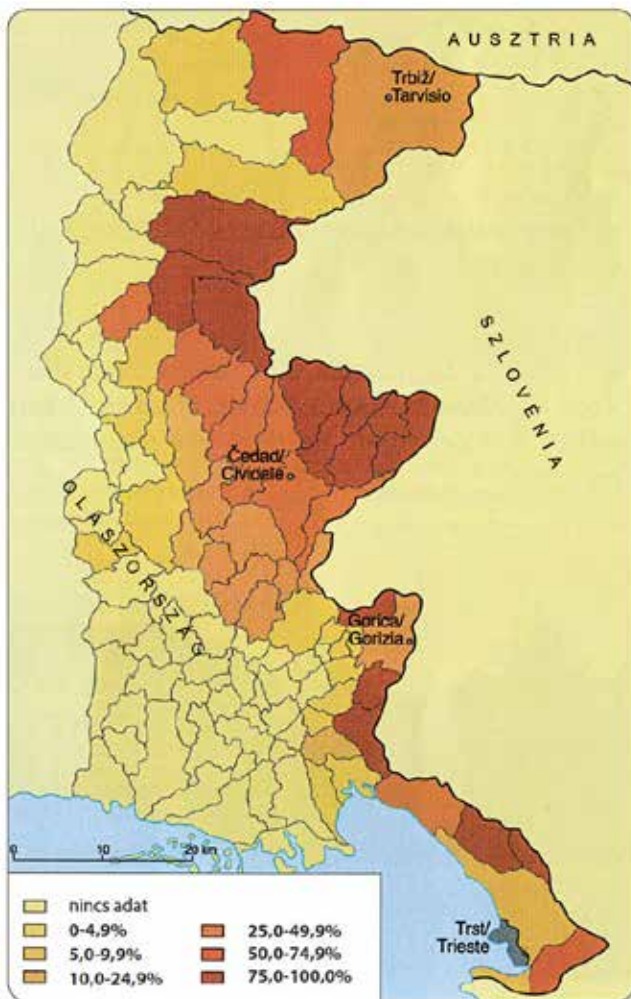


Dobro si oglej spodnji zemljevid avstrijske Koroške. S pomočjo zemljevida skušaj določiti, do kod v Avstriji še živi slovenska manjšina. Kateri so tisti kraji, kjer živi največ Slovencev?



Slika 176: Delež prebivalstva na avstrijskem Koroškem, ki se je sporazumeval v slovenščini ob popisu leta 2001





### TUDOD-E, hogy...

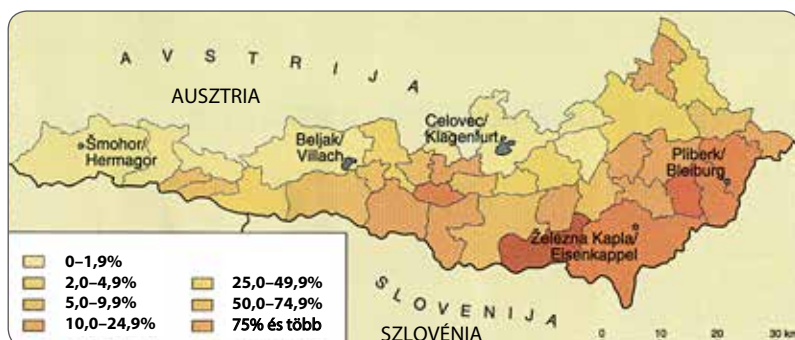
az olaszországi Rezia-völgyben ősi réziai nyelvjárást beszélnek? Ezt a nyelvjárást a legnehezebb megérteni a szlovén nyelvjárások közül. Rezia egy távoli hegyi völgy a Júliai-Alpok nyugati részén, a szomszédos Olaszországban.

Kép 175: Szlovénok Olaszországban: a szlovénok aránya a Friuli-Venezia Giulia régió határ menti területen

Körülbelül 50 000 szlovén él **Ausztriában**. Legtöbben Karintia déli részén élnek, ezért gyakran karintiai szlovénoknak hívják őket. Néhány szlovén az ausztriai Stájerországban is él.



Jól nézd meg Karintia térképét! A térkép segítségével próbáld meghatározni, meddig terjeszkedik a szlovén kisebbség Ausztriában! Melyek azok a területek, ahol a legtöbb szlovén él?



Kép 176: A szlovénul beszélő népesség aránya Karintiában a 2001-es népszámláláskor

Na **Madžarskem** živi okrog 5000 Slovencev. Večina (3500) jih je v slovenskem Porabju.



S pomočjo medmrežja poišči, v katerih krajih na Madžarskem živi slovenska manjšina.

Čeprav ima Slovenija s Hrvaško najdaljšo mejo, živi v sosednji državi razmeroma malo Slovencev. Na Hrvaškem ne živijo strnjeno, ampak so razpršeni po vsej državi. Največ jih živi v velikih mestih. Ker so priseljeni, po hrvaški ustavi nimajo statusa manjšine.

Slovenci živijo zunaj državnih mej Slovenije tudi kot zdomci in izseljenci. Zdomci živijo predvsem v evropskih državah, izseljenci pa na drugih celinah. Največ slovenskih izseljencev je v Severni Ameriki, to je v ZDA in Kanadi. Samo v ZDA živi približno 300 000 prebivalcev slovenskega izvora. V Južni Ameriki je največ naših izseljencev v Argentini. Tretja celina, kjer so si slovenski izseljenci poiskali novo domovino, je Avstralija.



S pomočjo medmrežja poišči največja središča slovenskih izseljencev.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Največja slovenska manjšina od (80 000 do 100 000) je v Italiji, kjer žive v treh pokrajinah. Okrog 50 000 Slovencev živi v Avstriji, in sicer v južnem delu avstrijske Koroške. Na Madžarskem živi okrog 5 000 Slovencev, večina v slovenskem Porabju.

Čeprav ima Slovenija s Hrvaško najdaljšo mejo, je v sosednji državi malo Slovencev in nimajo statusa manjšine.

Slovenci živijo zunaj Slovenije tudi kot zdomci in izseljenci. Zdomci živijo v evropskih državah, izseljenci pa na drugih celinah. Največ slovenskih izseljencev je v Severni Ameriki in Avstraliji.

Magyarországon körülbelül 5000 szlovén él. Többségük (3500) a Rába-vidéken él.



Az internet segítségével keresd meg, melyik településeken él Magyarországon a szlovén kisebbség!

Szlovénia leghosszabb határa Horvátországgal van, de viszonylag kevés szlovén él a szomszédos országban. Horvátországban nem egy tömbben élnek, hanem szétszórtan az egész ország területén. A legtöbbjük nagyvárosokban él. Mivel bevándorlók, a horvát alkotmány értelmében nem rendelkeznek kisebbségi státusszal.

A szlovénok Szlovénián kívül külföldiként és bevándorlóként is élnek. A bevándorlók elsősorban az európai országokban élnek, az emigránsok pedig más kontinenseken. A legtöbb szlovén emigráns Észak-Amerikában van, azaz az USA-ban és Kanadában. Csak az Egyesült Államokban 300 000 szlovén származású lakos él. Dél-Amerikában Argentínában él a legtöbb kivándorolt szlovén. Ausztrália a harmadik kontinens, ahol a szlovén emigránsok új hazát kerestek.



Az interneten keresd meg a szlovén emigránsok legnagyobb központjait!

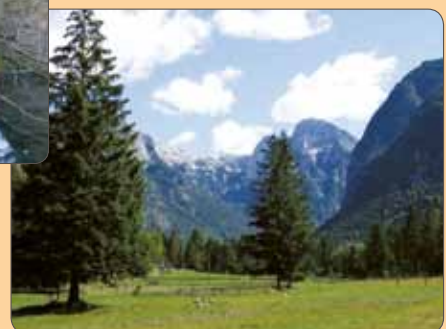
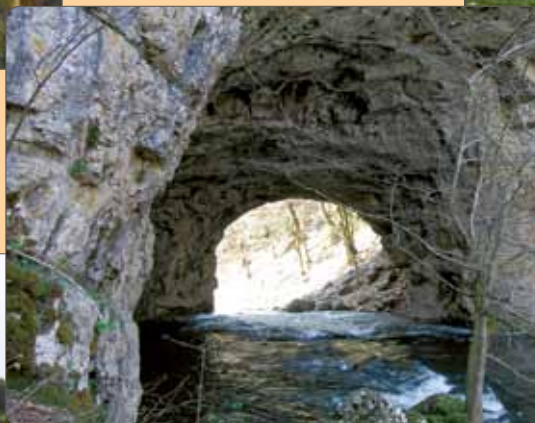
## EZT MEGJEGYZEM

A legnagyobb szlovén kisebbség (80 000–100 000) Olaszországban él, három tartományban. Körülbelül 50 000 szlovén él Ausztriában, Karintia déli részén. Körülbelül 5000 szlovén él Magyarországon, többségük a Rába-vidéken.

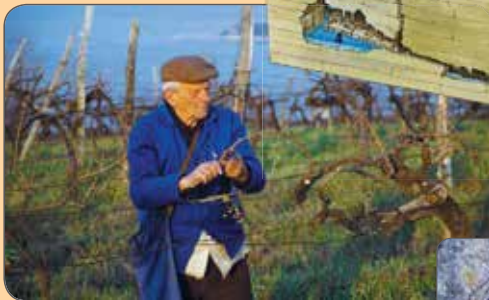
Szlovénia leghosszabb határa Horvátországgal van, de viszonylag kevés szlovén él a szomszédos országban, és nem rendelkeznek kisebbségi státusszal.

A szlovénok Szlovénián kívül külföldiként és bevándorlóként élnek. A külföldiként számon tartott szlovénok európai országokban élnek, az emigránsok pedig más kontinenseken. A legtöbb szlovén emigráns Észak-Amerikában és Ausztráliában él.











*Summa de iure canonico ceteris  
et expediens nrae et ordinae p[ro]f[ess]o[rum]*

**NO  
P[ro]  
f[ess]o**

nam ignorabile sic ait paulus  
egrius p[ro]dicat[ur] et h[ab]et iur[is]  
ignorantia que n[on] est excusat  
aut u[er]it[as] e[st] iudicium et o[mn]i  
l[u]m[in]a[m] i[n]f[er]o p[ro]p[ter] ob[is] p[ro]  
plerim[us] a d[iv]i[n]itate n[on] e[st]  
licet i[n] p[ro]p[ter] t[er]m[in]u[m] l[en]t[er] i[n]ue[n]it  
n[on] p[ro]p[ter] p[ro]p[ter] q[ui] e[st] i[n] m[er]ito  
p[ro]p[ter] ne ignorari p[ro]f[ess]o[rum] g[er]  
n[on] p[ro]p[ter] i[n] i[n] p[ro]p[ter] n[on] h[ab]e  
et. Ego si. a. m[er]ito i[n]e  
u[er]o ad honore[m] d[omi]ni s[an]c[t]ime  
m[er]ito s[an]c[t]e atq[ue] l[en]t[er] p[ro]p[ter]  
n[on] f[ra]nca s[an]c[t]e ad utilitate[m]  
s[an]c[t]e i[n] m[er]ito quosd[am] casus  
u[er]it[as] ab antiq[ui]s mag[ist]ris et  
doct[or]ib[us] ap[er]t[is] sub singulis  
l[en]t[er] al[ph]ab[et]ic[is] s[an]c[t]e i[n] p[ro]p[ter]  
e[st] i[n] g[er]m[in]e op[er]e i[n] studiu[m] o[mn]i  
d[omi]nate. ut simplices q[ui] que  
r[un]t u[er]it[as] facili i[n]ue[n]it.  
O[mn]i p[ro]p[ter] anaquor[um] doct[or]  
et aliquor[um] mod[er]at[ur] i[n] m[er]ito  
p[ro]p[ter] q[ui] i[n] p[ro]p[ter] d[iv]i[n]s[us] mod[er]  
sunt ab ip[s]is notata n[on] se u[er]  
rietate o[mn]i u[er]it[as] i[n] m[er]ito  
auct[or] s[an]c[t]e i[n] p[ro]p[ter] i[n] m[er]ito  
p[ro]p[ter] i[n] p[ro]p[ter] resp[er]it[ur] s[an]c[t]e h[ab]e d[iv]  
sa d[omi]ni i[n] m[er]ito eand[em] cum i[n] p[ro]p[ter]  
bent[ur] i[n] p[ro]p[ter] op[er]e o[mn]i  
bens d[iv]i h[ab]e d[iv]i lecto[rum]

telinq[ui]d. ut illam op[er]ationem  
accipiant que ip[s]e in e[st] mag[ist]  
osona i[n] m[er]ito q[ui] p[ro]p[ter] i[n] m[er]ito  
aliqu[os] erga i[n] m[er]ito s[an]c[t]e g[er]m[in]  
quos accipiantur ex eis e[st] q[ui] s[an]  
a mag[ist]ris et ap[er]t[is] doct[or]ib[us]  
i[n] p[ro]p[ter] autem i[n] m[er]ito studiosus  
auct[or] i[n] m[er]ito. Non g[er]m[in]e a[ut]e si  
mod[er]at[ur] agendi d[iv]i[n]s[us] e[st] i[n] m[er]ito  
op[er]e ab op[er]e alio[rum] p[ro]p[ter] h[ab]e  
a ut s[an]c[t]e e[st] ut simplices  
i[n] m[er]ito al[ph]ab[et]ic[is] l[en]t[er] i[n] m[er]ito  
e[st] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito i[n]ue[n]it ad  
i[n] m[er]ito qui i[n] m[er]ito casus  
s[an]c[t]e n[on] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito facili  
i[n]ue[n]it. Q[ui] i[n] m[er]ito i[n] p[ro]p[ter] e[st] le  
m[er]ito a i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito  
mag[ist]ris q[ui] ip[s]i mod[er]at[ur] agendi si  
plac[et] attend[er]e si q[ui] i[n] m[er]ito for  
san i[n]ue[n]it auct[or] i[n] m[er]ito d[iv]  
i[n] m[er]ito u[er]o a i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito  
ta auct[or] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito  
fortitudine auct[or] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito

**De p[ro]p[ter] de abbate;**  
Agend[um] e[st] de alluce.  
vbi i[n] m[er]ito e[st]. Q[ui] i[n] m[er]ito  
i[n] m[er]ito e[st] alluce. De p[ro]p[ter]  
abb[ate]. Q[ui] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito  
De rem[er]it[ur] auct[or] alluce. Q[ui] i[n] m[er]ito  
i[n] m[er]ito que[n]t[ur] a q[ui] i[n] m[er]ito. Q[ui] i[n] m[er]ito  
i[n] m[er]ito e[st] ut si p[ro]p[ter] e[st] alluce.  
i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito e[st] ex cl[er]o  
sua deuenit remoueat. Q[ui] i[n] m[er]ito  
e[st] a q[ui] e[st] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito a  
s[an]c[t]e de e[st] e[st] i[n] m[er]ito. Si u[er]o i[n] m[er]ito  
d[iv]i[n]s[us] ex cl[er]o sua i[n]ue[n]it  
remaneat i[n] m[er]ito. Q[ui] i[n] m[er]ito d[iv]  
egri. e[st] a. v[er]o. q[ui] e[st] p[ro]p[ter].  
p[ro]p[ter] i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito alluce  
e[st] dispensate. i[n] m[er]ito i[n] m[er]ito





*Summa de iure canonico tractatus  
de expedieis nris s. ordie alphi.*

**NO**  
**PT**  
**IG**  
**RO**

nam ignorabile sic ait paulus  
egyptus predicat. hincet iur  
ignorantia que nullum excusat  
caus uictios et iudicium. et si  
lun aiaz in foro pme ob ipse p  
pleritate a diuinitate nris  
licet i p p r u t r u l l e n t i u e i n t r e  
n i p o s s i t p p q e n t e f u i t i n  
p d e t. n e i g n o r a n p i c l o s e g  
n i t o c u n g a t i u r p r a d n h n  
e e t. E g o f i. a. m i n i m u s i e  
u o s a d h o n o r e d i a s a i n t i m e  
m a r t s t u e a t l a c u s i m p u s  
n i f i r a n c a s a. n h a d u t i l i t a t e  
s i p l i c i t m a r i e a u o s d a c a u s  
u r l e s a b a n t i q s m a g i s t r e t  
d o c t r i n i s a p p l i c a t s u b s i n g l i s  
l i r a l p h a b e t i s m e i p u n t a  
t e i g e n i s o p i l a r e s t u d i u o r  
d u l a t e. u t s i m p l i c e s q q u e  
r u t u a l a n t f a c i l i i u e n t.  
O p p r o m o n e s a n a q u o r d o c t o r  
a t a l i q u o r m o d i n a s m u l t i  
p r e c u e n t. q u i u t p l i a d i u i n i m o d  
s i n t a b i p s e n o t a t a n t s e u a  
r i e t a t e o n d e u i d e a n t u r. n a m  
a u s u s s u s c r i t a t a n t o r u m  
p h i p t u o s e r e s p i e. s e a h d i u  
s a d a m a c a n d c a m i p s a  
b e n e s i p s e n t a o p u s c l o o s t r  
b e n s d u r i h d i s c t i s l e c t o r u b

telinqd. ut illam opinionem  
accipiant que ipse in ee mag  
osona uim qui possit p iudicium  
aliqua erga iudicium sinaz quau  
quos accipiantur ex eis e qh sit  
a magis a appurac doctozibus  
i scriptis autentis studiosius  
anotata. Non g muret as si  
modus agendi diuisus e i h e  
opusculo ab opibz alioy. q h fe  
a ut. s dem est ut simplices  
u singlis alphabeta lris icet  
ca tribuat a aut iueiant ad  
ipendit qui n possit casus  
s nctios i p r u e t r u l f a c i l i  
i u e n t. A t l e t o r i n p o r e e l e  
m u o l u s. a m e n t e u e m e a  
m a g q i p m m o d a g e n d i s i  
p l a c a t t e n d e s. s i q u e l l i a f o r  
s a n i u e n t. a t e b u a s s o l i d o.  
I n u e l l i a u o a m o r d i n a t e p o t  
t a c a n t a t e s i r a. x d i l i g e n t i  
f o r t i t u d i e c a r i g a l t e n d e t.

**De primo de allure.**  
Agend e de allure.  
vbi uidend e. **Quis**  
possit ee allur. **De potate**  
allur. **De de hie remouu.**  
**De remuacoe allur.** **Quis**  
possit queit a quuo. **Quis**  
hab d. ee. ul si p e e allur.  
sacros. a si n pot si rad ex clu  
sua deueit. remoueat. ee de  
ca. a q. ei. v d i. m g l o. a  
s. de etc. e i a c t u r. S i u o u r  
d i n t u m e x c l u s u a n u e i t.  
r e m a n e a t i a l l u r a. e f. d. d i.  
e g r o. c. a. v u. q. a. e p a u l l i o.  
p o t t a d e n g r e u r a l l u r  
e e d i s p e n s a t e. t u i m m o n u b





# 1 KAJ JE ZGODOVINA?

194



Poskusi ugotoviti, kdo so bili tvoji predniki. Kje so živali? Kako so živali? S čim so se ukvarjali? Razloži, kako boš prišel do teh informacij. Lahko narišeš tudi vaše družinsko drevo.

Vsakdo je že slišal ali bral različne zgodbe iz preteklosti: žalostne, vesele, napete in zanimive, resnične in manj resnične.

Preteklost imenujemo tudi **ZGODOVINA**.

Zgodovina nam pripoveduje, kaj se je v daljni ali bližnji preteklosti dogajalo, kako so ljudje nekoč živali, s čim so se ukvarjali ... Naloga zgodovinarjev je, da preteklost prikažejo čim bolj resnično.

Vsak človek ima svojo življenjsko zgodbo ali osebno zgodovino. Prav tako pa so tudi posamezne dežele in narodi preživeli svojo skupno preteklost.

Pri urah zgodovine se bomo torej pogovarjali predvsem o ljudstvih in državah v preteklosti, o življenju posameznikov in narodov, o dogajanjih v Evropi in po svetu, o kulturi, o religiji, o vojnah in njihovih posledicah in še o marsičem.



Slika 178: Rimska nekropola iz Šempetra pri Celju

## 1.1 | ZGODOVINSKA OBDOBJA

Tako kakor delimo čas na leta, leta na mesece in mesece na tedne, tako delimo tudi zgodovino človeštva na več obdobj – dob.

Podobno kot pri dnevu razlikujemo jutro, dopoldan, popoldan, večer in noč, si lahko predstavljaš, da delimo zgodovino na različna časovna obdobja. Zgodovino delimo na:



Próbáld kideríteni, kik voltak az elődeid! Hol éltek? Hogyan éltek? Mivel foglalkoztak? Magyarázd el, hogyan juthatsz ezekhez az adatokhoz! Lerajzolhatod a családfádat is.

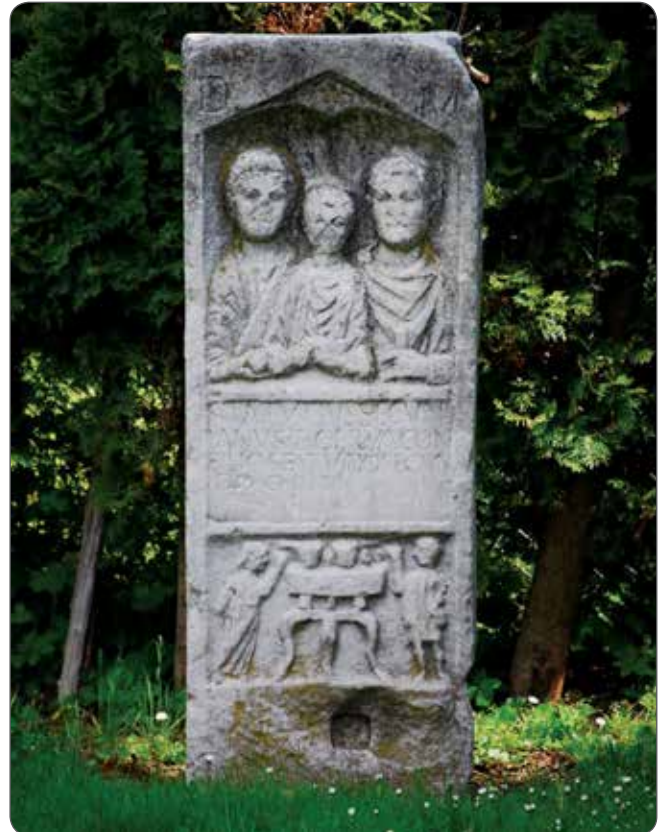
Mindenki hallott vagy olvasott különféle történeteket a múltból: szomorút, boldogot, izgalmasat, érdekeset, igazat és kevésbé igazat.

A múltat **TÖRTÉNELEMNEK** nevezzük.

A történelem elmeséli nekünk, mi történt a távoli vagy a közelmúltban, hogyan éltek valamikor az emberek, mivel foglalkoztak... A történészek dolga, hogy hitelesen mutassák be a múltat.

Minden embernek megvan a saját élettörténete vagy személyes története. Továbbá az egyes országok és nemzetek is megélték a közös múltjukat.

A történelemórákon többnyire az emberek és az országok múltjáról, az egyénekről és nemzetekről, valamint az Európában történő eseményekről, a világról, a kultúráról, a vallásról, a háborúkról és a következményeiről fogunk beszélgetni, valamint még sok minden másról.



Kép 178: Római temető Šempeterböl, Celje közelében

## 1.1 | TÖRTÉNELMI KORSZAKOK

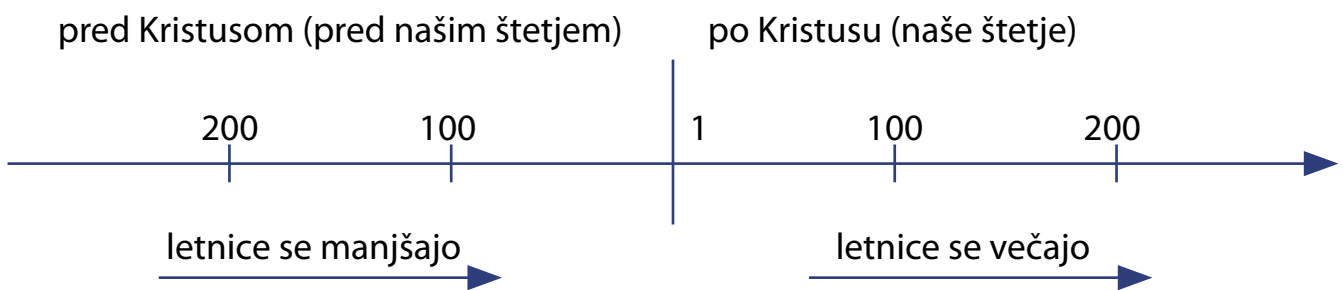
Ahogy az időt évekre, az éveket hónapokra, a hónapokat hetekre, úgy az emberiség történetét is több korszakra osztjuk.

A napoknál megkülönböztetjük a reggelt, délelőttöt, délutánt, az estét és az éjszakát, hasonlóan képzelheted el, hogy a történelmet különböző korszakokra osztjuk. A történelmet így osztjuk fel:



1. **PRAZGODOVINA** (začne se s pojavom človeka, kamena doba, kovinske dobe) – pred približno dva milijona leti;
2. **STARI VEK** (Egipčani, Babilonci, Feničani, Grki, Rimljani) pred 5000–7000 leti;
3. **SREDNJI VEK** (Slovani, fevdalizem, življenje na gradovih, samostani) – pred 1500–600 leti ali od leta 476 do leta 1492.
4. **NOVI VEK** (od odkritja Amerike leta 1492 naprej) – pred 500–100 leti;
5. **NOVEJŠA ZGODOVINA** (računalništvo in tehnologija) – 20. stoletje.

### ŠTETJE LET



Slika 179: Pristanek na Luni



Slika 183: Partenon v Atenah



Slika 182: Srednjeveški rokopis



Sl.180: Kmečki upori



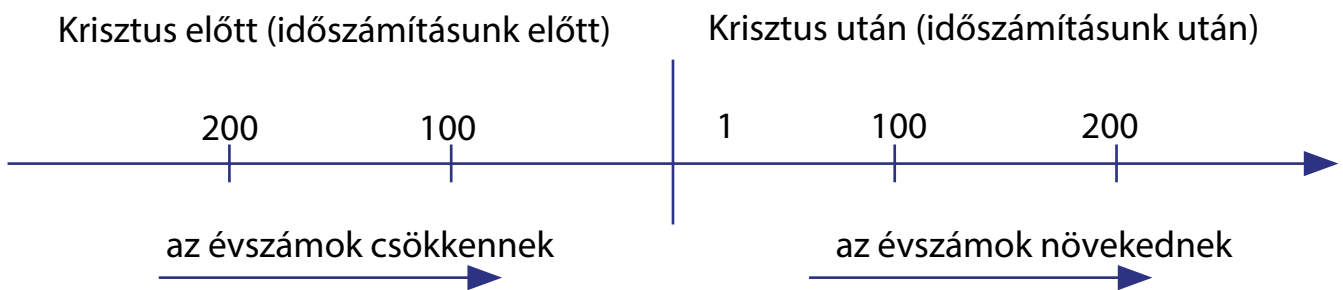
Sl.181:Vaška situla



Opiši zgornje slike. Poskušaj ugotoviti, v katero zgodovinsko obdobje spadajo slike.

1. **ŐSKOR** (az ember megjelenésével kezdődik, kőkorszak, fémkorszak) – kb. kétmillió évvel ezelőtt;
2. **ÓKOR** (egyiptomiak, babiloniak, föníciaiak, görögök, rómaiak) 5000–7000 évvel ezelőtt;
3. **KÖZÉPKOR** (szlávok, feudalizmus, élet a várakban, kolostorok) – 1500–600 évvel ezelőtt vagy 476-tól 1492-ig.
4. **ÚJKOR** (Amerika felfedezésétől, 1492-től) – ezelőtt 500–100 évvel;
5. **MODERN KOR** (informatika és technológia) – 20. század.

## IDŐSZÁMÍTÁS



Kép 179: Holdra szállás



Kép 183: Parthenón Athénban



Kép182: Középkori kézirat



Kép180: Parasztfelkelés



Kép181: Vačeji szitula (vödör)



Mesélj a fenti képekről! Állapítsd meg, melyik történelmi korszakhoz tartoznak a képek!

## 1.2 | PRETEKLOST NAM RAZKRIVAJO ZGODOVINSKI VIRI

Človek – oseba, ki preučuje zgodovino (preteklost), je **ZGODOVINAR**. Njegova glavna naloga je, da ugotovi, kaj se je v preteklosti dogajalo in zakaj. O dogajanju skuša zbrati čim več podatkov. Podatki so ostanki iz preteklosti, ki jih imenujemo **zgodovinski viri**.

Vir je vse, kar je ostalo kot sled preteklega časa. Ko zgodovinarji preučujejo različne zgodovinske vire, si o preteklem dogajanju ustvarijo svoje mnenje in oblikujejo ugotovitve o nekem dogajanju in o časovnem obdobju ...



**ZGODOVINSKI VIR** – ostanki preteklosti  
**ARHEOLOG** – znanstvenik, ki raziskuje materialne zgodovinske vire in na tak način spoznava preteklost

Slika 184: Arheološko izkopavanje

Verjetno si že videl fotografije ljudi, ki so kopali v pesek ali razkopavali zemljo na kakšni njivi. Pri tem so uporabljali lopatice, čopiče, fotoaparate in podobne pripomočke. Ti znanstveniki se imenujejo **arheologi**. Na izkopavanjih iščejo predmete in razne ostanke iz preteklosti, ki so ostali v zemlji. Takim predmetom in ostankom rečemo **materialni viri**.

Znanost, ki preučuje preteklost s pomočjo izkopavanja in preučevanja materialnih virov, se imenuje **arheologija**.



## 1.2 | A MÚLTRÓL A TÖRTÉNELMI FORRÁSOK TANÚSKODNAK

Az az ember – személy, aki a történelmet tanulmányozza, a **TÖRTÉNÉSZ**. Az ő feladata, hogy felfedezze, mi történt a múltban, és miért. A történetekről megpróbál minél több információt összegyűjteni. A **történelmi források** a múlt maradványai.

Forrás mindaz, ami a múltból fennmaradt. Amikor a történészek különböző történelmi forrásokat tanulmányoznak, saját véleményét formálják a múltbeli eseményekről, és következtetéseket vonnak le egy adott eseményről és a korszakról...



Kép184: Régészeti ásatások



### TÖRTÉNELMI FORRÁS

– maradvány a múltból  
**RÉGÉSZ (ARCHEOLÓGUS)** –  
tudós, aki kutatja a tárgyi  
történelmi forrásokat, és így  
ismerkedik a múlttal

Biztosan láttál már fényképeket emberekről, akik a homokot vagy a földet ásták valamilyen mezőn. Ehhez lapátokat, ecseteket, fényképezőgépeket és hasonló eszközöket használtak. Ezeket a tudósokat **régészeknek (archeológusoknak)** nevezzük. Az ásatások során tárgyakat és különböző maradványokat keresnek a földben. Az ilyen tárgyakat és maradványokat **tárgyi emlékeknek** nevezzük. **Régészetnek (archeológiának)** nevezzük azt a tudományágat, amely a tárgyi források ásatásával és kutatásával foglalkozik.

## 1.3 | MATERIALNI SLEDOVI PRETEKLOSTI

Najstarejše zgodovinski viri, ki jih preučujejo arheologi, so **materialni viri**.

Med materialne vire sodijo orodja, orožja, posodje in nakit, kipci in drugi likovni izdelki, ostanki bivališč, naprave ...

Materialni viri so lahko zelo veliki: hiše, gradovi, stolpnice, vasi in mesta, tovarne, elektrarne in ceste, lahko pa so tako majhni, da jih moramo opazovati pod mikroskopom (npr. drobcji kosti jamskega medveda).



slika 185: Kamnita sekira



Slika 186: Posoda

## 1.4 | PISNI SLEDOVI PRETEKLOSTI

Kdor hoče danes priti do informacije, pogleda v knjigo ali pa informacijo s pomočjo računalnika poišče na medmrežju. Vedno pa ni bilo tako.

Pred več tisoč leti so stari narodi prvič zapisali svoje glasove. Nastala je pisava – to je zapis človekovih glasov, besed in misli. Vse materialne ostanke, na katerih so zapisi, imenujemo pisni viri. Najstarejši zapisi so se ohranili na kamnu in na glinenih ploščah.

## 1.3 | A MÚLT TÁRGYI EMLÉKEI

A **tárgyi emlékek** a legrégebbi történelmi források, amelyeket a régészek vizsgálnak.

A tárgyi források közé tartoznak a szerszámok, fegyverek, edények, ékszerek, szobrok és az egyéb képzőművészeti termékek, lakóhelyek maradványai, eszközök...

A tárgyi emlékek nagyon nagyok is lehetnek: házak, várak, toronyházak, falvak és városok, gyárak, erőművek és utak, lehetnek olyan kicsik is, hogy mikroszkóppal kell őket megfigyelni (pl. a barlangi medve csontjainak maradványai).



Kép 185: Kőbalta



Kép 186: Edény

## 1.4 | A MÚLT ÍRÁSOS EMLÉKEI

Aki ma információhoz akar jutni, belenéz a könyvbe, vagy információt keres az internet segítségével. De ez nem volt mindig így.

Több ezer évvel ezelőtt a régi népek először írták le az első hangokat. Létrejött az írás – ez az emberi hangok, szavak és gondolatok lejegyzése. Minden olyan tárgyi emléket, amelyről írás készült, írásos emlékeknek nevezünk. A legrégebbi feljegyzések köveken és agyagtáblákon maradtak fenn.





Slika 187: Pisni vir

Večina pisnih virov se je ohranila slučajno (pismo babici nam pove, kaj so mladi pisali nekoč ...). Nekatere pisne vire, npr. listine o dedovanju, državne pogodbe ... pa so hranili načrtno.

Branje pisnih virov je zelo težavno in zahtevno delo. Poznati moramo pisavo in jezik, ki ju je uporabljal avtor pisnega vira (uporaba besed in znamenj, ki jih danes ne uporabljamo in ne poznamo več ali pa so imele takrat drugačen pomen).

S pisnimi viri moramo ravnati pazljivo in spoštljivo. Če jih poškodujemo ali uničimo, za vedno izgubimo del zgodovine.



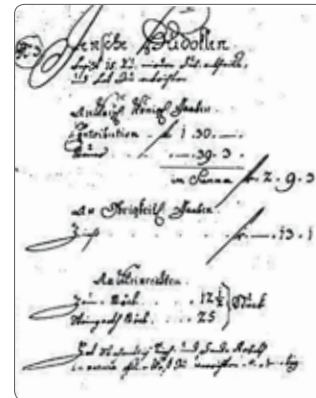
**PISAVA** – zapis znakov, besed in misli z znaki (črkami)

**MATERIALNI VIR** – snovni (predmetni) ostanek preteklosti

**PISNI VIR** – zapis, ki nam omogoča spoznati del preteklosti

## 1.5 | USTNI SLEDOVI PRETEKLOSTI

O zgodovini lahko pripovedujejo tudi očitvidci, ki so nek dogodek doživeli. Pogosto opisujejo svoja doživetja. Tako lahko spoznavamo njihovo razmišljanje in skušamo razumeti njihove odločitve. Za tak način spoznavanja zgodovine je pomembna dolžina človekovega življenja. Pričevanjem, ki jih povedo očitvidci, pravimo **ustni vir**.



Kép 187: Írásos emlékek

Az írásos emlékek nagy része véletlenül maradt fent (egy levél a nagymamának elmondja, mit írtak a fiatalok valamikor...). Néhány írásbeli forrást, pl. az öröklésről szóló okmányokat, szerződéseket... szándékosan tartottak meg.

Az írásos emlékek olvasása nagyon nehéz és kihívást jelentő munka. Ismernünk kell az adott betűírást és nyelvet, amelyet a forrás szerzője használt (olyan szavak és jelek használata, amelyeket manapság már nem használunk, vagy amelyek már nem ismertek, vagy akkoriban más jelentéssel bírtak).

Az írásos emlékekkel óvatosan és tisztelettel kell bánnunk. Ha megrongáljuk vagy megsemmisítjük őket, örökre elveszítjük történelmünk egy részét.



**ÍRÁS** – jelek, szavak és gondolatok feljegyzése jelekkel (betűkkel)  
**TÁRGYI EMLÉKEK** – anyagi (tárgyi) maradvány a múltból  
**ÍRÁSOS EMLÉK** – írás, amely lehetővé teszi a múlt megismerését

## 1.5 | A MÚLT SZÁJHAGYOMÁNY ÚTJÁN TERJEDŐ EMLÉKEI

A történelemtől az eseményt megtapasztaló szemtanúk is mesélhetnek. Gyakran leírják a saját élményeiket. Így megismerhetjük a gondolkodásukat, és megpróbálhatjuk megérteni a döntéseiket. A történelem ilyen jellegű megismerésében fontos tényező az emberi élet hossza. A szemtanúk vallomásait **szájhagyomány útján terjedő emlékeknek** nevezzük.

Zgodovinarji uporabljajo pričevanja ustnih virov takrat, ko preučujejo zgodovino, ki še ni zapisana v pisnih virih.

Tako ljudje govorijo o svojem otroštvu, vzgoji, boleznih, šolanju, odnosih itd. Taka pričevanja so zelo pomembna pri preučevanju novejšje zgodovine, ko mnogi pisni viri še niso dostopni javnosti.

Vsak človek vidi dogajanje 's svojimi očmi'. To pomeni, da se lahko poročili dveh oseb o istem dogodku razlikujeta (naštevanje, vrstni red, vzroki ...).

Ustni viri so manj zanesljivi (pozabljanje, spreminjanje mnenj ...), zato jih moramo pridobiti čim več in jih med seboj primerjati.

K ustnim virom sodijo tudi šege, navade in ljudsko izročilo, ki se iz roda v rod prenašajo z ustnim izročilom.



**OČIVIDEC** – priča, navadno kakega dogodka

**USTNI VIR** – sodi med zgodovinske vire; s svojo pripovedjo nekdo poroča o preteklosti, ki jo je doživel

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Preteklost imenujemo tudi zgodovina. Zgodovina nam pripoveduje, kaj se je v daljnji ali bližnji preteklosti dogajalo, kako so ljudje nekoč živeli, s čim so se ukvarjali ... Naloga zgodovinarjev je, da bi preteklost prikazali čim bolj resnično. Preteklost razdelimo na več obdobj: prazgodovina, stari vek, srednji vek, novi vek ter novejša zgodovina.

Človek – oseba, ki preučuje zgodovino, je zgodovinar. Njegova glavna naloga je ugotoviti, kaj se je v preteklosti dogajalo in zakaj. O dogajanju skuša zbrati čim več podatkov. To so ostanki preteklosti, ki jih imenujemo zgodovinski viri (materialni, pisni, ustni).

Znanost, ki raziskuje stare kulture na podlagi izkopavanj in preučevanja materialnih virov, je arheologija.



A történészek a szájhagyomány útján terjedő emlékeket akkor veszik figyelembe, ha a történelmi vizsgálat során az írásos emlékekben nem találnak nyomot.

Így az emberek mesélnek a gyermekkorukról, neveltetésükről, betegségeikről, iskolájukról, kapcsolataikról stb. Az ilyen tanúvallomások nagyon fontosak a modern történelem vizsgálatokor, amikor még nem áll a nyilvánosság rendelkezésére sok írásbeli forrás.

Minden ember a saját szemszögéből szemléli az eseményeket. Ez azt jelenti, hogy ugyanarról az eseményről eltérő beszámolók készülhetnek (különböző felsorolás, sorrend, okok...).

A szájhagyomány útján terjedő emlékek kevésbé megbízhatóak (időközben az emberek elfelejtik, megváltozik a véleményük az eseményről...), emiatt minél többet kell beszerezni belőlük, hogy össze tudjuk hasonlítani őket.

A szájhagyomány útján terjedő emlékek közé tartoznak a szokások, néphagyományok és a népköltés, amelyek szájról szájra terjednek nemzedékről nemzedékre.



**SZEMTANÚ** – tanú, aki részese valamilyen eseménynek

**SZÁJHAGYOMÁNY ÚTJÁN TERJEDŐ EMLÉK** – a történelmi források közé tartozik, valaki beszámol a múlt eseményeiről, amelyet önmaga élt át

## EZT MEGJEGYZEM

A múltat történelemnek nevezzük. A történelem elmondja nekünk, mi történt a távoli és a közelmúltban, hogyan éltek az emberek, mivel foglalkoztak. A történészek feladata, hogy a múltat a lehető leghitelesebb módon mutassák be. A történelmet több korszakra osztjuk: őstörténet, ókor, középkor, újkor, modern kor.

Az embert – személyt –, aki a történelmet tanulmányozza, **TÖRTÉNÉSZNEK** nevezzük. Az ő feladata, hogy felfedezze, mi történt a múltban és miért. Egy-egy eseményről megpróbál minél több információt összegyűjteni. Az adatok a múlt maradványai, úgynevezett történelmi források (tárgyi, írásos, szájhagyomány útján terjedő források).

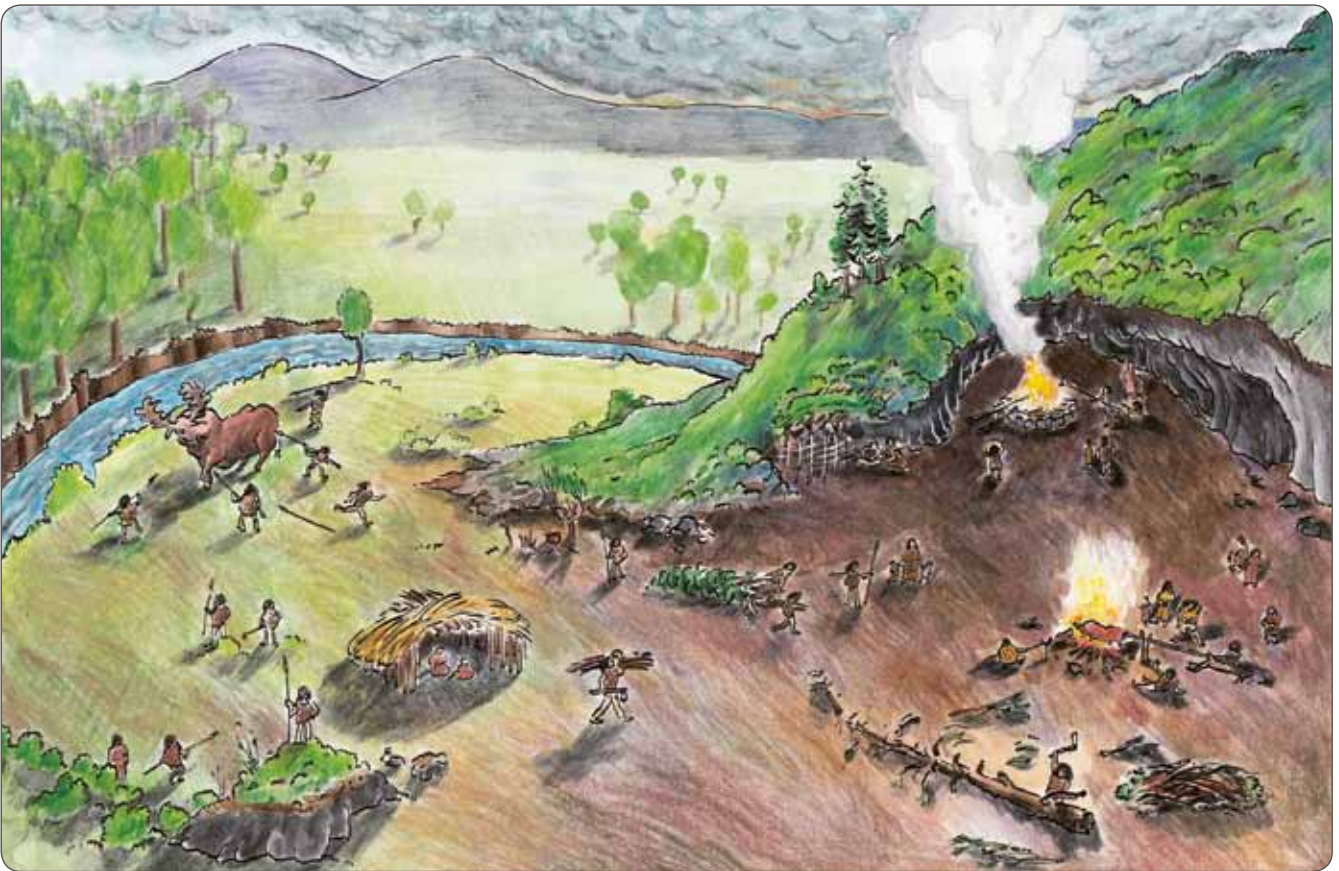
Azt a tudományt, amely az ásatások során feltárja az ősi kultúrákat, illetve a tárgyi források tanulmányozását, archeológiának (régészetnek) nevezzük.

## 2 PRAZGODOVINA

206

Najstarejše obdobje človekove zgodovine imenujemo **prazgodovina**. To je časovno zelo staro in odmaknjeno obdobje.

Prazgodovina je najdaljše obdobje človekove zgodovine. O življenju v prazgodovini nam govorijo le materialni viri. Zato se strokovnjaki pri preučevanju prazgodovine opirajo na najdene predmete. Pričevanja o življenju prazgodovinskega človeka so živalske in človeške kosti, ostanki ognjišč, orodje in orožje iz kamna, kosti in školjčnih lupin.



Slika 189: Življenje v prazgodovini

Prazgodovino delimo na več obdobj. Arheologi so jih poimenovali po materialu, iz katerega si je človek večinoma izdeloval orodje in orožje.

Sprva si je človek izdeloval orodje in orožje iz kamna (kremen). To obdobje poimenujemo **kamena doba**.

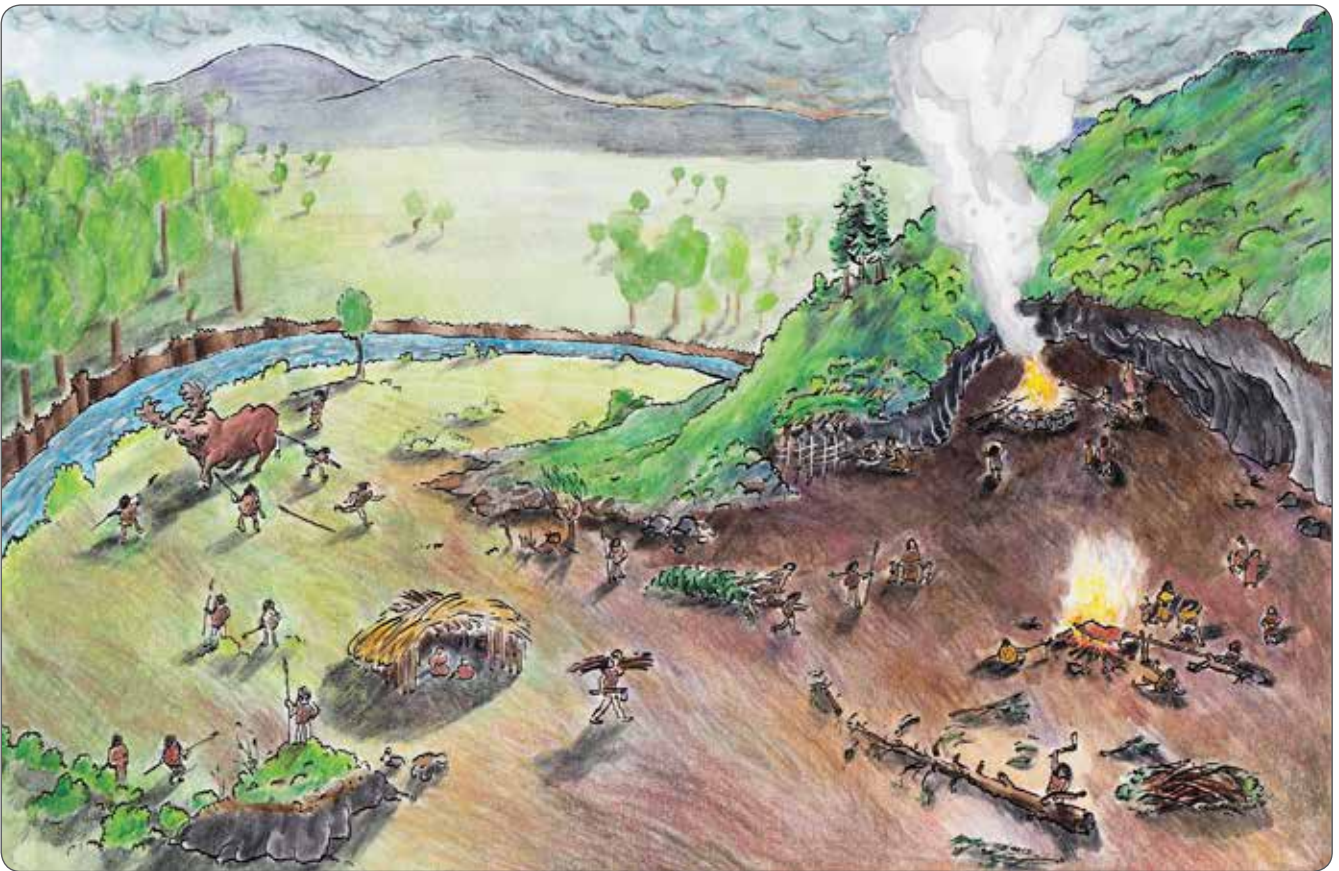


Naloga zate: po predmetu na sliki na naslednji strani iz gline oblikuj pestnjak.



Az emberiség történetének a legkorábbi időszakát **őskornak** nevezzük. Ez egy nagyon régi és távoli időszak.

Az őskor az emberi történelem leghosszabb időszaka. Csak a tárgyi emlékek tanúskodnak erről a korszakról. Ezért a szakemberek a történelem előtti vizsgálatok során a talált tárgyakra támaszkodnak. Az őskori ember életéről az állati és emberi csontok, a tűzhelyek maradványai, a kőből készült szerszámok, fegyverek, csontok és kagylók tanúskodnak.



Kép 189: Élet az őskorban

Az őstörténetet több korszakra osztjuk. Az archeológusok (régészek) azokról az anyagokról nevezték el ezeket a korszakokat, amelyekből az ember szerszámokat és fegyvereket készített.

Kezdetben az ember kőből készített szerszámokat és fegyvereket. Ezt az időszakot **kőkorszaknak** nevezzük.



Feladat: a következő oldalon lévő kép segítségével készíts agyagból szakócat (marokkővet)!





Slika 190: Pestenjak



**PESTENJAK** – koničasto kamnito orodje za tolčenje, drobljenje in strganje kamna



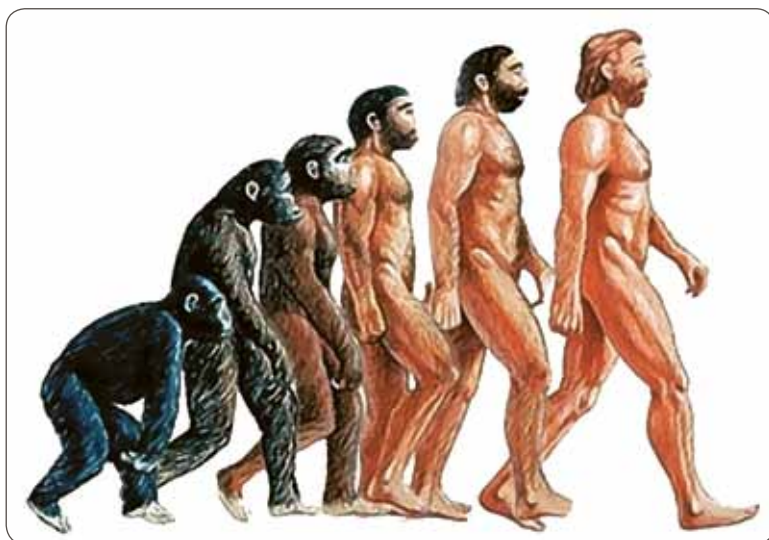
Slika 191: Kovinsko orožje



Slika 192: Nakit

Pozneje pa je človek v naravi odkril kovine. Iz njih je izdeloval močnejše in trdnejše orodje, orožje in nakit. Tista obdobja imenujemo **kovinske dobe**.

## Prazgodovinski človek



Slika 193: Razvoj človeka



**HARPUNA** – suličasta priprava na vrvi za lov večjih vodnih živali



Kép 190: Szakóca



**SZAKÓCA** – hegyes kőszerszám  
ütögetéshez, aprításhoz és kaparáshoz



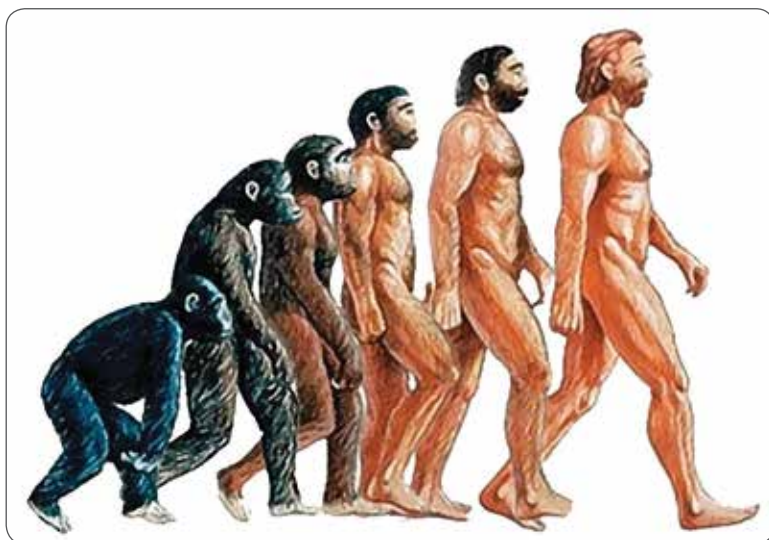
Kép 191: Fémvegyver



Kép 192: Ékszer

Később az ember a természetben felfedezte a fémeket. Erősebb és szilárdabb eszközöket, fegyvereket és ékszereket készített belőlük. Ezt az időszakot **fémkorszaknak** nevezzük.

## Ősember



Kép 193: Az ember fejlődése



**SZIGONY** – lándzsavégű  
eszköz egy kötél, amelyet  
a nagyobb vízi állatok  
elfogására használtak

**ALI VEŠ, da ...**

so znanstveniki razvoj človeške vrste spoznavali iz najdb kosti. Ugotovili so, da je zibelka človeštva Afrika, kjer so našli doslej najstarejše sledi in ostanke človečnjaka – poimenovali so ga **avstralopitek**.

Pred dvema milijonoma let je živel **spretni človek – homo habilis**. V južni Afriki so našli mnogo kamnitega orodja, o katerem domnevajo, da ga je naredil sam. Ugotovili so, da je imel spretni človek že gibljiv palec na roki.

**Pokončni človek** je že hodil vzravnano. Po najdbah sodeč, je živel predvsem na tleh. Pri iskanju in pripravljanju hrane si je pomagal s kamnitim orodjem.

**Neandertalec** je živel v času, ko je bila v Evropi ledena doba. Na hladno podnebje je bil prilagojen tudi z obliko telesa. Imel je močne kosti, masivno in štrlečo lobanjo in negibljiv vrat. O neandertalcu so dolgo mislili, da ni imel veliko človeških lastnosti. Zadnja odkritja pa kažejo na to, da temu ni bilo tako (našli so piščal, pokopališča). Izumrl je pred 27 000 leti. Zakaj je izumrl, pa je še danes uganka.



Slika 194: Najstarejša piščal

Pravi prednik današnjega človeka je bil **misleči človek – homo sapiens**. Živel je pred 100.000 leti, v Evropi pred 45.000 leti. Misleči človek je zelo izpopolnil orodje, ki ga je že znal nasaditi na ročaj. Izdeloval je dleta, strgala, svedre, šila in celo šivanke. Iznašel je kopje, harpuno in lok. Orodje je tudi krasil. Od mrtvih se je poslavljal z verskim obredom, za dober ulov in življenje se je priporočal bogovom. Na stene jam je vrezoval in slikal živalske podobe.



**TUDOD-E, hogy...**

a tudósok az emberi faj fejlődését a csontmaradványokból ismerték meg. Megállapították, hogy az emberiség bölcsője Afrika, ahol eddig az ember legrégebbi nyomait és maradványait találták, amelyet **Australopithecusnak** neveztek el.

Két millió évvel ezelőtt élt az **ügyes ember – Homo habilis**. Sok kőszerszámot találtak Dél-Afrikában, amelyről azt feltételezik, hogy ő maga készítette. Megállapították, hogy az ügyes embernek már szembeforduló hüvelykujja volt a kezén.

A **felegyenesedett ember** már egyenesen járt. A megállapítások szerint leginkább a földön élt. Kőszerszámot használt élelmiszer-kereséshez és ételkészítéshez.

A **Neander-völgyi ember** akkor élt, amikor Európában jégkorszak volt. Testalkata a hideg éghajlati viszonyokhoz igazodott. Erős csontjai, hatalmas és kiálló koponyája, valamint merev merev nyaka volt. A Neander-völgyi emberről régen azt gondolták, hogy nem rendelkezett sok emberi tulajdonsággal. A legújabb felfedezések viszont arra utalnak, hogy ez nem igaz (találtak egy furulyát, temetőket). A faj 27 000 évvel ezelőtt kihalt. Hogy miért pusztult el, mind a mai napig rejtély.



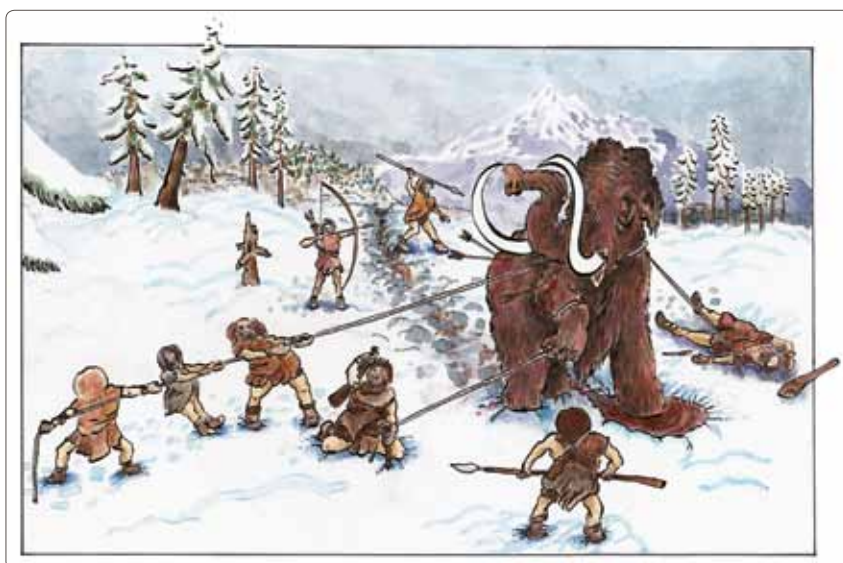
Kép 194: A legrégebbi furulya

A mai ember valódi előde az **értelmes ember – Homo sapiens** volt. 100.000 évvel ezelőtt élt, Európában 45.000 évvel ezelőtt. Az értelmes ember lényegesen tökéletesítette a szerszámait, amelyeket már nyélre illesztett. Vésőket, reszelőket, fúrókat, árapát, sőt még varrótűket is készített. Feltalálta a lándzsát, a szigonyt és az íjat. A szerszámokat díszítette is. A halottaktól vallási szertartással búcsúzott, a jó fogásért és életért az istenekhez könyörgött. A barlangok falaira állatok rajzait véste és festette.

## 2.1 | ŽIVLJENJE V PRAZGODOVINI

Življenje v prazgodovini je bilo zelo težko. Človek se je moral zaščititi pred mrazom, zato se je oblačil v živalske kože. Ukvarjal se je z lovom, ribolovom in nabiralništvom. Na svojih lovskih pohodih se je začasno naselil v jamah, kjer pa so bili pogoji za življenje zelo slabi. Na lov so hodili moški, ženske pa so nabirale rastlinsko hrano, razne sadeže in zelenjavo. Pazile so na otroke in varovale ogenj. Pri lovu so bili prazgodovinski ljudje uspešni le, če so med seboj sodelovali. Zato so lovili v skupini 10 do 30 ljudi, ki ji pravimo **horda**. Skupaj so si lažje priskrbeli hrano in se zaščitili pred napadi divjih zveri.

Ker je na enem mestu hitro začelo zmanjkovati hrane, so se pogosto selili. Zato jih imenujemo **nomadi**.



**HORDA** – najstarejša skupnost (nasilnih) ljudi  
**NOMADI** – skupina ljudi, ki se seli iz kraja v kraj

Slika 196: Lov



Pozorno si oglej sliko. Prepoznaš žival na sliki? To je mamut, prednik današnjega slona. Toda, kaj se dogaja na sliki? Pripoveduj, kaj si opazil.



Nekaj podatkov lahko poiščeš tudi v knjigi z naslovom *V prazgodovinski dobi*, ki je del zbirke *Kako so živeli*.

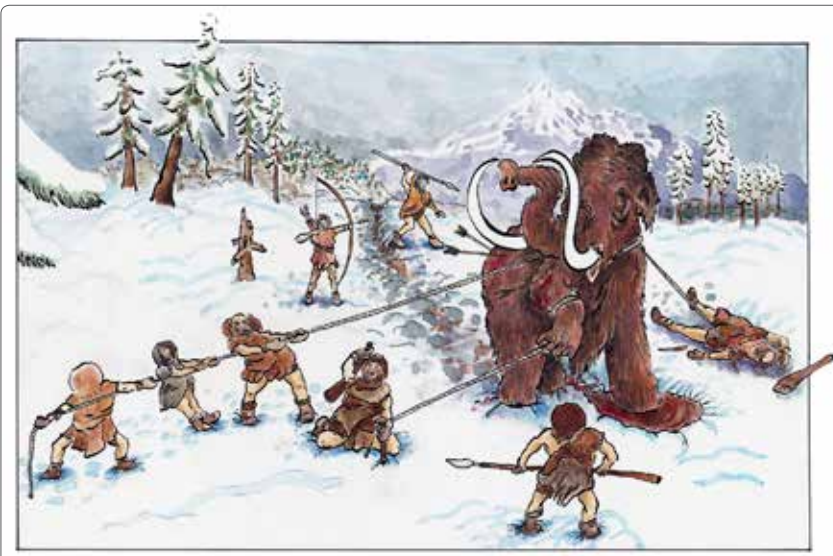


Lov na mamuta lahko tudi narišeš po svoje.

## 2.1 | ÉLET AZ ŐSKORBAN

Az őskorban az élet nagyon nehéz volt. Az embernek meg kellett védenie magát a hidegtől, ezért állati bőrbe öltözött. Vadászattal, horgászattal és gyűjtögetéssel foglalkozott. Vadászatai során átmenetileg barlangokban telepedett le, ahol az életkörülmények nagyon rosszak voltak. A férfiak vadásztak, a nők pedig növényeket, különféle gyümölcsöket és zöldségeket gyűjtöttek. Gondoskodtak a gyerekekről, és őrizték a tüzet. Az őskori emberek csak akkor voltak képesek vadászni, ha együttműködtek egymással. Ezért 10–30 emberből álló csoportban vadásztak, úgynevezett **hordákban**. Együtt megkönnyítették az élelem beszerzését, és megóvták magukat a vadállatok támadásaitól.

Mivel egyes helyeken elfogyott az élelem, gyakran költöztek. Ezért **nomádoknak** nevezzük őket.



**HORDA** –  
(zsákmányoló) emberek  
legrégebbi közössége  
**NOMÁDOK** – emberek  
csoportja, akik egyik helyről  
a másikra költöznek

Kép 196: Vadászat



Figyelmesen nézd meg a képet! Felismered az állatot a képen? Ez a mamut, a mai elefánt őse. De mi történik a képen? Mesélj, mit vettél észre!



Néhány adatot kereshetsz a *Őskorban* című könyvben, amely a *Hogyan éltek?* című kötet része.



Rajzold le a mamutvadászatot!

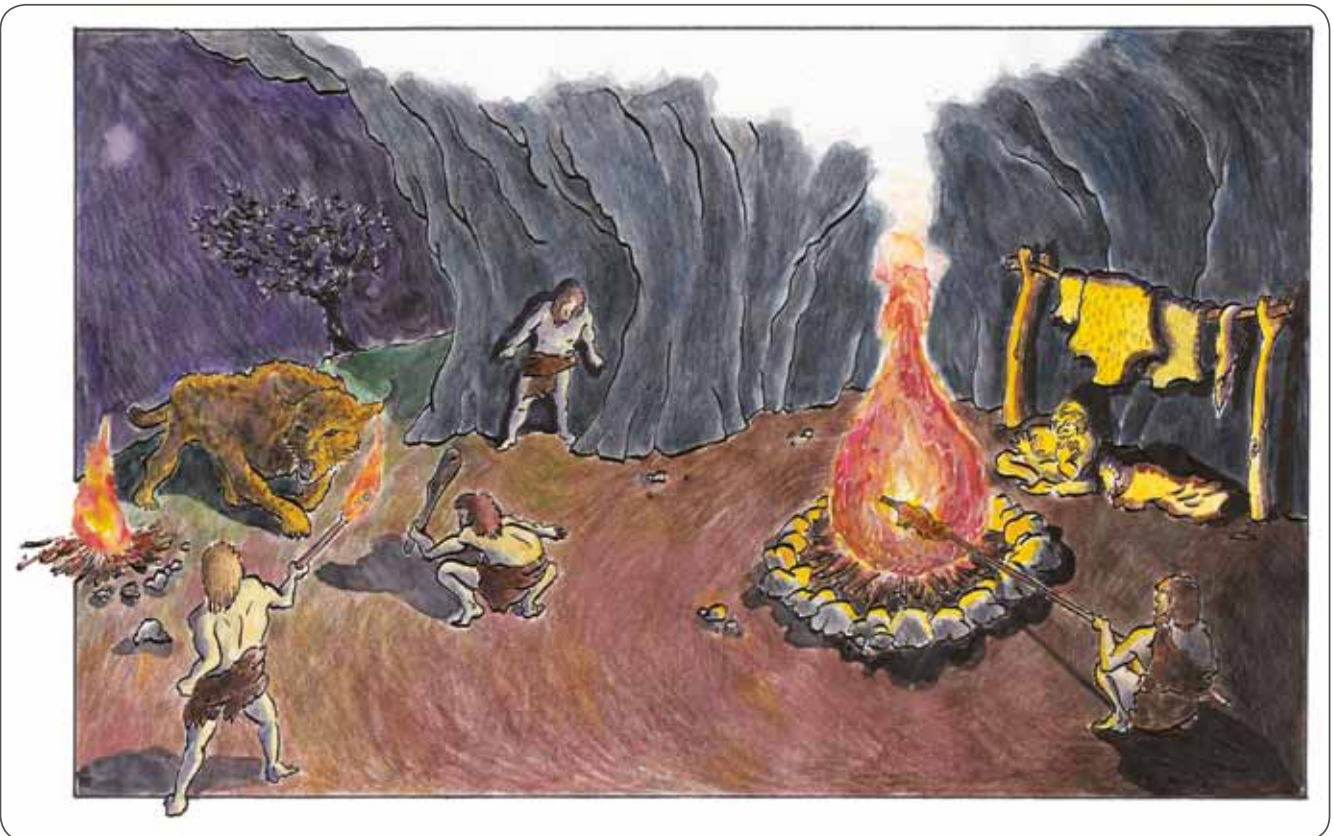


## 2.2 | ČLOVEK IN OGENJ

Prazgodovinski človek je preživel, ker je uspel nadzorovati in pripraviti ogenj. Sprva se ga je gotovo bal zaradi požarov, nekoliko pozneje pa je spoznal njegove prednosti (toplota, uporabna za pripravo hrane in obrambo pred divjimi zvermi). Ogenj so skrbno varovali, saj ga je bilo težko zanetiti.



Ali bi znal sam zakuriti ogenj, če bi se znašel kje v divjini brez vžigalic ali vžigalnika? Kako bi to storil?



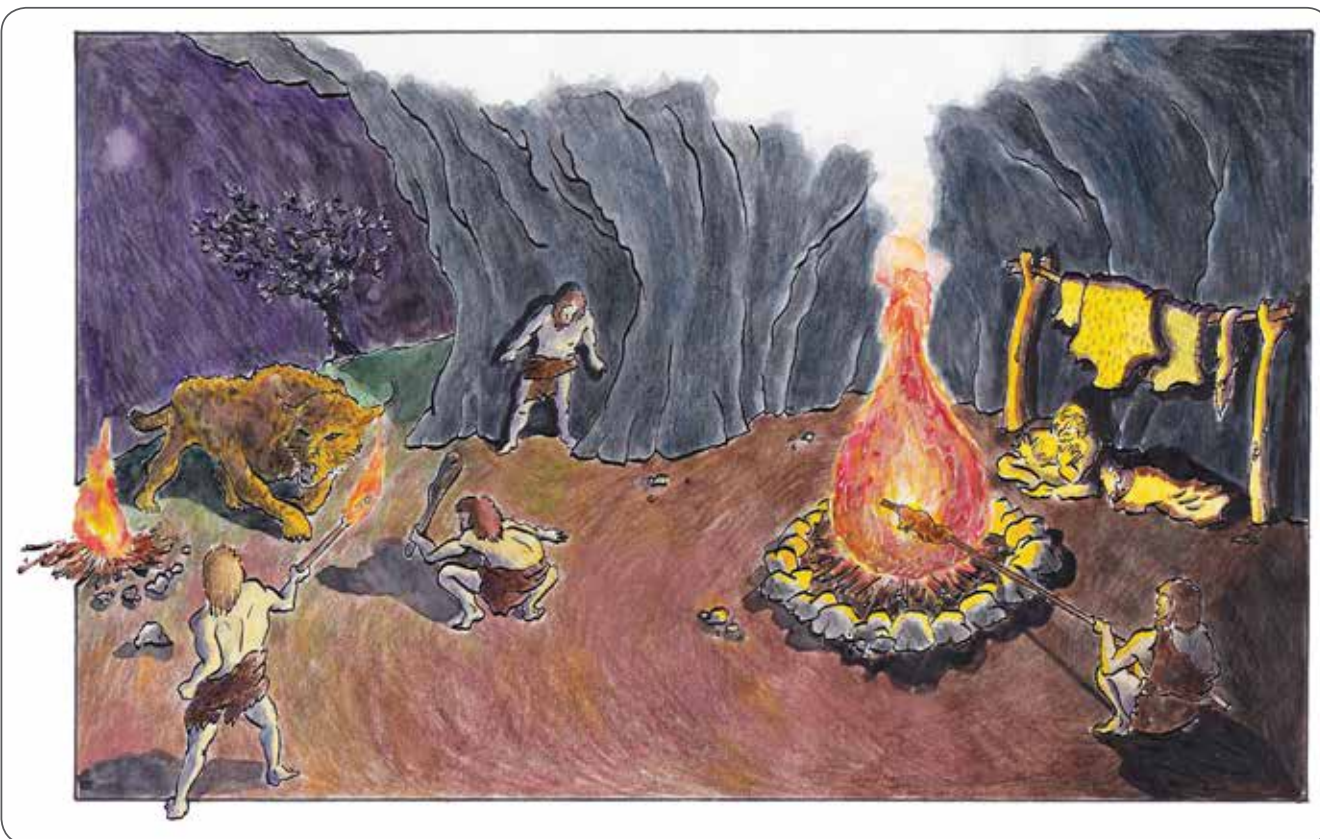
Slika 197: Ogenj in človek v prazgodovini

## 2.2 | AZ EMBER ÉS A TŰZ

Az ősember azért maradt fenn, mert tudott tüzet gyújtani és azt ellenőrizni. Eleinte félt a tűztől, de később rájött annak előnyeire (melegség, amely hasznos volt az ételek elkészítéséhez és a vadállatok elleni védekezéshez). A tüzet gondosan őrizték, mivel nehéz volt meggyújtani.



Tudnál tüzet gyújtani öngyújtó nélkül, ha egyedül maradnál a vadonban? Hogyan csinálnád?



Kép 197: A tűz és az ember az őskorban

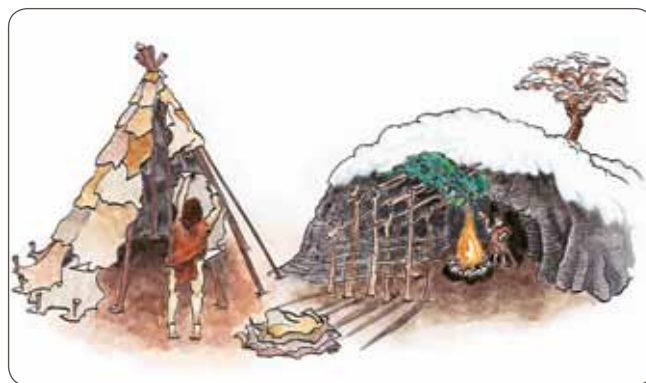


## 2.3 | OD PRVIH BIVALIŠČ DO STALNEGA DOMOVANJA

Mraz je pračloveka prisilil, da si je poiskal zavetje. Sprva je živel v jamah, pozneje si je bivališče izdelal tudi sam. Na začetku so bili to preprosti zakloni iz vej in živalskih kož.



Slika 199: Potočka zijalka



Slika 200: Preprosta bivališča

Otoplitev in spremembe v okolju so omogočile, da se je pračlovek stalno naselil ob rekah in morjih. Vode so dajale možnost ribolova. Na podlagi izkušenj in spoznanj pa se je iz nabiralca začel spreminjati v poljedelca. To pomeni, da je začel sam gojiti rastline. Podobno je bilo tudi z lovom, saj je udomačil divje živali. Pračlovek je začel vzrejati živino in je postal živinorejec.



**ZAKLON** - predmet, objekt, ki človeka ščiti pred zunanjimi vplivi



Slika 201: Kolišče

S stalno naselitvijo je spremenil in izpopolnil tudi svoj način bivanja. Bivališča so postala trdnejša. Zložena iz kamena, zgrajena iz vej, ometanih z blatom, ali izkopana v zemljo – **zemljanka**. Na vodi ali na močvirjih pa si je izdelal naselja na kolih – **kolišča**. Znana so mostišča na Ljubljanskem barju.

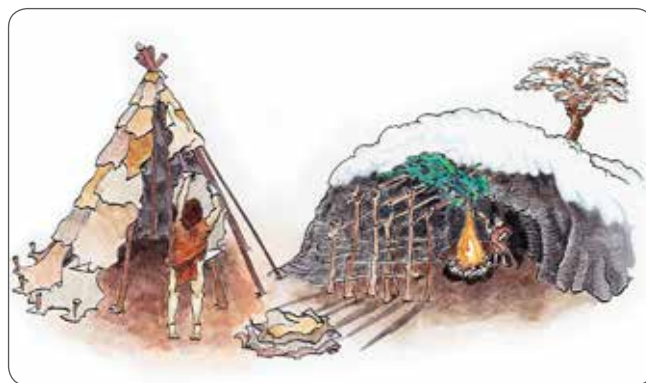


## 2.3 | AZ ELSŐ LAKÓHELYEKTŐL AZ ÁLLANDÓ OTTHONOKIG

A hideg rákényszerítette az embert, hogy menedéket keressen. Először barlangokban élt, később lakóhelyet hozott létre, ezek kezdetben egyszerű ágakból és állati bőrből készült menedékek voltak.



Kép 199: Potočka zijalka-barlang



Kép 200: Egyszerű lakóhely

A felmelegedés és a környezet változásai lehetővé tették az ősembernek, hogy állandó településeket hozzon létre a folyók és a tengerpartok mentén. A vizek halászati lehetőséget kínáltak. Tapasztalata és ismeretei alapján a gyűjtögetőből földművelővé vált. Ez azt jelentette, hogy maga is elkezdett növényeket termesztani. A vadállatokat is házasította, elkezdett állatokat tenyészteni, azaz állattenyésztő lett.



**MENEDÉK** – tárgy, helyiség, amely megvédi az embert a külső hatásoktól



Kép 201: Cölöpfalu

Az állandó letelepedéssel megváltoztatta és tökéletesítette az életmódját. A lakóhelyek szilárdabbá váltak, amelyeket kövekből és ágakból épített, külsejüket sárral fedte be vagy beépítette, vagy a földbe ásta őket, ez a **veremház**. A vízen vagy a mocsárban **cölöptelepüléseket** épített. Ma is ismertek a Ljubljanai-lapály cölöpházai.



V knjižnici poišči podatke o življenju mostiščarjev na Ljubljanskem barju. Zbrane podatke uredi v miselni vzorec in o svojem delu poročaj v razredu.



Pisatelj Janez Jalen je v svoji knjigi *Bobri* opisal življenje na kolišču. V razredu preberite odlomek iz omenjene knjige.

## 2.4 | ORODJE IN OROŽJE



Slika 202: Kamnito orodje

Prvo orodje človeka je bil preprost kamen, prodnik, ki ga je pobral ob reki. To je bilo podobno kakor danes, ko si s kamnom streš lešnik, ki ga nabereš na sprehodu po gozdu.

Izkušnje so človeka naučile razlikovati kamnine po trdoti. Z opazovanjem je znal v naravi poiskati kamnino, ki ji rečemo kremen in ga je mogoče lomiti. Večji kos je razklal na dvoje. S spretnimi zaporednimi udarci je ostril robove, končna oblika pa se je prilegala pesti. Tako orodje imenujemo **pestnjak**. Tega je uporabljal za tolčenje, drobljenje in strganje.



Slika 203: Sulice iz lesa in kosti

Neandertalec je že uporabljal sekuro. To je bil obdelan kamen, ki ga je privezal na palico. Za izdelovanje orodja in drugih pripomočkov je poleg kamna uporabljal še les, školjčne lupine in kosti.



A könyvtárban keress adatokat a Ljubljanoi-lapályon lévő cölöpfalu lakosairól! Az összegyűjtött adataidat rendezd gondolatábrába, és készíts beszámolót az osztályodnak!



Janez Jelen író a *Bobri* című könyvében leírta a cölöpfalu lakosainak életét. Osztályodban olvassátok el ezt a részletet a könyvből!

## 2.4 | SZERSZÁMOK ÉS FEGYVEREK



Az ember első eszköze az egyszerű kő, kavics volt, amelyet a folyó mentén talált. Olyan volt, mint amikor az erdőben talált mogyorót kővel próbálsz szétörni.

Az ember tapasztalat útján megtanulta megkülönböztetni a köveket a szilárdságuk alapján. Megfigyelés útján képes volt a természetben megmunkálható követ keresni, amit kovakőnek nevezünk. A nagyobb darabokat kettétörte. Összeütögette őket, és kiélesítette a kő sarkait, a végső forma illeszkedett a markába. Ezt az eszközt **szakócának (marokkőnek)** nevezzük. Zúzásra, aprításra és kaparásra használta.

Kép 202: Kőszerszám



A Neander-völgyi ember már használta a baltát. Ez egy megmunkált kő volt, amelyet nyélre erősített. A kőn kívül a szerszám és egyéb eszközök létrehozására fát, kagylókat és csontokat használt.

Kép 203: Fa- és csontlándzsák



## 2.5 | OBRT IN UMETNOST

Okoli 10.000 let pr. Kr. (to je čas mlajše kamene dobe) so ljudje začeli gojiti ovce tudi zaradi njihove dlake, saj so si iz nje izdelovali preprosta oblačila.

Iz gline so izdelovali posodo. Prve posode so bile okrogle in narejene tako, da so jih oblikovali v zvitke gline. Posodo so sprva sušili na soncu, pozneje pa so jo začeli žgati. Poleg tkalcev in lončarjev so bili tudi spretni mizarji in izdelovalci nakita.



Slika 204: Poslikava v jami Altamiri v Španiji

Prve umetnine so bili različni kipci živali in žensk. Stenske slikarije pa so nastale že takrat, ko se je človek začel zatekati v jame. Ko so pričeli izdelovati lončene predmete, se je umetnost prenesla tudi na okraševanje posode in oblikovanje nakita.

## 2.5 | KÉZMŰVESSÉG ÉS MŰVÉSZET

Kr. e. 10 000 körül (ez a csiszolt kőkorszak ideje) az emberek elkezdtek juhokat tenyészteni, hiszen a szőrméjükből egyszerű ruhákat készítettek.

Agyagból edényt készítettek. Az első edények gömbölyűek voltak. Agyagtekerccsekkel formázták őket. Az edényeket először a forró napon szárították, később égetni kezdték őket. Nemcsak szövők és fazekasok, de ügyes asztalosok és ékszerészek is voltak.



Az első műalkotások különböző állat- és nősobrok voltak.

Barlangrajzokat azonban csak akkor alkottak, amikor az ember elkezdett menedéket keresni a barlangokban. Amikor felfedezték a fazekasságot, a művészet az edénydíszítésre és az ékszertervezésre is kiterjedt.

Kép 204: Az Altamira-barlang barlangrajzai Spanyolországban

## 2.6 | PRAZGODOVINSKA NAJDIŠČA V SLOVENIJI

**Divje Babe** so eno najbolj znanih prazgodovinskih arheoloških najdišč. Nahajajo se v dolini reke Idrijce pri kraju Reka v zahodni Sloveniji.

V njej je veliko arheoloških najdb – od kosti 58 različnih živalskih vrst (prevladuje jamski medved) do kamnitih in koščenih orodij. Leta 1995 je prišlo do nove odlične najdbe – **koščene piščali**. Narejena je iz kosa cevaste kosti mladega jamskega medveda. Nesporno je ta piščal najstarejša najdena piščal na svetu, saj je stara okoli 45.000 let. Vse najdbe iz jame Divje Babe hrani Arheološki oddelek Narodnega muzeja Slovenije.



Slika 206: Od 50.000 do 60.000 let stara piščal

**Potočka zijalka** se nahaja v pobočju gore Olševe v Savinjskih Alpah.

Tam so našli kosti več kot 40 različnih vrst živali (vključno s kostmi jamskega medveda) in 130 kamnitih konic puščic. Najdbe hranijo v Pokrajinskem muzeju Celje.



Slika 207: Koščena šivanka

**Jama Betalov spodmol, jama v Lozi, Postojnska jama, Otoška jama** so jame v Pivški kotlini. V teh jamah so našli ostanke orodij, posode in nakit.

V **Mokriški jami** nad Kamniško Bistrico so našli zobe in kosti živali, ki naj bi živele pred približno 35.000 leti.



## 2.6 | ŐSKORI LELŐHELYEK SZLOVÉNIÁBAN

A **Divje babe-barlang** az egyik leghíresebb régészeti lelőhely. Az Idrijca folyó völgyében található, Szlovénia nyugati részén, Reka település közelében.

Számos régészeti leletet találtak itt – 58 különféle állatfaj csontmaradványait (főleg a barlangi medvéét), kőből és csontból készült szerszámokat. 1995-ben új, nagyszerű leletet találtak: egy csontfurulyát. Egy fiatal barlangi medve cső alakú csontdarabjából készült. Kétségkívül ez a furulya a legrégebbi furulyalelet a világon, mivel körülbelül 45 000 éves. A Divje babe-barlang összes leletét a Szlovén Nemzeti Múzeum régészeti osztálya őrzi.



Kép 206: 50 000–60 000 éves csontfurulya

A **Potočka zijalka-barlang** az Olševa-hegy alatti Savinjai-Alpokban található. Több mint 40 különféle állatfaj csontjaira bukkantak (beleértve a barlangi medve csontjait is), és 130 kő nyílhegyre. A leleteket a Celjei Regionális Múzeumban őrzik.



Kép 207: Csontból készült varró tű

A **Betalov spodmol-barlang**, a **Lozai-barlang**, a **Postojnai-barlang**, az **Otok-barlang** a Pivka-medencében található barlangok. Ezekben a barlangokban szerszám- és edénymaradványokat, edényeket és ékszereket találtak.

A **Mokrica-barlangban**, Kamniška Bistrica felett állati fogakat és csontokat találtak, amelyekről úgy vélik, hogy 35 000 évesek.



Ob pomoči zgodovinskega atlasa poišči vsa omenjena zgodovinska najdišča in sestavi plakat o najdbah.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Najstarejše obdobje človekove zgodovine imenujemo prazgodovina. Gre za časovno precej staro in odmaknjeno in najdaljše obdobje človekove zgodovine.

O takratnem življenju v prazgodovini nam govorijo le materialni viri: živalske in človeške kosti, ognjišča, orodje in orožje iz kamna, kosti in školjčnih lupin. Prazgodovinski človek je preživel, ker je udomačil ogenj.

Prvo orodje je bil preprost kamen, prodnik, ki ga je pobral ob reki. Pestnjak je uporabljal za tolčenje, drobljenje in strganje. Tudi v Sloveniji je nekaj najdišč iz tistih časov.



A történelmi atlasz segítségével keresd meg az összes említett lelőhelyet, és készíts plakátot a leletekről!

## EZT MEGJEGYZEM

Az emberiség történetének a legkorábbi időszakát őskornak nevezzük. Ez egy nagyon régi és távoli időszak az emberiség történelmében.

Az akkori életről tárgyi emlékek tanúskodnak: állati és emberi csontok, tűzhelyek, kőből készült szerszámok, fegyverek, csontok és kagylóhéjak. A tűz hozzásegített ahhoz, hogy az ősember életben maradjon.

Az első eszköz egyszerű kő, kavics volt, amelyet a folyó mentén talált. A szakócat zúzásra, aprításra és kaparásra használta. Szlovéniában is található néhány lelőhely abból az időszakból.



### 3 ILIRI IN KELTI NA NAŠEM OZEMLJU

226



Slika 210: Ilirski vojak



**BRON** – zmes bakra  
in drugih kovin

Naše ozemlje je bilo v preteklosti gosto naseljeno le ob rekah. Tam je pred mnogimi leti živel ljudstvo, z imenom **Iliri**, pozneje so se mednje naselili **Kelti**. Kelti so bili pogumni bojovníki in hkrati pridni poljedelci.

Odkrili so nahajališča železove rude na Koroškem, Gorenjskem in Dolenjskem.

Kelti so Ilire naučili pridobivati **železo**. Keltski kovači so znali obdelovati zlato, bron in železo.



Slika 210a: Keltski nakit iz Bele Krajine

Naselja so imeli na hribih, da so bili varni pred napadi. Zato so tudi vasi ogradili z okopi iz zemlje. Tako naselje imenujemo **gradišče**. Še danes je veliko tako poimenovanih krajev. Polja so naredili tako, da so posekali gozd.

Arheologi so našli topilniške peči pri Litiji, grobove z dragocenimi predmeti pri Novem mestu, čez 500 grobov pa so našli pod Gorjanci.

Značilna za tisti čas je bila umetnost na bronastih vedrih – **situlah**. Na njih so prikazovali prizore iz življenja bogatašev.

Eno pomembnejših odkritij pri nas je najdba Vaške situle (Vače pri Litiji) iz obdobja kovinskih dob.



Kép 210: Illír katona



**BRONZ** – réz és más fémek keveréke

A múltban a legsűrűbben lakott területek a folyók mentén húzódtak. Sok-sok évvel ezelőtt ott éltek az **illírek**, később itt telepedtek le a **kelták** is. A kelták egyszerre voltak bátor harcosok és szorgalmas földművesek. Vasérclelőhelyeket fedeztek fel Karintia, Gorenjska és Dolenjska területén.

A kelták megtanították az illíreket a **vas** kitermelésére. A kelta kovácsok tudták, hogyan kell megmunkálni az aranyat, a bronzot és a vasat.



Kép 210a: Kelta ékszer Bela krajinából

Településeik a hegyekben voltak, hogy biztonságban legyenek a támadások elől. A falvakat földsáncsal vették körül. Az ilyen települést **földvárnak** hívjuk. Még ma is sok olyan település van, amelynek a nevében felfedezhető a *gradišče* (földvár) szó. Az erdők kivágásával termőföldeket hoztak létre.

A régészek olvasztókemencéket találtak Litija mellett, értékes tárgyakkal ellátott sírokat Novo mesto közelében és több mint 500 sírt Gorjanci alatt.

A korra jellemző volt a szitulaművészet. A **szitula** bronzból készült vödör, az oldalán jeleneteket ábrázoltak a gazdagok életéből.

Hazánk egyik legfontosabb felfedezése a vačei szitula (Vače pri Litiji) a fémkorszakból.



Ob pomoči učitelja in različnih zgodovinskih virov poišči čim več podatkov o odkritju Vaške situle.



Na sliki so predstavljeni motivi z Vaške situle. O čem govorijo? Preriši enega v zvezek.



Slika 211: Vaška situla



212, 212a, 212b: Prizori na Vaški situli



## TO SI BOM ZAPOMNIL

Naše ozemlje je bilo v preteklosti gosto naseljeno le ob rekah. Tam je pred mnogimi leti živelo ljudstvo, z imenom Iliri. Pozneje so se mednje naselili Kelti.

Kelti so bili pogumni bojvniki in hkrati pridni poljedelci. Kelti so Ilire naučili izdelovati železo. Keltski kovači so znali obdelovati zlato, bron in železo. Naselja so imeli na hribih – gradiščih, da so bili varni pred napadi.

Eno pomembnejših odkritij pri nas je najdba Vaške situle (Vače pri Litiji). Na situlah so prikazovali prizore iz življenja bogatašev.





Tanárod segítségével, különböző történelmi forrásokból keress minél több információt a vače-i szitula leletről!



A képen a vače-i szitula motívumai láthatók. Mit ábrázolnak? Egyet másolj le a füzetedbe!



Kép 211: A vače-i szitula



212, 212a, 212b: A vače-i szitula jelenetei



## EZT MEGJEGYZEM

A múltban a mai Szlovénia területe a folyók mentén sűrűn lakott volt. Sok évvel ezelőtt ott éltek az illírek. A kelták később telepedtek le közéjük.

A kelták bátor harcosok és szorgalmas földművesek voltak. A kelták az illíreket vaskitermelésre tanították. A kelta kovácsok tudták, hogyan kell megmunkálni az aranyat, a bronzot és a vasat. Településeik a hegyekben voltak, így épületeik biztonságban voltak a támadásoktól.

Hazánk egyik legfontosabb felfedezése a vače-i szitula (Vače pri Litiji) a fémkorszakból. A szitulákon a gazdagok életét ábrázolták.

## 4 RIMLJANI

230



Poskušaj razvozlati, kaj pomenijo naslednje besede: CELEIA, POETOVIA, EMONA, LONGATICUM, NAUPORTUS, ATRANS.

Rimljani so prihajali v naše kraje kot **trgovci**, ki so trgovali z Iliri in Kelti. V času, ko je živel Kristus, so si naše ozemlje prisvojili in ga priključili k **Rimskemu cesarstvu**.



Ugotovi, kdaj je živel Kristus. Pomagaj si s časovnim trakom v poglavju 1.1 Zgodovinska obdobja na strani: 99.



Slika 213: Rimsko cesarstvo v 2. stoletju

### ALI VEŠ, da ...

so rimski državljani preko tunike nosili togo? S tem so z oblačilom sporočali, da so svobodni in da imajo državljanske pravice. Ženske in sužnji toge niso smeli nositi.



Slika 214: Romul in Rem



**TOGA** – dolgo moško vrhnje oblačilo, ki se ovije okoli telesa



V knjižnici ali na internetu poišči legendo o Romulu in Remu. Prizor iz te zgodbe prikazuje spodnja slika.



Próbáld kitalálni, mit jelenthetnek a következő szavak: CELEIA, POETOVIA, EMONA, LONGATICUM, NAUPORTUS, ATRANS!

A rómaiak **kereskedőként** érkeztek erre a vidékre, az illírekkel és a keltákkal kereskedtek. Krisztus idejében foglalták el ezt a területet, és a **Római Birodalomhoz** csatolták.



Nézz utána, mikor élt Krisztus! Segítségedre lehet az idővonal az 1.1.-es Történelmi korszakok című fejezetből a 99. oldalon.



Kép 213: A Római Császárság a 2. században

### TUDOD-E, hogy...

a rómaiak a tunikára tógát öltöttek? Ezzel a ruházattal azt jelezték, hogy szabadok, és polgári jogaik vannak. A nők és a rabszolgák nem hordhattak tógát.



Kép 214: Romulus és Remus



**TÓGA** – hosszú férfi felsőruha, amelyet a test köré kell kötni



A könyvtárban vagy az interneten keresd meg Romulus és Remus legendáját! A történet egyik jelenetét a fenti szobor ábrázolja.





Slika 215: Cesar Avgust

Rimu je takrat vladal **cesar Avgust**. Rimska vojska je bila zelo močna in je stalno širila meje cesarstva. Med vojnami so si nabrali **veliko bogastva** in **sužnjeve**. Sužnji so morali brezplačno delati za svojega gospodarja. Nekateri so v bojih v arenah zabavali cesarja in ljudstvo. Imenovali so jih **gladiatorji**. Iliri in Kelti pa so se Rimljanom podredili.



Slika 216: Forum Romanum, osrednji trg v antičnem Rimu

Rimljani so znali graditi čudovite **palače, arene, ceste in mostove**.

Poznali so že **vodovod, kanalizacijo in kopališča**.

Rimska država je bila v začetku **monarhija**, ki ji je vladal kralj. Vsi kralji, z izjemo prvega, Romula, so bili izvoljeni in so vladali do svoje smrti.

Kralj je opravljal naslednje dolžnosti in pravice:

- lahko je vsilil zakone, upravljal je državno last, odločal je o osvojenem ozemlju in nadziral javna dela;
- bil je poveljnik vojske – vpoklical in organiziral je legije, postavil poveljnike in odločal o vojni;
- predstavljal je Rim pred drugimi državami in sprejemal tuje veleposlanike;
- bil je uradni predstavnik Rima pred bogovi; imel je velik vpliv na religijo;
- bil je glavni sodnik.



**MONARHIJA** – državna ureditev, v kateri vlada monarh (kralj)

**LEGIJA** – osnovna vojaška enota, približno 5.000 mož

**VELEPOSLANIK** – najvišji predstavnik kake države v tuji državi

**RELIGIJA** – vera



Kép215: Augustus császár

Rómában abban az időben **Augustus császár** volt hatalmon. A római hadsereg hatalmas volt, és a császárság folyamatosan terjeszkedett. A háborúk során **nagy vagyont** és **sok rabszolgát** gyűjtöttek. A rabszolgáknak ingyen kellett dolgozniuk a gazdájuknál. Néhányan a császárt és a népet küzdelemmel szórakoztatták. Őket **gladiátoroknak** nevezték. Az illírek és kelták behódoltak a rómaiaknak.



Kép 216: Forum Romanum, az ókori Róma központi tere

A rómaiak gyönyörű **palotákat, arénákat, utakat** és **hidakat** tudtak építeni. Már ismerték a vízvezetékét, a szennyvízcsatornát és a fürdőhelyiségeket. A római állam kezdetben egy király által irányított **monarchia** volt. Az összes király a haláláig uralkodott, kivéve az elsőt, Romulust.

A király a következő feladatokat és jogköröket látta el:

- törvényeket írhatott elő, kezelte az állami vagyont, döntéseket hozott a meghódított területekről, és ellenőrizte a közmunkákat;
- a hadsereg parancsnoka volt: légiókat hívott össze és szervezett, parancsnokokat nevezett ki, és döntéseket hozott a háborúval kapcsolatban;
- képviselte Rómát más országok előtt, és külföldi nagyköveteket fogadott;
- ő volt Róma hivatalos képviselője az istenek előtt; nagy hatással volt a vallásra;
- ő volt a főbíró.



**MONARCHIA** – uralkodó (király) által vezetett állami rendszer

**LÉGIÓ** – alapvető katonai egység, körülbelül 5000 ember

**NAGYKÖVET** – az ország legmagasabb képviselője egy idegen országban

**VALLÁS** – hit

## RIMSKA REPUBLIKA

Rimska republika se je začela, ko se je ljudstvo uprlo zadnjemu sedmemu kralju. S tem se je končalo obdobje kraljevine in nastala je republika.

Najvišji organ republike je bil **senat**, ki je štel 300–600 senatorjev. Senatorji so bili sprva le **patriciji**, ki so bili rimsko plemstvo. Položaj senatorja je bil deden in po smrti očeta je mesto dobil najstarejši sin. Senat je odločal o sprejetju novih zakonov, nadzoroval finance in odločal o vojni in miru. Sklepe senata sta izvrševala dva **konzula**. Njuna naloga je bila tudi poveljevanje rimski vojski.



Slika 217: Rimski senat



**REPUBLIKA** - državna ureditev, v kateri je na čelu države za določeno dobo izvoljen predsednik

**SENAT** – sestavljajo ga predstavniki parlamenta v starem Rimu

**PATRICIJ** – pripadnik plemiškega, bogatega in vplivnega družbenega sloja

**KONZUL** – uradni predstavnik, ki zastopa koristi države in njenih državljanov

**PLEBEJCI** – pripadniki preprostega, vendar svobodnega prebivalstva, brez pravic

## Plebejci v boju za enakopravnost

Sprva **plebejci** niso imeli možnosti vpliva na delo senatorjev, nato so jim dovolili, da so imeli v senatu dva svoja predstavnika – dva **ljudska tribuna**. Pozneje jih je bilo že deset. Če se ljudski tribun ni strinjal s sprejetjem nekega zakona, zakon ni bil sprejet.

## Življenje v rimskem cesarstvu

Življenje je v vseh mestih v rimskem cesarstvu potekalo približno enako. Rimski **državljan** so imeli več pravic kot ostali državljani. Ti so se delili na plebejce in patricije ali plemiče. Ostalo prebivalstvo so bili večinoma sužnji in prebivalci iz tujine.



## RÓMAI KÖZTÁRSASÁG

A Római Köztársaság akkor jött létre, amikor az emberek fellázadtak az utolsó, hetedik király ellen. Ezzel véget ért a királyság korszaka, és létrejött a köztársaság.

A köztársaság legmagasabb szerve a **szenátus** volt, amely 300–600 szenátorból állt. A szenátorok kezdetben **patrícusok** voltak, akik a római nemességhez tartoztak. A szenátori poszt örökölhető volt: az apa halála után a legidősebb fia kapta meg. A szenátus új törvényeket fogadott el, ellenőrizte a pénzügyeket, és döntéseket hozott a háborúval és a békével kapcsolatban. A szenátus döntéseit két **konzul** hajtotta végre. Feladatuk a római hadsereg parancsnoksága volt.



Kép 217: Római szenátus



**KÖZTÁRSASÁG** - államforma, amelynek az élére egy bizonyos időszakra államfőt választanak

**SZENÁTUS** – az ókori Róma parlamenti képviselőiből áll

**PATRÍCIUS** – nemes, gazdag és befolyásos társadalmi osztály tagja

**KONZUL** – az ország és polgárai érdekeit képviselő hivatalos képviselő

**PLEBEJUS** – az egyszerű, de szabad lakosság tagjai, jogok nélkül

## A plebejusok egyenlőségi harca

A **plebejusoknak** kezdetben nem volt lehetőségük befolyásolni a szenátorok munkáját, majd megengedték nekik, hogy két képviselőjük legyen a szenátusban: **két néptribunus**. Később már tíz volt belőlük. Ha a néptribunusok nem értettek egyet a törvény elfogadásával, a törvényt nem fogadták el.

## Élet a Római Birodalomban

Az élet hasonló volt a Római Birodalom minden városában. A római **állampolgároknak** több joguk volt, mint más állampolgároknak. Ők plebejusok és patrícusok, azaz nemesek voltak. A lakosság többi részét elsősorban a rabszolgák és az idegenek tették ki.



Slika 218: Družina v starem Rimu



Slika 218a: Rimski vojak



S pomočjo zgornje slike opiši rimskega vojaka.

**Rimsko državljanstvo** se je lahko pridobilo le z okoli 30-letnim služenjem v vojski. S tablico o državljanstvu se je državljanstvo prenašalo iz roda v rod.

Sužnje so zajeli večinoma v vojnah po obleganih mestih in vasi. Po bitki so oblegano mesto ali vas oropali, jo požgali, zaplenili živino in orožje. Vojne ujetnike so nagnali na **prisilno delo**: v rudnik, v suženjstvo, ali v **areno** (kot **gladiatorje**), na galeje, na veleposestva ...



Slika 220: Ostanke arena, kjer so bile bitke

Slika 219: Gladiatorji



Kép 218: Család az ókori Rómában



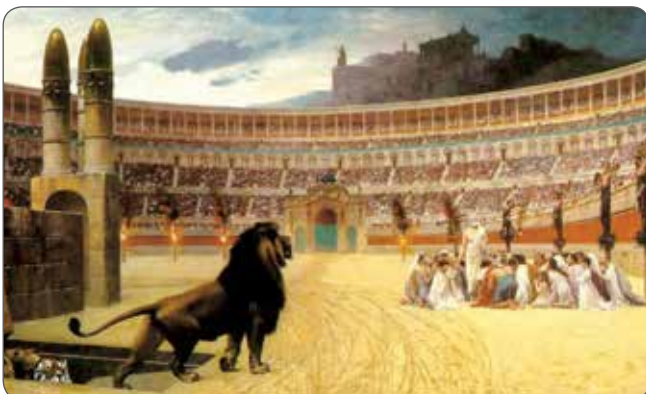
Kép 218a: Római katona



A fenti kép segítségével írd le, milyen volt egy római katona!

A **római állampolgárságot** csak 30 éves katonai szolgálattal lehetett megszerezni. Az állampolgársági tábla átadásával az állampolgárság nemzedékről nemzedékre szállt.

A rabszolgákat elsősorban a városok és falvak ostroma során, a háborúban fogták el. Az ostrom után a várost lerombolták vagy kirabolták, felégették, az állatokat és a fegyvereket elkobozták. A háborús foglyokat **kényszermunkára** hurcolták a bányákba, vagy rabszolgaként dolgoztak, vagy az **arénába (gladiátornak)**, a gályákra, a birtokokra vitték őket...



Kép 220: Egy aréna romjai, ahol harcokat rendeztek

Kép 219: Gladiátorok



Sužnji so bili v lasti svojih gospodarjev, za katere so garali. Po mili volji so jih lahko prodajali drugim gospodarjem. Včasih pa so jih gospodarji tudi osvobodili, za kar so dobili dokaz (pergament s pečatom). Sužnji pa so opravljali tudi težja dela: pri gradnjah, v kamnolomih, kot nosači itn.

V areni so se znašli večinoma močni ujetniki, **gladiatorji**, včasih pa tudi državljani, ki so jih premamile nagrade. Trening za boj v areni je bil zelo naporen in velikokrat mučen. Gladiatorji so se bojevali do smrti med seboj ali celo z divjimi živalmi.

Bogataši so živeli v ogromnih vilah z bazeni in odprtimi notranjimi dvorišči. Rimska mesta so med seboj povezovala zelo dobro zgrajene **ceste**. Voda iz **akvaduktov**, ki se je stekala v vodnjak na glavnem trgu v mestih, in kruh sta bila za reveže brezplačna.



Slika 221: Akvadukt



Slika 222: Rimski denar

Ogled javnih iger in kopanje v **toplicah** je bilo v starem Rimu zelo popularno in brezplačno. Tako je nastal rimski rek in pravilo, ki ga slišimo še danes: *Kruha in iger!* Ta rek govori o tem, da se ljudstvo ne upira, če se zabava in če je sito.



**BANKROTIRANCI** – tisti, ki so ostali brez svojega denarja  
**AKVADUKT** – mostu podoben objekt za razpeljavo in pretok vode, zlasti preko globeli in strug



Na medmrežju poiščite, kdo je avtor reka: *Kruha in iger!* Z učiteljem se pogovorite o tem.

A rabszolgák a gazdájuk tulajdonában voltak, akikért robotoltak. Kényük-kedvük szerint eladhatták őket másoknak. Esetenként felszabadították őket, amiről bizonyítékot kaptak (pecsétes pergamen). A rabszolgák végezték a nehezebb munkákat is: az építőiparban, a kőbányákban mint teherhordók stb.

Az arénában leginkább foglyok, **gladiátorok**, de néha állampolgárok is harcoltak, akiket díjjal kecsegtettek. Az arénában nagyon kimerítő és sokszor fájdalmas volt a harcra felkészítő edzés. A gladiátorok élet-halál harcot vívtak egymással vagy a vadállatokkal.

A gazdagok hatalmas villákban éltek, medencével és nyitott belső udvarokkal. A római városokat nagyon jól kiépített utak kötötték össze. A város főterén az **akvaduktból/ csatornahídból** folyó víz, valamint a szegények számára a kenyér ingyen volt.



Kép 221: Akvadukt/csatornahíd

Az ókori Rómában népszerűek és ingyenesek voltak a nyilvános játékok, valamint a **fürdők**be való belépés. Így jött létre a római szólás és szabály, amelyet ma is hallhatunk: Cirkuszt és kenyeret! Ez a szólás azt jelenti, hogy az emberek nem lázadoznak, ha szórakoznak és jóllakottak.



Kép 222: Római fémpénz



**CSŐDBE MEGY** – a saját pénze nélkül marad  
**AKVADUKT/CSATORNAHÍD** – hídhoz hasonló építmény a víz elvezetésére, különösen szakadékok és mélyedések felett



Az interneten keressétek meg, kitől származik a *Cirkuszt és kenyeret!* szólás! Tanároddal beszélgetsetek erről!

## Rimski bogovi

Rimljani so častili veliko bogov, boginj, polbogov in duhov. Predstavljali so si jih v človeški podobi. Njihovo naklonjenost so želeli pridobiti z žrtvovanjem živali in različnih živil ter predmetov. Bogove so častili v **svetiščih**, darove pa polagali na **žrtvenik**. Svetišče vseh božanstev je bil **Panteon**.

<b>JUPITER</b> – najvišji bog	<b>MARS</b> – bog vojne
<b>JUNONA</b> – zaščitnica žensk (Jupitrova žena)	<b>VENERA</b> – boginja pomladi, lepote in ljubezni
<b>DIANA</b> – boginja lova	<b>MINERVA</b> – boginja vojne in rokodelstva
<b>MERKUR</b> – bog trgovine	<b>VULKAN</b> – bog ognja
<b>APOLON</b> – bog umetnosti	<b>NEPTUN</b> – bog vode
<b>CERES</b> – bog zemlje	<b>VESTA</b> – boginja ognjišča

## Propad rimskega cesarstva

V 3. stoletju je začela rimska država propadati.

Vzroki:

- primanjkovati je začelo sužnjevi;
- število rojstev se je znižalo;
- vedno večji so bili stroški države (zaradi obrambe);
- prišlo je do hude inflacije;
- svobodni rimski državljani niso bili več pripravljene služiti v vojaški službi;
- vpadati so začeli tuji narodi (Germani in Huni) in končno porazili rimsko vojsko.



**INFLACIJA** – padanje vrednosti denarja



## Római istenek

A rómaiak sok istent, istennőt, félistent és szellemet imádtak. Emberként tisztelték őket. Az istenek jóindulatát állatok és különböző ételek vagy tárgyak feláldozásával akarták elnyerni. Az isteneket a **szentélyekben** tisztelték, az adományokat pedig az **áldozati oltárra** helyezték. Minden istenség szentélye a **Pantheon** volt.

<b>JUPITER</b> – főisten	<b>MARS</b> – a háború istene
<b>JUNO</b> – a nők védelmezője (Jupiter felesége)	<b>VENERA</b> – a tavasz, a szépség és a szerelem istennője
<b>DIANA</b> – a vadászat istennője	<b>MINERVA</b> – a háború és kézművesség istennője
<b>MERKÚR</b> – a kereskedelem istene	<b>VULKAN</b> – a tűz istene
<b>APOLLÓ</b> – a művészet istene	<b>NEPTUN</b> – a víz istene
<b>CERES</b> – a föld istene	<b>VESZTA</b> – a tűzhely istennője

## A Római Császárság bukása

A 3. században a római állam hanyatlani kezdett.

Ennek okai:

- kevés volt a rabszolga;
- csökkent a születések száma;
- növekedtek az állami (védelmi) kiadások;
- súlyos infláció következett be;
- a szabad római állampolgárok már nem voltak hajlandóak a katonai szolgálatra;
- idegen nemzetek kezdtek betörni az állam területére (németek és hunok), és végül legyőzték a római hadsereget.



**INFLÁCIÓ** – a pénz értékének csökkenése

## 4.1 | RIMLJANI V NAŠIH KRAJIH

Rimljani so na naša tla prinesli **vinsko trto, oljko, sušili so močvirja, sekali gozdove, pridobivali sol** ... K nam so prinesli **latinski jezik, rimske številke, sončno uro, svojo kulturo, pisavo** ... Ta napredek pa je koristil le bogatim.

Arheologi so našli pokopališče bogatih meščanov v Celju. V Šempetru pri Celju so odkrili nagrobne kapelice, ostanke pristanišča so našli ob Savi pri Krškem. Rimska vojska je delala ceste, mostove in vojaške tabore, iz katerih so nastala prva mesta.

- CELEIA** – Celje
- POETOVIA** – Ptuj
- EMONA** – Ljubljana
- LONGATICUM** – Logatec
- NAUPORTUS** – Vrhnika
- ATRANS** – Trojane



224: Rimska mesta na slovenskem ozemlju

### Rimske številke

I – 1	XI – 11
II – 2	XII – 12
III – 3	XX – 20
IV – 4	XL – 40
V – 5	L – 50
VI – 6	XC – 90
VII – 7	C – 100
VIII – 8	CD – 400
IX – 9	D – 500
X – 10	M – 1000



Poskusi še ti zapisati naslednja števila z rimskimi števki: 45, 450, 150, 92, 112. Pomagaj si s spodnjo tabelo. Z učiteljem preverite, kako uspešen si bil.

#### ALIVEŠ, da ...

je bilo za stare Rimljane današnje slovensko ozemlje zelo pomembno? Preko našega ozemlja so potekale glavne poti iz Italije na sever in severovzhod. Rimljani so ustanovili mesta, kamor so se naselili upokojeni rimski vojaki in staroselci. Ti so prevzeli rimske navade, običaje in jezik – latinščino.

## 4.1 | RÓMAIAK A MAI SZLOVÉN TERÜLETEKEN

A rómaiak elhozták a vidékünkre a **szőlőt, az olajfát, a sót, lecsapolták a mocsarakat, kivágták az erdőket**. Meghonosították a **latin nyelvet, a római számokat, a napórát, a kultúrájukat, az írásukat**. Ez a fejlődés azonban csak a gazdagok javát szolgálta.

A régészek Celjében temetőt találtak, ahol a gazdag állampolgárok voltak eltemetve. Sírköveket fedeztek fel Šempeternél, Celje közelében, és egy kikötő maradványaira is rábukkantak a Száva folyónál, Krškóban. A római hadsereg utakat, hidakat és katonai táborokat épített, amelyekből a későbbi városok jöttek létre.

**CELEIA** – Celje

**POETOVIA** – Ptuj

**EMONA** – Ljubljana

**LONGATICUM** – Logatec

**NAUPORTUS** – Vrhnika

**ATRANS** – Trojane



224: Római városok a szlovén területen

### Római számok

I – 1	XI – 11
II – 2	XII – 12
III – 3	XX – 20
IV – 4	XL – 40
V – 5	L – 50
VI – 6	XC – 90
VII – 7	C – 100
VIII – 8	CD – 400
IX – 9	D – 500
X – 10	M – 1000



Próbáld meg leírni a következő számokat római számokkal: 45, 450, 150, 92, 112! Segítségére lehet az alábbi táblázat. Tanároddal ellenőrizd, mennyire voltál sikeres!

#### TUDOD-E, hogy...

a mai szlovén terület az ókori rómaiak számára nagyon fontos volt? A fő útvonalak Olaszországból északra és északkeletre haladtak. A rómaiak városokat hoztak létre, ahol nyugdíjas római katonák és a helyiek telepedtek le. Ők átvették a római szokásokat, hagyományokat és a latin nyelvet.



## TO SI BOM ZAPOMNIL

Rimljani so prihajali v naše kraje kot trgovci, ki so trgovali z Iliri in Kelti. Pozneje so si ozemlje prisvojili in ga priključili k rimskemu cesarstvu. V bitkah za osvajanje ozemlja so oblegano mesto ali vas oropali, jo požgali, zaplenili živino, orožje. Vojne ujetnike so zasušnjili in nagnali na prisilno delo: v rudnik, v suženjstvo ali v areno kot gladiatorje.

V 3. stoletju je začela rimska država propadati zaradi različnih vzrokov. Rimljani so znali graditi čudovite palače, arene, ceste in mostove. Poznali so že vodovod, kanalizacijo in kopališča.

Rimljani so na naša tla prinesli vinsko trto, oljko, izsuševali so močvirja, sekali gozdove, pridobivali sol ... K nam so prinesli latinski jezik, rimske številke, sončno uro, svojo kulturo, pisavo ...

Ta napredek pa je koristil le bogatim. Rimska vojska je delala ceste, mostove in vojaške tabore. Tako so začela nastajati prva mesta.

## EZT MEGJEGYZEM

A rómaiak kereskedőként érkeztek a mai szlovén területekre, az illírekkel és a keltákkal kereskedtek. Később ezeket a területeket meghódították, és hozzácsatolták a Római Birodalomhoz. A terület meghódításáért folytatott csatákban az ostromlott városokat kirabolták, felégették, az állatokat és a fegyvereket elkobozták. A hadifoglyokat kényszermunkára hurcolták: bányákba, rabszolgaságba vagy gladiátorként az arénákba.

A 3. században a római állam – különböző okok miatt – hanyatlani kezdett. A rómaiak gyönyörű palotákat, arénákat, utakat és hidakat építettek. Már ismerték a vízvezetékét, a szennyvízcsatornát és a fürdőhelyiségeket. A rómaiak szőlőt, olajfát, sót hoztak erre a vidékre, kiszárították a mocsarakat, kivágták az erdőket. Meghonosították a latin nyelvet, a római számokat, a napórát, a kultúrájukat, az írásukat is.

Ez a fejlődés csak a gazdagok javát szolgálta. A római hadsereg utakat, hidakat és katonai táborokat hozott létre. Így kezdtek megjelenni az első városok.

Med Judi v Palestini, ki so pod vladavino Rimljanov znova izgubili svojo samostojnost, je bilo razširjeno upanje v prihod Mesije – Odrešenika. Ta naj bi se rodil in ljudi odrešil trpljenja. Prav v Palestini se je v prvem stoletju po Kr. razširilo krščanstvo. To je bila nova vera. Njen začetnik je Jezus Kristus, ki je bil rojen v Betlehemu v Judeji.



Slika 225: Simbol ribe, ki so ga uporabljali v prvi krščanski skupnosti

Ko je Kristus odrasel, je potoval po Galileji in Judeji. Pridigal in učil je ljudi ter oznanjal enakost vseh ljudi pred Bogom. Zdravil je bolne, tolažil revne in si pridobil veliko učencev. Zavzemal se je za pravičnost in ljubezen med ljudmi. Učil je, da je treba sovražnikom odpuščati in jih ljubiti.

Bogatim in judovski duhovščini Jezusov nauk ni bil všeč. Zato so ga obtožili, da hoče postati judovski kralj. Rimski upravitelj Poncij Pilat ga je dal na zahtevo nahujskanega ljudstva bičati kot upornega Juda in križati na griču Golgota v Jeruzalemu. Krščanska vera uči, da se je Kristus s svojo smrtjo na križu žrtvoval za grehe človeštva, nato vstal od mrtvih in vsem, ki verujejo vanj, zagotovil večno življenje.



Slika 226: Prvi kristjani

Jezusa in njegovo življenje in delovanje opisujejo evangeliji. To so zapisi, ki Jezusa prikazujejo kot božjega sina. Evangeliji so štirje in so imenovani po avtorjih: Matejev, Markov, Lukov in Janezov evangelij. Krščanstvo so po vsem svetu razširili njegovi učenci, ki se imenujejo apostoli. Voditelj prve krščanske skupnosti je bil Peter.



A zsidók Palesztinában római fennhatóság alá kerültek, így ismét elveszítették a függetlenségüket, ezért egyre szélesebb körben élt bennük a Messiás, azaz a Megváltó eljövételének reménye. Abban hittek, hogy születésével megmenti az embereket a szenvedéstől. A Kr. u. első században Palesztinában terjedt el a kereszténység. Ez új hit volt. Kezdetei Jézus Krisztushoz kötődnek, aki a júdeai Betlehemben született.



Kép 225: Az első keresztény közösségben használt hal szimbóluma

Amikor Krisztus felnőtt, Galileában és Júdeában utazott. Az emberek Isten előtti egyenlőségét hirdette és tanította. Gyógyította a betegeket, gyámolította a szegényeket, és sok tanítványt szerzett. Támogatta az igazságosságot és a szeretetet az emberek között. Azt tanította, hogy az ellenségeinknek meg kell bocsátani, és szeretni kell őket.

Tanítása nem tetszett a gazdagoknak és a zsidó papságnak, ezért megvádolták, hogy zsidó király szeretne lenni. A római kormányzó, Poncius Pilátus a nép nyomására parancsot adott, hogy mint lázadó zsidót korbácsolják meg, és feszítsék keresztre a Golgota hegyén. A keresztény hit szerint a kereszthalállal Krisztus feláldozta magát az emberiség bűneiért, aztán feltámadt halottaiból, és örök életet ad mindenkinek, aki hisz benne.



Az evangéliumok leírják Jézus életét és munkáját. Ezek az írások Jézust Isten fiaként mutatják be. Négy evangélium van, amelyek szerzőikről kapták a nevüket: Máté, Márk, Lukács és János evangéliuma. A kereszténységet Jézus tanítványai, az apostolok terjesztették el az egész világban. Az első keresztény közösség vezetője Péter volt.

Kép 226: Az első keresztények

Nasledniki apostolov so škofje, Petrov naslednik pa se imenuje papež, ki je tudi rimski škof, saj je Rim postal središče krščanstva, potem ko je tam deloval in umrl apostol Peter.



Slika 227: Bazilika sv. Petra v Rimu

### **ALI VEŠ, da ...**

da so bili prvi kristjani v starem Rimu preganjani? Zato so se zatekli v podzemna pokopališča, ki jim pravimo katakombe. Tam so se zbirali k skupni molitvi.

### **TO SI BOM ZAPOMNIL**

V Palestini se je v prvem stoletju po Kr. razširilo krščanstvo. To je bila nova vera, njen začetnik je Jezus Kristus, ki je bil rojen v Betlehemu v Judeji. Ko je odrasel, je pridigal in učil ljudi ter oznanjal enakost vseh ljudi pred Bogom.

Bogatim in judovski duhovščini Jezusov nauk ni bil všeč, zato so ga dali bičati in križati.

Krščanska vera uči, da se je Kristus s svojo smrtjo na križu žrtvoval za grehe človeštva, nato vstal od mrtvih in vsem, ki verujejo vanj, zagotovil večno življenje.

Nasledniki apostolov so škofje. Petrov naslednik pa se imenuje papež in je tudi rimski škof, saj je Rim postal središče krščanstva, potem ko je tam deloval in umrl apostol Peter.

Az apostolok utódai a püspökök, Péter utódját pedig pápának hívják, aki egyúttal Róma püspöke, mivel Róma a kereszténység központjává vált, miután Péter apostol itt munkálkodott, és itt halt meg.



Kép 227: A Szent Péter-bazilika Rómában

### **TUDOD-E, hogy...**

az ókori Rómában az első keresztényeket üldözték? A katakombáknak nevezett föld alatti temetőbe menekültek. Ott összegyűlve imádkoztak.

### **EZT MEGJEGYZEM**

Palesztinában a Kr. u. első században terjedt el a kereszténység. Ez egy új hit volt, amelynek eredete Jézus Krisztus nevéhez fűződik, aki a júdeai Betlehemben született. Felnőttként azt hirdette, és arra tanította az embereket, hogy Isten előtt mind egyenlők vagyunk.

A gazdagoknak és a zsidó papságnak nem tetszett Jézus tanítása, ezért megkorbácsolták, és keresztre feszítették.

A keresztény hit azt tanítja, hogy Krisztus a kereszthalállal feláldozta magát az emberiség bűneiért, majd feltámadt halottaiból, és örök életet ad mindenkinek, aki hisz benne. Az apostolok utódai a püspökök. Péter utódját pápának hívják, ő egyúttal Róma püspöke, hiszen Róma a kereszténység központja lett, miután Péter apostol ott munkálkodott, és halt meg.



## 6.1 | SLOVANI

Slovani so danes najštevilnejša etnična in jezikovna skupina ljudi v Evropi. Govorijo slovanske jezike in se nahajajo predvsem na vzhodu celine ter tudi v Aziji.



Sklepaj, zakaj delimo Slovane na vzhodne, zahodne in južne.



- zahodni Slovani
- Slovani vzhodni
- Slovani južni
- Slovani

Slika 228: Delitev Slovanov

**ALI VEŠ, da ...**

so Slovani verjeli v številne bogove, božanstva, dobre in zle duhove ter druge višje sile? Častili so jih na svetih krajih, jasad, gozdovih, močvirjih, ob rekah ... Iz tega so nastala številna praznovanja, šege in navade, ki jih ponekod v Sloveniji srečujemo še danes.



S pomočjo zgornje karte opredeli, kateri narodi spadajo k zahodnim, vzhodnim in kateri k južnim Slovanom. Kateri so najbolj številčni?

## 6.1.1 | PRADOMOVINA SLOVANOV

**Slovani** so pred selitvami narodov živeli na območju med Karpati in Baltskim morjem. PRADOMOVINA SLOVANOV je bilo veliko ozemlje med rekami **Visla**, **Dneper** in **Dnester**.



V atlasu poišči Karpate in Baltsko morje ter omenjene reke in z učiteljem določite pradomovino Slovanov.

## 6.1 | A SZLÁVOK

A szlávok ma a legnagyobb etnikai csoport és nyelvcsalád Európában. Szláv nyelven beszélnek, és elsősorban a kontinens keleti részén élnek, valamint Ázsiában.



Következtess, miért osztjuk fel a szlávokat keletiekre, nyugatiakra és déliekre!



- nyugati szlávok
- keleti szlávok
- déli szlávok

Kép 228: A szlávok felosztása



A fenti térkép segítségével határozd meg, mely nemzetek tartoznak a nyugati, a keleti és a déli szlávokhoz! Melyek a legnépesebbek?

### 6.1.1 | A SZLÁVOK ŐSHAZÁJA

A szlávok a nagy népvándorlás előtt a Kárpátok és a Balti-tenger közötti térségben éltek. A SZLÁVOK ŐSHAZÁJA nagy terület volt a **Visztula**, a **Dnyeper**, és a **Dnyeszter** folyók között.



Keresd meg az atlaszban a Kárpátokat, a Balti-tengert és az említett folyókat, valamint tanároddal határozzátok meg, hol volt a szlávok őshazája!

#### TUDOD-E, hogy...

a szlávok sok istenben, istenségben, jó és rossz szellemben és más, magasabb erőkben hittek? Szent helyeken, tisztásokon, erdőkben, mocsarakban, folyók mentén tisztelték őket... Ebből sok ünnepség, szokás és hagyomány maradt fenn, amelyekkel Szlovénia egyes vidékein még ma is találkozhatunk.



Slika 229: Pradomovina Slovanov

### ALI VEŠ, da ...

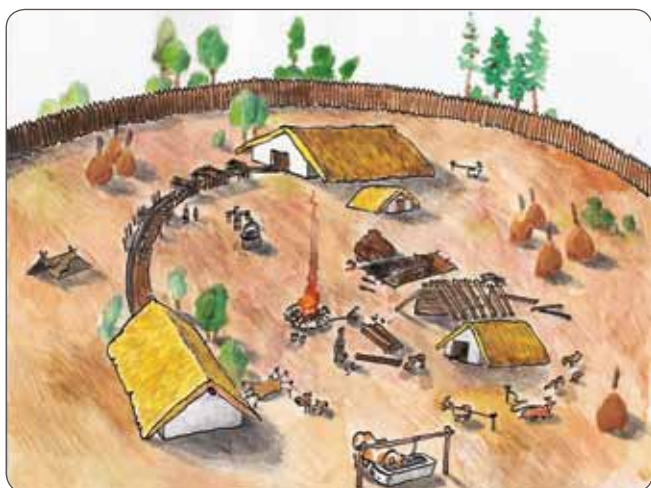
so naši predniki Slovani že v 6. in 7. stoletju obvladali »umetnost« čebelarjenja? Čebele so iskali v duplih in jim jemali satje. Sčasoma so odrezali del debla z duplino in jih s čebelami vred prinesli v bližino svojih domov, tako da so iz njih lahko pobirali satje. Roje so lovili in jih dajali v doma izdelbena bruna. Slovanska pijača je bila medica, ki je bila narejena iz žganja in medu.

Slovani so se preživljali s **poljedelstvom, živinorejo, lovom in ribolovom**. Ukvarjali so se tudi z obrtjo. Poznali so obdelovanje železa, zelo pomembni izdelki pa so bile tkanine in lončevina.

Gozdove so krčili s požiganjem. Na požganih tleh so nato uredili polja, ki so jih obdelovali z motiko in lesenim ralom. Pridelovali so: rž, ječmen, proso, bob in lan.

**Čebelarstvo** jim je dajalo med za hrano in pijačo medico.

Ženske so **predle** in **tkale**.



Slika 230: Slovansko naselje – gradišče



Slika 231: Prerez zemljanke





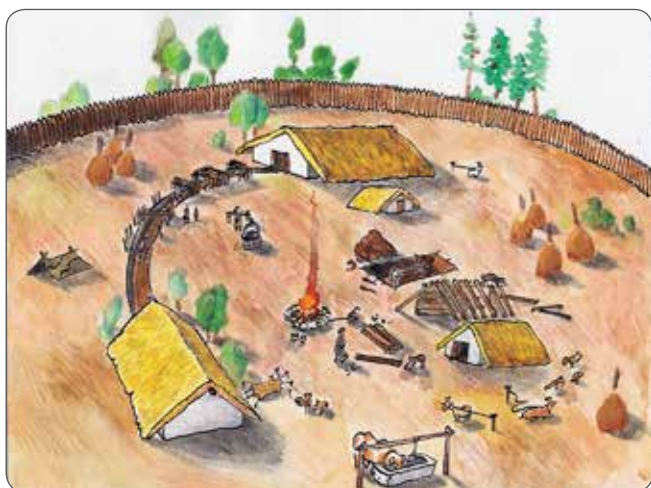
Kép 229: A szlávok őshazája

**TUDOD-E, hogy...**

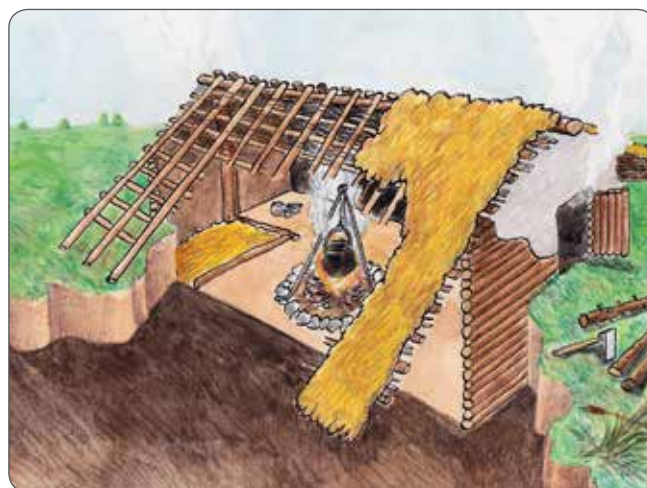
a szláv őseink a 6. és a 7. században megtanulták a méhészet „művészetét”? A méheket faodúkból keresték, amelyekből kiszedték a méhsejteket. Később a fatörzset az odúval együtt levágták, és a méhekkal együtt bevitték az otthonukba, ahol kiszedték a méhsejteket. A rajokat vadászták, és a házi rönkökbe helyezték őket. A szláv ital a mézes pálinka volt, amit pálinkából és mézből készítettek.

A szlávok **mezőgazdasággal, állattenyésztéssel, vadászattal és halászattal** biztosították a szükséges ételüket. Ippal is foglalkoztak. Ismerték a vaskörműgyártást, és nagyon fontos termékek voltak a szövetségek és az agyagedények.

Az erdős területeket égetéssel csökkentették. A felégetett talajt termőfölddé alakították, amelyet kapával és faekével műveltek meg. Termeltek rizst, árpát, kölest, babot és lent. A **méhészet** ételüket és mézes pálinkát biztosított. A nők **fontak** és **szóttek**.



Kép 230: Szláv település – földvár



Kép 231: A veremház keresztmetszete

Slovani so stanovali v **lesenih kolibah** in v **zempljankah**. Zempljanke so preprosta enoprostorska bivališča. Spodnji del takega bivališča je bil pod zemljo, zgornji del pa je bil zgrajen iz lesenih hlodov ali ločja, ometanega z ilovico. Tako so se lahko zavarovali pred vetrom.



Opiši slovansko naselje.

Slovani so živeli v svobodi. Ni jim vladal en človek, temveč so vse odločitve sprejemali skupno. Postopoma pa so vedno večjo vlogo dobivali vojaki.

Živeli so v **rodovih**. Rodove so združevali v **plemena**. Ozemlje, kjer je živelo eno pleme, so imenovali **župa**. Voditelj tega plemena pa je bil **župan**.

Več plemen se je združevalo v **plemensko zvezo**, ki jo je vodil **knez** ali **vojvoda**.

Častili so več bogov. Glavni bog Slovanov je bil **Perun** (bog groma). Pomembni pa so bili še bogovi **Dažbog** (bog ognja), **Veles** (zaščitnik pastirjev), **Triglav** (bog zemlje in vode), **Morana** (boginja smrti in zime), **Vesna** (boginja pomladi), **Živa** (boginja življenja), **Svarog** (bog ognja in sonca).

## 6.1.2 | PRESELJEVANJE SLOVANOV

Starim Slovanom je primanjkovalo hrane in napadala so jih sosednja ljudstva. Zato so se začeli seliti.

Selili so se v tri smeri in nastali so:

- **zahodni Slovani** (današnji Poljaki, Čehi in Slovaki);
- **vzhodni Slovani** (današnji Belorusi, Rusi in Ukrajinci);
- **južni Slovani** (današnji Slovenci, Hrvati, Bošnjaki, Srbi, Črnogorci, Makedonci in Bolgari);

Slovani so od polovice 6. stoletja do začetka 7. stoletja poselili ves Balkanski polotok.

Pot selitve so jim kazale reke in rimske ceste. Do leta 600 so zasedli že večje alpske kotline in doline.

A szlávok **faházakban** és **veremházakban** éltek. A veremházak egyszerű, egy hálósobás lakások voltak. Az effajta ház alsó része a föld alatt volt, a felső része rönkökből vagy agyaggal bevakolt fatuskókból épült. Tehát képesek voltak megvédeni magukat a széltől.



Mutasd be a szláv települést!

A szlávok szabadok voltak. Nem volt feljebbvaló, hanem minden döntést közösen hoztak. Fokozatosan, egyre nagyobb szerepet kaptak a katonák.

A szlávok **nemzetségi szervezetben** éltek. A nemzetségek **törzsekbe** tömörültek. A törzsek által benépesített területet **megyéknak/ispánságnak** (szlovénul župa) nevezték. Ennek a törzsnek a vezetője az **ispán** volt.

Több törzs egyesült egy **törzsi szövetségbe**, amelyet a **nagyherceg** vagy **herceg** vezetett.

Több istent tiszteltek. A szlávok főistene **Perun** volt (a mennydörgés istene). Szintén fontos volt még **Dažbog** (a tűz istene), **Veles** (a pásztorok védőszentje), **Triglav** (a föld és víz istene), **Morana** (a halál és tél istennője), **Vesna** (a tavasz istennője), **Živa** (az élet istennője), **Svarog** (a tűz és a nap istennője).

## 6.1.2 | A SZLÁVOK VÁNDORLÁSA

Az ősszlávok élelemhiányban szenvedtek, valamint a szomszédos népek is támadták őket. Ezért megkezdődött a vándorlás.

Három irányba vándoroltak, így lettek a:

- **nyugati szlávok** (a mai lengyelek, csehek és szlovákok);
- **keleti szlávok** (a mai fehéroroszkok, oroszok és ukránok);
- **déli szlávok** (a mai szlovénok, horvátok, bosnyákok, szerbek, montenegróiak, macedónok és bolgárok);

A 6. század közepétől a 7. század elejéig a szlávok az egész Balkán-félszigeten letelepedtek. A vándorlási útvonalakat a folyók és a római utak jelölték. A 600-as évre már elfoglalták a nagyobb alpesi medencéket és völgyeket.





Slika 232: Smeri razseljevanja Slovanov



Na zemljevidu pokažite smeri, kam so se razseljevali Slovani.



Pisatelj Fran Saleški Finžgar je v zgodovinskem romanu *Pod svobodnim soncem* opisal življenje in težave naših slovanskih prednikov. Poišči omenjeno knjigo in ob pomoči učitelja preberi kakšen odlomek.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Slovani so pred obdobjem selitve narodov živeli na območju med Karpati in Baltskim morjem.

Preživljali so se s poljedelstvom, živinorejo, lovom in ribolovom. Ukvarjali so se tudi z obrtjo. Gozdove so krčili s požiganjem. Čebelarstvo jim je dajalo med za hrano in pijačo medico. Stanovali so v lesenih kolibah in v zemljankah.

Živeli so v svobodi, ni jim vladal en človek, temveč so vse odločitve sprejemali skupno.

Častili so več bogov.

Starim Slovanom je primanjkovalo hrane in napadala so jih sosednja ljudstva. Zato so se začeli seliti. Nastali so zahodni, vzhodni in južni Slovani.



Kép 232: A szlávok vándorlásának iránya



A térképen mutasd meg, milyen irányokba vándoroltak szét a szlávok!



Fran Saleški Finžgar író a *Pod svobodnim soncem* című történelmi regényében ismertette a szláv őseink életét és gondjait. Keresd meg a fent említett könyvet, és a tanárod segítségével olvass belőle részleteket!

## EZT MEGJEGYZEM

A nagy népvándorlás előtt a szlávok a Kárpátok és a Balti-tenger között éltek.

A szlávok mezőgazdasággal, állattenyésztéssel, vadászattal és halászattal biztosították a szükséges ételüket. Iparral is foglalkoztak. Az erdős területeket égetéssel csökkentették. A méhészet élelemmel és mézes pálinkával látta el őket. Faházakban és veremházakban éltek.

Szabadok voltak, nem volt elöljárójuk, hanem minden döntést közösen hozták meg.

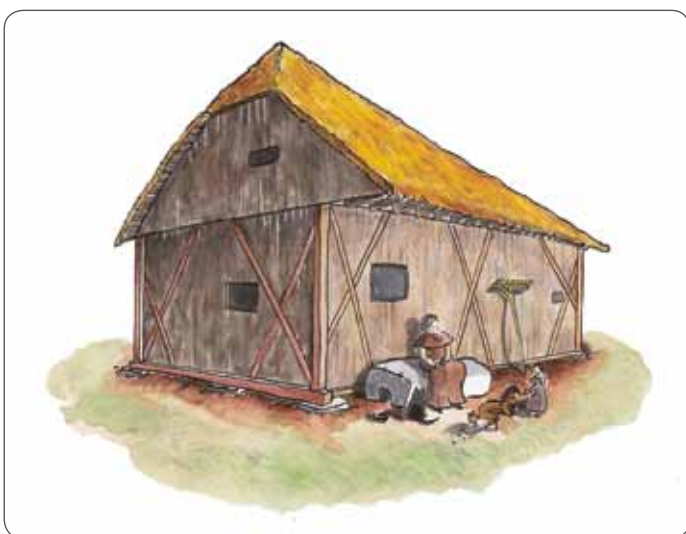
Több istent tiszteltek.

A szlávok ősei kifogytak az élelemből, valamint a szomszédos népek is támadták őket. Ezért elvándoroltak. Kialakult a nyugati, keleti és déli szlávok csoportja.



Pozanimaj se, katera je prva država Slovencev. Kdo jo je vodil?  
Kje je bilo središče te države?

Približno do leta 630 je bila selitev Slovanov končana. Med potjo so slovanski narodi uničili veliko rimskih mest, nekatera pa so našli že porušena. Ponekod so naredili nova naselja in ohranili stara imena (Celje – Celea, Ptuj – Poetovia). Ohranili so tudi imena rek, jezer in gora (Sava, Krka, Drava, Soča, Bled, Bohinj, Alpe ...).



Slika 233: Zgodnj srednjeveška hiša



Slika 234: Karantanski panter

Alpske Slovane pa so napadla druga ljudstva (Franki, Bavarci, Obri in Langobardi). Zaradi obrambe pred temi napadi so se **plemena alpskih Slovanov** med seboj povezala v **Karantanijo** (karantas – prijatelj).

V bojih z drugimi ljudstvi so si poglavarji pridobivali vedno več **plena** (bogastva) in tako je začel nastajati bogat sloj ljudi.

Karantanija se je pridružila **plemenski zvezi**, ki jo je vodil knez Samo (od Baltika do Jadrana). Ta zveza je trajala 35 let, do Samove smrti.

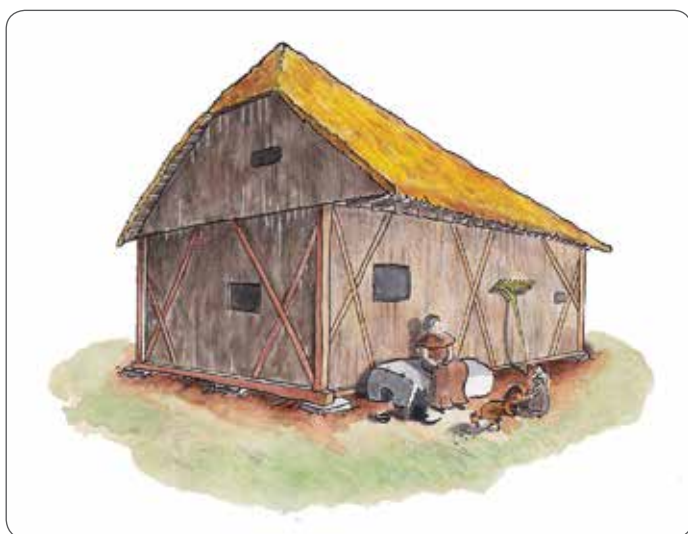
Toda slovansko prebivalstvo je ostalo še naprej povezano in izvolili so svojega kneza. Knez je bil vojaški poveljnik, sodnik in pobiral je davke. Imel je vso oblast.





Nézz utána, melyik volt a szlovénok első állama! Ki vezette?  
Hol volt az állam központja?

Körülbelül 630-ra befejeződött a szlávok vándorlása. Az út során sok római várost elpusztítottak, néhányat már lerombolva találtak. Egyes helyeken új településeket hoztak létre, és megőrizték a régi neveket (Celje – Celea, Ptuj – Poetovia). A folyók, tavak és hegyek (Száva, Krka, Dráva, Soča, Bled, Bohinj, Alpok stb.) nevei megmaradtak.



Kép 233: Korai középkori ház



Kép 234: Karintiai párduc

Az alpesi szlávokat más népek is megtámadták (frankok, bajorok, avarok, longobárdok). A támadások kivédése érdekében az **alpesi szlávok törzsei** egymáshoz kapcsolódva létrehozták **Karantániát** (*karantas* – barát).

A más népekkel folytatott csatákban a törzsfőnökök egyre több **zsákmányt** (vagyon) szereztek, és így kialakult a gazdagok társadalmi rétege.

Karantánia csatlakozott a **törzsszövetséghez**, amelyet Samo fejedelem vezetett (a Balti-tengertől az Adriai-tengerig). Ez az unió 35 évig tartott, Samo haláláig.

A szláv lakosság továbbra is kapcsolatban maradt egymással, és megválasztotta fejedelmét. A fejedelem katonai parancsnok, bíró volt, és adókat gyűjtött. Teljhatalma volt.



Slika 235: Knežji kamen

Središče Karantanije (prve slovanske države na slovenskem ozemlju) je bilo na Krnskem gradu na Gosposvetskem polju, ki danes leži na ozemlju Avstrije. Tam so na **knežjem kamnu** ustoličevali **kneze**. Prvi znani knez je bil **Valuk**. Knežji kamen je ostanek rimskega stebra in ga hranijo v Koroškem deželnem muzeju v Celovcu.



Slika 236: Karantanija

### ALI VEŠ, da ...

je starodavni obred ustoličevanja karantanskih knezov na Knežjem kamnu na Gosposvetskem polju potekal v slovenskem jeziku? Obred se je ohranil vse do prve polovice 15. stoletja (1414). Gosposvetsko polje je danes na avstrijskem Koroškem.

## 7.1 | KARANTANSKA DRUŽBA

Karantanska družba je bila razslojena. Sestavljali so jo:

- prvaki, ki jim je načeloval knez,
- kosezi,
- svobodni kmetje,
- sužnji;

**PRVAKI** Mednje so spadali poglavarji, ki so bili poveljniki v vojaških spopadih in so si prilastili več bogastva. Načeloval jim je **knez**. Sprva je bil knez samo vojaški vodja, pozneje pa je bil tudi sodnik.



Ali veš, kdo so bili karantanski knezi? Poišči knjige o Karantaniji v knjižnici ali pa si pomagaj z medmrežjem.



Kép 235: Fejedelmi kő

Karantánia (az első szláv állam a szlovén területen) központja a krni vár volt a Gosposvetsko poljén, amely ma Ausztria területén fekszik. A **fejedelmi kő** a karantán fejedelmek és a karantán **hercegek** beiktatására szolgált. Az első ismert fejedelem Valuk volt. A fejedelmi kő egy római oszlop maradványa, és a klagenfurti Karintiai Regionális Múzeumban található.



Kép 236: Karantánia

### TUDOD-E, hogy...

a karantán fejedelmek beiktatása ősi szertartás, amely a fejedelmi kövön, a Gosposvetsko poljén, szlovén nyelven folyt? A szertartást a 15. század első feléig (1414) tartották. A Gosposvetsko polje ma Karintiában (Ausztriában) van.

## 7.1 | A KARANTÁN TÁRSADALOM

A karantán társadalom a következőképp rétegződött:

- nemesek, a fejedelem vezetésével
- koszezek, lovas katonák,
- szabad parasztok,
- rabszolgák.

**NEMESEK**, ide tartoztak azok a vezetők, akik parancsnokok voltak a katonai támadások során, és nagyobb vagyont szereztek. A **fejedelem** alá tartoztak. Eleinte a fejedelem csak katonai vezető volt, később bíró is lett.



Tudod-e, hogy kik voltak a karantán fejedelmek? Keres könyveket a könyvtárban Karantániáról, vagy az internet segítségével tájékozódj!



**KOSEZI** so bili konjeniki in spremljevalci kneza. V zameno za spremstvo kneza v bojih jim je knez podaril zemljo. Sodelovali so pri izbiranju in ustoličevanju knezov.



Na koseze še danes spominjajo imena krajev, kjer so živeli. Ali je v bližini tvojega domačega kraja ali šole kraj, ki po imenu spominja na koseze? Pozanimaj se.



**SVOBODNI KMETJE** so sestavljali večino prebivalstva Karantanije. Združeni so bili v zadruge, zadruge pa so bile združene v župe. Župe so vodili župani.

**SUŽNJI** so bili vojaški ujetniki in nekateri staroselci, ki so jih zaslužnili. V Karantaniji je bilo malo sužnjev.

Slika 237: Ustoličevanje karantanskega kneza (slikar: Gojmir Kos)



na vrhu **KNEZ**



**ŽUPAN** – vodi posamezno pleme



**KOSEZI** – konjeniki, knezovi vojščaki



**SVOBODNI KMETJE** – svobodnjaki, vodil jih je župan



**SUŽNJI**

Slika 237a: Prikaz karantanske družbe

**A KOSZEZEK** a lovas katonák és a fejedelem kísérői voltak. A kíséretért cseréjébe a fejedelem földet adott nekik. Részt vettek a fejedelmek kiválasztásában és beiktatásában.



A koszezekre ma is emlékeztetnek azoknak a területeknek a nevei, ahol éltek. Van az otthonod vagy az iskolád környékén olyan vidék, amely a koszezekre emlékeztet? Érdeklődd meg!



A **SZABAD PARASZTOK** a legnépesebb karantán réteg. Szövetségekbe tömörültek, a szövetségek pedig megyékbe. A megyét az ispán vezette.

A **RABSZOLGÁK** háborús foglyok és néhány rabszolgaságba vetett őslakos volt. Kevés rabszolga volt Karantániában.

Kép 237: A karantán fejedelmek beiktatása (festő: Gojmir Kos)



az élen a FEJEDELEM



ISPÁN – egy törzs vezetője



KOSZEZEK – lovasok, a fejedelem katonái



SZABAD PARASZTOK – szabadok, akiket a ispán vezet



RABSZOLGÁK

Kép 237a: A karantán társadalom felépítése



Oglej si prikaz karantanske družbe in jo opiši.

## 7.2 | IZGUBA SAMOSTOJNOSTI KARANTANIJE

Karantanija je samostojnost ohranila skoraj 300 let. Ko je Karantanijo vodil knez Borut, so Obri napadali državo in knez je prosil za pomoč sosede Bavarce. Bavarci so jim pomagali pod pogojem, da Karantanci priznajo oblast Bavarcev. Zato jih je večina raje sodelovala s tujci. **Zavedni** so ostali samo kmetje.

### TO SI BOM ZAPOMNIL

Alpske Slovane so napadla druga ljudstva. Zaradi obrambe pred temi napadi so se plemena alpskih Slovanov med seboj povezala v Karantanijo. Središče prve slovenske države – Karantanije je bilo na Krnskem gradu na Gosposvetskem polju. Tam so na knežjem kamnu ustoličevali kneze. Obred je potekal v slovenskem jeziku.

Ko je Karantanijo vodil knez Borut, so Obri napadali državo. Knez je prosil za pomoč sosede Bavarce, ki so jim pomagali. Karantanci so za to morali priznati njihovo oblast.





Tekintsd meg a karantán társadalom felépítése című ábrát, majd mutasd be azt!

## 7.2 | KARANTÁNIA FÜGGETLENSÉGÉNEK ELVESZTÉSE

Karantánia közel 300 évig megőrizte a függetlenségét. Amikor Borut fejedelem vezette Karantániát, az avarok megtámadták az országot, és a fejedelem a bajor szomszéd segítségét kérte. A bajorok azzal a feltétellel segítettek nekik, hogy a karantánok elismerik a bajor fennhatóságot. A többségük együttműködött az idegenekkel. Csak a parasztság **tartotta ki**.

### EZT MEGJEGYZEM

Az alpesi szlávokat más népek is megtámadták. E támadások kivédése érdekében az alpesi szlávok törzsei Karantániában egyesültek. Az első szlovén állam – Karantánia központja a krni vár volt, a Gosposvetsko poljén. A fejedelmeket a fejedelmi kövön iktatták be. A szertartások szlovén nyelven folytak.

Amikor Karantániát Borut fejedelem vezette, az avarok megtámadták az államot. A fejedelem a szomszéd bajorok segítségét kérte, akik ugyan segítettek nekik, de a karantánoknak el kellett ismerniük a bajor fennhatóságot.

## 8 ŽIVLJENJE NA GRADU

266



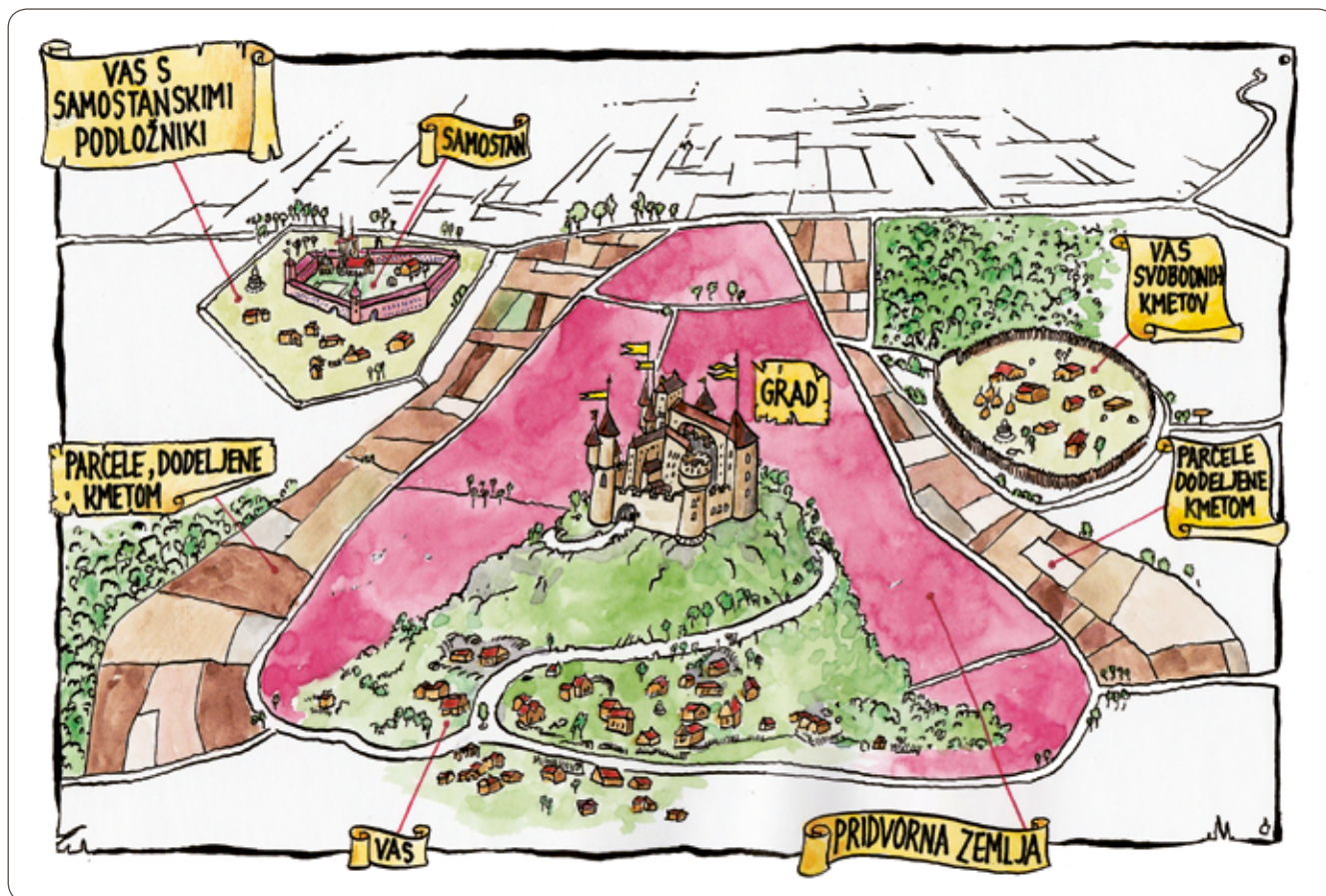
V knjižnici ali na internetu poišči podatke o gradovih na Slovenskem. Poskušaj odkriti, kdaj je bil kateri zgrajen. Katere materiale so uporabili pri gradnji? Morda boš odkril tudi, kdo je prebival na kakšnem gradu.

Na gradu so živeli **plemiči**. Gradovi so bila utrjena bivališča, ki so jih postavili na težko dostopnih krajih in obdali z obzidjem. Najprej so bili leseni, pozneje pa zidani. Obzidja so imela strelne line, da so se prebivalci gradu lažje branili pred napadalci. Zavarovali so se tudi z vodnim jarkom in dviznim mostom.

Plemič – **zemljiški gospod** je upravljal svojo **zemljiško posest** ali gospodstvo. Sedež je bil na gradu, h kateremu je spadalo veliko zemlje.



Slika 238: Srednjeveški grad



Slika 240: Ureditev zemljiškega gospodarstva/pol strani





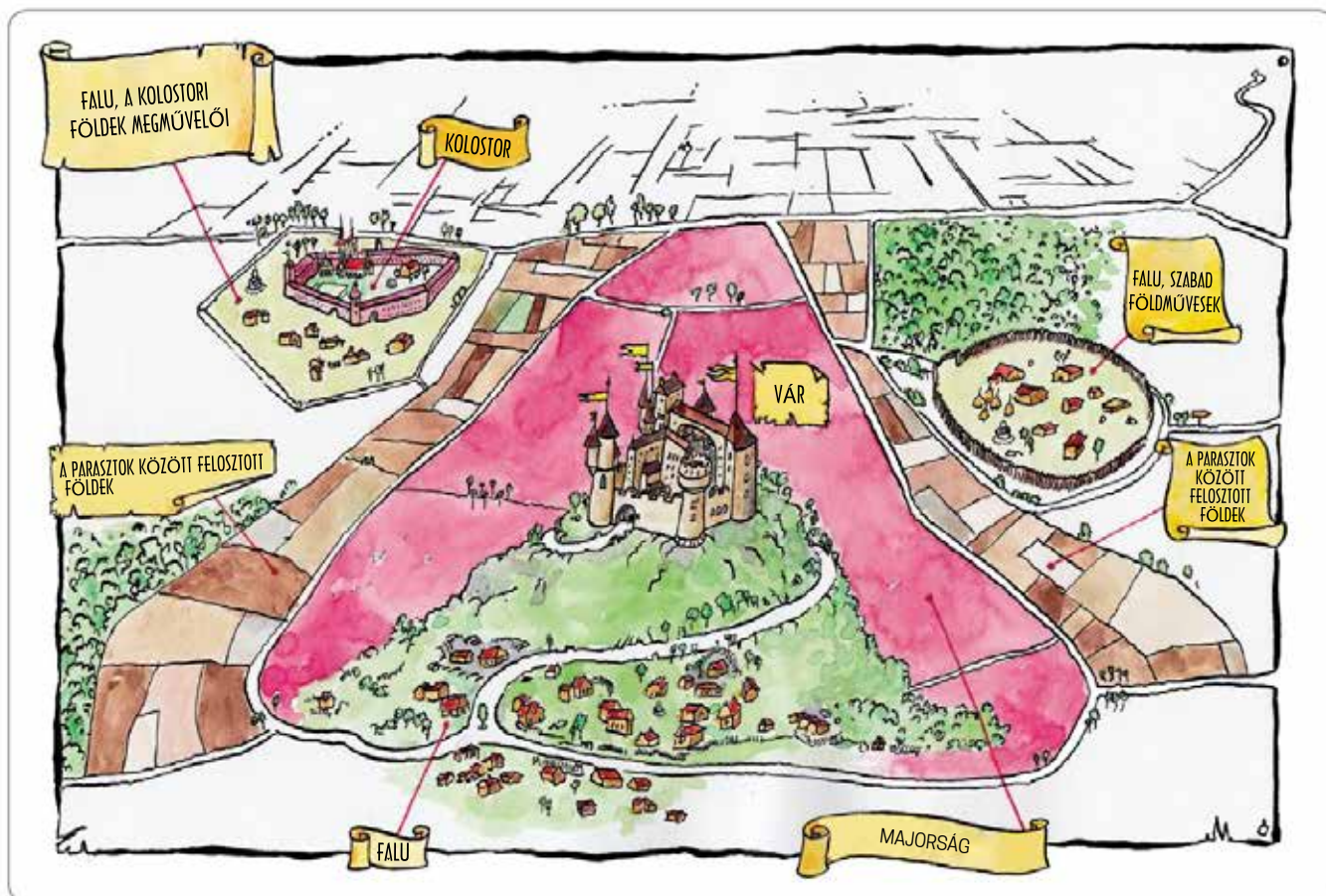
A könyvtárban vagy az interneten keress adatokat a szlovén várakról! Próbáld kideríteni, melyik mikor épült! Milyen anyagokat használtak az építéshez? Valószínűleg azt is felfedezed, hogy kik éltek egy-egy várban.

A várakban **nemesek** éltek. A várak megerősített lakóhelyek voltak, amelyeket nehezen elérhető helyeken építettek fel falakkal körülvéve. Először fából készültek, később építették őket. A falakon lőréses volt, hogy megkönnyítsék a lakosok védelmét a támadókkal szemben. Vizes árkokkal és felnyitható hidakkal védték magukat.

Nemes – **földesúr**, aki a saját **birtokát** vagy vagyonát kezelte. A várban volt a székhelye, amelyhez több föld is tartozott.

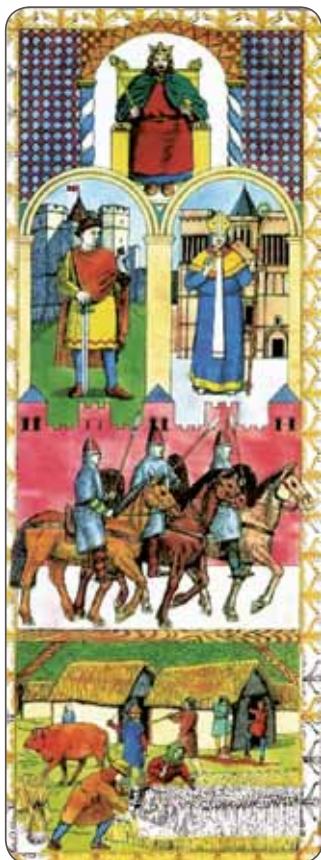


Kép 238: Középkori vár



Kép 240: Földhasználat





To zemljo so kmetje obdelovali s **tlako**. Drugi del posestva pa je bil razdeljen na kmetije, kjer so živeli kmetje. Ti niso smeli zapustiti posestva in so tako rekoč spadali k zemljiškemu gospodarstvu. Kmetje so morali poleg tlake plačevati zemljiškemu gospodu še **dajatve** in mu biti povsem **podložni**.

Kmetje so imeli težko življenje. Drugače od njih je grajski gospod hodil na lov in se udeleževal **viteških turnirjev**. Priljubljena zabava na gradu je bilo igranje **šaha**.



Vsako leto v Postojni pred Predjamskim gradom priredijo viteške igre. Poskušaj odkriti kakšen podatek o tem dogodku in o tem poročaj v razredu.

Slika 239: Ureditev srednjeveške družbe

Ženske na gradovih so tkale, predle in vezle, nekatere so znale tudi brati. Vodile so grajsko gospodinjstvo in skrbele za otroke.

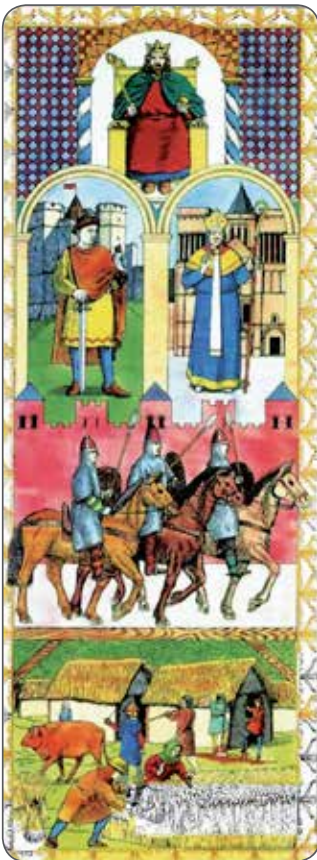
Vsak plemič je imel svoj grb, ki je bil njegovo razpoznavno znamenje. Izražal naj bi njegovo moč in mogočnost.

## TO SI BOM ZAPOMNIL

Na gradu so živeli plemiči. Gradovi so bila utrjena bivališča, ki so jih postavili na težko dostopnih krajih in obdali z obzidjem.

Plemič – zemljiški gospod je upravljal svojo zemljiško posest ali gospodarstvo. Sedež je bil na gradu, h kateremu je spadalo veliko zemlje. To zemljo so kmetje obdelovali s tlako. Kmetje so morali poleg tlake plačevati gospodarju še dajatve in mu biti povsem podložni.

Vsak plemič je imel svoj grb, ki je bil njegovo razpoznavno znamenje.



Ezt a földet a **jobbágyok** ingyenmunkával művelték meg. A birtok második része jobbágytelkekre volt felosztva, ahol a jobbágyok éltek. Nem hagyhatták el a birtokot, mert úgymond a földesúrhoz tartoztak. A földesúrnak a jobbágyok **járadékot** fizettek és teljesen **alá kellett magukat rendelniük neki**.

A jobbágyoknak nehéz életük volt. A várúr vadászni járt, és **lovagi tornákon** vett részt. Népszerű szórakozás volt a várakban a **sakkozás**.



Postojnában, a Predjamski grad nevű vár előtt minden évben vitézi játékokat szerveznek. Próbáld erről adatokat szerezni, és számold be róluk az osztálynak!

Kép239: A középkori társadalmi berendezkedés

A várakban a nők szöttek, hímeztek, és néhányuk olvasni is tudott. Vezették az udvari háztartást, és nevelték a gyerekeket.

Minden nemesnek megvolt a saját címere, ez volt a megkülönböztetőjegyük. Ez volt az erejük és hatalmuk kifejezőeszköze.

## EZT MEGJEGYZEM

A várakban nemesek éltek. A várak megerősített lakóhelyek voltak, amelyeket nehezen megközelíthető helyekre állítottak fel, és falakkal vették körül őket.

Nemes – földesúr, aki a saját birtokát vagy vagyonát kezelte.

A várban volt a székhelye, amelyhez több föld is tartozott. Ezt a földet a jobbágyok ingyenmunkában művelték meg. A földesúrnak a jobbágyok járadékot fizettek, és teljesen alá kellett magukat rendelniük neki.

Minden nemesnek megvolt a saját címere, ez volt a megkülönböztetőjegyük.

## 9 ZGODOVINSKE POKRAJINE

270



Oglej si spodnje grbe in jih opiši. Kakšnega lahko tudi prerišeš v zvezek.



Nariši grb, ki predstavlja tebe.



Slika 242: Grbi Goriške, Koroške, Kranjske in Štajerske

Ti grbi so predstavljeni zgodovinske pokrajine, ki so se oblikovale na območju današnje Slovenije.

Po razpadu Karantanije so na slovenskem ozemlju nastale štiri pokrajine, ki so jih takrat imenovali dežele:

- ŠTAJERSKA – središče Gradec,
- KOROŠKA – središče Celovec,
- KRANJSKA – središče Ljubljana,
- GORIŠKA – središče Gorica;



Na Kranjskem so živel slovenski prebivalci. Na Štajerskem in Koroškem so govorili slovensko in nemško. Na Goriškem so živel Slovinci in Furlani in Italijani. Največja pokrajina je bila Štajerska.

Slika 243: Zemljevid slovenskih zgodovinskih pokrajin



## 9 TÖRTÉNELMI TARTOMÁNYOK

271



Figyeld meg az alábbi címereket, és jellemezd őket! Valamelyiket le is rajzolhatod a füzetedbe.



Rajzolj egy címet, amely bemutat téged!



Kép 242: Görz, Karintia, Krajna és a Stájerország címerei

Ezek a címerek a mai Szlovénia területén kialakult történelmi tartományokat ábrázolják. Karintia szétesésével a szlovén területen négy tartomány alakult ki, amelyeket így neveztek el:

- STÁJERORSZÁG – központja Gradec,
- KARINTIA – központja Celovec,
- KRAJNA – központja Ljubljana,
- GÖRZ – központja Gorica.



Krajnában szlovén lakosok éltek. Stájerországban és Karintiában szlovénul és németül beszéltek. Görzben szlovénok, friuliak és olaszok éltek. A legnagyobb tartomány Stájerország volt.

Kép 243: A szlovén történelmi tartományok térképe

Nekoč so ljudje drugače praznovali družinske, cerkvene in druge praznike. Mnoge šege in navade so tesno povezane s pomembnimi dogodki v življenju (rojstvo, poroka, smrt), druge pa z delom in kmečkimi opravili. Z nastankom večjih naselij in razvojem industrije in trgovine se je spremenil tudi način življenja. Tako so bile mnoge šege, navade, plesi, pesmi, opravila in noše pozabljene.



**NAVADA** – človeško opravilo, ki se ponavlja vsako leto na določen dan in ob določeni priložnosti. Navade so nekakšna pravila za življenje in običaje  
**ŠEGA** – nekaj več kot navada. To so dejanja in obredi za določene priložnosti. Mnoge šege smo podedovali od prednikov, vendar jih tudi spreminjamo



Slika 244: Slovenske šege in navade

Da ne bi pozabili na način življenja naših prednikov, deloma pa tudi zaradi turizma, skušajo v nekaterih krajih obuditi in predstaviti stare šege in navade.



Izberi si eno opisano šego in jo predstavi še sošolcem. Lahko izdeláš tudi plakat. Naredite razredno razstavo.

Valamikor az emberek másként ünnepelték a családi, egyházi és egyéb ünnepeket. Egyes szokások és hagyományok szorosan kapcsolódtak az élet fontos eseményeihez (születés, esküvő, halál), míg mások a munkához és a paraszti munkákhoz. A nagyobb települések megjelenésével, valamint az ipar és a kereskedelem fejlődésével az életmód is megváltozott. Így a legtöbb szokás, hagyomány, tánc, dal, munka, népviselet feledésbe merült.



**HAGYOMÁNY** – emberi cselekvés, amely minden évben megismétlődik ugyanazon a napon ugyanabból az alkalomból. A hagyományok és a szokások az élet egyfajta szabályai.

**SZOKÁS** – valamivel több mint a hagyomány. Ezek cselekedetek és rituálék bizonyos alkalomkor. Sok szokást örököltünk az őseinktől, de mi is változtatunk rajtuk.



Kép 244: Szlovén hagyományok és szokások

Annak érdekében, hogy ne felejtjük el az őseink életmódját, részben pedig a turizmus miatt is, megpróbálják újjáéleszteni és bemutatni a régi szokásokat és hagyományokat egyes helyeken.



Válassz ki egy leírt szokást, és mutasd be az osztálytársaidnak! Plakátot is készíthetsz. Készítsetek kiállítást az osztály alkotásaiból!



## 10.1 | KRAVJI BAL

Planinski pašniki so bili včasih skupna last posameznih vasi. Pastir je zbral govedo in drobnico več gospodarjev in jo v začetku poletja odpeljal v gore. V bohinjskih gorah je veliko gorskih planot, kjer so včasih lahko pasli živino. Danes jih je le še 24.

Mleko so predelali kar na planšariji, skuto in maslo pa so odnašali v dolino. Radovedni gledalci lahko vsako leto v Bohinju sprejmejo planšarje in majerje, ko se vračajo s planin in ženejo živino v domače hleve.



Povej, kje danes kmetje zbirajo mleko. Kam odvažajo to mleko in kje ga predelajo?



Slika 245: Planina Dedno polje



Slika 246: KraVji bal v Bohinju



Naštej izdelke, ki jih pridelajo iz mleka.



S pomočjo medmrežja poišči nekaj značilnih bohinjskih jedi.



**BAL** – družabna prireditev, na kateri se pleše  
**MAJER** – najemni delavec na planini, planšar  
**NOŠA** – oblačilo, značilno za prebivalce kakega območja ali dobe  
**PLANŠARIJA** – stavba za bivanje pastirjev (planšarjev) in za predelovanje mleka

## 10.1 | TEHÉNBÁL

A hegyi legelők valamikor az egyes falvak közös tulajdonát képezték. A pásztor összegyűjtötte a saját és más szarvasmarháit, juhait, és nyár elején kihajtotta őket a hegyekbe. A bohinji hegyekben sok a hegyi síkság, ahol valamikor szarvasmarha-legelők voltak. Ma csak 24 van belőlük.

A tejet közvetlenül az alpesi tejgazdaságban dolgozták fel, a túró és a vajat a völgybe vitték. Bohinjban a kíváncsi nézők minden évben megtekinthetik, hogyan térnek vissza a legelőkről a pásztorok a nyájjal, és hogyan terelik be az állatokat az istállóba.



Mondd el, hogy ma hol gyűjtik össze a parasztgazdák a tejet!  
Hova szállítják a tejet, és hol dolgozzák fel?



Kép 245: Planina Dedno-mező



Kép 246: Tehénbál Bohinjban



Sorolj fel tejtermékeket!



Az internet segítségével sorolj fel tipikus bohinji ételeket!



**BÁL** – rendezvény, ahol társalognak és táncolhatnak  
**PÁSZTOR** – bér munkás a hegyekben  
**NÉPVISELET** – ruha, valamilyen terület jellemző ruházata  
**ALPESI TEJGAZDASÁG** – épület a pásztorok és a tejfeldolgozó ipar számára

## 10.2 | OVČARSKI BAL

Včasih je bila na Jezerskem reja ovac poleg gozdarstva najpomembnejša dejavnost. Obiskovalcem ovčarskega bala pokažejo stare navade, povezane z rejo ovac. Predstavijo jim vračanje ovčarjev s planin v dolino, kjer jih je pričakal gospodar. Videti je mogoče striženje ovac, česanje in predenje ter pletenje iz volne. Obiskovalcem ponudijo tudi nekdanje planšarske jedi. Ovčarji in majerice so na balu napravljeni v stare planšarske noše, obuti v cikle in debele nogavice, na glavah pa nosijo velike klobuke.



Slika 247: Predenje volne



Slika 248: Ovce



Naštej nekaj izdelkov, ki se jih naredi iz volne.  
Znaš katerega narediti tudi sam?

## 10.3 | FLOSARSKI BAL

V preteklosti je bilo na večjih rekah razvito splavarjenje. Na splavih so prevažali les, lončarske izdelke in apno. Pri nas je bilo splavarjenje razvito na Savinji, Savi in Dravi. Z razvojem železnice in gradnjo hidroelektrarn je splavarjenje zamrlo. V Ljubno ob Savinji privabi veliko obiskovalcev Flosarski bal. Tam je bila trgovina z lesom pomemben vir zaslužka. Danes je to le spomin na čase, ko so moški odšli na tedne in tedne dolgo pot.



**FLOSAR** – splavar



## 10.2 | JUHBÁL

Valamikor Jezerskón a juhtenyésztés volt a legfontosabb tevékenység. A juhálóba látogatóknak megmutatják a juhgazdálkodáshoz kapcsolódó régi szokásokat. Bemutatják, hogy a juhok hogyan térnek vissza a hegyekből a völgybe, ahol a gazda várja őket. A juhok gyapjának nyírása, fésülése és fonása, valamint gyapjúkötés látható. A látogatóknak jellegzetes hegyi ételeket is kínálnak. A pásztorok és a gazdasszonyok jellegzetes népviseletbe öltöznek; klumpába és vastag zokniba, a fejükön pedig nagy kalap van.



Kép 247: Gyapjúfonás



Kép 248: Juhok



Sorolj fel gyapjúból készült termékeket!  
Egyedül is tudsz készíteni gyapjúterméket?

## 10.3 | TUTAJOSBÁL

A múltban a nagy folyókon fejlett volt a tutajozás. A tutajok fűrészárut, kerámiát és meszet szállítottak. Szlovéniában a Savinja, a Száva és a Dráva folyón voltak tutajosok. A vasút fejlesztésével és a vízerőművek kiépítésével a tutajozás eltűnt. A tutajosbál sok látogatót vonz Ljubno ob Savinji városba. A fakereskedelem fontos jövedelemforrás volt. Ma a bál arra az időkre emlékeztet, amikor a férfiak hosszú időre elmentek otthonról.



**TUTAJOS** – aki a tutajt vezeti



Slika 249: Flosarski bal



S pomočjo medmrežja ali knjig poišči, kako je potekala pot flosarjev. Kako misliš, da so se flosarji vračali domov?

## 10.4 | KURENTOVANJE

Kurentovanje je čas, ki prinese čarobno veselje in razigranost. Kurentovanje je ena najpomembnejših tradicionalnih prireditev v Sloveniji. Izhaja iz stoletne tradicije praznovanja pusta na Dravskem in Ptujskem polju. V pustnem času privrejo na dan pustni običaji, šege in navade, ki dajejo duška naši radoživosti in veselju.



Slika 250: Kurenti

Kurent ali korant, kakršnega poznamo danes, prihaja iz ljudskega izročila. Nekoč so si smeli kurentovo opravo nadeti samo neporočeni fantje, danes pa so kurenti tudi možje, otroci in ženske.

Poznamo dve vrsti kurentov: pernatega markovskega in rogatega haloškega. Kurent je oblečen v ovčji kožuh, okrog pasu ima verigo z zvonci, na nogah gamaše, obut je v težke čevlje, na glavi ima kapo oz. masko, k njegovi opravi pa sodi še ježevka, ki jo drži v levi roki.

Ljudje kurentom pripisujejo nadnaravno moč, saj naj bi s svojo podobo, skakanjem, zvonjenjem z zvonci in obredjem preganjali zimo in klicali v deželo pomlad.



Kép 249: Tutajosbál



Az internet vagy könyv segítségével keresd ki, milyen volt a tutajosok útja! Mit gondolsz, hogy tértek haza a tutajosok?

## 10.4 | KURENTEK

A kurentek felvonulása az az időszak, amely örömet és felszabadultságot hoz. A kurentek felvonulása az egyik legfontosabb hagyomány Szlovéniában. A Dráva és a Ptuji-mező területéről származó százéves hagyományból ered. A farsangi időszakban a farsangi szokások és hagyományok kerülnek előtérbe, amelyek léleksimogatók, és vidámságot hoznak a mindennapokba.



Slika 250: Kurentek

A *kurent* vagy *korant*, ahogy ma ismerjük, a népköltészetből származik. Valamikor a kurent jelmezt csakis nőtlen férfiak vehették fel, ma azonban nők, asszonyok és gyerekek is lehetnek kurentek.

Kétféle kurentet ismerünk: a markovi tollasat és a tehénszarvakat viselő halozi kurentet. A kurent öltözéke juhszőrből készül, derékszíján kolompot visel, a lábán lábszárvédő és nehéz cipő, a fején kalap vagy álarc van. A jelmezhez tartozik a sündisznóbőrrel bevont pálcája is, amelyet a bal kezében tart.

Az emberek természetfeletti hatalmat tulajdonítanak a kurentnek, hiszen külseje, ugrálása, kolompjai és szertartása elűzi a telet, és előhívja a tavaszt.





Na medmrežju poišči slike obeh vrst kurentov in ju primerjaj.



Primerjaj kurentovanje s pustnimi šegami drugod po Sloveniji.

## 10.5 | JURJEVANJE



Natančno preberi besedilo. Oblikuj miselni vzorec in sošolcem predstavi jurjevanje.

Belokranjski obredi spadajo med najstarejše slovenske ljudske običaje. Izvirajo še iz poganske dobe, čeprav so se skozi stoletja malo spreminjali. Človek je bil nekoč trdneje povezan z naravo in od nje je bil bolj odvisen.

Večina belokranjskega ljudskega izročila je zato vezanega na pomlad, zlasti na kresno dobo, ki se je pričela na Jurjevo (24. aprila) in končala na Ivanje (24. junija).

Obred zelenega Jurija pomeni čaščenje božanstva rasti in rodovitnosti. V sprevedu nastopajo: piskači kot obramba pred sovražnimi silami, okrašeno drevo predstavlja drevesno božanstvo, Zeleni Jurij (fant, odet v brezovo listje) pa je njegova učlovečena podoba. Dekleta pojejo pobožno priprošnjo. Osmukanje drevesa je obredna smrt božanstva. Obred na mostu, ko Zelenega Jurija vržejo v vodo, pa predstavlja smrt starega in rojstvo novega božanstva oz. prošnjo za rodovitnim dežjem.

Ta obred je bil najdlje ohranjen v Črnomlju. Sprevod se je začel na Gričku, osmukanje drevesa in plesi so potekali na trgu, Jurija pa so vrgli v bližnjo Lahinjo.



Slika 251: Jurjevanje



Az interneten keress képet mindkét kurentról, és hasonlítsd össze őket!



Hasonlítsd össze a kurentolást más farsangi szokásokkal Szlovénia-szerte!

## 10.5 | SZENT GYÖRGY NAPJA



Figyelmesen olvasd el a szöveget! Készíts pókhálóábrát, és mutasd be az osztálytársaidnak a Szent György-nap ünnepeleséhez kapcsolódó szokásokat!

A Bela krajina-i rítusok az egyik legrégebbi szlovén népszokások. A pogány korból származnak, ám az évszázadok során alig változtak. Az ember valamikor szorosan kapcsolódott a természethez, és tőle függött.

A Bela krajina-i népszokások többsége a tavaszhoz kötődik, különösen az örömtüzek gyújtásának időszakához, amely Szent György napjától (április 24.) Szent Iván éjig tart (június 24).

A Szent György-napi szertartáshoz fűződik a növekedés és a termékenység istenségének a tisztelete. A felvonulás jellemző alakjai: a síposok, az ellenséges erők elleni védekezést jelképezik, a feldíszített fa a faistenséget jeleníti meg, és Szent György (egy nyírfa lombozatba öltözött fiú) megtestesült képe. A lányok áhítatos fohászokat énekelnek. A faág levágása az istenség rituális halála.

Szent György hídról való vízbedobása pedig az idősebbik istenség halálát és az új megszületését jelképezi, egyben kérelem a termékeny esőért.

Ez a szertartás Črnomeljben maradt fenn a legtovább. A felvonulás Gričkóban kezdődött, a fa leszedése és a táncok a piactéren folytak, Szent Györgyöt pedig a közeli Lahinjába dobták.



Kép 251: Szent György-nap

**Jurjevo** je pozneje postalo pomemben pastirski praznik. Verovali so, da je Jurij »volčji pastir«, saj naj bi ukazovali volkom, kje naj lovijo. Da bi obvarovali svojo čredo, so se pastirji hoteli prikupiti Juriju z darovi.

## 10.6 | BOROVO GOSTÜVANJE

Borovo gostüvanje pripravijo v Prekmurju, če v predpustnem času v vasi ni nobene poroke. Kakor pove ime, je to poroka z drevesom, največkrat z borom. Pozvačini povabijo staro in mlado. Vaščani jih obdarujejo z živili, iz katerih potem pripravijo pojedino.



Slika 252: Borova svatba



**GOSTÜVANJE** – gostija ob poroki  
**POZVAČIN** – moški, ki vabi na gostijo ob poroki



Pozanimaj se, katere šege ob poroki so značilne za tvoj kraj ali tvojo pokrajino.

## 10.7 | KRESOVANJE



Natančno preberi besedilo. Oblikuj miselni vzorec in sošolcem predstavi kresovanje.

Nekoč so na večer pred 24. junijem kresovali. Mlada dekleta – kresnice so hodile kresovat – to je prepevat kresne pesmi – po poljih, vinogradih in od hiše do hiše. V pesmih so prosile za dobro letino.



**Szent György napja** később fontos pásztorünnep lett. Abban hittek, hogy György a farkasok pásztora, aki megparancsolja a farkasoknak, hol kell vadászniuk. A nyájuk védelme érdekében a pásztorok ajándékokkal akartak kedveskedni Györgynek.

## 10.6 | FENYŐLAKODALOM

A fenyőlakodalmat akkor szervezik meg a Muravidéken, ha farsang előtt nincs a faluban lakodalom. Ahogy a neve is sugallja, ez egy fával kötött házasság, legtöbbször fenyőfával. A vendég hívó meghívja az időseket és a fiatalokat. A falusiak étellemmel ajándékozzák meg őket, amiből lakomát készítenek.



Kép 252: Fenyőlakodalom



**LAKODALOM** – esküvői multság  
**VENDÉGHÍVÓ** – férfi, aki meghívja a vendégeket az esküvőre



Érdeklődd meg, milyen esküvői szokások jellemzőek a te környékeden!

## 10.7 | ÖRÖMTŰZ



Figyelmesen olvasd el a szöveget! Készíts gondolatábrát, és mutasd be az örömtűz szokásait az osztálytársaidnak!

Régen a június 24-ét megelőző estén örömtűzet gyújtottak. A fiatal lányok házról házra jártak megünnepelni a Szent Iván-napi tüzet, dalokat énekeltek a mezőkön és a szőlőültetvényeken. Dalaikban jó termést kértek.

Kresnice naj bi bile čarodejna bitja, vile, saj so se ponekod še spominjali, da so hodile kresnice naokoli oblečene v belo in zastrtih obrazov. Tudi kresnicam je bilo treba dati darove za njihove dobre želje. Če kresnice niso dobile darov, so hiši zagrozile s čim slabim.

Na kresni večer se prične dan krajšati. Sonca, ki so ga stari ljudje častili kot božanstvo, je vedno manj. Zato so se skušali prikupiti soncu tako, da so njegovo pojemajočo moč želeli nadoknaditi z ognjem. Od tod navada kurjenje kresov. Ogenj naj bi tudi varoval pred zlimi dejanji mrtvih. Dekleta in fantje so se zbirali ob kresu, kjer so peli in plesali dolgo v kresno noč.

Kresna noč velja za čudežno noč, zato je z njo povezanih veliko ljudskih verovanj, vraž in pregovorov.



Slika 253: Kresnice



Slika 254: Kresovanje



Razmisli, ob kakšnih priložnostih še prižigamo kresove.

## 10.8 | ŠKOROMATI

Na obrobju Brkinov se je ohranilo izročilo škoromatov. Te pustne šege so še ohranjene v krajih Hrušica, Podgrad, Javorje, Obrov in Male Loče.



Poišči omenjene kraje na zemljevidu. V katero pokrajino bi jih uvrstil?

A fehér ruhába öltözött lányok (*kresnice*) varázslatos lények, tündérek voltak, arcukat lefedve jártak házról házra. A tündérlányoknak ajándékokat kellett adni a jókívánságaikért. Ha nem kaptak ajándékot, akkor a házra átkot szórhattak.

Szent Iván-éjen a nap elkezdi rövidülni. A nap, amelyet az ősök istenként tiszteltek, egyre kevesebbet süt. Ezért a napnak úgy kedveskedtek, hogy csökkenő erejét tűzzel kárpótolták. Innen ered az örömtűz gyújtásának szokása. A tűz megvéd a halottak rontásaitól is. A lányok és a fiúk a tűz körül gyűltek össze, ahol éjszakába nyúlóan táncoltak és énekeltek.

Az örömtűz éjszakáját csodás éjszakának tekintik, ezért sok hiedelem, népi babona és közmondás társul hozzá.



Gondold meg, milyen alkalmakkor gyújtunk örömtűzet!



Slika 253: Lányok



Kép 254: Örömtűz

## 10.8 | SKOROMATÁK

Brkini területén maradt meg a skoromatának öltözés szokása. Ez a farsangi szokás továbbra is él Hrušica, Podgrad, Javorje, Obrov és Mala Loče környékén.



Keresd meg az említett helyeket a térképen! Melyik vidékre helyeznéd őket?





Slika 255: Hrušički škoromati

Priprave za vsakoletno škoromatijo se pričnejo tik pred novim letom. Tedaj se fantje dogovorijo, kdo bo vodja in v kaj se bodo posamezniki našemili. Nekoč so smeli biti škoromati le neporočeni fantje. Danes je drugače, saj lahko sodelujejo tudi poročeni moški in šolarji. Tri tedne pred pustom grejo nabirat darove v bolj oddaljene vasi. Pepel, ki ga trosijo škoromati, naj bi tem krajem prinesel večjo rodovitnost.



Primerjaj škoromate z drugimi maskami po Sloveniji.

Škoromati imajo maske iz lipovega lesa. Oblečeni so v ovčje kožuhe, okrog pasu imajo zvonce. Nosijo bele platnene hlače in do kolen segajoče nogavice, obuti so v močne čevlje. V rokah držijo zakrivljeno pastirsko palico, okrašeno z rožami in barvnimi trakovi.

## 10.9 | KOLEDOVANJE

Koledovanje je praznični obhod hiš, pospremljen s petjem, s katerim naj bi koledniki ljudem prinesli srečo in o kateri govorijo voščila kolednic (pesmic). Vljudnost je od ljudi zahtevala, da so kolednike za dobre želje obdarovali – navadno z jajci, klobaso, suhim sadjem, pijačo, le redko z denarjem.



Slika 256: Koledniki

Priložnosti za koledovanje so se vrstile vse leto, vendar ne po vsej Sloveniji enako. Za božič, novo leto in svete tri kralje so koledovali povsod, jurjevali in kresovali so bolj v Beli krajini, svečeniške kolednice so peli v Slovenskih goricah, florjanovske kolednice pa na Štajerskem.



Kép 255: Hrušicai skoromaták

Az előkészületek a skoromatának öltözésre közvetlenül az újév előtti időszakban kezdődik. Ekkor a fiúk megállapodnak abban, hogy ki lesz a vezető, és hogy milyen jelmezt öltenek magukra. Valamikor csak a nőtlen fiúk lehettek skoromaták. A mai helyzet más, hiszen ma házas férfiak és iskolások is beöltözhetnek. Három héttel farsang előtt mennek adományokat gyűjteni a távoli falvakba. A hamu, amit a skoromaták elszórnak, nagyobb termékenységet eredményez ezeken a helyeken.



Hasonlítsd össze a skoromatákat más jelmezekkel Szlovéniában!

A skoromaták álarca hárslevélből készül. Juhbőrbe öltöznek be, a derekukon kolompok lógnak. Fehér vászonnadrágot és térdig érő zoknit, valamint térdig érő csizmát viselnek. A kezükben egy ívelt pásztorbotot tartanak, virággal és színes szalagokkal díszítve.

## 10.9 | KOLEDÁLÁS

A koledálás házról házra járás ének kíséretében, amellyel a koledálók a jókívánságokat tartalmazó énekekkel szerencsét hoznak az embereknek. Az udvariasság megkövetelte, hogy a jókívánságokért megajándékozzák őket – általában tojással, kolbásszal, száraz gyümölcscsel, innivalóval, ritkán pénzzel.



Kép 256: Koledálók

A koledálásra való lehetőség egész évben adott volt, de Szlovénia-szerte eltérő módon. Karácsonykor, újévkor és három királyokkor mindenhol koledáltak, Szent György-napon örömtüzet gyűjtöttek Bela krajínában, szent koledáló énekeket énekeltek Slovenske goriceben, míg Flórián-napi koledáló énekeket Stájerországban.

Koledniki so najprej zapeli pesem, nato pa potrkali na vrata in eden je dejal:  
»Dober večer vam Bog daj! Stara navada se mora ponoviti, mi pa lepo prosimo mali dar od vas dobit.«



Pozanimaj se, če vaše kraje tudi obiščejo koledniki.



Premisli, katere od opisanih šeg se dogajajo v pustnem času. Kaj je skupna značilnost pustnih šeg?

## 10.10 | KOLEDARSKE ŠEGE NA SLOVENSKEM



Naštetih je nekaj šeg, značilnih za posamezni letni čas. Preglej jih in v zvezek izpiši tiste, ki jih poznate tudi v tvojem kraju. Pri tem ti lahko pomagajo tudi starši in stari starši.

### V POMLADNEM ČASU

- **pustovanje** (vsako leto na različne dneve),
- **gregorjevo** (12. 3., ko se ptički ženijo),
- **dan žena** (8. 3.),
- **materinski dan** (25. 3.),
- **1. april**,
- **jurjevo** (23. 4.),
- **šege in navade velikonočnega časa** (velika noč je vedno po prvi pomladanski polni luni),
- **1. maj**.



Gregorjevo



Slika 257: Mlaj ob 1. maju



A koledálók először elénekelték a dalt, majd bekopogtak az ajtón, és az egyik azt mondta: „Adjon Isten, jó estét! A régi szokást meg kell őrizni, mi pedig apró ajándékot kérünk önöktől.”



Érdeklődd meg, hogy a ti környéketeken is járnak-e koledálók!



Gondold át, milyen leírt szokások történnek a farsangi időszakban! Mi a közös a farsangi szokásokban?

## 10.10 | NAPTÁRI HAGYOMÁNYOK SZLOVÉNIÁBAN



Felsoroltunk néhány hagyományt az egyes évszakokra jellemzően. Tekintsd át őket, és a füzetedbe írd le azokat, amelyek jellemzőek a te környékedre is! Ebben segíthetnek a szüleid és a nagyszüleid is.

### TAVASZI IDŐSZAK

- **farsangolás** (minden évben más dátumon),
- **Gergely napja** (március 12., a madarak esküvője),
- **nőnap** (március 8.),
- **anyák napja** (március 25.),
- **április 1.**,
- **Szent György napja** (április 24.),
- **húsvéti szokások és hagyományok** (a húsvét mindig az első tavaszi telihold után van),
- **május 1.**



Gergely napja



Kép 257: Majális május 1-jén

## V POLETNEM ČASU

- **binkošti** ali **prihod svetega duha** (petdeseti dan po velikonočni nedelji),
- **telovo** ali **praznik svetega rešnjega telesa** (enajsti dan po binkoštih),
- **kres** ali **šentjanževo** (kresni večer in rojstni dan Janeza Krstnika, 23. 6.; po tem se dan začne krajšati).



Slika 258: Procesija za telovo

## V JESENSKEM ČASU

- **romanja** (različni datumi),
- **brucovanja** (različni datumi),
- **polhanje** (različni datumi),
- **trgatev** (različni datumi, odvisno od dozorelosti grozdja),
- **vsí sveti** ali **dan spomina na mrtve** (1. 11.),
- **martinovanje** (11. 11.).



slika 259. Polhanje

## V ZIMSKEM ČASU

- **koline** (različni datumi; od martinovanja do pusta),
- **miklavž** (6. 12.),
- **božič** (24. – 25. 12.),
- **dedek Mraz** (26. – 31. 12.),
- **šege in navade božičnega časa** (od adventa do svečnice),
- **štefanovo** (26. 12.),
- **silvestrovanje** (31.12.),
- **valentinovo** (14. 2.).



Slika 260: Koline

## A NYÁRI IDŐSZAKBAN

- **pünkösd** vagy a **Szentlélek eljövételének napja** (ötvenedik nap húsvétvasárnap után,
- **Úrnapja** (pünkösd utáni tizenegyedik nap),
- **Örömtűz** vagy **Szent Iván-éj** (örömtűz estéje és Keresztelő Szent János születésnapja, június 26., a nappalok rövidülni kezdenek



Kép 258: Úrnapi körmenet

## ŐSZI IDŐSZAK

- **zarándoklatok** (különböző dátumokon),
- **gólyabál** (különböző dátumokon),
- **pelézés** (különböző dátumokon),
- **szüret** (különböző dátumokon, a szőlő érésétől függ),
- **mindenszentek és halottak napja** (nov. 1.),
- **Márton-nap** (nov. 11.).



Kép 259. Pelézés

## TÉLI IDŐSZAK

- **disznóvágás** (különböző dátumokon; Márton-naptól farsangig),
- **Mikulás** (dec. 6.),
- **karácsony** (dec. 24–25.),
- **Télapó** (dec. 26–31.),
- **karácsony szokásai és hagyományai** (adventtől gyertyaszentelőig),
- **István-nap** (dec. 26.),
- **szilveszterezés** (dec. 31.),
- **Valentin-nap** (febr. 14.).



Kép 260: Disznóvágás



## 10.11 | SLOVENSKE TRADICIONALNE JEDI



Pripoveduj, kaj najraje ješ. Ali veš, od kod izvira tvoja najljubša jed?



Katero značilno slovensko jed poznaš in bi jo priporočil tujcem ob obisku Slovenije?

Včasih so se ljudje drugače prehranjevali kot danes. Predvsem so živeli in jedli bolj skromno. Mnoge tradicionalne jedi smo že pozabili, nekatere pa so se na naših mizah vendarle ohranile.

**Žganci** – v slan krop zakuhana moka, ki je lahko iz ajde, koruze ali pšenice. Žgancem dodamo različne zabele.



Slika 262: Matevž



Slika 261: Žganci

**Matevž** – je jed iz premešanega stlačenega krompirja in stlačenega fižola, ki je zabeljena z ocvirki.

**Koroški mavžlji** – meso svinjske glave in drobno narezan prepražen kruh, ajdova kaša in začimbe, ki se zavijejo v svinjsko mrežico in spečejo. Podobna je gorenjska prata.



Slika 263: Koroški mavžlji

## 10.11 | HAGYOMÁNYOS SZLOVÉN ÉTELEK



Mesélj, mit szeretsz leginkább enni! Tudod-e, honnan származik a legkedvesebb ételed?



Melyik tipikus szlovén ételt ismered, és melyiket ajánlanád külföldieknek, ha ellátogatnának Szlovéniába?

Valamikor az emberek másképp étkeztek, mint ma. Leginkább szerényebben éltek és étkeztek. Sok hagyományos ételt elfelejtettünk már, de néhány még szerepel az étrendünkben.

**Gánica** – sós vízben megfőtt liszt, amely lehet hajdina, kukorica vagy búzaliszt. A kását különböző zsíros öntetekkel önthetjük le.



Kép 262: Matevž

**Karintiai mavželj** – disznófej és apróra vágott, pirított kenyérkockák, hajdinakása és fűszerek sertéshúsba göngyölve, majd megsütve. Hasonló mint a gorenjskói prata.



Kép 261: Gánica

**Matevž** – étel burgonyapüréből és babból, amelyet töpörtyűvel gazdagítanak.



Kép 263: Karintiai mavželj

**Polenta** – stara jed, ki so jo nekdaj kuhali le na Primorskem in na Krasu, saj je nadomeščala kruh. Poleg koruzne polente poznamo tudi ajdovo in belo polento.



Slika 265: Žlikrofi



Slika 264: Polenta

**Žlikrofi** – nadevano testo; najbolj znani so idrijski. Polnjeni so z nadevom iz krompirja, ocvirkov, drobtin in drobnjaka.

**Štruklji** – jed iz vlečenega ali kvašenega testa z nadevom. Poznamo orehove, krompirjeve, pehtranove, skutne in druge. Po Sloveniji jih pripravljajo na več kot sto načinov.



Slika 266: Štruklji



Slika 267: Gibanica

**Gibanica** – v več plasteh pečeno testo z različnimi nadevi. Nekatere imajo po devet plasti. Nadevi pa se iz plasti v plast lahko spreminjajo; ena je prekrita s skuto, druga z makom, tretja z jabolki, četrta z orehi ...

**KAŠA** – največkrat je bila na mizi prosena kaša, ki je bila tudi simbolna jed na porokah, saj naj bi zagotavljala rodnost. Poznamo tudi ječmenovo (ričet) in ajdovo kašo.



Slika 268: Ajdova kaša



**Puliszka** – régi étel, amelyet a Tengermelléken és a Krason készítettek, hiszen helyettesítette a kenyeret. A kukoricapuliszka mellett ismerjük még a hajdina- és a fehér puliszkát is.



Kép 265: Žlikrofi

**Žlikrofi** – töltött tészta; a legismertebb az idriai. Burgonyával, töpörtyűvel, zsemlemorzsával és metélőhagymával töltve.



Kép 264: Puliszka

**Štruklji** – nyújtott vagy kelt tészta töltelékkel. Ismerünk diósat, krumplisat, tárkonyosat, túrósat és egyebet. Szlovéniában több mint száz fajtáját ismerik.



Kép 266: Štruklji



Kép 267: Gibanica

**Gibanica** – több réteges tészta különféle töltelékkel. Néhányuknak kilenc rétegük van. A töltelék azonban rétegenként változik; az egyik túró, a másik mák, a harmadik alma, a negyedik dió...

**KÁSA** – legtöbbször a köleskása volt az asztalon a főétel, amely az esküvői asztalon a termékenység szimbóluma volt. Ismerünk árpa- (ričet) és hajdinakását.



Kép 268: Hajdinakása



Doma se pozanimaj o jedeh, ki so bile v preteklosti prisotne v tvojem domačem kraju. Zapiši recept, pri gospodinjstvu pa lahko jed pripravite.

## 10.12 | SLOVENSKE NARODNE NOŠE

Narodna noša se je oblikovala v drugi polovici 19. stoletja. V času narodnega prebujenja so si Slovenci za svojo narodno nošo izbrali nošo iz okolice Bleda, ki so jo malo polepšali. Taka je ostala narodna noša Slovencev do današnjih dni.



Slika271: Belokranjska noša



Slika270: Koroška noša



Slika269: Dolenjska noša



Na medmrežju ali v knjigah poišči še ostale noše in jih primerjaj med sabo. Katera noša je najbolj preprosta? Katera najmanj?



Kérdezd meg otthon, régen milyen ételeket ettek a szülővárosodban/ szülőfaludban! Írj le egy receptet, amelyet háztartástanórán ki is próbálhattok.

## 10.12 | SZLOVÉN NÉPVISELET

A népviselet a 19. század második felében alakult ki. A nemzeti ébredés idején a szlovénok népviseletükként a bledi népviseletet választották, amelyet egy kicsit kidíszítettek. A mai napig is ez a szlovén népviselet.



Kép 271: Bela krajina-i népviselet



Kép 270: Karintiai népviselet



Kép 269: Dolenjskói népviselet



Az interneten vagy a könyvekben keresd meg a többi népviseletet is, majd hasonlítsd össze őket! Melyik a legegyszerűbb népviselet? Melyik a legdíszesebb?



## TO SI BOM ZAPOMNIL

Nekoč so ljudje drugače praznovali družinske, cerkvene in druge praznike. Mnoge šege in navade so tesno povezane z delom in kmečkimi opravili. Z nastankom večjih naselij in razvojem industrije in trgovine se je spremenil tudi način življenja.

Tako smo mnoge šege, navade, plesi, pesmi, opravila in noše pozabili. Da ne bi pozabili na način življenja naših prednikov in predvsem zaradi turizma skušajo v nekaterih krajih obuditi in predstaviti stare šege in navade: kravji bal, ovčarski bal, flosarski bal, kurentovanje, jurjevanje, borovo gostüvanje, kresovanje, škoromate, koledovanje.

Mnoge jedi iz preteklosti smo že pozabili. Danes so znani predvsem še žganci, matevž, polenta, mavžlji, gibanica, žlikrofi, kaša, štruklji. Pomembne so tudi narodne noše.

## EZT MEGJEGYZEM

Az emberek valamikor a családi, egyházi és egyéb ünnepeket másképpen ünnepelték, mint ma. Sok szokás és hagyomány szorosan kapcsolódik a munkához és a paraszti munkákhoz. A nagyobb települések megjelenésével, az ipar és a kereskedelem fejlődésével az életmód is megváltozott.

Így sok szokást, hagyományt, táncot, dalt, munkát és népviseletet elfelejtettünk. Azért, hogy ne felejtsük el ősünk életmódját, és különösen a turizmus miatt, megpróbálják egyes helyeken feléleszteni és bemutatni a régi szokásokat és hagyományokat: tehénbál, juhbál, tutajosbál, kurentek felvonulása, Szent György-nap, fenyőlakodalom, örömtűz, skoromaták, koledálás.

Egyes ételeket a múltból már elfelejtettünk. Ma még ismert a gánica, matevž, puliszka, mavžlji, gibanica, žlikrofi, kása, štruklji. Fontos a népviselet is.



Zavod  
Republike  
Slovenije  
za šolstvo

A Szlovén  
Köztársaság  
Oktatási  
Intézete



# Družboslovje 7 Társadalomtudomány 7

